

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЙНА СЛУЖБА УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ПСИХОЛОГІЇ**

**КИЇВСЬКА МІСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
СОЮЗУ ЮРИСТІВ УКРАЇНИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ
МОЛОДІЖНИЙ
ПРАВНИЧИЙ СОЮЗ**

**АДВОКАТСЬКА КОНТОРА
«ВАСИЛИК&ЄВСТІГНЄВ»**

**ЮРИДИЧНА ГРУПА
«LCF LAW GROUP»**

ПРАВОВІ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

**Збірник матеріалів
IV Всеукраїнської науково-теоретичної конференції
(Київ, 11 жовтня 2012 року)**

***В рамках відзначення
Всеукраїнського Дня юриста***

Київ - 2012

Організаційний комітет:

Коваленко В.В. – ректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, Голова Київської міської організації Союзу юристів України;

Черніс В.В. – кандидат юридичних наук, доцент, перший проректор Національної академії внутрішніх справ з навчально-методичної та наукової роботи;

Джужа О.М. – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

Колб О.Г. – доктор юридичних наук, професор, директор навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ;

Бодюл Є.М. – кандидат юридичних наук, начальник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ;

Кваша С.С. – кандидат юридичних наук, заступник директора - начальник відділу навчально-методичної та наукової роботи навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ;

Лов'як С.С. – старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ;

Коваленко В.О. - старший науковий співробітник відділу навчально-методичної та наукової роботи навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Влащенко О.С. – науковий співробітник відділу навчально-методичної та наукової роботи навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ;

Клименко О.І. - головний спеціаліст Державної реєстраційної служби України;

Рекомендовано до друку вченою радою НАВС від 26 вересня 2012 року (протокол № 2)

Організатори конференції не несуть відповідальності за поданий матеріал. Тези доповідей подано в авторській редакції.

П
685 **Правові реформи в Україні: Матеріали III Всеукраїнської науково-теоретичної конференції «Правові реформи України», 11 жовтня 2012 р.[Текст] – К: Нац. акад. внутр. справ.–2012.– 212 с.**

ББК X

© Національна академія внутрішніх справ, 2012

ВІД РЕКТОРАТУ

Коваленко Валентин Васильович,

ректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, Голова Київської міської організації Союзу юристів України, генерал-лейтенант міліції

Шановні учасники!

***Дозвольте привітати Вас з початком роботи
IV всеукраїнської науково-теоретичної конференції
«Правові реформи в Україні: реалії сьогодення»***

Я радий бачити в цій залі авторитетних фахівців: науковців, практиків, науково-педагогічних працівників, а також наше молоде поповнення, яке робить перші, але досить впевнені кроки в науці.

Вже четвертий рік поспіль академія запрошує вас до співпраці для підвищення рівня наукового супроводу тих реформ, що відбуваються у законодавчій сфері України, що наразі є чи не найважливішим питанням життєдіяльності нашої країни. Наш навчальний заклад одним з визначальних напрямів діяльності вважає модернізацію правової системи шляхом наукових експертиз вітчизняних нормативно-правових актів, яка здійснюється фахівцями 48 кафедр та 6 наукових лабораторій нашого навчального закладу. Зокрема, наразі основним з напрямів, курсом якого йде академія є удосконалення нового Кримінального процесуального кодексу України. Так наприклад, у вересні академія зібрала у своїх стінах керівництво МВС України, працівників практичних підрозділів та провідних вчених під час проведення круглого столу з вивчення та застосування положень нового Кримінального процесуального кодексу України.

Також, у цьому контексті можна констатувати, що науковими та науково-педагогічними працівниками академії лише протягом останніх трьох місяців було підготовлено матеріали щодо кримінологічної характеристики діяльності організованих злочинних груп і злочинних організацій та законодавче удосконалення, організаційні та практичні заходи протидії цьому явищу, пропозиції щодо подальшої гуманізації кримінального законодавства та доцільності розробки такого законопроекту за умови відшкодування матеріальної шкоди державі шляхом застосування стимулюючих норм в КК України, методичні рекомендації "Процесуальний порядок застосування запобіжного заходу – взяття під варту", " Застосування заходів безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві", пропозиції щодо удосконалення законодавства щодо кримінальної юстиції у справах неповнолітніх та багато інших документів подібного характеру.

Як бачимо, процес реформування є дуже тривалим. Отже, невиключно, що саме вам призначено його продовжити та довести до

логічного завершення. Не менш важливим напрямом правового реформування є удосконалення фахівцями НАВС правозастосовчої діяльності органів внутрішніх справ шляхом розроблення та видання методичних рекомендацій щодо проблемних аспектів застосування норм законодавчих та підзаконних правових актів, а також профілактики, розкриття та розслідування злочинів та інших правопорушень.

Таким чином ця конференція є продовженням низки наукових заходів, якими колектив НАВС вносить свій вклад у реформування та оптимізацію української правової системи.

Бажаю всім учасникам конференції плідної і натхненної праці, маю впевненість у тому, що дана проблематика буде належним чином проаналізована у Ваших доповідях і окреслить реальні напрямки проведення реформ правової системи України.

Тож, нехай ваша праця буде успішною, а прагнення творити на благо України - невичерпним. Творчої Вам наснаги, взаєморозуміння та плідної дискусії.

Дякую за увагу!

Черній Володимир Васильович,

перший проректор Національної академії внутрішніх справ з навчально-методичної та наукової роботи, кандидат юридичних наук, доцент, генерал-майор міліції

Шановні учасники конференції!

Щиро вітаю учасників і гостей IV Всеукраїнської конференції «Правові реформи в Україні: реалії сьогодення» з початком роботи.

Всі ми сьогодні маємо намір обговорити вельми важливі питання щодо започаткування та проведення правових реформ в Україні. Актуальність обраної для обговорення тематики обумовлена насамперед тим, що наша держава прагне стати частиною європейської політичної спільноти, повинна забезпечити стабільність установ, які гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та захист прав меншин.

Надзвичайно важливим для нас усіх є обговорення проблем щодо впровадження здатних забезпечити демократію та верховенство права реформ у таких напрямках, як: конституційний лад; публічна адміністрація; судівництво; кримінальна юстиція; відкритість публічної інформації та електронне урядування тощо.

Обговорення усіх цих питань в форматі конференції за участю представників влади, громадських організацій, науково-педагогічних працівників і студентів нашої Академії та інших вищих навчальних закладів сприятиме формуванню поглядів на ряд найважливіших проблем та виступатиме передумовою прийняття актуальних для нашої держави рішень.

Бажаю всім Вам плідної роботи, натхнення, творчого запалу і віри у власні сили. Маю надію, що результати нашої співпраці будуть вагомим внеском у розвитку вітчизняної науки та будуть слугувати у справі правового реформування в Україні.

ВІД ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Єфіменко Леонід Васильович,

Голова Державної реєстраційної служби України, заслужений юрист України

Шановні учасники конференції!

Щиро вітаю Вас із початком роботи науково-теоретичної конференції, на якій мають бути розглянуті найактуальніші тематики сьогодення – реформи в Україні!

Важливість обраного для обговорення на цій конференції кола питань зумовлена необхідністю впровадження змін в усіх сферах діяльності суспільства та держави. Проблеми, що винесені на обговорення у світлі останніх подій є важливими і дуже актуальними. Їх обговорення безумовно сприятиме подальшій консолідації зусиль по реформуванню в Україні.

Зважаючи на змістовність та своєчасність питань цієї конференції, впевнений, що фахові доповіді, повідомлення, діалоги та дискусії будуть сприяти розвитку вітчизняної правової науки.

Ваша праця буде успішною, а прагнення творити на благо України – невичерпним. Творчої Вам наснаги, взаєморозуміння та плідної дискусії.

ОНІЩУК

ВІД УКРАЇНСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО ПРАВНИЧОГО СОЮЗУ

Богатир Володимир Вікторович,

Президент Українського молодіжного правничого союзу, заслужений юрист України, партнер Міжнародної юридичної фірми «Фінеко»

Шановні учасники конференції!

Щиро вітаю учасників і гостей IV Всеукраїнської конференції «Правові реформи в Україні» з початком роботи.

Питання, що винесені на обговорення, у світлі останніх подій, є не тільки важливими, а й дуже актуальними для країни, та їх обговорення безумовно сприятиме подальшій консолідації зусиль по реформуванню в Україні.

Нова Україна, яка набула незалежності на зламі століть, проголосила для себе, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються за найвищу соціальну цінність.

Демократизація суспільних відносин, конституційна та інші реформи, активізація процесів євроінтеграції, удосконалення законодавства у напрямку посилення захищеності прав та свобод громадянина обумовлюють необхідність чіткого визначення теоретичної сутності правового статусу владних органів, зокрема, який визначає роль та місце останніх у побудові правової соціальної держави.

Оптимізація роботи органів влади, запровадження дієвих інститутів та механізмів громадянського суспільства – це ті кроки, що допоможуть у проведенні реформ на всіх рівнях.

Метою сьогоденних реформ є максимальне наближення системи владних органів до європейської «без порушення позитивних традицій чинної в Україні системи, тобто пошук адекватної компромісу».

Зважаючи на актуальність та своєчасність питань, що передбачені для обговорення під час цієї конференції, переконаний, що фахові доповіді, повідомлення, діалоги та дискусії будуть сприяти розвитку вітчизняної науки.

Хочу побажати, щоб Ваша праця була успішною, а прагнення творити на благо України - невичерпним. Творчої Вам наснаги, взаєморозуміння та плідної дискусії.

ВІД АДВОКАТСЬКОЇ КОНТОРИ «ВАСИЛИК&ЄВСТІГНЄВ»

Василик Віталій Валентинович,

адвокат, арбітражний керуючий, член Асоціації правників України, член Спілки підприємців малих, середніх і приватизованих підприємств України, керуючий партнер адвокатського об'єднання «Адвокатська контора «Василик&Євстигнєв»

Вітаю шановних учасників науково-теоретичної конференції!

Засвідчую свою повагу і щиро сподіваюсь в суспільній корисності та результативності нашої з Вами спільної роботи.

Як представник одного з найбільш дотичних до прав людини, конституційних інститутів – української адвокатури, щоденно переконуюсь, що нам з Вами слід пройти ще довгий і непростий шлях до абсолютного втілення в життя конституційної норми-декларації про пріоритетність прав людини в державі та їх найвищу соціальну цінність.

Така ситуація є об'єктивною, з огляду на історичні, економічні, політичні, соціальні, геополітичні обставини в яких відбувається становлення та побудова нашої молоді держави. Незважаючи на наявність певного масиву констант в теорії держави і права, однак запити суспільства та динамічність життя, породжують нові виклики для сучасного державотворення взагалі та юриспруденції зокрема. Відомо, що будь-які дискусії є корисними, тому що в суперечності породжується істина.

Отже, бажаю Вам високоінтелектуальної та професійної дискусії, наслідком, якої нехай буде чергова «цеглина» у великій піраміді під назвою «реформи в українській державі».

ВІД ЮРИДИЧНОЇ ФІРМИ «LCF LAW GROUP»

Огренчук Ганна Олександрівна, керуючий партнер юридичної фірми «LCF Law Group»

Прийміть мої привітання з нагоди початку роботи традиційної Всеукраїнської науково-теоретичної конференції: «Правові реформи в Україні: реалії сьогодення».

Проведення цієї конференції у навчально-науковому інституті права та психології стало традиційним, і щорічно приурочується до нашого з вами професійного свята – Дня юриста.

Виняткової актуальності тематика цієї конференції набуває в умовах взятого керівництвом держави курсу на системне реформування усіх сфер діяльності українського суспільства, і перш за все його правової сфери.

Сьогодні назріла потреба у модернізації багатьох галузей вітчизняного законодавства, починаючи з Конституції України, і закінчуючи нормативно-правовими актами, що конкретизують галузеве законодавство.

Висловлюючи подяку – Національній академії внутрішніх справ та іншим організаторам, сподіваюсь що такий захід, як ця науково-теоретична конференція сприятиме ефективному розвитку в інтересах удосконалення вітчизняної юриспруденції.

Бажаю всім учасникам конференції плідного спілкування, натхненної праці, маю надію, що питання, які обговорюватимуться на конференції, сприятимуть пошуку оптимальних шляхів вирішення теоретичних і практичних проблем удосконалення законодавства України.

**РЕФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ПУБЛІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ ТА УПРАВЛІННІ**

Телешун Сергій Олександрович,

доктор політичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри політичної аналітики і прогнозування НАДУ при Президентові України, Голова Національного комітету Платформа «ДА»

Відповідальність вітчизняних інститутів державної влади, які є відірваними від громадянського суспільства та проявляють повну залежність від політичної кон'юнктури, на сьогодні є однією з найбільш обговорюваних тем політологів і юристів. Між тим відповідальність інститутів державної влади (державних органів та вищих посадових осіб) складає основу ефективної реалізації публічної політики. Реальна практика потребує демократизації політичних процесів через впровадження дієвого механізму, який би забезпечив можливість притягнення органів державної влади та вищих посадових осіб до політичної та юридичної відповідальності.

Природа відповідальності є достатньо складною і знаходиться у площині співставлення соціальних норм та дій. Соціальна відповідальність (правова, політична, моральна та ін.) є не тільки відношенням суб'єкта до своєї діяльності, а й притягненням до відповіді за неправомірність такої діяльності. Відповідно відповідальність не є лише обов'язком суб'єкта (громадянина, посадової особи, державного органу тощо) співвіднести свою діяльність, а й правом об'єкта (суспільства, держави, партії тощо) перевіряти таку діяльність на правомірність.

Характерними ознаками відповідальності є те, що:

- вона завжди пов'язана з покаранням або з іншими несприятливими для відповідального суб'єкта наслідками його неправомірної поведінки, водночас не завжди зводиться до них;

- завжди прослідковується причинно-наслідковий зв'язок між поведінкою відповідального суб'єкта й наслідками такої поведінки;

- встановлення відповідальності завжди здійснюється через оцінювання відповідної поведінки;

- категорія «вини» є складовою механізму відповідальності.

Основу взаємодії інститутів громадянського суспільства та держави складають такі види соціальної відповідальності як:

- конституційно-правова відповідальність, як особливий вид юридичної відповідальності;

- політична відповідальність;

- юридична відповідальність.

Варто звернути увагу на те, що наявність самого інституту конституційно-правової відповідальності передбачається конституціями всіх демократичних держав. Конституційно-правова відповідальність є однією з базових категорій науки конституційного права, проте даний термін не зустрічається безпосередньо в законодавстві. Формалізовано конституційно-правова відповідальність є лише в Польщі.

Використання «конституційно-правової відповідальності» в конституційному праві має свої особливості. Так як предметом конституційного права головним чином є регулювання політичних відносин, то й конституційно-правова відповідальність часто набуває політичного змісту. Конституційно-правова відповідальність є

самостійним видом юридичної відповідальності, яка існує в сфері політичних відносин і безпосередньо пов'язана з політикою як способом здійснення державної влади. В результаті застосування заходів такої відповідальності остання поєднується з політичними аспектами здійснення державної влади і залежить від рівня політичної і правової культури громадян. Конституційно-правова відповідальність не може існувати поза сферою політики, тому критерії, підстави та наслідки такої відповідальності потребують ретельного юридичного регламентування, яке матиме універсальний характер. Конституційно-правова відповідальність виникає з моменту набуття інститутами державної влади відповідного конституційно-правового статусу (призначення/обрання на посаду, реєстрації, прийняття присяги тощо). Підставою застосування санкцій конституційно-правової відповідальності є невиконання інститутом державної влади покладених на нього конституційних обов'язків або вчинення конституційного правопорушення. Відповідно конституційно-правова відповідальність виконує функцію політико-правового впливу на суб'єктів, що вчинили конституційні делікти.

До таких правопорушень належать дії державних органів або посадових осіб, що виходять за межі визначених повноважень.

Конституційно-правова відповідальність настає лише при наявності таких констант:

- конституційно-правової норми (норма – це саме та категорія, яка визначає правомірний імператив поведінки й санкцію за відхилення від неї);
- діяння, яке не відповідає конституційно-правовій нормі.

При наявності норми та не відповідного їй діяння, уповноважена інстанція в порядку, встановленому знову ж таки конституційно-правовими нормами, може визначити міру конституційно-правової відповідальності, що виражається в застосуванні до правопорушника певних примусових заходів. Наприклад, конституційно-правова відповідальність у нашій країні настає на основі норм Конституції України і конституційних законів, а також як комплексний інститут конституційного права встановлюється й іншими його джерелами, у тому числі законами й підзаконними актами. Підставою для настання конституційно-правової відповідальності може стати не лише порушення норм основного закону, але і наявність правопорушення, яке відповідає іншому виду юридичної відповідальності. В першу чергу мова йде про кримінальну відповідальність. Конституційна практика демонструє, що саме вчинення злочину є найбільш поширеною підставою для дострокового припинення повноважень вищих посадових осіб у порядку імпичменту.

Конституційно-правову відповідальність від інших видів юридичної відповідальності відрізняють специфічні санкції, які, по-суті, обмежують статус або позбавляють його суб'єктів конституційного права. До таких санкцій належать скасування акту державного органу або посадової особи іншим органом чи посадовою особою; позбавлення державних нагород (за наслідками вироку суду за правопорушення кримінального характеру); припинення повноважень депутата за рішенням парламенту, тощо.

До конституційно-правової відповідальності можна віднести і норми української конституції, які передбачають дострокове припинення повноважень парламенту, якщо він демонструє неідеальність. Право достроково припинити повноваження Верховної Ради України належить Главі держави стаття 90 Основного закону.

Проте ці положення не можна сприймати як відповідальність парламенту перед президентом. Дострокове припинення повноважень

парламенту як і імпiчмент є елементами системи стримувань і противаг між виконавчою і законодавчою гілками влади.

Конституційно-правова відповідальність є співінститутом юридичної та політичної відповідальності, який втілюється у правовому зв'язку між інститутом державної влади та державою. Інститут державної влади (суб'єкт відповідальності) будує поведінку відповідно до свого конституційного статусу (обсягу повноважень), а інші уповноважені державою органи влади (інстанції відповідальності) контролюють, оцінюють таку діяльність та її результати і можуть застосувати відповідні санкції.

Політична відповідальність – категорія, яка представляє абсолютну різну цінність для юристів та політологів. Для юристів політична відповідальність – інститут скоріше звичаєвого права, що регулює відносини набуття, утримання й передачі влади, для політологів – інститут постійного зв'язку між владою та суспільством. Політична відповідальність є скоріш за все «позаправовим примусом» і виникає лише тоді, коли йде накопичення критичної маси невинуватених суспільних очікувань щодо діяльності суб'єктів здійснення державної політики. Не потрібно також забувати, що природа права пов'язана з прагненням правлячого класу закріпити за собою привілеї та свій особливий статус. Утакому аспекті унормування політичної відповідальності стає неможливим.

Між тим необхідність формування відповідальності інститутів державної влади за суспільно прийнятне (адекватне) здійснення політики потребує стимулювання саме політичної відповідальності, яка проявляється у таких способах як громадська довіра/недовіра, вибори, політичні мітинги, протести, громадський осуд, непокора тощо. Відповідно у процесах публічної політики політична відповідальність відіграє далеко не останню роль.

Суб'єктом політичної відповідальності, у першу чергу, стають ті носії виконавчої влади, які реально визначають зміст державно-управлінської діяльності. На відміну від юридичної відповідальності політична відповідальність є значно суб'єктивізована і відносна, оскільки немає абсолютних і формалізованих критеріїв оцінки стану державного управління на тому чи іншому етапі розвитку суспільства і в тих чи інших умовах.

Політична відповідальність може проявлятися у засобах конституційно-правової відповідальності, але не обмежуватися лише ними. Політика це не лише реалізація державної влади, а й процес здобуття і поділу влади, тому політична відповідальність поширюється не лише на тих, хто здійснює державну владу, а й тих, хто бореться за її отримання.

Своєрідність політичної відповідальності полягає в тому, що вона настає не тільки за протиправні дії, але й за недотепність, пристосовництво, кон'юктурність, необачність у питаннях здійснення політики. Її сутність – негативна публічна оцінка вчинку суб'єкта певним інститутом, соціальною групою або суспільством у цілому. Безумовно, говорячи про політичну відповідальність, передбачену нормами Конституції в першу чергу мова йде про відповідальність уряду та його членів перед парламентом (парламентська та змішана форми державного правління) чи главою держави (президентська та змішана форма державного правління) за політику яку вони проводять. В республіках зі змішаною формою правління уряд може мати подвійну відповідальність - і перед парламентом, і перед главою держави одночасно.

Існує дві основні форми політичної відповідальності уряду: солідарна (колективна) та індивідуальна.

Солідарна (колективна) відповідальність уряду - фундаментальний принцип урядової діяльності, спільна і рівна політична відповідальність кожного члена уряду перед парламентом, за якої висловлення законодавчим органом вотуму недовіри одному з членів уряду тягне за собою відставку всього уряду.

Солідарна відповідальність уряду як політико-правовий інститут існує в країнах з парламентською та змішаною формою державного правління. За умов існування двопалатного парламенту урядовці в більшості випадків несуть відповідальність лише перед нижньою палатою парламенту, але в ряді випадків уряд відповідальний перед обома палатами.

Наявність політичної відповідальності уряду покликана симулювати його членів діяти ефективно та результативно. З іншого боку в європейських країнах політична відповідальність уряду є індикатором рівня політичної підтримки урядової політики, а отже виступає фактором легітимності його дій.

Окрім політичної відповідальності уряду перед парламентом, можна говорити про політичну відповідальність членів уряду перед главою уряду, яка може реалізовуватися у вимозі останнього до міністра подати у відставку, зокрема у випадку розбіжностей з принципових питань. Член уряду також може бути відправлений у відставку главою держави за ініціативою глави уряду.

Звичайно, політична відповідальність як соціальна відповідальності суб'єктів політики за наслідки їх політичної діяльності є значно ширшим за політичну відповідальність, передбачену конституційними нормами. Вона ґрунтується перш за все на високій професійній компетентності, патріотизмі, відчутті причетності суб'єкта до суспільно значимих доленосних рішень. В контексті цього питання слід говорити про такі аспекти як відповідальність влади за розвиток суспільства, реалізацію прав громадян, відповідальність ідеології та політичної практики суб'єктів політики. Це означає, що обіцянки політичних акторів повинні відповідати їх реальній діяльності; дії опозиції повинні бути відповідальними з огляду на розвиток суспільства не меншою мірою, ніж тих, хто знаходиться при владі, а громадяни, що мають право вибору повинні нести відповідальність за свій громадянський вибір. Проте за визначенням юристів, навіть якщо посадова особа своїми діями нанесла збиток інтересам держави, але не порушила конкретну правову норму, вона не несе жодної юридичної відповідальності.

Політична відповідальність відрізняється від конституційно-правової відповідальності за рядом критеріїв:

Критерій порівняння	Конституційно-правова відповідальність	Політична відповідальність
Суб'єкти відповідальності	Президент, Прем'єр-міністр України, парламент, уряд, Генеральний прокурор, голови місцевих державних адміністрацій, міські, сільські, селищні голови, народні депутати, депутати місцевих рад, громадяни	Органи публічної влади, їх посадові особи, фізичні та юридичні особи, які від імені держави реалізують державну владу, ті, особи, які мають суттєвий вплив на формування громадської думки
Підстава виникнення відповідальності	Набуття суб'єктом конституційно-правового статусу	Залучення суб'єкту до політики (процесу отримання і розподілу державної влади)

Підстава притягнення до відповідальності	Невиконання інститутом державної влади покладених на нього конституційних обов'язків; вчинення конституційного правопорушення	Здійснення курсу політики, який не відповідає суспільним очікуванням
---	---	--

Отже, перед українською владою нагально стоїть питання упорядкування законодавства, щодо відповідальності згідно світових традицій і практики.

ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ ПРОТИСТОЯННЯ КІБЕРТЕРОРИЗМУ ТА У КІБЕРВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

Кузьменко Борис Володимирович,

доктор технічних наук, професор, професор кафедри управління інформаційною безпекою Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій

Заїка Юрій Олександрович,

доктор юридичних наук, професор, начальник кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Бурхливе зростання Інтернет - простору і високих технологій призводить до появи проблем, пов'язаних із захистом інформаційних мереж, захистом інформації, яка є власністю держави, складає державну або банківську таємницю, конфіденційних даних, спеціальних мереж, персональних даних користувачів мережі Інтернет, та ін. Кіберзлочинність не визнає державних кордонів, тому вирішення завдання протидії кіберзлочинності потребує ефективної співпраці всіх країн світу на рівнях взаємодії на рівнях урядових організацій з представниками науки, бізнесу в галузі IT-технологій. У ХХІ столітті комп'ютери та комп'ютерні технології стають зброєю масового ураження, стають найважливішим складником всіх систем управління. З цієї причини вони можуть стати ареною військових і політичних конфліктів. Бурхливий розвиток глобального світового кіберпростору означає, що будь-який об'єкт може бути мішенню будь-якого зловмисника з будь-якої точки світу, а більшість атак та зловмисних дій може проводитися з географічно-віддалених територій. Рішуча кібератака має всі шанси на успіх, що означає важливість обмеження такого типу діяльності на міжнародному рівні, зокрема з точки зору належного правового забезпечення. Заходи технічного характеру не завжди здатні забезпечити повну ліквідацію кібератак, тому їх слід доповнити належною політичною і правовою співпрацею всього світового співтовариства.

Україна активно співпрацює, зокрема з НАТО, у сфері кібербезпеки, відбувається обмін напрацюваннями та досвідом у цій галузі, нею зроблений внесок у створення законодавчої бази для протидії кіберзагрозам та зловмисній діяльності у цьому напрямку. Ефективна протидія кібертероризму повинна базуватися, наприклад, на використанні єдиної точки доступу для підключення до мережі Інтернет ІТС державних органів та ІТС об'єктів критичної інфраструктури. Виникає нагальна потреба суттєвого підвищення професійного рівня підготовки кадрів та належного рівня законодавчого забезпечення для дієвої кібертероризму в Україні.

Однією з проблем у міжнародному правовому полі нині стає проблема застосування сили та погроза застосування сили у міжнародних відносинах. Все більшу роль в житті держав світу та в системі безпеки відіграють кіберпростір та сучасні інформаційні технології, що пов'язано з

їх можливим і реальним застосуванням у військовій сфері. Часто використовуються слова "кібершпигунство" та "кібервійна". Кіберпростір поступово перетворюється у поле боротьби, виникає потреба розробки належної стратегії національної та міжнародної безпеки. Світова економіка все більше залежить від Інтернету, а зловживання інформаційними технологіями здатне зашкодити стабільності світової економіки, дестабілізувати світові ринки, системи оборони та управління держави. Кожна держава може використати організовані хакерські атаки захопити контроль над комп'ютерними системами фінансових інституцій, над системами енергетики, безпеки польотів, захопити контроль над системами оборони, включно з ядерною обороною іншої держави.

Аналізуючи вищезазначене, слід зробити висновок про нагальну необхідність у створенні Україною адекватної системи безпеки, коли виклики національній безпеці набувають рис, відмінних від традиційних загроз. Активність провідних держав світу у кіберпросторі, наявні зміни відношення до внутрішньої інформаційної політики, формування транснаціональних злочинних груп, які спеціалізуються на злочинах у кіберпросторі обумовлює необхідність вироблення стратегії пріоритетів трансформації вітчизняного безпекового простору. Українські реалії у кібербезпековій сфері свідчать про наявність проблем, які заважають створенню системи протидії загрозам у кіберпросторі, це відсутність координації діяльності відповідних державних установ, залежність від програмних та технічних продуктів іноземного виробництва, а також кадрове наповнення належних структурних підрозділів. Відсутні системні нормативні документи, які мають визначати загрози Україні у кіберпросторі і повинні визначати і формувати цілісну політику із кібербезпеки. Разом з тим слід зазначити, що Україною вжито низку заходів щодо кібербезпеки. Це, насамперед, "Стратегія національної безпеки України" (12.02.2007 р.), ратифікована Україною "Конвенція про кіберзлочинність" (2005 р.), прийняті "Доктрина інформаційної безпеки України", Закон України "Про основи національної безпеки", певною мірою залишається термінологічна слабина у сфері кібербезпеки, а саме такі поняття, як: "кібербезпека", "кібератака", "кіберпростір", та ін. Цим питанням останнім часом Україна приділяє велику увагу і надає величезного значення. Нині готується законодавство про кібербезпеку України. Це стосується змін у Кримінальному кодексі України, передання функції визначення рівня і порядку захисту від кібернетичних загроз інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем в залежності від категорій, до яких ці об'єкти віднесені, згідно з переліком, який затверджується Кабінетом Міністрів України. Нові функції з'являться у Міністерства оборони, це планування та реалізація заходів протидії і нейтралізації кіберзагроз національним інтересам у військовій сфері, Генштаб України зобов'язаний організувати, координувати роботу із створення і захисту від кіберзагроз єдиної автоматизованої системи управління ЗСУ, та ін.

ПРАВОВИМ РЕФОРМАМ – ЯКІСНЕ ОСВІТНЄ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Горбачевський Віталій Якович,

заслужений юрист України, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінального права та криміналістики навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Процес розбудови незалежної, суверенної, демократичної, правової держави у сучасний період неможливий без створення цілісної системи надійного державного захисту прав і свобод громадян. Особливого

значення для державного будівництва в Україні набуває активізація законодавчої роботи з метою удосконалення кримінального процесуального законодавства, правосуддя, приведених у відповідність до положень Конституції України та міжнародно-правових стандартів.

Ефективність дії кримінального процесуального кодексу України, що набуває чинності з 19 листопада 2012 року, залежить від однозначного його розуміння та тлумачення правоохоронними, правозахисними державними і недержавними органами та громадянами суспільства.

Велика відповідальність за це лягає на навчальні заклади, які готують правознавців, фахівців юридичного профілю.

Особливості впровадження у навчальний процес нового кримінального процесуального кодексу України вимагають від викладачів профільних кафедр застосування сучасних форм, практичної складової (інтерактивні форми, рольові ігри, бінарні заняття тощо).

Для успішного вирішення задач щодо наближення викладання до практичної діяльності на кафедрі кримінального права та криміналістики ННПН НАВС використовується стажування науково-педагогічного складу у державних законодавчих, правоохоронних органах та недержавних, громадських організаціях.

Протягом останніх двох років викладачі кафедри пройшли стажування у Комітетах Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, з питань правосуддя, з питань охорони здоров'я, материнства та дитинства, в прокуратурі Дарницького, Деснянського районів міста Києва, Печерському РУ ГУ МВС України та управлінні МВС на Південно-Західній залізниці, у науково-дослідних експертно-криміналістичних центрах ГУ МВС України у м. Києві і Київської області, Київській муніципальній колегії адвокатів, Науково-дослідному інституті інтелектуальної власності, Прикарпатському Національному університеті ім. В. Стефаника, Національному університеті державної податкової служби України.

Це дозволяє підготувати відповідні методичні матеріали, з урахуванням аналізу реальної обстановки, особливостей боротьби із злочинністю, досудового слідства та їх запобіганню при викладанні кримінології, кримінального права, кримінального процесу, криміналістики, кримінально-виконавчого права та інших дисциплін (всього на кафедрі викладається 12 дисциплін).

Певні труднощі виникають при викладанні курсу кримінального процесу студентам, не допущеним до державної таємниці, чия діяльність не пов'язана з оперативно-розшуковою діяльністю. Певна складність виникає щодо повноти, форм надання матеріалу при викладанні глави 21 «Негласні слідчі дії» та її змістовності. У зв'язку з цим, враховуючи зазначені особливості, перш за все важливо охарактеризувати основні положення закону «Про оперативно-розшукову діяльність»:

- принципи оперативно-розшукової діяльності;
- мету і завдання;
- правовідносини оперативно-розшукової діяльності;
- суб'єктів, що проводять у рамках кримінальної справи розшукову діяльність, їх права і повноваження;
- підстави проведення негласних слідчих дій;
- негласні слідчі (розшукові) дії, як різновид слідчих розшукових дій та відомості, які не підлягають розголошенню;
- порядок прийняття рішень про проведення негласної слідчої дії, продовження строку повноваження слідчого судді, строки дії ухвали слідчого судді щодо проведення негласної слідчої дії;
- порядку фіксації ходу і результатів негласних слідчих дій;

- повідомлення осіб, відносно яких проводились негласні слідчі дії;
З метою якісного засвоєння матеріалу, більш глибокого його опрацювання кафедра практикує проведення тематичних круглих столів із залученням інших вишів.

Так, спільно з кафедрою оперативно-розшукової діяльності Національної академії СБУ проведено круглий стіл за темою: «Особливості використання результатів оперативно-розшукових заходів у якості джерел доказів у кримінальній справі».

Аналогічно з запрошенням фахівців-практиків обговорюються актуальні питання при висвітленні інших дисциплін.

Якісному оволодінню знаннями з криміналістики сприяє обладнаний силами кафедри кабінет криміналістики.

Вважаємо за необхідне обладнати в інституті навчальний «Зал судових засідань», що дозволить перенести у практичну площину проведення занять з кримінального процесу, теорії судових доказів, а також цивільного, адміністративного, господарського права та процесу та інших.

Також доцільним є запровадження проходження практики та стажування студентами юридичного профілю освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», «магістр» у підрозділах досудового слідства правоохоронних органів.

НОВАЦІЇ СУЧАСНОГО РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ СЛІДЧИХ ДІЙ

Баулін Олег Вячеславович,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права і криміналістики юридичного факультету навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

З прийняттям 13 квітня 2012 р. нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), який має набрати чинності з 19 листопада цього року, окрім іншого, передбачається суттєве реформування інституту слідчих дій, норми якого зосереджено у гл.20 КПК, що має назву «Слідчі (розшукові) дії» [1, с.124]. Така назва вказує на ототожнення законодавцем слідчих і розшукових дій, хоча раніше слідчими діями вважалася лише «частина процесуальних дій, яка пов'язана із виявленням, фіксацією та перевіркою доказів у кримінальній справі» [2, с. 234], а розшукові дії як кримінально-процесуальні, тобто такі що були регламентованими кримінально-процесуальним законом, взагалі не розглядалися [3, с. 37]. До них відносилися незаборонені законом гласні пошукові дії, які могли здійснювати будь-які державні службовці, працівники установ, підприємств, організацій, представники громадськості з метою виявлення осіб, предметів, слідів, наявність яких у певному місці і у певний час могла пов'язуватися із вчиненням злочину або його наслідками (опитування осіб; особисте спостереження у громадських місцях, пошук на місцевості тощо). Мабуть такі дії будуть природно живитися й далі під час розслідування злочинів, але щоб не створювати термінологічної плутанини фахівцям у сфері кримінального процесу, криміналістики і оперативно-розшукової діяльності, тобто тих галузей правової науки, у яких здійснювалося порівняння розшукових дій з слідчими та оперативно-розшуковими, для їх позначення потрібно буде виробити новий корпоративний термін.

В системі правового інституту слідчих дій законодавець не лише змінює регламентацію більшості традиційних дій слідчого, спрямованих

на збирання і перевірку доказів (огляд, обшук, допит тощо), а й запроваджує негласні слідчі (розшукові) дії, про які йдеться у гл.21 КПК як про різновид «слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом» [1, с. 140].

Останні будуть проводитися, як правило за рішенням слідчих суддів, роль яких відіграватимуть голови апеляційних судів або уповноважені ними інші судді цих судів, якщо відомості про тяжкий або особливо тяжкий злочин і особу, яка його вчинила, буде неможливо отримати у інший спосіб (ст.ст. 246, 247 та ін.) [1, с. 140 – 142]. Ця новація безумовно свідчить про наміри законодавця включити окремі, раніше властиві лише оперативно-розшуковій діяльності заходи до системи основних засобів кримінально-процесуального доказування, надавши регламентації порядку їх проведення вигляд процедури, схожої з кримінально-процесуальною формою призначення і проведення слідчих дій. Як очікується, з одного боку, це зробить більш результативним використання результатів негласної діяльності оперативних підрозділів МВС, СБУ та деяких інших правоохоронних органів у кримінально-процесуальному доказуванні, а з іншого, - значно посилить в системі кримінальної юстиції процесуальний контроль за дотриманням законності під час здійснення цієї діяльності та забезпеченням прав і законних інтересів залучених до її сфери осіб. Як буде реалізовано закладену в КПК цю концептуальну ідею досудового розслідування покаже з часом слідча і судова практика, оскільки для цього важливим буде позитивне сприйняття суддями в процесі оцінки доказів у конкретних справах результатів негласних слідчих (розшукових) дій саме як достовірних фактичних даних. Проблема такого характеру може постати на практиці через те, що дещо нормативно врегульовано є лише процедура призначення негласних слідчих (розшукових) дій, порядок же їх проведення регламентовано в КПК лише фрагментарно, що залишає простір для різних інтерпретацій отриманих за допомогою цих дій відомостей. Неможливість розвіяти сумніви суду у об'єктивності інформації, часто тягне за собою визнання такої інформації недостовірною, а відтак, – і доказ юридично нікчемним. Але хотілося б приділити більше уваги традиційним слідчим діям, проведення яких буде здійснюватися у гласному режимі і без яких не обійтися під час дізнання та досудового слідства у жодній справі.

Позитивною уявляється закладена у КПК можливість позбутися формальної участі понятих при провадженні оглядів документів, що приєднані до справи, та деяких інших слідчих дій, проведення яких здійснюється слідчим з участю захисників, спеціалістів, інших осіб та супроводжується безперервним відеозаписом. При цьому, законодавець зробив слушно, залишивши обов'язковою участь понятих у обшуці і огляді житла чи іншого володіння особи та обшуці особи [1, с. 124 - 125].

Частина друга ст. 224 КПК вперше встановлює часові межі допиту особи, який «не може продовжуватися без перерви понад дві години, а в цілому - понад вісім годин на день» [1, с. 125]. Цей прояв гуманізму слід лише схвалити.

Тривалий час у слідчій практиці трупи пред'являлися для впізнання поодинокі, що не відповідало вимогам процесуального закону, оскільки КПК 1960 р. не містив норм щодо цієї дії взагалі. Норми ст. 230 «Пред'явлення трупа для впізнання» нового КПК слугують виправленням цієї ситуації [1, с. 129].

У той же час у новому КПК є положення, які суттєво звужують реалізацію під час кримінально-процесуальних відносин окремих конституційних прав людини, що прямо заборонено ч.3 ст.22 Конституції

України, в якій закріплено: «При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод» [4, с. 10]. Так, у ч. 8 ст. 224 «Допит» КПК вказано, що під час проведення допиту особа «має право не відповідати на запитання з приводу тих обставин, ... які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею, близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення». Проте, ч. 1 ст. 63 Конституції України проголошує: «Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом» [4, с. 26]. Хоч наведена конституційна норма і є, у певній мірі, банкетною, оскільки містить відсилання до іншого галузевого законодавства стосовно визначення кола осіб, які можуть вважатися членами сім'ї чи близькими родичами, це ніяким чином не пов'язується, по-перше, з видом юридичної відповідальності (цивільна, кримінальна, адміністративна, дисциплінарна), яку може нести особа; по-друге, з якоюсь певною сферою людської діяльності, в якій може виникати потреба в отриманні показань чи пояснень від особи (правосуддя, управління, контроль, нагляд, господарювання, підприємництво тощо); по-третє, зі способом або процедурою отримання показань чи пояснень особи й, навіть, змістом цих показань чи пояснень. Головне, щоб предмет цього змісту особисто стосувався цієї особи або членів її сім'ї чи близьких родичів. Отже, ч. 8 ст. 224 КПК, як і п. 3 ч. 1 ст. 66 КПК «Права та обов'язки свідка», як швидше слід привести до редакцій, що узгоджуються з закріпленою у ч. 1 ст. 63 Конституції України нормою, а доки цього не буде зроблено, з дня набрання чинності новим КПК слідчим (прокурорам, суддям, судам) під час роз'яснення прав і обов'язків свідка, передбачених новим КПК, на початку його допиту не зайвим буде роз'яснювати, поряд з іншим, і положення ч. 1 ст. 63 Конституції України, що буде виступати гарантією забезпечення конституційних прав особи, яка викликана як свідок для дачі показань, і не поставить у подальшому під сумнів законність отримання від цієї особи свідочьких показань, а відтак, - і можливість їх використання під час доказування у будь-яких судових справах як допустимих доказів.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України»: чинне законодавство з 19 листопада 2012 року: *(ОФІЦ.ТЕКСТ)*. – К.: ПАЛИВОДА А.В. 2012. – 382 с.
2. Шибіко В. П. Слідчі дії // Михесенко М. М., Нор В. Т., Шибіко В. П. Кримінальний процес України: Підручник. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Либідь, 1999. – С. 234 - 270.
3. Дубинский А. Я. Производство предварительного расследования органами внутренних дел: Учебное пособие. – К.: НИИРИО КВШ МВД СССР им. Ф. Э. Дзержинского, 1987. – 84 с.
4. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.

ПРАВОВОЕ БЫТИЕ КАК ПРЕДМЕТ ПРАВОВОЙ ГНОСЕОЛОГИИ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Коваль Катерина Петрівна,

заслужений юрист України, заступник голови Союзу юристів України, член Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури України

Правовое бытие проявляется двойственно: в правовой онтологии и правовой гносеологии. Правовая онтология характеризует внешний мир правового бытия, проявляясь в соответствующих исторических

параметрах онтологических моделей правового феномена. Правовая гносеология отражает внутренний мир правового бытия, ориентируясь на возможности своего познавательного потенциала.

Онтологическая значимость правового бытия определяется его местом и ролью в общем смысле существования социума. Эта значимость многогранна. Она выражена в признании за правом целого ряда ценностей: социальной, инструментальной, собственной, личностной.

Правовую гносеологию следует представлять в качестве вида собственной ценности права, как результат трансформации эпистемиологических ценностей философского инструментария в специфику правового содержания объекта познания.

Алгоритм философского методологического познавательного инструментария структурировал правовой гносеологический процесс на соответствующие стадии и этапы (две стадии, три этапа). На каждом этапе, на наш взгляд, должны быть определены его отправные познавательные источники в виде, соответствующих им познавательных функций правовыми парадигмами в формализованных философских конструкциях в рамках: «единичного», «всеобщего» и «особенного».

В этом смысле, нам представляется уместным видение А.А.Бандуры: «Тут має місце рух від вузького розуміння істини як засобу задоволення практичних потреб людини до визнання значущості істини як такої, а також утвердження чистого прагнення до істини, коли істиною стає сам пошук істини, наша здатність досягти її та прийняти» [1].

Наш анализ начнем исходя из справедливого утверждения А.А.Козловского о том, что: «Будь-який метод права чи правова методологія як система методів мають бути онтологічно й гносеологічно обґрунтованим: інша онтологія – інша й методологія права.» [2]

Что же касается «трансформации» познавательного процесса в праве, то по его мнению: «Правова трансформація пізнання забезпечує своєрідне «переливання» підтвердженого практикою історичного досвіду суспільства у відповідні форми правових норм та інститутів, забезпечує їх адекватність і соціальну релевантність. Гносеологічна трансформація права перетворює його на специфічний метод пізнання й структуризації соціальної дійсності, виявлення його автентичності та регулятивних потенціалів. Так право з пасивного об'єкта пізнавального процесу стає активним гносеологічним суб'єктом загальної системи соціального пізнання. З правом як об'єктом пізнання відбувається *suū generis* гносеологічна трансформація, внаслідок якої право саме стає специфічною теорією пізнання, водночас і теорією соціального пізнання.» [2].

Степень проникновения науки в объект своего изучения определяется как предмет науки. Последний обуславливает необходимость применения соответствующего познавательного инструментария – методологического арсенала науки.

В чем же отличие методологии познания на единичном, теоретико-юридическом уровне от познания на всеобщем, универсальном, философском уровне?

Постараемся обосновать свое видение данной проблемы.

Определенно главным является то, что истинность знаний, получаемая при помощи универсальной методологии, обеспечивается благодаря ее возможности отразить динамику, перспективы самодвижения, саморазвития любого изучаемого явления, вплоть до вариантов самоуничтожения. Приставка «само-» тут имеет философский подтекст, т.к. включает в себя возможность отражения, либо внутренней реорганизации объекта как реакции на возникающие противоречия с внешней средой.

Таким образом, категориальный аппарат диалектической логики, составляющий основу философского мировоззрения, позволяет выявить основные закономерные параметры движения познаваемого объекта, отделить его от случайностных, поверхностных явлений, спрогнозировать степень преодолемости предстоящих (возможных) противоречивых ситуаций.

В силу сказанного, совершенно очевидным становится понимание того факта, что методологический инструментарий современного теоретико-юридического знания (в результате естественно сложившейся самоограниченности) не в состоянии отразить потребности современного социума – определиться в онтологических и гносеологических параметрах правового бытия.

Налицо противоречие в методологии юридического познания: между потребностью в переосмыслении накопленного правового опыта, выработкой новых подходов, аргументаций и слабой методологической базой юридической науки.

Таким образом, на наш взгляд, на сегодняшний день зачатки философско-правового поиска уже вышли за рамки предмета общей теории права. Им только следует «помочь» утвердиться в самостоятельном качестве – философско-правовом.

С нашей стороны предлагается следующая позиция о роли правовой гносеологии в системе общетеоретического юридического знания.

Правовая гносеология должна быть направлена на восполнение существенных пробелов юридического наукознания – воспроизведении онтологических параметров правового бытия: «В каждой науке, философские принципы, законы и категории должны применяться с учетом ее специфики» [3] - верно утверждают Чунаева А.А. и Мысык И.Г.

Выход из создавшейся ситуации должен быть предложен в виде переосмысления возможностей методологического познавательного потенциала философии права и приведения его в действие применительно к правовым реалиям с целью более предметного, соответствующего потребностям времени познания ПРАВОВОГО БЫТИЯ– и, тем самым, современного смысла правового феномена.

Список использованной литературы:

1. Бандура О.О. Правознавство у системі наукового знання (аксіологічно-гносеологічний підхід). – Київ. – 2010. – С.79.
2. Козловський А.А. Гносеологічні принципи права.// Проблеми філософії права. – 2005. – Том III. – № 1-2. – С.38-39.
3. Чунаева А.А., Мысык И.Г. Философия в кратком изложении/ Южноукраинский национальный университет им.К.Д.Ушинского. – Одесса: Феникс. – 2009. – С.12.

**СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ФУНКЦІЙ ВЕРХОВНОЇ РАДИ
УКРАЇНИ**

Пустовіт Жанна Миколаївна,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри теорії держави і права Національної академії внутрішніх справ

Проблема функціонування законодавчої влади та нормативного визначення механізмів її організаційно-правових форм її здійснення у системі поділу влади в незалежній Україні і до сьогодні залишається однією з найважливіших у політико-правовій сфері.

24 серпня 1991 року було проголошено незалежність України, що стало вагомим підставою для демократичних перетворень в нашому суспільстві та державі. Так, змінилася організація державної влади, почало формуватися громадянське суспільство, багатопартійність, демократична виборча система тощо.

Загалом, процес прийняття Нової Конституції України пройшов також ряд історичних етапів: по-перше, підготовку декількох проектів Конституції України, що відтворювали позиції різних політичних сил; по-друге, створення конституційних комісій і груп, які упродовж 1991-1996 років підготували і розглянули кілька проектів Конституції України; по-третє, винесення одного з проектів на загальнодержавне обговорення, після чого відбувся аналіз результатів обговорення з подальшим занесенням змін до тексту проекту Конституції; по-четверте, ефективну роботу над проектом Конституції після обрання народом України Верховної Ради нового скликання і Президента України у 1994 році; по-п'яте, у червні 1995 року було укладено Конституційний договір між Верховною Радою і Президентом України; по-шосте, підготовку нового проекту Конституції України; по-сьоме, прийняття Конституції України Верховною Радою України 28 червня 1996 року.

І саме прийняття Конституції України 1996 року здійснило значний вплив на процес державотворення і законотворчості в Україні.

В статті 1 Конституції України проголошено, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [1, с.5].

Також з прийняттям Конституції України змінилася організація влади в державі- відбувся її поділ законодавчу, виконавчу і судову. Принцип поділу влади закріплює стаття 6 Конституції України. Зміст даного принципу полягає в тому, щоб запобігти зосередженню влади в руках однієї особи або органу влади.

Необхідною умовою ефективного втілення цього принципу в практику організації та діяльності державного апарату є створення системи взаємних стримань і противаг між органами, які належать до різних гілок влади. Інакше кажучи, для запобігання ситуації, за якої одна з гілок влади може одержати якісь переваги перед іншими, необхідно, щоб усі гілки мали чітко визначену компетенцію і можливості запобігання спробам окремих гілок влади виконувати невластиві їм функції [2, с.33].

Процес становлення і розвитку функцій Верховної Ради України розпочався в 1996 році, тобто з моменту прийняття Конституції України і триває по теперішній час. Загалом, можна виділити такі етапи становлення функцій Верховної Ради України. Перший етап – це закріплення функцій Верховної Ради України в редакції Конституції 1996 року з урахуванням того, що Україна за формою правління визначалася як президентсько-парламентська республіка; другий етап – це закріплення функцій

Верховної Ради України з урахуванням змін до Конституції України, внесених Законом України "Про внесення змін до Конституції України" від 8 грудня 2004 року N 2222-IV та визначенням нашої держави як парламентсько-президентської республіки; третій етап – функції Верховної Ради України з урахуванням змін до неї, що були внесені на підставі Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року, згідно якого Закон України "Про внесення змін до Конституції України" від 8 грудня 2004 року N 2222-IV визнається таким, що втратив чинність у зв'язку з порушенням конституційної процедури його розгляду та прийняття, в результаті чого Україна знову набула ознак президентсько-парламентської республіки.

Дана реформа мала, на наш погляд, як плюси так і мінуси. З одного боку позитивом є те, що Україна набула ознак парламентсько-президентської республіки, що серйозно мало було б підвищити авторитет парламенту, через реалізацію ним своїх функцій, зокрема, представницької та законодавчої, що є також запорукою становлення та розвитку в Україні демократії та парламентаризму.

З іншого боку, згідно до особливостей даної реформи, відчувається певна специфіка відносин між Президентом України і Верховною Радою України, оскільки вони не змінилися на користь Верховної Ради, а перейшли до більшої залежності парламенту від волі Глави держави. Повноваження Президента стосовно розпуску парламенту збільшуються втричі. Тому реформа послаблює вплив Президента на виконавчу владу, але разом з тим істотно підвищує його контроль за українським парламентом. З цього витікає те, що цим реформа перетворює Україну у відносно непослідовну парламентську республіку.

Якщо проаналізувати повноваження парламенту України в Конституції України після внесення до неї змін від 8 грудня 2004 та повноваження його згідно змін, які було внесено внаслідок рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2011 року ми сміливо зробимо висновок, що парламент України виконував та виконує ряд вищезгаданих природних для будь-якого демократичного парламенту функцій. Основна різниця полягає в визначенні повноважень щодо впливу Верховної Ради України на формування органів виконавчої влади в Україні, що є насамперед основною рисою, яка відрізняє президентсько-парламентську республіку від парламентсько-президентської.

В підтвердження вищепроаналізованого варто констатувати, що з поновленням Конституції 1996 року звужуються повноваження Верховної Ради України. Зокрема, парламент знову не призначатиме уряд, депутати позбавлені можливості призначати голову Антимонопольного комітету України, голову Державного комітету телебачення та радіомовлення України, голову Фонду державного майна України та звільняти їх з посад; призначати на посаду та звільняти за поданням Президента голову Служби безпеки України. За парламентом залишилось надання згоди на призначення на посаду Президентом України генерального прокурора України, водночас питання звільнення вирішуватиметься лише Президентом. Відповідно до Конституції 1996 року, право законодавчої ініціативи, крім Верховної Ради України, Президента України, народних депутатів України, Кабінету міністрів України, матиме також Національний банк України.

Зі скасуванням змін до Конституції від 2004 року голова парламенту позбавляється права підписувати та офіційно оприлюднювати закон, якщо Президент України не підписав закон, вето на який було подолане.

В результаті проаналізованого варто зробити висновок про те, що з моменту прийняття в незалежній Україні 28 червня 1996 новою Конституції України змінилася організація державної влади, розпочався

процес становлення парламентаризму, а відповідно перед Верховною Радою України постали серйозні завдання щодо підвищення її авторитету в суспільстві та державі. Упродовж всього періоду діяльності українського парламенту відбувалося становлення його як єдиного органу законодавчої влади в Україні, основними функціями якого були і залишаються функції, що притаманні парламентам усіх демократичних держав світу: законодавча; представницька; установча; бюджетно-фінансова та зовнішньополітична функція. Починаючи з 1996 року в Конституцію України було внесено чимало змін, що свідчить про пошук прийнятної для України форми державного правління задля становлення її як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної та правової держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та допов. Станом на 18 серп. 2011 р.: (офіц. текст). К.: ПАЛІВОДА А.В., 2011. -56с.
2. Основи конституційного права України / За редакцією академіка АПРН України, професора Копейчикова В.В. -К.: Юрінком, 1997.-208с.

МЕХАНІЗМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДОВОГО ЗАХИСТУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Чорнооченко Світлана Іванівна,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Борщевська Ганна Едуардівна,

старший викладач кафедри цивільного права Запорізького національного університету

Відповідно до прийнятого у 2004 році Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [1], з урахуванням прагнення України увійти до єдиного європейського соціально-правового простору питання дотримання, охорони та захисту соціальних і економічних прав та охоронюваних інтересів людини набувають неабиякого значення.

У теперішній час діють міжнародні суди, до яких можуть подавати скарги індивіди щодо захисту своїх соціально-економічних прав. Але існує ряд проблем при реалізації права на судовий захист за даною категорією прав людини на міжнародному рівні. Перш за все, до них можна віднести недостатньо чітке врегулювання цих прав у міжнародних багатосторонніх конвенціях, відсутність в деяких регіонах спеціалізованих судів з прав людини, які б розглядали індивідуальні скарги на порушення державами соціально-економічних прав людини.

Однією з найбільш розроблених та результативних є європейська система захисту прав людини. Значну роль у її створенні відіграла Рада Європи (РЄ). На базі РЄ створені механізми європейської конвенційного та судового захисту прав людини. Європейський суд з прав людини (далі — Європейський суд) виступає в якості контрольного механізму РЄ щодо дотримання основних, в тому числі й соціально-економічних прав людини.

Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод (далі — Конвенція) була підписана 4 лютого 1950 р. в межах Ради Європи. Сформульовані у Конвенції права та свободи стосуються відносин між особою та державою, тому позов може бути поданий тільки до держави. Скарга до Європейського суду можлива тільки за умов використання всіх внутрішніх способів та засобів правового захисту. Кожному міжнародному рішення Суду повинна передувати спроба мирового врегулювання спору на засадах дотримання прав людини.

Також деякий час юрисдикція Європейського Суду (а разом з тим й правова ефективність Конвенції) відповідно до ст.46 (у редакції до 1998 р.) Конвенції залежали від додаткових заяв про згоду держав-учасниць визнавати обов'язкову юрисдикцію Суду. Крім того, Комітет міністрів іноземних справ, який здійснює нагляд за виконанням рішень Суду, не мав ніякого механізму безпосереднього впливу на відповідну державу. З листопада 1998 р. ця юрисдикція стала безумовно обов'язковою. На сьогодні прийнято дванадцять додаткових протоколів, більшість з яких була визнана державами-учасницями. Отже, Конвенція, безумовно, розширила можливості індивідуального захисту, але, з іншого боку, не може серйозно протидіяти систематичним порушенням прав людини.

Протокол №11, який набрав чинності 1 листопада 1998 р. та ратифікований 40 державами-членами РЄ, по новому сформулював не тільки загальний контрольний механізм Конвенції (р. II, ст.ст.19-56). Ним також була вирішена проблема, що призводила до слабкості цієї системи: з цього часу до Суду можуть передаватися індивідуальні скарги незалежно від відношення до них держави-учасника (ст.34), індивідуальні скарги прирівнюються до скарг держав (ст.33). Крім того, держави-учасниці зобов'язуються виконувати постанови Суду (ст.46).

Європейський Суд може скасувати будь-яке судове рішення та вимагати від законодавця конкретної держави перегляду чинного законодавства. Судова практика Суду як міжнародного органу не могла базуватися на будь-якому національному законодавстві, тому Європейським Судом було створене європейське прецедентне право [2, с. 246]. А це, у свою чергу, покладає на будь-яку державу, яка вступає до РЄ, серйозні зобов'язання щодо внесення відповідних змін, що витікають з прецедентного права Суду з прав людини, до національного законодавства. Такий контрольний механізм в межах РЄ, який забезпечується відповідними процедурними механізмами, сприяє уніфікації юридичних систем європейських країн у галузі захисту прав та основних свобод людини.

Але на сьогодні, не зважаючи на наявність комплексу відповідних норм щодо визначення правового режиму рішень Європейського суду, що містяться в Конституції України (ст.8,9), Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [3] від 23 лютого 2006 р. та інших законодавчих актах, постає ряд питань теоретико-практичного характеру щодо режиму судового прецеденту міжнародного юрисдикційного органу у вітчизняному законодавстві та судовій практиці.

Отже, ми можемо говорити про те, що таким чином формується наднаціональна судова влада. Держави, які приймають участь у цьому процесі, по суті відмовляються від абсолютизації державного суверенітету. Незважаючи на всі недоліки, судова система захисту соціально-економічних прав та свобод людини є найбільш ефективним механізмом відновлення порушених прав, а Європейський суд з прав людини є однією з основних структур у регіоні для захисту прав людини на наднаціональному рівні.

Список використаних джерел:

1. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 №1629-IV // ВВР. – 2004. - №29. - Ст.367.
2. Капицын В.М. Права человека и механизмы их защиты [Текст] / В.М.Капицын. — М., 2003. — 287с.
3. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // ВВР. – 2006. - №30. - Ст.260.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Радомський Ігор Петрович,

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри фізичного виховання навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Людина та її здоров'я – найбільша цінність держави, яка докладає великих зусиль, створюючи умови безпечної життєдіяльності людини як у побутовому середовищі, так і у середовищі праці.

Державна політика України в галузі охорони праці спрямована на створення безпечних і здорових умов праці, запобігання нещасним випадкам та професійним захворюванням.

Дійсний стан безпеки праці у виробничих системах визначається частотою виникнення небезпечних ситуацій, їх повторюваністю і тяжкістю, тривалістю існування, кількістю небезпечних факторів та людей, що знаходяться під їх впливом, а також надійністю захисних засобів.

Рівень безпеки будь-яких робіт у суспільному виробництві значною мірою залежить від рівня правового забезпечення її питань, тобто від якості та повноти викладення відповідних вимог в законах та інших нормативно-правових актах. У 1992 році вперше не лише в Україні, а й на теренах колишнього СРСР було прийнято Закон України «Про охорону праці», який визначає основні положення щодо реалізації конституційного права громадян на охорону їх життя і здоров'я в процесі трудової діяльності та принципи державної політики у цій сфері, регулює відносини між роботодавцем і працівником з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища і встановлює єдиний порядок організації робіт з охорони праці в країні.

Починаючи з 1994 року в Україні розроблюються Національні, галузеві, регіональні та виробничі програми покращення стану умов і безпеки праці на виробництві, в ході реалізації яких було закладено основи для удосконалення державної системи управління, вирішення питань організаційного, наукового і нормативно-правового забезпечення робіт у сфері охорони праці, розроблено засоби захисту працюючих, які раніше не випускались в Україні; створено ряд засобів, що контролюють стан умов праці, небезпечні та аварійні ситуації; створено єдину автоматизовану інформаційну систему охорони праці.

Законодавство України про охорону праці – це система взаємозв'язаних нормативно-правових актів, що регулюють відносини у галузі охорони праці. Воно складається з Кодексу законів про працю України, Законів України «Про охорону праці», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про охорону здоров'я», «Про використання ядерної енергії та радіаційний захист», «Про пожежну безпеку», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» та інших.

Базується законодавство України про охорону праці на конституційному праві всіх громадян України на належні, безпечні і здорові умови праці, гарантовані статтею 43 Конституції України. Ця ж стаття встановлює також заборону використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах. Стаття 45 Конституції гарантує право всіх працюючих на щотижневий відпочинок та щорічну оплачувану відпустку, а також встановлення скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скорочену тривалість роботи в нічний час.

Інші статті Конституції встановлюють право громадян на соціальний захист, що включає право забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності (ст. 46); охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49); право знати свої права та обов'язки й інші загальні права громадян, у тому числі право на охорону праці.

Отже, охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини в процесі трудової діяльності.

РІДНА МОВА ЯК ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ НАЦІЇ

Гороховська Тетяна Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри юридичного документознавства Національної академія внутрішніх справ

Немає сумніву в тому, що мова є важливим фактором геополітичної ідентичності національної держави, її інтересів у глобальному просторі політики. Сильна та жива державна мова є гарантією присутності країни у площині світової культури і цивілізації. Держава з чіткою національною та мовною ідентичністю має широкі можливості презентації власної волі у сучасному світі.

Погляньмо на ситуацію, яка склалася у мовній сфері нашої країни. Пристрасті навколо мовних проблем не вщухають, і конфлікт між двома поширеними в Україні мовами, на жаль, поки що не розв'язано. Пропонуються різні шляхи його розв'язання, зокрема й такий, як запровадження офіційної двомовності.

У багатьох словниках поняття двомовності багатомовності мультилінгвізму полілінгвізму визначаються як тотожні й означають використання декілька мов кожна з яких вибирається в межах визначеної соціальної спільності (пенн за все лєґґави); використання індивідуумом (гнуппоу полей) декількох мов кожна з яких вибирається в залежності від конкретної комунікативної ситуації [3].

Термін «багатомовність» (англійською – multilingualism, mehrsprachigkeit) російського походження, розуміється як поширення різних мов в суспільстві, уміння окремих індивідів спілкуватися засобами декількох мов [1].

Практика показує, що засобом міжнаціонального спілкування, масовій комунікації в окремій державі, республіці, регіоні виступає мова (мови), що несе функціональне навантаження, тобто що активно вживається в діяльності державних органів, суспільних установ, як засіб навчання – в школах, інших навчальних закладах, а також у повсякденному житті. В той же час у міру розвитку гармонійної двомовності в національних республіках цей статус можуть отримати і національні мови, що дозволить використовувати як засоби соціальної взаємодії дві або декілька мов [1].

На нашу думку, в цій ситуації доречно пригадати слова відомого українського діяча Леся Танюка, який у своїй статті «Мова в житті народу» підкреслював: «Для кожної людини батьківщина – це насамперед мовна батьківщина. Мові належить головна об'єднавча роль у процесах виникнення етносу, нації, держави. На етнічному рівні самоусвідомлення саме спільна мова (а вже потім звичаї та релігія) дає народові відчуття своєї єдності й водночас виокремлює його з-поміж інших народів. Доки народ спілкується своєю мовою, доти він зберігає себе. Як людина, що живе чужим розумом, втрачає повагу і ніколи не досягає успіхів, так і народ, який послуговується чужою мовою, приречений на відсталість в

усіх сферах життєдіяльності, на зневагу інших народів, на вічну, безпросвітну другорядність [2]».

Оскільки мова є синтезом національно-державницького ества, фокусом і виразником його бачення, мовне питання виходить за суто лінгвістичні межі та набуває гострого політичного, соціального й ідеологічного характеру. Адже мова формує націю, нація будує державу, держава береже мову, бо мова – це чинник консолідації нації, константа державної самодостатності, самобутності, самоцінності, неповторності.

Натомість, в Україні деякі політики вперто говорять про офіційну українсько-російську двомовність, забуваючи про світовий досвід мовного облаштування, що підтверджує уникнення ситуації, за якої статус державних у тій або іншій країні мали б споріднені мови, як от у випадку з українською та російською, що обидві належать до східнослов'янських.

Цілком зрозуміло, що мовна проблема може успішно розв'язуватися за умови, що виховання відповідальності за мову свого краю підтримуватиме держава, як того і вимагає Конституція України.

Отже, при будь-яких видах двомовності (багатомовності) слід визнавати домінуючу роль рідної мови. Лише рідна мова здатна передавати сокровенне, суто індивідуальне, властиве йому безцінне духовне багатство, розкривати характерні особливості, національну психологію народу. У цьому і є безперечна унікальна цінність кожної мови.

Список використаних джерел:

1. Анафієва Ельзара. Проблеми двомовності і багатомовності в умовах нової мовної ситуації // Наукові записки. – Випуск 89 (2). – Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 5 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. – С. 137; 138.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови К.; Ірпінь: ВТФ Перун. 2001. – 1778 с.
3. Розенталь Л. Э. Теленкова М.А. Словарь-справочник лингвистических терминов. Изд. 2-е испр. и доп. – М., 1976.
4. Танюк Л. Мова в житті народу // Мовні конфлікти і гармонізація суспільства: Матеріали наукової конференції: 28-29 травня 2001 року. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2002. – С. 8-9.

ІДЕЯ СУВЕРЕНІТЕТУ НАРОДУ ТА ПРАКТИКА ЇЇ ЗДІЙСНЕННЯ ПРИ ФОРМУВАННІ ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ

Заяць Наталія Володимирівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ

Проблема суверенітету народу є однією з центральних у науці конституційного права. До її дослідження вдавались багато авторів, включно з представниками радянської державно-правової думки. Інтерес до даної проблематики не зменшується і сьогодні. Разом з цим, сучасні реалії суспільно-політичного життя, новачі в конституційному законодавстві та правозастосовній практиці вимагають суттєвого оновлення концептуальних підходів до цієї сфери конституційно-правового знання.

В Конституції України слово «народ» вживається декілька разів. У поєднанні з прикметником «український». Конституція України визначає народ як громадян України всіх національностей (преамбула), носія суверенітету та єдиного джерела влади (стаття 5). Відповідно до ч.1 ст. 104 Конституції України Президент України присягає саме народові.[1]В даному випадку за широкого тлумачення «народ» – це сукупність людей, об'єднаних загальним інтересом, які співпрацюють разом для досягнення цього інтересу. В такому контексті доцільно було б застосувати такий критерій, який би відокремив дану спільність від інших спільностей

(громадянство, єдність історичної долі та інші), однак в Конституції України дається пряма вказівка на те, що національна ознака в даному випадку не має юридичного значення. На відміну від цього, народ у вузькому розумінні – це дещо, що має рідну мову, рівні права з іншими народами, право на самовизначення та проживає на території України. Для нормативного визначення даного поняття необхідним є національно-культурний критерій.

У сучасних конституційних дослідженнях термін «народ» також тлумачать неоднозначно. Так, деякі автори навіть практично ототожнюють поняття «нація» та «народ». Французькі юристи навпаки чітко розмежовують дані терміни: для них народ – це сукупність громадян, тоді як нація – абстрактна юридична особа, існування якої не залежить від індивідів, які її складають. На думку Є.І. Козлової, О.Е. Кутафіна, з юридичної точки зору слово «народ» ототожнюється з поняттям «громадяни» та визначається як сукупність людей, асоційованих межами єдиної держави, що належить відповідній державі (фактор громадянства).[2]

Теорія державного суверенітету історично передувала теорії суверенітету народу. Народ завжди був важливим суб'єктом політико-правових відносин, але його суверенітет було визнано не одразу. Характерним для доктрини суверенітету народу було те, що він не тільки не був домінантою, але й розчинявся, якщо не поглинався, суверенітетом держави, більше того, – суверенітетом державних органів. На думку відомого вченого А.І.Лепьошкіна, «суверенітет народу, що втілений в діяльності органів державної влади та опирається на механізм держави в цілому набуває форми державного суверенітету або суверенітету державної влади». [3] Наведене уявлення про суверенітет не передбачало врахування та інтересів усіх учасників відповідних відносин. При цьому слід враховувати, що всі повноваження на здійснення державної влади законодавча, виконавча і судова гілки влади отримують в тій чи іншій формі в результаті вільно вираженої волі народу. Тільки ця воля робить владу легітимною. І в цьому виявляється співвідношення народного і державного суверенітету.

Радянська наука державного права розробила стійку концепцію народного суверенітету, яка передбачала, по-перше, верховенство та повновладдя народу, по-друге, необмеженість народного суверенітету, по-третє, його невідчужуваність, по-четверте, його вираження через адекватні політико-правові форми. При цьому, на відміну від дореволюційного державоведення, [4] мало хто ставив під сумнів факт достатньої політичної зрілості народу та його здатності до самоуправління.

Пострадянське конституційне-правове тлумачення народного суверенітету є більш різноманітним, чому сприяють такі фактори, як глобалізація, інформатизація, підвищення національних факторів у побудові державності, багатопартійна система, ринкові способи організації економічних процесів, професіоналізація депутатської діяльності, створення судового органу конституційного контролю.

В сучасній юридичній літературі досліджують різні форми вираження народного суверенітету. До таких форм зараховують, як правило, право народу визначати конституційний лад в Україні шляхом прийняття Конституції України на всеукраїнському референдумі, виявлення волі народу шляхом періодичних виборів до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Однак, конституційну нормотворчість не слід виділяти в особливу форму вираження народного суверенітету, оскільки, шляхом референдуму можуть прийматись й інші важливі політичні рішення.

Ю.А.Кудрявцев безпосередню та представницьку демократію

кваліфікує як «способи здійснення народом свого суверенітету».[5] О.Г. Мурашин виділяє таку «організаційну правову форму» діяльності «суб'єктів безпосереднього народовладдя» як «пряма правотворчість» [6].

Таким чином, підсумовуючи сказане, можна зробити наступні висновки: по-перше, народний суверенітет має свою історію, оскільки не кожний народ і не на кожному етапі свого історичного розвитку вартий суверенітету. По-друге, народний суверенітет є невідчужуваним, він не передається та не делегується органам народного представництва, не належить органам публічної влади, депутатам, посадовим особам, і тим паче – окремим громадянам та їх об'єднанням. По-третє, народний суверенітет обмежено правом в об'єктивному розумінні цього слова. Концепція необмеженого народного суверенітету може призвести до негативних політико-правових наслідків (порушення прав людини, народоправство, війна, безпорядки, бунти). По-четверте, народний суверенітет виражається через адекватні конституційно-правові форми, якими є пряме народне волевиявлення (референдум, вибори, відкликання); система народного представництва (формування, діяльність, відповідальність представницьких органів); діяльність органів публічної влади, які не мають відношення до системи народного представництва, але демократично легітимовані (органи виконавчої та судової влади) та інші форми неімперативної участі громадян в політичному житті (збори, скарги, заяви, пропозиції, мітинги, демонстрації, пікетування, хода).

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. станом на 15.08.2011 р. №254к/96-ВР//Відомості Верховної Ради України. - 1996. - №30. - Ст.141.
2. Козлова Е.И. О реализации принципа народовластия в конституционно правовом законодательстве Российской Федерации Конституция как символ эпохи. В 2-х т. Под ред. С.А. Авакьяна. Т.1. – М. –2004. – С.274.
3. Лепешкин А.И. Советский федерализм. – М., 1977. – С.232.
4. Чичерин Б.Н. О народном представительстве. – М. – 1866. – С.175.
5. Кудрявцев Ю.А. Политические режимы: критерии классификации и основные виды. Правоведение, 2002. – №1 – С.197.
6. Мурашин А.Г. Прямое правотворчество. Особенности принятия актов прямого народовластия Государство и право., 2001. – №2. – С.85.

РЕЄСТРАЦІЯ ГРОМАДСЬКИХ ФОРМУВАНЬ ЯК ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Когут Андрій Юрійович,

начальник відділу методології нормотворення та роботи з реєстрами Департаменту легалізації, об'єднань громадян, державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств

Конституція України (стаття 36) гарантує громадянам право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних та інших інтересів, право громадян на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів. Усі об'єднання громадян рівні перед законом.

Державний реєстраційний службі України належить визначальна роль в реалізації права людини на об'єднання.

Укрдержреєстр утворено відповідно до Указу Президента України від 9 грудня 2010 року № 1085/2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади».

Після створення Укрдержреєстру та затвердження низки нормативно-правових актів, які визначають його компетенцію, до його повноважень віднесено функції реалізації державної політики у сфері легалізації об'єднань громадян та інших формувань, державної реєстрації друкованих

засобів масової інформації та інформаційних агентств на Державну реєстраційну службу України.

Повноваження Укрдержреєстру визначаються Положенням про нього, затвердженим Указом Президента України від 6 квітня 2011 року № 401/2011 (далі – Положення).

Укрдержреєстр здійснює відповідно до законодавства, зокрема: реєстрацію (легалізацію) всеукраїнських та міжнародних громадських формувань (громадських організацій, благодійних організацій, політичних партій тощо);

реєструє, бере до відома, погоджує зміни до статутних документів та керівних органів зареєстрованих (легалізованих) громадських формувань, реєструє зміни до статутів;

здійснює державну реєстрацію символіки громадських формувань;

здійснює державну реєстрацію друкованих засобів масової інформації загальнодержавної, регіональної та/або зарубіжної сфери розповсюдження, а також інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності.

Укрдержреєстр здійснює також контроль:

за додержанням громадськими організаціями положень статуту;

за додержанням політичними партіями вимог Конституції та законів України, а також їх статутів;

за діяльністю благодійних організацій.

Ці повноваження, а точніше стан їх реалізації, мають безпосередній вплив на розвиток громадянського суспільства, основою розбудови якого є інститути громадянського суспільства (громадські організації, благодійні організації, профспілки і організації роботодавців, друковані засоби масової інформації тощо).

В Україні громадянами створена велика кількість інститутів громадянського суспільства. Через фіксацію зростання чи зменшення кількості утворених і легалізованих об'єднань громадян, інших громадських формувань можна оцінити стан формування громадянського суспільства в Україні.

Так, упродовж останніх років спостерігається збільшення громадської та суспільно-політичної активності, що проявляється у неупинному зростанні громадських організацій та політичних партій. Їх кількість збільшується із року в рік.

Найбільше громадська та суспільно-політична активність проявляється у м. Києві, Харківській, Одеській та Львівській областях, м. Севастополі, Головному управлінні юстиції Міністерства юстиції України в АР Крим, головні управління юстиції в Донецькій, Дніпропетровській, Київській та Івано-Франківській областях.

З розширенням демократії і зростанням рівня політичної культури посилюється тенденція до урізноманітнення громадських об'єднань у соціально-політичному житті, їх впливовості в конкретно-історичних ситуаціях. Кожне із громадських формувань охоплює своєю діяльністю певні сектори суспільного життя.

Статистика свідчить, що найбільш активно створюються громадські організації професійного спрямування (об'єднання лікарів, вчителів, правників, податківців тощо).

Наступними у рейтингу громадської активності є громадські організації оздоровчого та фізкультурно-спортивного спрямування.

Поширеними також є громадські організації молодіжні, освітні, ветеранів та інвалідів, національних та дружніх зв'язків тощо.

Із загальної кількості легалізованих/зареєстрованих в Україні громадських формувань 66 % становлять місцеві, всеукраїнські та міжнародні громадські організації, 0,3 % політичні партії, 31 % місцеві, всеукраїнські, та міжнародні благодійні організації. Очевидно, що

найвагоміша питома частка загалу легалізованих/зареєстрованих громадських формувань належить громадським організаціям.

Громадські формування мають різну мету, завдання, рівень повноважень, територію діяльності, проте їх соціально-політичне призначення полягає насамперед у тому, що вони допомагають людям у розв'язанні проблем повсякденного життя, відкривають широкі можливості для виявлення суспільно-політичної ініціативи, здійснення функцій самоврядування.

Громадське формування діє на підставі свого статуту. Статутний документ визначає особливості створення і діяльності громадського формування. Він врегульовує взаємовідносини між його членами та визначає напрямки його діяльності.

Законодавство не визначає модельних статутів для громадських формувань. Це дозволяє членам громадського формування самостійно розробити та затвердити статут з врахуванням своїх спільних інтересів.

Разом з тим, норми законодавчих актів, які регламентують особливості реєстрації громадських формувань визначають положення, які обов'язково повинен містити статут. Наприклад, для громадських організацій це назва (повна, а також скорочена), статус та юридична адреса, мета та завдання, умови й порядок прийому в члени громадської організації, вибуття з неї, права й обов'язки членів (учасників), порядок утворення й діяльності статутних органів, місцевих осередків та їх повноваження, джерела надходження й порядок використання коштів та іншого майна, порядок звітності, контролю, здійснення господарської та іншої комерційної діяльності, необхідної для виконання статутних завдань, порядок внесення змін і доповнень до статутного документа.

Однак для ефективного функціонування правовому полі статутні документи громадських формувань не можуть суперечити законодавству України.

В цьому полягає необхідність проведення правової експертизи установчих документів громадських формувань на їх відповідність Конституції та іншим актам законодавства України.

Є низка правових норм, якими забороняються окремі напрямки діяльності громадських формувань.

Наприклад, у разі якщо громадське формування має на меті отримати статус неприбуткового та бути включеним до Реєстру неприбуткових організацій та установ в його статуті не може бути передбачена діяльність, яка передбачає отримання прибутку.

У разі необхідності зміни форми взаємовідносин між членами громадського формування, обрання інших видів діяльності чи обрання нового складу керівних органів вносяться зміни до статуту громадського формування.

При внесенні змін до статуту громадського формування, взятті до відома інформації про зміни у складі керівних органів думка кожного члена громадського формування повинна бути врахована.

Реєстрація змін до статутних документів (взяття до відома інформації про зміни у складі керівних органів) полягає у проведенні правової експертизи цих змін, перевірки відповідності змісту внесених змін на їх відповідність Конституції та іншим актам законодавства, а також відповідності процедури прийняття (ухвалення) змін до статутних документів громадського формування.

Статuti зареєстрованих громадських формувань містять вимоги щодо правомочності засідань своїх статутних органів та порядок їх скликання.

При проведенні правової експертизи змін до статутних документів (взяття до відома інформації про зміни у складі керівних органів) Укрдержреєстр аналізує діючий статут громадського формування (у якому порядку скликаються статутні органи громадського формування,

та за яких умов вони правомочні). Потім перевіряється відповідність інформації, зазначеної в поданих документах, положенням статуту громадського формування.

Функція контролю за додержанням громадськими формуваннями положень своїх статутів спрямована не лише на забезпечення врахування інтересів всіх його членів. Вона спрямована також на уникнення зловживань з боку окремих членів громадських формувань, які як свідчить практика є доволі поширеним явищем в їх діяльності.

Укреджреестр та його територіальні органи проводять значну роботу, спрямовану на підвищення правової обізнаності громадян в питаннях легалізації/реєстрації громадських формувань. Так, на веб-сайтах Укреджреестру та його територіальних органів розміщено основні положення законів України, що регулюють порядок легалізації (реєстрації) об'єднань громадян, переліки документів, які подаються для їх легалізації (реєстрації). Крім цього, розміщено актуальні списки об'єднань громадян, легалізованих (зареєстрованих) управліннями юстиції в установленому законом порядку для запобігання відмовам на підставі наявної назви.

В приміщенні Укреджреестру проводяться консультації з питань легалізації (реєстрації) громадських формувань, надаються зразки документів.

Укреджреестром проводиться співиступи у ЗМІ, зустрічі, семінари, засідання «круглі столи» із представниками громадських організацій, політичних партій з питань легалізації об'єднань громадян.

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНО-СУСПІЛЬНИХ ЯВИЩ НА ФОРМУВАННЯ ЗАСАД НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Хатян Олег Анатолійович,

провідний науковий співробітник Національної академії Служби безпеки України

Підсумком минулого сторіччя став факт нової фази розвитку нашої цивілізації в культурному та духовному житті що отримала назву інформаційне суспільство. Новий виток еволюційної спіралі відбувся завдяки суто інформаційним технологіям, нанотехнологіям та генній інженерії. Досвід останніх десятиліть свідчить, що інформаційне середовище або медіапростір є джерелом потенційних загроз суспільству в широкому розумінні та персонально для кожної особи в її інформаційній діяльності і відповідно потребує особливої уваги з точки зору правових аспектів регулювання. При цьому загрози у сфері духовного життя та інформаційній діяльності особи мають найменш виразний вигляд, та найбільш серйозні наслідки. Їх важко ідентифікувати, а іноді навіть визнати факт їхнього існування. Складність проблеми полягає ще й у тому, що на відміну від біосфери і ноосфери, питання загальнофілософського розуміння інформаційних процесів світового масштабу, їхній взаємний зв'язок із суспільними процесами з точки зору впливу на суб'єкт інформаційної діяльності, практично мало досліджений і лише проходить стадію усвідомлення.

Відповідно є підстави припускати, що глибоке вивчення інформаційних процесів в їх взаємозв'язку з суспільним характером прояву, дозволить підійти до створення адекватних моделей, які допоможуть визначати ступінь загроз, в тому числі і в сфері духовного життя на державному рівні, а відповідно і кожної особи зокрема. Це, в свою чергу, дозволить вивести процес реформування правової основи нашої держави на новий рівень завдяки залученню новітніх підходів та принципів на яких базується саме інформаційне суспільство.

З метою створення такої моделі, наші зусилля були спрямовані на вивчення окремих аспектів, що характеризують динаміку медійного простору протягом останніх років. Для цього нами була створена автоматизована система, що дозволяє отримати інформаційний потік електронних повідомлень з інформаційних ресурсів засобів масової інформації мережі інтернет. Крім того, система дозволяє здійснити автоматизований розподіл загального потоку на галузеві за допомогою лінгвістичних фільтрів та застосовувати ретроспективний аналіз накопиченої інформації.

Ці дослідження показали, що темпи розвитку окремих сфер та галузей життєдіяльності суспільства не однакові. При цьому, темп розвитку ми визначаємо за кількістю нових подій, які мають вплив на саму галузь, що виникають за певний проміжок часу. Так, встановлено, що найбільш динамічною є галузь інформаційних технологій, де кількість винаходів які миттєво стають доступними суспільству у вигляді товарів народного споживання, інформаційних ресурсів у мережі інтернет та в інший спосіб, нараховують десятки на рік. Найменш динамічними є галузі тяжкої металургії, видобувні, будівництва інноваційні процеси відбуваються раз на декілька років.

Таким чином ми дійшли висновку, що підхід до моделювання процесів, що відбуваються в суспільстві повинен базуватись на системних засадах та враховувати динамічній особливості систем. При цьому темп розвитку досліджуваної сфери є характеристикою системо утворюючою.

Отже, вивчена властивість пояснює по-перше, закономірність проникнення інформаційної сфери та її значний вплив у вигляді прискорення майже на всі інші сфери життєдіяльності суспільства. По-друге, розуміння природи походження певних ознак динаміки процесів у різних сферах життєдіяльності суспільства надає змогу перевести безпековий аспект з принципу ліквідації наслідків реалізації загрози до стану, коли заходи протидії загрози спрацьовують на ранніх фазах її виявлення. Третє, обумовлює необхідність врахування особливостей динаміки інформаційної сфери при формуванні засад нормотворчої діяльності у процесі їхнього реформування в епоху інформаційного суспільства.

ПРАВОВА КУЛЬТУРА СУСПІЛЬСТВА ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Юрковська Лідія Геннадіївна,

викладач кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ

Протягом останніх років в Україні значним чином інтенсифікувалося реформування найважливіших сфер життєдіяльності суспільства і держави. Зокрема, триває пошук оптимальної моделі реформування системи місцевого самоврядування, елементом якої є органи самоорганізації населення (далі – ОСН). Вказані обставини актуалізують завдання проведення ґрунтовних дослідження не тільки правової природи, функцій, компетенції, механізмів реалізації повноважень ОСН, але й здійснення належного аналізу соціальних факторів та обставин, підтримка і розвиток яких сприяє вдосконаленню діяльності ОСН, зміцненню впливовості та авторитету ОСН серед населення. Серед вказаних факторів, на нашу думку, основоположну роль відіграє правова культура суспільства.

Серед вітчизняних досліджень останнього десятиліття, присвячених ОСН, можна виділити роботи таких провідних вітчизняних вчених, як О.В. Батанов, І.І. Бодрова, В.В. Кравченко, П.М. Любченко, А.Ю. Олійник,

М.В. Пітчик, С.Г. Серьогіна, Ю.О.Фрицький та ін., а також дисертаційні дослідження Д.В. Кольцової, Н.В.Мішиної, О.С. Орловського, О.Г. Остапенко. Сутність, основні риси, загальні закономірності формування, функціонування та розвитку правової культури суспільства в Україні в різні роки були предметом наукових досліджень С.Д. Гусарева, О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко, П.М. Рабіновича, В.М. Селіванова, О.Ф. Скакун, С.С. Сливки та ін. Однак, залишається недостатньо дослідженим питання ролі і значення правової культури суспільства для функціонування та розвитку як в цілому місцевого самоврядування в Україні, так і органів самоорганізації населення зокрема.

У зв'язку з вище викладеним, метою даної роботи є з'ясування ролі і значення правової культури суспільства як основоположного фактору належного функціонування та розвитку ОСН в Україні. Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються наступні завдання: визначається поняття, структура та функції правової культури суспільства; аналізується стан правової культури суспільства на сучасному етапі розвитку України; встановлюються основні напрямки впливу правової культури суспільства на процеси функціонування та розвитку ОСН в Україні.

На думку О.Ф. Скакун, правова культура суспільства – це різновид загальної культури, який становить систему цінностей, що досягнуті людством у галузі права і стосується правової реальності даного суспільства.

Структура правової культури суспільства включає культуру правосвідомості, культуру правової поведінки та культуру юридичної практики.

Основними функціями правової культури є:

- 1) пізнавальна - засвоєння правової спадщини минулого і сьогодення - вітчизняної та іноземної;
- 2) регулятивна - забезпечення ефективного функціонування всіх елементів правової системи і створення непохитного правопорядку;
- 3) нормативно-аксеологічна - оцінка поведінки особи, рівня розвитку законодавства, стану законності і правопорядку відповідно до норм права держави і міжнародних стандартів. [2, с. 483]

О.В. Зайчук та Н.М. Оніщенко розглядають як одну з домінуючих характеристик стану правової культури сучасного українського суспільства правовий нігілізм, визначаючи його основні форми: прагнення руйнування правової системи в цілому або її окремих елементів, умисне порушення чинних нормативно-правових актів; колізії законодавства; недотримання та невиконання норм права суб'єктами суспільних відносин; заміна законності політичною ідеологією чи доцільністю; порушення прав людини; заперечення правової системи, неповага до закону та правоохоронних органів, критичне ставлення до вимог виконання і дотримання норм права. [3, с. 562]

Основні положення Закону України «Про органи самоорганізації населення» передбачають не тільки складний порядок утворення ОСН за ініціативою відповідної частини територіальної громади, але й визначають різноманітні напрямки взаємодії ОСН із населенням під час виконання власних та делегованих повноважень. Окрім цього, ст. 24 вказаного Закону серед суб'єктів контролю за фінансовою діяльністю ОСН вказує збори (конференція) жителів за місцем проживання [1].

Таким чином, і на етапі створення ОСН, і на етапі організації його належного функціонування, і на етапі контролю за його діяльністю значну роль відіграють саме громадська ініціатива та громадський контроль, реалізація яких не можлива без високого рівня правової культури суспільства. Ефективна взаємодія населення та ОСН не можлива, якщо населення не володіє достатнім рівнем правових знань про природу, призначення, компетенцію, порядок створення ОСН, про можливості та

форми контролю за їх діяльністю. Окрім цього, згадана взаємодія не можлива і тоді, коли населення має достатній рівень правової обізнаності, проте свідомо ухиляється від правових форм самоорганізації для вирішення питань локального значення, що є прямим проявом правового нігілізму.

З вище викладеного можна зробити висновок, що правова культура суспільства відіграє основоположну роль і має фундаментальне значення для розвитку ОСН в Україні. Підвищення рівня правової культури українського суспільства, мінімізація явища правового нігілізму є необхідною передумовою як для інтенсифікації процесів створення ОСН в різних регіонах України, так і для налагодження належного функціонування цих органів та громадського контролю за їх діяльністю, зміцнення їх впливу та авторитету у суспільстві та державі.

Список використаних джерел:

1. Про органи самоорганізації населення: Закон України № 2625-III від 11.07.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 48. – ст. 254.
2. Скакун О. Ф. Теорія права і держави. 3-тє видання. Підручник. – К.: Алерта ; Центр учбової літератури, 2012. – 524 с.
3. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Онщенко. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — 688 с.

РОЛЬ НЕДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА СВОБОДУ СЛОВА (НА ПРИКЛАДІ ЕЛЕКТРОННИХ ЗМІ)

Гусейнова-Чекурда Регіна Захидівна,

здобувач Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного та міжнародного права Національної академії внутрішніх справ *Олійник А.Ю.*

Можливість вільно реалізовувати конституційне право на свободу слова є іспитом сучасної України на дотримання демократичних норм у житті країни. Вільна преса – основа демократії. Конституцією України та іншими законодавчо нормативними актами закріплені державні інституції, та окремі посадові особи, що покликані від імені держави забезпечувати безперешкодну реалізацію конституційного права на свободу слова. Ці обов'язки покладено на Президента України, Верховну Раду - як законодавчу владу, Кабінет міністрів як виконавчу владу, судову владу та правоохоронні органи, а також на суб'єктів громадянського суспільства. У співіснуванні владних інституцій та по справжньому незаангажованій преси криється серйозний конфлікт інтересів. Преса хоче знати усе про владні інституції та окремих посадових осіб, ті у свою чергу, хотіли б надавати інформацію пресі дозовано та вибірково. От тут і постає питання недержавних організацій, що беруть на себе контроль за подібними конфліктами інтересів. Громадські та інші недержавні організації та об'єднання громадян відіграють важливу роль у захисті права журналістів на збалансовану критику дій влади.

2. В радянській теорії громадських організацій безумовним визнавалося наявність у останніх двох функцій, які були закріплені на конституційному рівні: 1) участь у рішенні державних і громадських справ; 2) безпосереднє задоволення індивідуальних, особистих інтересів і потреб членів організації і деяких їх прав.

3. Правовою основою створення і діяльності громадських організацій є право на свободу об'єднання, гарантоване громадянам Конституцією України ст. 36, 37 [1, 14, 15]. Зміст права на свободу об'єднання містить такі можливості суб'єкта: створювати різноманітні об'єднання громадян; вступати до будь-якого об'єднання громадян; утримуватися від вступу;

вільно виходити в будь-який час з об'єднання. Особливістю права на об'єднання є його реалізація в колективній формі, здійснення в громадськості, асоціації. Фактичною підставою виникнення правовідносин зі створення громадської організації є юридичні дії фізичних осіб, якими ініціюється створення організації, зокрема зібрання установчих зборів, складення статуту та ін.

4. Законом України «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 р. встановлено два види об'єднань громадян в Україні: політичні партії і громадські організації [2]. Критерієм розмежування двох видів об'єднань громадян є їх функції та кваліфікуючі ознаки. Громадська організація це неурядове, некомерційне, добровільне об'єднання громадян, що створюється з метою здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення соціальних, культурних та інших інтересів в порядку, передбаченому Конституцією, законами та нормами цих об'єднань. Основні ознаки громадської організації: неурядовість (незалежність громадської організації від держави, заборона втручання державних органів та службових осіб у діяльність громадських організацій, крім випадків, передбачених законодавством і навпаки), добровільність об'єднання членів (громадські організації виникають не в результаті будь-яких зобов'язань законодавчого характеру, а внаслідок добровільного об'єднання громадян, причому принцип добровільності проявляється також у праві вільного виходу з організації в будь-який момент для кожного її члена), неприбутковість (статутна діяльність організації не може бути спрямована на отримання прибутку, ведення господарської діяльності для громадських організацій допускається тільки з метою фінансового забезпечення їх статутної діяльності), організаційна єдність (наявність стабільного складу, структури і зв'язків між членами громадської організації), самоврядність (полягає у самостійному вирішенні членами організації напрямків статутної діяльності громадської організації, виборності її керівних органів, гласності у вирішенні всіх питань внутрішньої діяльності організації). Ще одним критерієм класифікації функцій є сукупність способів, засобів, методів діяльності, яка ведеться громадською організацією. Всі зазначені критерії розташовані у певній послідовності та є необхідними для реалізації функцій. До таких належать: правозахисні (правоохоронні), соціального контролю, організаційні, бюджетно-фінансові, матеріально-технічні, інформаційні, нормотворчі. Зазначені функції є загальними для всіх видів громадських організацій та тісно пов'язані з об'єктними функціями, реалізація яких може відбуватися тільки завдяки системі технологічних функцій.

5. Функції недержавних організацій, що ставлять за мету забезпечувати конституційне право на свободу слова: а) збирати скарги представників ЗМІ на порушення конституційного права на свободу слова, фіксувати порушення, оприлюднювати звіти на своїх сайтах та у ЗМІ, б) давати правову оцінку, в) давати юридичну оцінку, г) інформувати міжнародну спільноту про факти порушень, д) консультувати журналістів з приводу правових аспектів у відстоювання їхніх прав, е) звертатися до органів державної влади з інформаційними повідомленнями, вимагаючи відреагувати на порушення, ж) організовувати акції протесту для привертання уваги органів державної влади та громадськості до порушення конституційного права на свободу слова та інші. Кожне об'єднання громадян повинно мати загальну та індивідуальну назву. Загальна показує на групуову приналежність до певного виду об'єднань, а індивідуальна має суттєво відрізняти від інших зареєстрованих об'єднань.

6. Діє будь-яке об'єднання громадян на підставі статуту чи положення. У цьому документі і регулюються права і свободи членів об'єднання та принципи існування даної організації. Основним завданням

громадських організацій, що сприяють реалізації конституційного права на свободу слова та мають на меті забезпечувати це право у зовнішніх та внутрішніх функціях. До внутрішніх функцій належать: установча, організаційна функція; управлінська функція; розширення кола членів громадської організації (агітація, пропаганда своєї діяльності); здійснення комерційної, підприємницької діяльності, що є необхідною для реалізації функцій та завдань громадської організації (наприклад, створення сайтів, та друкованих видань); регулювання відносин (в т.ч. і майнових) між осередками громадської організації; правотворча (створення корпоративних норм та закріплення їх в статуті) та інші.

7. Зовнішні функції: діяльність громадських, що ставлять на меті впливати на забезпечення конституційного права на свободу слова, спрямована на виявлення спільних інтересів окремих груп населення; працівників ЗМІ, їхніх сімей, студентів журналістських факультетів небайдужих соціально-активних представників суспільства. До зовнішніх функцій громадських організацій також належать: створення сприятливих умов для реалізації конституційного права на свободу слова представниками ЗМІ, фіксування порушень даного права та інформування органів державної влади, української та міжнародної спільноти про прецеденти порушення даного права; офіційні звернення до влади з вимогами відновити порушене конституційне право на свободу слова; юридична участь у громадських радах при установах; участь у законотворчій діяльності.

8. Розглянемо діяльність деяких недержавних організацій, що функціонують в Україні, і ставлять собі за мету контроль за дотриманням конституційного права на свободу слова.

а). Профспілки журналістів. Конституція статтею 36 закріплює право громадян на участь у професійних спілках, для захисту своїх трудових та соціально-економічних прав. Профспілка - це добровільна неприбуткова громадська організація, що об'єднує громадян за їх професійною діяльністю. В Україні існує декілька профспілкових об'єднань журналістів: Незалежна Медіа-Профспілка України, Незалежна Профспілка Журналістів, Київська незалежна медіа-профспілка, Волинська незалежна медіа-профспілка та інші. Наприклад, Незалежна Медіа-Профспілка об'єднує журналістів електронних та друкованих ЗМІ з усієї України. Профспілка декларує такі функції: «активно захищає своїх членів від тиску цензури, погроз та нападів. Створена спеціальна група швидкого реагування, яка розслідувала найбільш тяжкі випадки нападів на журналістів» [3]. Офіційний сайт Незалежної Медіа-Профспілки інформує про порушення прав журналістів у різних містах України, надсилає звернення до органів державної влади, інформує міжнародну громадськість, та співпрацює з міжнародними організаціями, такими як «Репортери без кордонів».

б). Громадська рада при Комітеті Верховної Ради України з питань свободи слова та інформації є постійно діючим незалежним громадським колегіальним експертним органом при Комітеті Верховної Ради України з питань свободи слова та інформації. Громадська рада здійснює координацію у сфері співпраці недержавних організацій та експертів з Комітетом. Основними цілями діяльності Громадської ради є забезпечення права на свободу слова та права на інформацію, реформування національного інформаційного законодавства. Для цього Громадська рада взаємодіє з Комітетом Верховної Ради України з питань свободи слова та інформації та, при потребі, з іншими комітетами Верховної Ради України, Кабінетом Міністрів України, Національною радою України з питань телебачення та радіомовлення, Державним комітетом з телебачення та радіомовлення України, іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Основні функції, що покладені на дану

організацію: а) попередній розгляд, громадська експертиза проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів у сфері інформаційних відносин, забезпечення права на свободу слова та інформацію; б) надання експертно-аналітичної допомоги Комітету та, при потребі, іншим органам влади; в) подання на розгляд Комітету пропозицій щодо основних засад національної інформаційної політики, розвитку інформаційного простору, забезпечення інформаційної безпеки України; г) внесення пропозицій щодо покращення стану дотримання та виконання міжнародних зобов'язань України у сфері інформаційних відносин; д) проведення досліджень, необхідних для наукового обґрунтування питань, пов'язаних з внесенням змін до законодавства України у сфері інформаційних відносин; е) відстеження та аналіз діяльності органів влади, пов'язаної з дотриманням права на свободу слова та інформацію, реалізацією національної інформаційної політики, інформування Комітету з цих питань [4].

9.) Громадські організації, що функціонують в Україні і декларують одним з основних завдань захист конституційного права на свободу слова, діють різними напрямками у межах своєї компетенції, на демократичних засадах та самостійно обираючи форми та методи своєї діяльності. Такі громадські організації є активним суб'єктом громадянського суспільства, числом основною функцією є забезпечення конституційного права на свободу слова.

Перелічене вище дозволяє зробити наступні висновки:

1. Громадська організація – це недержавне, некомерційне, добровільне об'єднання громадян, що створюється ними з метою здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення соціальних, культурних та інших інтересів в порядку, передбаченому Конституцією, законами та нормами цих об'єднань.

2. Функції недержавних організацій, що ставлять за мету забезпечувати конституційне право на свободу слова, такі: а) фіксувати скарги представників ЗМІ на порушення конституційного права на свободу слова, фіксувати порушення, оприлюднювати звіти на своїх сайтах та у ЗМІ, б) давати правову оцінку, в) давати юридичну оцінку, г) інформувати міжнародну спільноту про факти порушень, д) консультувати журналістів з приводу правових аспектів у відстоювання їх прав, е) звертатися до органів державної влади з інформаційними повідомленнями вимагаючи відреагувати на порушення, ж) організовувати акції протесту для привертання уваги органів державної влади та громадськості до порушення конституційного права на свободу слова та інші.

3. Внести зміни до Положення Громадської ради з питань свободи слова та інформації. Обов'язково включати до вищезазваної організації представників регіональних громадських об'єднань журналістів, оскільки зараз майже весь склад ради складається з представників Києва. Покласти на Громадську раду обов'язок делегувати окремих представників для сесійних виїздів у регіони та ознайомлення зі станом свободи слова не лише у столиці та великих містах, а й у районних центрах. Журналісти маленьких місцевих телеканалів та друкованої преси також повинні відчувати захист з боку громадських організацій.

4. При прийнятті законодавчих актів, що стосуються інформаційної сфери, на громадські слухання в обов'язковому порядку залучати представників усіх профспілкових та інших громадських організацій, що виявляють інтерес до даної теми. Особливу увагу приділяти запрошенню представників з регіонів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України.(3 офіційними тлумаченнями Конституційного Суду України) / Інформаційно-правовий центр «Ксилон». – Харків.2009. 380с.

2. Про об'єднання громадян: Закон України від 16 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – Ст. 504.

3. Незалежна Медіа-Профспілка. [Електронний ресурс]. Режим доступу www.profspilka.org.ua/

4. Громадська рада при Комітеті Верховної Ради України з питань свободи слова та інформації. [Електронний ресурс]. Режим доступу http://www.rada.gov.ua/svobodaslova/rada_polozh.html

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЗДІЙСНЕННЯ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОЦЕСУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Середа Тетяна Миколаївна,

старший інспектор докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного та міжнародного права Національної академії внутрішніх справ *Козодой Л.М.*

Сьогодні у світі, практично не існує країн які б при вирішенні своїх політичних, економічних та інших проблем не вступали у відповідні відносини з іншими країнами світу та міжнародними організаціями.

Європейська інтеграція - це магістральний напрям розвитку континенту, який визначить як ситуацію в самій Європі в третьому тисячолітті, так і її місце у світі. Від часу свого заснування 1957 року Європейський Союз поступово перетворився на один з найпотужніших фінансово-економічних і політичних центрів світу, ключовий компонент новостворюваної архітектури європейської безпеки, ядро системи європейських цінностей і стандартів.

Європейська інтеграція і членство в Європейському Союзі є стратегічною метою України тому, що це є найкращим способом реалізації національних інтересів, побудови економічно розвинутої і демократичної держави, зміцнення позицій у світовій системі міжнародних відносин.

Для України європейська інтеграція - це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентної спроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС.

Теоретико-правові аспекти процесу європейської правової інтеграції складають предмет розгляду представників майже усіх галузей юридичного значення. Останнім часом, активізація досліджень спостерігається у галузях цивільного та міжнародного приватного права (О. Вишняков, О. Гайдулін), трудового права (Д. Назаров), міжнародного права (Ю. Мовчан, О. Турченко), загальної теорії держави і права (О. Стрельцова, В. Колесніченко). Однак, системної характеристики результатів проведеної наукової роботи з позиції загальнотеоретичної юридичної науки не було здійснено.

За умови визначення права як регулятора суспільних відносин, у рамках галузевих юридичних дисциплін, дослідження процесу європейської правової інтеграції, як правило, спрямовувались на виявлення неузгодженості, безсистемності та невідповідності змісту норм національного законодавства нормами актів ЄС, міжнародних договорів, з наданням відповідних пропозицій внести зміни до національного законодавства. Представники наук, зі свого боку, досліджували питання узгодження та приведення у відповідність норм національного законодавства до європейського або ж міжнародного права у контексті їх гармонізації. Тому логічним, виявляється дослідження О. Стрельцової, яка розглядає систему джерел права ЄС в контексті правотворення та ставить

завдання виявити специфіку дії різних видів формальних джерел у правових системах різних правових сімей.

Європейська правова інтеграція розглядається як необхідний елемент вдосконалення національного механізму правового регулювання та, у підсумку, як необхідна умова наближення правової системи України до європейських правових стандартів. Найчастіше такі дослідження обмежуються питаннями вдосконалення законодавства та процесу правореалізації.

Як наслідок, з боку представників науки екологічного та цивільного, господарського, фінансового, конституційного та адміністративного права питання гармонізації законодавства розглядається «через призму нормативно-правового регулювання правовідносин» [1]. З такої позиції гармонізації законодавства розглядається як проблема оптимального його узгодження, що передбачає, передусім, узгодження принципів правового регулювання. Звідси, й питання про досягнення відповідності (узгодження) різних систем, галузей чи інститутів права було поставлено під сумнів.

Зокрема, В. Забігайло негативно оцінив те, що проблема наближення законодавства України до норм і стандартів ЄС обмежується лише юридико-технічною сферою та розробкою методики гармонізації [2]. На його думку, вчені та практики недооцінюють місце та роль права в інтеграційному русі до ЄС. нехтують роль права як інструменту забезпечення належного функціонування України у цій організації, у системі держав-членів ЄС. У зв'язку з цим, він пропонував проблему неузгодженості законодавства розглядати значно ширше, а ніж звичайна його суперечність, колізійність та безсистемність.

Слід відзначити В. Муравйова, який дослідив проблему впливу права ЄС на внутрішнє право третіх країн, у тому числі й України, у світлі встановлення і розвитку між ними відносин економічного співробітництва та інтеграції [3]. Однак досліджуючи питання гармонізації внутрішнього законодавства третіх країн з правом Євросоюзу, В. Муравйов розглядає його лише у контексті правового регулювання економічного співробітництва цих країн з ЄС.

Спробою подолати вищезазначені недоліки, на наш погляд, можна вважати наукове дослідження М. Гнатівського та Л. Луць, які застосували теоретичну схему на основі поняття «правова система». Зокрема, М. Гнатівський зазначає, що європейська інтеграція України передбачає створення правової системи правової системи за європейською моделлю, та вказує на необхідність реформувати не лише законодавство, а й увесь процес правотворення і найважливіше, правозастосування [4], забезпечити належний рівень правової культур, правової свідомості та визначення соціальної цінності права як ефективного засобу реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів громадян.

Так, гармонізація законодавства у Л. Луць є одним із способів правової інтеграції у рамках ЄС, який складає частину правового механізму взаємодії правової системи ЄС та національних систем держав-членів в межах єдиного правового простору. В основу дослідження зближення та інтеграції правових систем Л. Луць ставить питання взаємовпливу та взаємодії правових систем та досліджує явища функціональної складової структури правової системи (правотворчість, законотворчість, правореалізація, правозастосування).

Компенсувати недостатність теоретико-правових досліджень процесу європейської правової інтеграції з позиції нормативно-ціннісного підходу у праві намагаються філософи прав [5]. Зокрема, дані питання розглядали Ю. Кондович, М. Костицький, Т. Кондратюк – Антонова та інші.

Узагальнюючи загальновикладане, можливо констатувати, що дослідження процесу європейської правової інтеграції у вітчизняній

юридичній науці характеризується подальшим розширенням бази праворозуміння. Дослідження теоретико-правових аспектів цього процесу з позиції галузевих дисциплін в основному зосереджено на нормативно-позитивному підході до розуміння права.

Найголовнішим шляхом вирішення проблеми в Україні є усунення недоліків конституційним шляхом через прийняття нових нормативно-правових актів з урахуванням вимог міжнародних конвенцій, договорів та принципів Європейського права.

Список використаних джерел:

1. Андрейцев В.І. Концептуальні засади гармонізації екологічного законодавства України до Європейського Союзу // Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом: Матеріали науково-практичної конференція – Жовтень 1998 року. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України.
2. Забігайло В. Право України та право Європейського Союзу: проблеми гармонізації. // Економіка, фінанси, право. – №10. – с. 27-30.
3. Муравйов В.І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами. Автореф. дисертації на здобуття наук. ступ. д.ю.н. – К. 2003. – с. 38.
4. Гнатовський М.М. Європейський правовий простір./ Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – К.: Вид. дім «Промінь», 2010. с.169.
5. Європейські інтеграційні процеси та трансформації права на постсоціальному та пострадянському просторі: Матеріали міжнар. конференції. / Ред. кол.: О.М. Джужа, М.В. Костицький, Б.Ф. Чміль та ін. – К.: Київський національний університет внутрішніх справ, 2006. – с. 340.
6. Європейська інтеграція : навчальний посіб. для студентів ВНЗ // МОН України. Волинський національний університет ім. Лесі Українки. - Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2011 р.- с. 759.

**ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ АМЕРИКАНСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ ЮРИДИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ**

Галай Андрій Олександрович,

кандидат юридичних наук, доцент, начальник кафедри громадської безпеки навчально-наукового інституту підготовки кадрів громадської безпеки та психологічної служби Національної академії внутрішніх справ

Сполучені Штати Америки є однією з провідних держав у галузі забезпечення прав людини й правозахисної діяльності. Право на об'єднання та захист своїх інтересів, вільне вираження поглядів та протестів, незалежність судової системи є визнаними в США пріоритетами правозахисної політики. Проте і у цій державі ситуація із недержавним правозахистом залишається складною: помітні та значні успіхи в одних галузях правового захисту межують із загостренням проблем в інших.

Останнім часом завдяки зусиллям організацій недержавного сектору стан справ щодо прав людини у США покращується, вони є активними учасниками публічного управління.

Американські дослідники Е. Фарелл та М. Ломан [1, с. 9] зазначають, що долучення зазначеної держави до сучасного розуміння прав людини і їх забезпечення за допомогою різного роду громадських організацій юридичного спрямування дозволяє суспільству досягти явля зрушень сфері соціальної справедливості. Системно проаналізувавши їх працю, можливо виділити такі переваги для держави та суспільства:

1. Більш повний аналіз суспільних процесів та стійка основа для політичних рішень. Політичні рішення часто ґрунтуються на обмеженому наборі показників. Проте кожна людина та територіальна громада має право виражати власну волю та брати участь в державному управлінні. Виразниками цих позицій є активісти, вчені, лідери недержавних організацій. Участь громадських організацій юридичного спрямування у державній політиці дозволяє врахувати в ній принципи справедливості, чесності та підзвітності, а також повніше дослідити економічні та інші чинники.

2. Стабільність та незворотність змін. Заснований на врахуванні громадської думки підхід представляє позицію більшості заінтересованих в прийнятому рішенні, дозволяє врахувати широке коло поглядів на проблему, та як наслідок, забезпечити розуміння та підтримку обраного політичного рішення, контроль його виконання.

3. Підвищення правової ясності. Участь громадських організацій юридичного спрямування в здійсненні державної політики дозволяє більш комплексно і, отже, кваліфіковано забезпечити правову складову політики.

4. Підвищення відповідальності органів влади. Через участь в державному управлінні та контроль за органами влади громадські організації забезпечують їх відповідальність за прийняті рішення.

5. Поєднання різного бачення прав людини. Права людини є взаємопов'язаними, їх одночасна реалізація або порушення одного права впливає виконання інших прав. Саме громадські організації через утворення та комунікацію коаліцій забезпечують розуміння взаємозв'язку

прав людини та можуть допомогти державі у визначенні пріоритетів правової політики.

Досліджуючи поширені форми реагування громадських правозахисних організацій у США (див. напр., [1, с.80-90; 2; 3]) на конкретні порушення прав людини, можливо визначити такий універсальний алгоритм, що заслуговує на поширення у міжнародній практиці:

1. Дослідницький рівень.

- виявлення порушень прав людини;
- визначення формальних бар'єрів для виконання прав людини (правові норми та норми моралі, консервативність політики);
- визначення інших прав людини, які постраждали від першопричини, адже права людини є взаємопов'язаними і взаємозалежними;
- визначення, з числа центральних та місцевих органів влади, відповідальних за конкретну сферу правової політики, оцінка їх діяльності включаючи реалізацію принципів прозорості та підзвітності.

2. Практичний рівень:

- встановлення та системна реалізація довгострокових цілей в галузі прав людини (адвокаси-кампанії);
- планування практичних кроків щодо забезпечення прав людини та прогнозування їх результатів, щоб вони не зашкодили отримувачам допомоги;
- забезпечення основних потреб в короткостроковій перспективі (надання житла, харчування, медичного обслуговування, освіти або іншої допомоги особам, які потерпають від порушень прав людини);
- співпраця з громадськими організаціями в інших секторах захисту прав людини. Ця практика дозволяє охопити ширше коло цільових груп населення, тим самим забезпечити повнішу реалізацію прав конкретних осіб та потужніший вплив на державну владу у цьому напрямі;
- мобілізація осіб, чії права обмежуються у коаліції для їх захисту. Саме громадські організації можуть відігравати важливу координуючу роль, об'єднуючи правовласників і прихильників в коаліції для реалізації спільних цілей людського права. Таке об'єднання інтересів може створити додатковий наголос щодо конкретної проблеми або ситуації. Досвід показує, що суспільство і державна влада краще реагують на порушення прав людини, коли про це заявляють не окремі особи, а їх об'єднання;
- забезпечення ефективної діяльності органів публічної влади на центральному та місцевому рівнях у кожній галузі реалізації прав людини.

Характеризуючи форми та методи правозахисної діяльності недержавних організацій, можливо зазначити, що це можуть бути як загально поширені методи роботи, так і спеціальні, що враховують залежно від специфіки діяльності, якою займається організація.

Список використаних джерел:

1. Discover Human Rights: A Human Rights Approach to Social Justice: Training Manual / Emily Farell and Madeline Lohman.— Minneapolis: The Advocates for Human Rights, 2011.— 197p.
2. Donnelly J. Nongovernmental organizations and States: Contrasting roles / Jack Donnelly // Human rights In Brief.— W.: Bureau of International information programs U.S. Department of State, 2006, —P. 31-33.
3. Michael S. The Role of NGOs in Human Security / Sarah Michael. The Hauser Center for Nonprofit Organizations and The Kennedy School of Government Harvard University.— Cambridge: Harvard University, 2002.— 30p.

ПУБЛІЧНА АДМІНІСТРАЦІЯ В УМОВАХ АДМІНІСТРАТИВНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Стрельченко Оксана Григорівна,

кандидат юридичних наук, завідувач кафедри адміністративного права навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Адміністративне право неможливо і недоцільно вивчати без чіткого і свідомого уявлення про суб'єктів адміністративно-правових відносин. Саме ці суб'єкти визначають зміст таких правовідносин, забезпечують можливість кожному реалізувати свої права та виконати обов'язки.

Щодо вживання власне конструкції «публічна адміністрація», то це одна з принципових новацій адміністративного права.

Досі в Україні у юридичній науці, у законодавстві, у «науці управління» розглядали як два абсолютно нез'язаних явища «державне управління» та «місцеве самоврядування».

Але теорія і практика розвинених зарубіжних країн та й наш досвід переконливо свідчить, що систему публічної влади, яка здійснює адміністративно-управлінські функції, необхідно розглядати цілісно.

Для означення відповідної системи органів публічної влади у багатьох країнах світу використовується термін «публічна адміністрація» (public administration).

І хоча зазначений термін може означати і «діяльність» відповідних органів, його зараз визначають як сукупність органів та інших інституцій, підпорядкованих політичній владі, які забезпечують виконання закону та здійснюють інші публічно-управлінські функції.

Насамперед, увага приділяється органам виконавчої влади та виконавчим органам місцевого самоврядування (які є «органами» у статутному значенні).

До органів та інституцій публічної адміністрації функціонально можуть належати також будь-які інші суб'єкти, які здійснюють публічно-управлінські функції (наприклад, орган професійно самоврядування, який держава законом уповноважила здійснювати якісь реєстраційні функції, або навіть підприємство, яке відповідно до законодавства надає адміністративні послуги тощо).

Публічна адміністрація – організація і діяльність органів та установ, підпорядкованих політичній владі, які забезпечують виконання закону та здійснюють інші адміністративні функції в публічних інтересах.

Публічна адміністрація включає, насамперед, органи виконавчої влади та виконавчі органи місцевого самоврядування, а також державну службу та службу в органах місцевого самоврядування.

Органи виконавчої влади є ключовими суб'єктами адміністративного права, оскільки їм належить провідне місце і роль у виникненні й функціонуванні суспільних відносин, що є предметом адміністративно-правового регулювання.

Поняття «орган виконавчої влади» є похідним від ширшого поняття «державний орган» (або «орган державної влади»).

В цьому розумінні орган виконавчої влади є окремим видом державних органів.

На них поширюються всі загальні риси поняття державних органів.

Це означає, що кожний окремий орган виконавчої влади:

- створюється з метою безпосереднього здійснення конкретного виду державної діяльності;

- виконує діяльність, що характеризується чітко визначеною державною спрямованістю, цілями, завданнями та функціями,
- певним обсягом компетенції (прав і обов'язків);
- реалізовує свою діяльність з допомогою визначених державою методів і форм;
- має певну організаційно-правову форму, внутрішню структуру і зовнішні зв'язки.

Орган виконавчої влади є організаційно самостійним елементом державного апарату (механізму держави), який наділений чітко окресленим обсягом повноважень (компетенцією) відповідно до покладених на нього завдань і функцій, складається зі структурних підрозділів і посад, що обіймають державні службовці, і віднесений Конституцією і законами України до системи органів виконавчої влади.

Для кожного органу виконавчої влади характерна насамперед організаційна відокремленість від інших елементів апарату державного управління.

Водночас другою найважливішою характеристикою є функціональна відокремленість, котра характеризує різні аспекти компетенції та фактичної діяльності цих органів. Саме дані ознаки є ключовими при виділенні окремих видів органів виконавчої влади.

Найважливіше значення має класифікація видів органів виконавчої влади в Конституції України.

Вона виділяє за критерієм організаційно-правового рівня наступні види:

- 1) вищий орган у системі органів виконавчої влади — Кабінет Міністрів України;
- 2) центральні органи виконавчої влади (ЦОВВ) — міністерства та інші центральні органи;
- 3) місцеві органи виконавчої влади — обласні (Київська і Севастопольська міські), районні державні адміністрації.

Щодо апарату управління (а значить і системи органів виконавчої влади) у ролі елементу виступає кожний самостійний орган виконавчої влади. Як зазначає І.О. Полянський: «Первинною і основною структурною одиницею системи органів виконавчої влади є орган виконавчої влади». В свою чергу О.Д. Крупчан вказує: «Можна зробити висновок, що кожний орган виконавчої влади слід передусім розглядати як частину більш загальної системи (сукупності всіх органів виконавчої влади)»[1].

Як і випадку з визначенням виконавчої влади, єдиним сформованим у нормативно-правових актах України визначенням органу виконавчої влади є визначення запропоноване в Концепції адміністративної реформи в Україні, а саме: «Органи виконавчої влади – це самостійний вид органів державної влади, які згідно з конституційним принципом поділу державної влади мають своїм головним призначенням здійснення однієї гілки державної влади – виконавчої». Тут необхідно зазначити про деяку узагальненість даного визначення та використання такого досить суперечливого в науковому плані терміну як «гілка влади».

Взагалі, в сучасній науковій літературі сформовані різноманітні визначення органів виконавчої влади:

Більш розгорнуте визначення, у порівнянні із вищенаведеним, формулює Д.М. Овсянко: «Орган виконавчої влади – це така організація, яка є частиною державного апарату, має компетенцію, структуру, територіальний масштаб діяльності, утворюється в порядку встановленому законом або іншим нормативно-правовим актом, користується певним методом при здійсненні своєї діяльності, наділена

правом виступати від імені держави і покликана в порядку виконавчої і розпорядчої діяльності здійснювати постійне керівництво господарським, соціально-культурним та адміністративно-політичним будівництвом» [2].

Загалом, подібним вищевказаному визначенню органу виконавчої влади є визначення запропоноване Ю.М. Старіловим: «Орган виконавчої влади – це державна організація, яка є частиною системи органів державної влади, встановлена самою державою для виконання і забезпечення виконання законів та інших нормативно-правових актів, здійснення функцій державного управління у всіх сферах життя держави й суспільства за допомогою застосування спеціальних форм і методів здійснення управлінських дій, якій притаманна відповідна структура, компетенція, державно-владні повноваження і штат державних службовців [3].

Таким чином, надаючи поняття виконавчої влади його можна визначити наступним чином: виконавча влада – це один з складових елементів державної влади, який діє через систему органів виконавчої влади від загальнодержавного і до місцевого рівня, специфічний суб'єкт конституційно-правових відносин, на який Конституцією України і законами України покладається реалізація ряду базових функцій, серед яких домінує місце займає функція виконання законів.

Список використаних джерел:

1. Крупчан О.Д. Організація виконавчої влади: Моногр. –К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 132 с.
2. Овсянко Д.М. Административное право: Учебное пособие. –М.: Юристь, 1999.– 448 с.
3. Старілов Ю.Н. Курс общего административного права. В 3 т. Т.І: История. Наука. Предмет. Нормы. Субъекты. – М.: НОРМА, 2002. – 728 с.

НАСЛІДКИ ПРОПУСКУ СТРОКУ ЗВЕРНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВИБОРАМИ ТА РЕФЕРЕНДУМОМ

Бобрик Володимир Іванович

кандидат юридичних наук, завідувач наукового відділу науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва НАПрН України

Однією із істотних відмінностей законодавства про адміністративне судочинство від цивільного та господарського процесуального законодавства є встановлення в ньому «строку звернення до суду» та наслідків його пропущення (ст.ст. 99-100 КАС України). Строк звернення до суду в адміністративному судочинстві за своїм змістом і внутрішньою сутністю є аналогом інституту позовної давності, який належить до галузей матеріального права [1]. Проведення такої аналогії знаходить своє підтвердження і в судовій практиці [2]. В науці адміністративного процесуального права наразі точиться дискусія з приводу того, чи є строк звернення до адміністративного суду процесуальним, чи все ж таки, незважаючи на закріплення відповідного правового інституту в процесуальному законодавстві, він залишається матеріально-правовим. У даному питанні, на наш погляд, варто приєднатись до тих вчених, які, визнаючи першу позицію помилковою, обґрунтовують саме матеріально-правовий характер строку звернення до адміністративного суду [1]. Такий висновок дозволяє досить чітко розмежувати строки звернення до суду і звичайні процесуальні строки в адміністративному судочинстві, адже останні мають виключно процесуальну правову природу.

Не зважаючи на подібність інститутів позовної давності та строку звернення до суду, наслідки пропущення (спливу) відповідних строків є абсолютно різними. Так, сплив позовної давності за наявності відповідних умов (заяви відповідача про застосування наслідків спливу позовної давності) тягне відмову суду у позові (задоволенні позову), тобто наслідки матеріально-правового характеру. Пропущення ж строку звернення до адміністративного суду тягне за собою суто процесуальні наслідки, передбачені ч. 1 ст. 100 КАС України: адміністративний позов, поданий після закінчення строків, установлених законом, залишається без розгляду, якщо суд на підставі позовної заяви та доданих до неї матеріалів не знайде підстав для визнання причин пропуску строку звернення до адміністративного суду поважними, про що постановляється ухвала.

Отже, КАС України наразі встановлює особливу процедуру вирішення судом питання про відкриття провадження у адміністративній справі на підставі позовної заяви, поданої з пропущенням строку звернення до суду. Ця процедура не передбачає вирішення судом питання про поновлення відповідного пропущеного строку, адже на суд покладено обов'язок самостійно та без будь-якої ініціативи з боку позивача встановлювати причини пропуску строку звернення до адміністративного суду та визначати їх поважність. Тим самим така процедура істотно відрізняється від процедури поновлення та продовження процесуальних строків, яка закріплена в ст. 102 КАС України. Саме тому в ч. 4 ст. 102 КАС України вказано, що правила даної статті не поширюються на строки звернення до адміністративного суду. І це є цілком виправдано, зважаючи на різну правову природу процесуальних строків і строку звернення до суду, про що йшлося вище. Проте варто нагадати, що КАС України, до внесення в ст.ст. 99 і 100 змін Законом України від 17.11.2011 р. № 4054-VI [3], передбачав можливість поновлення строку звернення до адміністративного суду.

Загальні положення про строк звернення до адміністративного суду закріплені в ст.ст. 99-100 КАС України. При цьому частини 1 – 3 ст. 99 КАС України є банкетними, оскільки передбачають можливість встановлення в КАС України або інших законах інших правил. Такі особливі правила встановлені КАС України, зокрема, для справ, пов'язаних з виборами та референдумом. До таких справ відносяться справи, вказані у ст.ст. 172-176 КАС України. Законодавець встановив скорочені строки звернення до суду в цих справах (ч.ч. 6-7 ст. 172 КАС України, ч. 3 ст. 173, ч. 4 ст. 174, ч. 4 ст. 175 КАС України), а також особливі правила їх обчислення.

Крім того, як впливає із ч. 5 ст. 179 КАС України, строк подання позовних заяв, встановлених статтями 172 - 176 цього Кодексу, не може бути поновлено, а позовні заяви, подані після закінчення цих строків, суд залишає без розгляду. Проте це суперечить ч. 1 ст. 100 і ч. 4 ст. 102 КАС України, які не передбачають застосування до строку звернення до суду можливості чи неможливості його поновлення. Відтак між двома нормами одного і того ж нормативного КАС України (ч. 5 ст. 179 і ч. 1 ст. 100) наявна правова колізія.

Вирішення цієї колізії не можна здійснювати на підставі «змістовного принципу» [4], за яким перевага надається спеціальній нормі, адже наразі вказані норми не є відповідно спеціальною і загальною, бо стосуються різних правовідносин і судових процедур. Зважаючи на це, вирішення зазначеної правової колізії має здійснюватись на підставі загальноновизнаного «темпорального принципу», за яким перевага надається нормі, прийнятій пізніше. Ч. 1 ст. 100 КАС України була прийнята пізніше

ч. 5 ст. 179, адже в цій редакції її було викладено Законом України від 17 листопада 2011 року № 4054-VI. Таким чином, вищевказана правова колізія має вирішуватись на користь застосування ч. 1 ст. 100 КАС України.

В свою чергу це означає, що при надходженні до суду позовної заяви у справах, особливості яких визначені ст.ст. 172-176 КАС України, після спливу встановленого в них строку звернення до суду, суд повинен обов'язково перевірити наявність чи відсутність поважних причин такого пропуску. Якщо суд встановить наявність таких причин і їх поважність, він повинен відкрити провадження у справі, в іншому ж випадку – суд залишає відповідну позовну заяву без розгляду.

Список використаних джерел:

1. Смокович М.І. Строк звернення до суду в адміністративному судочинстві // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2011. – №2(4). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n2/11smivas.pdf>
2. Постанова Вищого адміністративного суду України 18 вересня 2008 року у справі № К-26630/06 / Сайт Єдиного державного реєстру судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/2400985>
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень адміністративного судочинства» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – № 27. – Ст. 276
4. Мірошніченко А. Співвідношення темпорального та змістовного принципів вирішення правових колізій // Право України. – 2008. – № 5. – С. 24-28

ПУБЛІЧНИЙ РЕСУРС ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Іщенко Юрій Вікторович,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Суттєве значення у функціонуванні системи органів виконавчої влади відіграє його ресурсна основа, яка має бути чітко визначена та закріплена на законодавчому рівні. Не спроста щойно було застосоване словосполучення «має бути», оскільки, на жаль, на даний час наше законодавство чітко не визначає та не закріплює ресурсну основу органів виконавчої влади. Більше того, тема публічного ресурсу органів виконавчої влади у вітчизняній науці є досить новою та малодослідженою. Деякі автори, як В. Б. Авер'янов, Г.В. Атаманчук, І.І. Бажін, Н.Р. Нижник та інші характеризуючи органи виконавчої влади, інколи опосередковано згадують про їх публічний ресурс в своїх наукових працях та цього, на мое переконання, є недостатнім для розкриття його суті.

Якщо ж говорити про поняття лише «ресурсу», то можна зробити висновок, що в сучасних науках не вироблено єдиного підходу до визначення сутності цієї категорії, хоча більшість дослідників виходить з того, що ресурсом є певна субстанція, яку маємо і яка може бути використана [1, с. 162].

У Словнику сучасних економічних і правових термінів категорія «ресурси» пояснюється як похідна від англійських слів *resources*, *reserves* і визначається як грошові засоби, цінності, запаси, можливості, джерела засобів, доходів [2, с. 533]. Подібне тлумачення цієї категорії ми зустрічаємо і у Новому економічному і юридичному словнику [3, с. 755]. Економічна енциклопедія зазначає, що ця категорія походить від французького слова *ressource*, що у перекладі означає «допоміжний засіб», і викладає її так: «основні елементи виробничого потенціалу, які має в розпорядженні система і які використовуються для досягнення

конкретних цілей економічного розвитку» [4, с. 206]. Щоправда, дана енциклопедія містить також роз'яснення такої категорії, як «ресурси фірми» (організації) – це ресурси, що забезпечують стабільну та ефективну роботу фірми (організації). До них належать засоби виробництва, люди, наукові лабораторії, форми і методи організації виробництва, маркетингові служби, інформаційні ресурси, цінності, запаси тощо [4, с.208].

У Словнику-довіднику з методології державного управління зазначається, що «ресурси» – це джерело й одночасно обмеження здійснення будь-якої суспільної діяльності [5, с.142]. А в Словнику-довіднику з державного управління «ресурси державної влади і управління як носії влади (суб'єкти державного управління) використовують для забезпечення керованості інших учасників державно-управлінських відносин (суб'єктів і об'єктів державного управління) з метою досягнення цілей держави» [6, с. 171-173].

Г.В. Атаманчук, розглядаючи питання ресурсного забезпечення цілей державного управління, визначає, що особливе значення мають природні, фінансові та трудові ресурси, а також такі ресурси, як право, демократія, знання, організація, інформація [1, с. 161]. Під ресурсами доцільно розуміти можливості, засоби, які має у своєму розпорядженні організація і які використовуються для досягнення цілей її діяльності.

Зважаючи на те, що під засобами розуміється те, що служить знаряддям, предметом, пристосуванням для здійснення якої-небудь діяльності [7, с.1078], вважаю, що під ресурсами центральних органів виконавчої влади слід розуміти засоби, які мають у своєму розпорядженні дані органи і які можуть бути ними використані для забезпечення їх функціонування.

Аналізуючи вищесказане, можна дійти висновку, що «публічний ресурс органів виконавчої влади» – це можливості й засоби надані суспільством у розпорядження даних органів і які використовуються або можуть бути ними використані для забезпечення їх функціонування. Також з даного твердження можна зробити й інший висновок: термін «публічний ресурс» та термін «ресурс державної влади» є синонімічними та використовуються в одному значенні.

Якщо вести мову про адміністративно-правове регулювання публічного ресурсу органів виконавчої влади як об'єкту, то це відносини, що виникають з приводу забезпечення публічного ресурсу органів виконавчої влади та регулюються адміністративно – правовими нормами.

Список використаних джерел:

1. Ресурсне забезпечення регіонального управління: теоретико – методологічні засади. / Т.М. Безверхнюк; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Одес. регіон. ін-т держ. упр. – О.: ОРІДУ НАДУ, 2009. – 318 с.: іл., табл.
2. Словарь современных экономических и правовых терминов / Авт.-сост. Шимов В.Н., Тур А.Н., Стах Н.В. и др.; под ред. Шимова В.Н. и Каменкова В.С. – Мн.: Амалфея, 2002. – 816 с
3. Новый экономический и юридический словарь / Под. ред. А.Н. Азрилияна. – М.: Ин-т новой экономики, 2003. – 1088 с.
4. Економічна енциклопедія у трьох томах.– Т. 3 / С.В. Мочерний.– К: Академія, 2002.– 952 с.
5. Методологія державного управління: Слов.-довід. / Уклад.: В.Д. Бакуменко (кер. автор. кол.), Д.О. Безносенко, С.В. Бутівченко, Л.М. Гогіна та ін., за заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева – К.: Вид-во: НАДУ, 2004 – 196 с.
6. Державне управління. Словн.-довід. / Уклад.: В.Д. Бакуменко; За заг. ред. В.М. Князева, В.Д. Бакуменка. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 228 с.
7. Толково-энциклопедический словарь. – СПб.: «Норинт», 2006. – 2144 с.
8. Державна служба: організаційно-правові основи і шляхи розвитку: Монографія / За заг. ред. Б.В. Авер'янова; Кол. авт.: Б.В. Авер'янов, С.Д. Дубенко, Н.Р. Нижник та ін. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 1999. – 273 с.

ЗДІЙСНЕННЯ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ФУНКЦІЙ ВЛАСНИКА: ПРОБЛЕМА РОЗМЕЖУВАННЯ СУДОВИХ ЮРИСДИКЦІЙ

Лошицький Михайло Васильович,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративного права та процесу Національної академії внутрішніх справ

Коросед Сергій Олександрович,

кандидат юридичних наук, заступник начальника науково-дослідної частини Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

З часу набрання чинності Кодексом адміністративного судочинства України минуло більше семи років. Проте, проблема розмежування судових юрисдикцій: адміністративної – з одного боку, та господарської і цивільної – з іншого, продовжує існувати від самого початку діяльності адміністративних судів. Так, зокрема, актуальним залишається питання підвідомчості адміністративним судам справ з участю «суб'єктів владних повноважень» при оскарженні їхніх рішень, дій чи бездіяльності, що стосуються державного (комунального) майна, в тому числі й земельних ділянок, тобто при здійсненні ними функцій з управління державним (комунальним) майном і реалізації від імені держави (територіальної громади) правомочностей власника цього майна. Існують проблеми й у визначенні підвідомчості спорів з участю суб'єкта владних повноважень, який здійснює функції власника державних підприємств, установ і організацій в сфері трудових відносин, призначаючи та звільняючи керівників підпорядкованих організацій.

Інститут підвідомчості (юрисдикції) є обов'язковою умовою законності правосуддя, оскільки забезпечує чітке функціонування судової влади і правильності розгляду та вирішення справ, розмежовуючи предметну компетенцію судів різних юрисдикцій. Вчені-процесуалісти справедливо зауважують, що в адміністративних справах з участю суб'єктів владних повноважень визначальним критерієм визначення підвідомчості залишається характер спірних матеріальних правовідносин і зміст правового спору, під яким розуміють становище суб'єктів в матеріальних правовідносинах по відношенню один до одного. І якщо в цивільних (господарських) правовідносинах це становище характеризується рівністю, то в адміністративних – владою і підпорядкуванням [1, с. 106].

Проте, наведене у ст. 3 КАС визначення справи адміністративної юрисдикції і суб'єкта владних повноважень, на наш погляд, звужує правовий статус органів державної влади та органів місцевого самоврядування і зводить їх функції лише до владних управлінських, залишаючи поза увагою можливість участі зазначених органів у правовідносинах не як суб'єктів владних повноважень, а як суб'єктів права власності. Вищезазначені проблеми розмежування юрисдикцій виникають, передусім, при здійсненні органами виконавчої влади функцій з управління державним майном, зокрема, цілісними майновими комплексами державних підприємств, які перебувають в сфері управління (підпорядкування) цих державних органів. При вирішенні питання підвідомчості в таких випадках варто враховувати характер спірних правовідносин, для цього звернемо увагу на норми матеріального права.

Відповідно до ст. 316 ЦК правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. У державній власності є майно, у тому числі грошові кошти, яке належить державі Україна. Від імені та в інтересах держави Україна право власності здійснюють відповідно органи

державної влади. Управління майном, що є у державній власності, здійснюється державними органами, а у випадках, передбачених законом, може здійснюватися іншими суб'єктами (ст. 326 ЦК). Власником майна (наприклад, цілісного майнового комплексу державного підприємства) є держава в особі органу державної влади, який в межах своєї компетенції здійснює управління об'єктами права державної власності, оскільки згідно з ст.ст. 73, 74 ГК та ст.ст. 1, 4 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» саме ці державні органи є представниками власника (держави) і виконують його функції з реалізації прав держави як власника об'єктів державної власності, пов'язаних з володінням, користуванням і розпорядженням ними.

Згідно із правовою позицією, висловленою при розгляді однієї зі справ, Верховний Суд зауважив, що при здійсненні повноважень власника майна орган державної влади є не суб'єктом владних повноважень у тому значенні цього терміна, в якому його вжито у п. 1 ч. 1 ст. 17 КАС, а рівноправним суб'єктом майнових відносин, дії якого спрямовані на реалізацію свого права володіти, користуватися і розпоряджатися майном. Позов, предметом якого є перевірка правильності формування волі відповідача стосовно розпорядження майном і передачі відповідних прав щодо нього, не може бути розглянутий за правилами адміністративного судочинства [2].

Здійснення органами державної влади функцій власника простежується також й у правовідносинах щодо призначення ними як органами, уповноваженими управляти державним майном, керівників державних підприємств, установ і організацій (в тому числі й обраних на конкурсних засадах), оскільки зазначені повноваження впливають з правомочностей власника майна і ґрунтуються на положеннях Цивільного і Господарського кодексів та Закону України «Про управління об'єктами державної власності». Отже, й справи у таких спорах не можуть розглядатися за правилами адміністративного судочинства.

Аналіз судової практики розгляду досліджуваної нами категорії справ дозволяє зробити висновок, що, незалежно від формулювання позивачем позовних вимог і посилання на норми відповідного процесуального кодексу, судам належить виходити не лише зі складу сторін спору та його предмета, а й враховувати підставу заявленого позову, що визначається сутністю правовідносин, з яких виник спір, і яка визначає правове становище сторін спору стосовно одна одної. При цьому, якщо підставою позову вказано порушення права особи на спірне державне (комунальне) майно, то такий спір підвідомчий господарським і загальним судам. Тому, якщо предметом позову є перевірка правильності формування волі органу державної влади (органу місцевого самоврядування) стосовно управління чи розпорядження державним (комунальним) майном та передачі відповідних прав на нього, такі позовні вимоги не можуть бути розглянуті за правилами КАС. Таким чином, критеріями визначення підвідомчості розглядуваної категорії спорів є кінцева мета, з якою пред'явлено позов, характер спірних правовідносин, а також права та інтереси, за захистом яких звернувся позивач (або право власності чи право користування майном, або трудові права).

Список використаних джерел:

1. Васильев С. В. Гражданский процесс: Учебное пособие. Издание второе, дополненное. – Х.: ООО «Юдиссей», 2007. – 512 с.
2. Постанова колегії суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України від 30.09.2008 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховного Суду України. – Режим доступу до документу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/9A3DE3ECA9AD41C1C2257611004DDDF87?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=9A3DE3ECA9AD41C1C2257611004DDDF87&Count=500&>.

АДМІНІСТРАТИВНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Черній Василь Васильович,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

19 серпня 1991 року, продовжуючи тисячолітню традицію державотворення на Україні, виходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами, здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто проголошує незалежність України та створення самостійної української держави – України [1].

Звісно ж, як і будь-яка правова держава, Україна, здобувши незалежність розпочала процес реформування органів управління в державі. Тобто розпочалася адміністративна реформа, яка, як вид політико-правової реформи, має здійснюватись, в першу чергу у сфері виконавчої влади і торкатися як її організаційної структури, функцій, кадрового забезпечення, так і взаємовідносин з місцевим самоврядуванням.

Для широкомасштабного проведення реформ бракувало нормативно-правового акту, який би регламентував порядок і напрями адміністративної реформи. І от 22 липня 1998 року Президентом України підписано Указ №810/98 «Про заходи щодо впровадження концепції адміністративної реформи в Україні». Даним Указом в основу адміністративного реформування системи державного управління закладено основні положення Концепції адміністративної реформи в Україні, розробленої Державною комісією з проведення в Україні адміністративної реформи. Адміністративна реформа розрахована на тривалий період і має здійснюватись у кількох напрямках. Перший - це створення нової правової бази, що регламентує державне управління в Україні. Правова база – це нормативно-правові акти які є відправною точкою і механізмом забезпечення даної реформи. Серед цих актів головна роль належить Конституції і законам України. В міру поглиблення адміністративної реформи її правова база вдосконалюється і оновлюється. Другий напрямок - це формування нових інститутів, організаційних структур та інструментів здійснення державного управління. Утворюється система адміністративних судів та запроваджується інститут адміністративного оскарження. Третій – це кадрове забезпечення нової системи державного управління. Четвертий – зміцнення та формування нових фінансово-економічних основ. І п'ятий напрямок – наукове та інформаційне забезпечення системи державного управління [2].

У результаті здійснення адміністративної реформи має бути досягнуто поступове формування раціонального механізму державного управління, який дав би змогу значно зміцнити та підвищити ефективність реалізації виконавчої влади, поглибити її взаємодію з місцевим самоврядуванням, забезпечити участь громадськості у формуванні державної політики.

Аналізуючи стан виконання вказаних положень, доводиться констатувати, що деякі поставлені завдання виконувались не якісно, деякі не в повній мірі, а деякі до сьогодні не виконано. Адміністративна реформа в 1999 році розпочалася з масового скорочення працівників центрального апарату органів державного управління, зменшення числа

службових автомобілів та злиття міністерств. Але вже впродовж 2000 року чисельність чиновників почала різко збільшуватись. Робляться спроби ввести політичні, адміністративні та патронатні посади. У 2001 році Президент підписує Указ «Про примірне Положення про Державного секретаря», який відміняє своїм же Указом у 2004 році.

І все-таки шляхом спроб і помилок України впроваджує положення Концепції адміністративної реформи. Приймається такий довгоочікуваний Закон України «Про Кабінет Міністрів», але як? У 2006р., у 2008р. та у 2010 р. У ньому зазначено, що посади міністрів є політичними. Тому на них не розповсюджується Закон про державну службу (Новий Закон України «Про державну службу» має вступити в силу у 2013 році).

Були впорядковані функції міністерств та відомств, зроблені кроки з уникнення дублювання їх функцій та скорочення штатів бюрократичного апарату. В цьому зв'язку слід звернути увагу насамперед на прийняття Указів Президента України № 1085/2010 від 09 грудня 2010 року «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» та №370/2011 від 06 квітня 2011 року «Питання оптимізації системи центральних органів. Як не дивно, така оптимізація торкнулась також Бюро Секретаріату Кабінету міністрів, яке відповідало за європейську інтеграцію.

2011 рік - приймається Закони «Про центральні органи виконавчої влади» і «Про основи запобігання і протидії корупції». Останній передбачає створення Єдиного державного реєстру осіб, які були притягнуті до відповідальності за корупцію. Загалом, для досягнення поставленої мети адміністративної реформи, кроки, які вживаються органами державної влади, мають носити системний характер та бути узгодженими між собою.

Головна перешкода в здійсненні адміністративної реформи відсутність політичної стабільності в державі та неоднозначність розуміння її цілей. І ще, важливою складовою реформи має стати підвищення політичної і правової свідомості населення [3].

Список використаних джерел:

1. Декларація про державний суверенітет України, - (Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1990, N 31, ст.429).
2. Указ Президента України №810/98 від 22 липня 1998р., «Про заходи щодо впровадження концепції адміністративної реформи в Україні».
3. Адміністративна реформа: міф чи реальність?, - Контекст" No. 1(13), січень 2002 року, Олексій Вавельський, к.філос.н., політолог.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ В УМОВАХ АДМІНІСТРАТИВНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Вашенко Юлія В'ячеславівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Енергозбереження та енергоефективність відноситься до пріоритетних напрямів державної політики України. В умовах адміністративної реформи державне управління у зазначених сферах перебуває у процесі удосконалення. У зв'язку з цим актуальними є наукові дослідження, присвячені проблемам адміністративно-правового статусу органів державного управління, наділених повноваженнями у зазначених сферах, особливостям управлінських зв'язків між ними тощо.

У цій доповіді висвітлюються певні проблемні аспекти державного управління в сфері енергозбереження та енергоефективності, пов'язані з реформуванням системи центральних органів виконавчої влади.

На сьогодні реалізація державної політики у сферах ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива відноситься до повноважень Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України (п. 1 Положення про державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України, затвердженого Указом Президента України №462/2011 від 13.04.2011 р.). До основних завдань Держенергоефективності України віднесено також здійснення державного контролю у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, збільшення частки відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива в енергетичному балансі України.

Відповідно до Конституції України та Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 07.10.2010 р. №2591-VI Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади здійснює спрямування та координацію роботи міністерств, центральних органів виконавчої влади, у тому числі у сфері енергозбереження та енергоефективності.

Відповідно до ч. 2 ст. 16 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 р. №3166-VI діяльність центральних органів виконавчої влади спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через відповідних міністрів згідно із законодавством.

При цьому спрямування та координація діяльності полягає, зокрема, у тому, що міністр забезпечує формування державної політики у відповідній сфері та контролює її реалізацію центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується ним; погоджує та подає на розгляд Кабінету Міністрів України розроблені центральним органом виконавчої влади проекти законів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України; визначає пріоритетні напрями роботи центрального органу виконавчої влади та шляхи виконання покладених на нього завдань, затверджує плани його роботи; вносить пропозиції Прем'єр-міністрові України стосовно кандидатури на посаду керівника центрального органу виконавчої влади і за пропозицією його керівника - стосовно кандидатур на посади його заступників; погоджує структуру апарату центрального органу виконавчої влади; видає обов'язкові до виконання центральними органами виконавчої влади накази та доручення з питань, що належать до сфери діяльності центрального органу виконавчої влади; порушує перед Кабінетом Міністрів України питання щодо скасування актів центрального органу виконавчої влади повністю чи в окремій частині; доручає керівнику центрального органу виконавчої влади скасувати акти його територіальних органів повністю чи в окремій частині, а в разі відмови скасовує акти територіальних органів центрального органу виконавчої влади повністю чи в окремій частині; порушує перед Президентом України питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності керівника центрального органу виконавчої влади та його заступників; приймає рішення щодо проведення перевірки діяльності центрального органу виконавчої влади та його територіальних органів; заслуховує звіти про виконання покладених на центральний орган виконавчої влади завдань та планів їх роботи; визначає порядок обміну інформацією між міністерством та центральним органом виконавчої влади, періодичність її подання; вирішує інші питання, пов'язані із спрямуванням і координацією діяльності центрального органу виконавчої влади. Тобто, законом передбачено досить жорсткі управлінські зв'язки між міністерством та центральним органом

виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується відповідним міністром. У зв'язку з цим потрібно з'ясувати, який міністр уповноважений здійснювати спрямування та координацію діяльності Держенергоефективності.

Відповідно до Схеми організації та взаємодії центральних органів виконавчої влади, затвердженої Указом Президента України від 9 грудня 2010 р. №1085/2010, вищезазначеного Положення про державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України, а також Положення про Міністерство з питань економічного розвитку і торгівлі України, затвердженого Указом Президента України від 31 травня 2011 р. №634/2011, спрямування та координація діяльності Держенергоефективності належить до повноважень Міністра економічного розвитку і торгівлі України.

Проте, енергозбереження та енергоефективність, відносяться до найважливіших складових державної енергетичної політики. Відповідно до п. 1 Положення про Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, затвердженого Указом Президента України №382/2011 від 06.04.2011 р., головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики в електроенергетичному, ядерно-промисловому, вугільно-промисловому, торфодобувному та нафтогазовому комплексам (далі – паливно-енергетичний комплекс), є Міністерство енергетики та вугільної промисловості України (Міненерговугілля України). У зв'язку з цим вважаємо більш обґрунтованим віднесення повноважень щодо спрямування та координації діяльності Держенергоефективності до сфери Міненерговугілля України.

РЕФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ У СТРУКТУРІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Чорна Вікторія Григорівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного права Національної академії внутрішніх справ

У процесі структурних та соціально-економічних змін, що здійснюються в Україні, винятково важливого значення набуває проблема із забезпеченням галузей економіки кваліфікованими робітничими кадрами. Вимоги роботодавців до професійно-кваліфікаційного рівня робітників зумовлюють необхідність модернізації та подальшого розвитку системи професійно-технічної освіти (далі – ПТО), здатної адекватно реагувати на потреби ринку праці.

Останнім часом напрями та якість підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах не відповідають вимогам сучасного виробництва та сфери послуг, перспективам соціально-економічного розвитку держави. Формування системи високоякісної ПТО визнано невід'ємною складовою стратегії економічного розвитку країн Європейського союзу, заснованої на знаннях. Урахування провідних положень Копенгагенської Декларації, схваленої у листопаді 2001 р. Міністрами 31 європейської країни і представниками європейської комісії, має важливе значення і для стратегії розвитку вітчизняної системи ПТО, зокрема в напрямі розроблення єдиного інструмента, що забезпечує прозорість професійних кваліфікацій, узгодженість кваліфікаційних рівнів (компетенцій), розроблення загальних принципів, методів, критеріїв й інструментів забезпечення якості професійної підготовки тощо.

Реалізація зазначених вище положень сприятиме входженню України до європейського освітнього простору, розширенню міжнародного

співробітництва в галузі забезпечення якості та відкритості професійної освіти і навчання, підвищенню соціальної активності, конкурентоспроможності й мобільності кваліфікованих робітників, можливостей їх працевлаштування на вітчизняному й міжнародному ринках праці.

У досягненні високого рівня якості підготовки майбутніх кваліфікованих робітників винятково важливе значення мають державні стандарти ПТО, створені на компетентнісній основі. Значення компетентнісного підгунтя змісту ПТО полягає в тому, що воно передбачає не тільки формування у майбутніх кваліфікованих робітників високого рівня професіоналізму, під яким розуміють володіння людиною конкретними технологічними процесами, (професійні вміння, навички, досвід практичної діяльності, знання технологічних процесів), а й розвиток у них професійно важливих якостей (професійна культура, самостійність, здатність приймати відповідальні рішення, доводити до кінця почату справу, творчий підхід до професійної діяльності, гнучкість, неординарність мислення, комунікабельність, здатність до навчання, неперервного підвищення кваліфікації, творчо взаємодіяти в професійному середовищі тощо). Тобто, професійна компетентність передбачає оволодіння кожним майбутнім кваліфікованим робітником конкретними компетенціями.

Розроблення і впровадження державного стандарту ПТО на компетентнісній основі, на нашу думку, забезпечить єдиний базовий професійний рівень підготовки кваліфікованих робітників до здійснення практичної діяльності на основі сформованих поняттєвої системи, відповідного типу мислення, розуміння методів оперативного розв'язання виробничих проблем і завдання; уміння діяти самостійно і відповідально в межах своєї компетентності, а також відповідно до своїх прав, обов'язків і переліку професійних завдань.

За часів незалежності була зроблена спроба створення гнучкого механізму реагування процесу підготовки кваліфікованого робітника на зміни у змісті професійної діяльності, а саме було дозволено професійно-технічним навчальним закладам самостійно розробляти та затверджувати на місцевому рівні робочі навчальні плани з професій і навчальні програми з навчальних предметів на основі попередніх типових навчальних планів і програм, з урахуванням регіональних економічних особливостей. На загальнодержавному рівні здійснювався контроль тільки за змістом підготовки робітників з інтегрованих професій та молодших спеціалістів у вищих професійних училищах.

Варто відмітити, що децентралізація формування змісту професійно-технічної освіти мала як позитивні, так і негативні наслідки. З однієї сторони це дозволяло гнучко реагувати на запити конкретних місцевих виробництв, сфери послуг. З іншої, така практика поставила під загрозу державний простір ПТО. Адже, відмінності у змісті підготовки кваліфікованих робітників за однією професією не давали можливості проведення єдиної державної політики у сфері ПТО, розвитку єдиного освітнього простору в Україні, визнання кваліфікації та документів щодо ПТО.

Саме тому, вважаємо, що реформування ПТО не можливо без вирішення наступних завдань: 1) посиленні взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, соціальних партнерів, роботодавців та професійно-технічних навчальних закладів щодо розв'язання проблем функціонування і розвитку ПТО; 2) забезпечення випереджувального характеру ПТО; модернізація змісту підготовки кваліфікованих робітників на підставі постійного моніторингу змісту професійної діяльності шляхом створення галузевих інституцій стандартизації змісту ПТО, що об'єднуватиме роботодавців, освітян,

науковців; модернізація нормативно-правової бази системи ПТО; введення державних стандартів ПТО, які б забезпечили фундаментальну первинну професійну підготовку, гнучку ступеневу підготовку в межах певного кваліфікаційного рівня, сформовану професійну мобільність, оптимізацію термінів професійної освіти і навчання; оптимізація мережі професійно-технічних навчальних закладів, здатних швидко задовольнити як потреби особистості, так і потреби економіки.

Вирішення означених завдань в сфері реформування ПТО може реалізуватися шляхом: 1) приведення законодавчих, нормативно-правових актів у сфері ПТО у відповідність до завдань її розвитку; 2) підвищення ефективності управління, наприклад, поступове здійснення децентралізації управління ПТО, впровадження нової моделі державно-громадського управління з метою підвищення ролі і відповідальності соціальних партнерів, суб'єктів господарювання та місцевих органів виконавчої влади; 3) підвищення ефективності профорієнтаційної роботи серед шкільної молоді щодо вибору майбутнього виду діяльності (професії) і тенденцій розвитку ринку праці; 4) розроблення та впровадження єдиної методології моніторингу ринку праці та формування на цій основі обсягів державного замовлення на підготовку кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах; 5) удосконалення переліку професій, за якими здійснюється навчання в професійно-технічних навчальних закладах, умов ліцензування освітньої діяльності; 6) підвищення соціального статусу і професіоналізму педагогічних працівників, посилення їх державної підтримки; 7) формування ефективних фінансово-економічних механізмів; 8) поглиблення міжнародного співробітництва.

Список використаних джерел:

1. Про освіту : Закон України від 23 трав. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 21. – Ст. 84.
2. Про професійно-технічну освіту : Закон України від 10 груд. 1998 р. № 103/98 // Відомості Верховної Ради. – 1998. – № 32. – Ст. 215.
3. Професійна освіта: Словник: Навч. посіб. / Уклад. С. У. Гончаренко та ін. За ред. Н.Г.Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 380 с.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ГЛАСНОСТІ ТА ВІДКРИТОСТІ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Капля Олександр Миколайович,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри громадської безпеки навчально-наукового інституту підготовки кадрів громадської безпеки та психологічної служби Національної академії внутрішніх справ

У силу специфічності відправлення правосуддя суди мають, в певній об'єктивній мірі, закритий характер свого функціонування, але, в той же час, самі «...бояться інформаційного вторгнення громадськості у сферу своєї діяльності» [1, с.16], часто викликаючи через це недовіру з боку населення [2, с.20].

Більше того, навіть ідеальний суд буде неавтономним широким масам, поки принципи його роботи не стануть «абсолютно доступними для їхнього розуміння», а кожне рішення судді не буде «повністю прозорим» та «мотиви явними» [3]. Але сьогодні щодо цього в нашій державі склалася тривожна ситуація – за результатами дослідження міжнародної організації Transparency International (www.transparency.org/) щодо рівня корупції в Україні за 2010 рік – 134 місце, а вже за 2011 рік – 152 з 180 держав світу. Крім того, за офіційними даними МВС України за підстав хабарництва у 2010 році порушено 2914 кримінальних справ, а в першому

кварталі 2011 – вже 1095 [4]. У вказаних ганебних показниках, не останню роль відіграли й самі вітчизняні служителі Феміди.

Ось чому, для демократизації суспільства та побудови правової держави, що в повній мірі захищатиме права та свободи своїх громадян, лише гласності та відкритості адміністративного процесу не достатньо, а потрібно її розвивати в контексті діяльності судів, котра включатиме, в тому числі, відкритість судової діяльності та інформування населення про роботу судових органів, що не пов'язана зі здійсненням правосуддя. З цією необхідністю погоджується значна кількість зарубіжні та вітчизняні науковців [1; 5; 6].

З метою покращення ситуації, що склалася, пропонується розвивати судову систему з урахуванням правил доступності, відкритості, ясності та гласності, розуміючи їх наступним чином:

- 1) доступність – можливість безперешкодно отримати громадянам будь-яку не заборонену законом публічну інформацію;
- 2) відкритість – реалізація суспільного контролю за діяльністю державних управлінських органів у спосіб інформаційної та фізичної доступності до них;
- 3) ясність – зрозумілість офіційної інформації населенню;
- 4) гласність – можливість вільно формувати громадську думку та доносити її до «влади» тощо.

Зрозумілим є думка, що без правового закріплення того чи іншого наміру, його реалізація буде недостатньо ефективною, тому з метою уточнення правової регламентації останніх положень, пропонується ч.2 ст.11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»[7] вдосконалити, виклавши її у такій редакції:

«2. Розгляд справ у судах відбувається відкрито, крім випадків, установлених процесуальним законом. До зали судових засідань допускаються всі бажачі громадяни, які досягли 16-річного віку та при наявності вільних місць, окрім осіб, які перебувають в стані сп'яніння, своїм виглядом чи поведінкою ображають людську гідність і громадську мораль, а також мають із собою тварин; заборонені чи недозволені предмети чи речовини згідно переліку за чинним законодавством. У разі порушення встановленого порядку чи перешкоджання роботі суду винна особа може бути видалена з відкритого судового слухання чи притягнута до юридичної відповідальності.

Учасники судового процесу та інші особи, присутні на відкритому судовому засіданні, можуть фіксувати його перебіг у письмовій формі та за допомогою портативних аудіотехнічних засобів. Проведення в залі судового засідання фото- і кінозйомки, відеозапису, а також транслявання судового засідання допускається за рішенням суду.»

Список використаних джерел

1. Серьогін В.О. Конституційний принцип гласності у діяльності органів державної влади України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право» / В.О. Серьогін – Х., 1999. – 20 с.
2. Громадська думка та оцінки ситуації: листопад–грудень 2010 р.: Прес-реліз // [Український інститут соціальних досліджень ім. О. Яременка]. – К., 2010. – 28 грудня. – 20 с.
3. Одинцов П. Пределы транспарентности: [Електронний ресурс] / П. Одинцов // Российское агентство правовой и судебной информации. – 17. 02. 2011. – Режим доступу до статті: http://www.rapsi-pravo.ru/judicial_analyst/20110217/25187502.html.
4. Стан та структура злочинності в Україні (2009 – 2010, 2011 – I квартал) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт МВС України. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/index>.
5. Овсяннікова О.О. Транспарентність судової влади: дис...канд. юрид. наук: 12.00.10 / Овсяннікова Ольга Олександрівна. – Х., 2009. – 271 с.

6. Смирнов А.В. Транспарентность судебной власти: политико-правовой анализ // Проблемы транспарентности правосудия: монография/ ред. и сост. Е.Б. Абросимова, С.Л. Чижков. – М.: ЛексЭст, 2005. – С. 13-30.

7. Закон України "Про судоустрій і статус судів": / Відомості Верховної Ради України (ВВР).–2010.–№ 41-42, № 43, № 44-45.– Ст.529.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ОРГАНАМИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Коруля Ірина Володимирівна,

доцент кафедри управління в органах внутрішніх справ Національної академії внутрішніх справ

Проведення в Україні ефективної адміністративної реформи передбачає кардинальну трансформацію сфери державного управління, а також, і органи внутрішніх справ. Так, 5 жовтня 2011 року у Верховній Раді України відбулися парламентські слухання «Про реформування системи органів Міністерства внутрішніх справ України і впровадження європейських стандартів», учасники яких наголошували на необхідності змін у правовому статусі, структурі, системі оцінювання діяльності органів внутрішніх справ [1, с. 1].

Варто додати, що й нині триває робота над розробкою проекту Концепції реформування органів внутрішніх справ України, яка направлена, в першу чергу, на подолання корупційних проявів, підвищення авторитету органів внутрішніх справ, рівень довіри громадян.

Так, органи внутрішніх справ України є органами влади, однак вони мають особливу компетенцію у сфері державного управління та виконують специфічні функції на відміну від інших державних органів. Зокрема, на органи внутрішніх справ покладені функції здійснення внутрішніх та зовнішніх відносин держави, спрямованих на забезпечення законності та правопорядку, боротьби зі злочинністю, захисту прав і законних інтересів громадян [2, с. 43].

Але, на жаль і сьогодні, у своєму сучасному вигляді органи внутрішніх справ ще й досі виконують не властиві їм функції, а головне – не визначено правового статусу даних органів. Це негативно впливає на правозастосовну діяльність, а також позначається на ефективній діяльності органів внутрішніх справ, це по-перше.

По-друге, проблемним є і те, що чимало адміністративно-правових актів у сфері управління органами внутрішніх справ мають істотні недоліки, прогалини, суперечать одне одному, що врешті-решт, знижує ефективність цього процесу, сприяє зростанню рівня правового нігілізму працівників органів внутрішніх справ та зменшенню довіри до них у суспільстві. Отже, постає необхідність гармонізації адміністративно-правової бази управління органами внутрішніх справ.

По-третє, у рамках самої системи органів внутрішніх справ також накопичилося багато проблем і все чіткіше проявляються негативні тенденції та явища. Крім цього, широке коло повноважень, покладених на органи внутрішніх справ, збільшення обсягів роботи, зниження якості відбору персоналу, недостатність фінансового та матеріально-технічного забезпечення створили критичну ситуацію системи в цілому, в усіх їх галузевих службах і особливо в практичних апаратах. Як наслідок, спостерігається низька результативність роботи; зростає кількість порушень законності та службової дисципліни; спостерігаються пасивність і непрофесіоналізм, перестали бути рідкісними психологічні зриви; має місце постійне розмивання професійного ядра внаслідок

масового переходу найбільш кваліфікованих кадрів на іншу роботу, в тому числі до комерційних структур.

Отже, важливість названих проблем обумовлюється потребою розробки належного наукового підґрунтя для створення якісної нормативно-правової бази, адміністративно-правового забезпечення управління в органах внутрішніх справ.

Виходячи з вищезазначеного, на нашу думку, необхідно:

- 1) визначити методологічні засади удосконалення правового забезпечення управління органами внутрішніх справ;
- 2) проаналізувати особливості функціональних складових механізму адміністративно-правового забезпечення управління органами внутрішніх справ;
- 3) визначити ефективність та шляхи удосконалення механізму адміністративно-правового забезпечення управління органами внутрішніх справ;
- 4) з'ясувати особливості визначення критеріїв ефективності діяльності органів внутрішніх справ;
- 5) визначити засади, послідовність і напрями оптимізації структури органів внутрішніх справ.

Список використаних джерел:

1. Шопіна І. М. Адміністративно-правове регулювання управління органами внутрішніх справ України : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / І. М. Шопіна. – К., 2012. – 36 с.
2. Реформування районного органу внутрішніх справ : Матеріали круглого столу (Київ, 26 травня, 2011 р.). – К. : ФОП Ліпкан О.С., 2011. – 168 с.

ДОСВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КАНАДСЬКИХ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ УКРАЇНИ

Лупало Олександр Анатолійович,

кандидат юридичних наук, професор кафедри адміністративного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Унікальність державно-правового розвитку Канади обумовлена співіснуванням двох правових систем - континентального і загального права, а також наявністю двох офіційних мов: англійської та французької. Попри такі істотні відмінності між правовими системами Канади й нашої держави, канадський досвід професійної підготовки державних службовців має низку рис, які роблять доцільним його вивчення і застосування для України. По-перше, в Канаді створена розгалужена система органів з управління державною службою та методичного забезпечення її функціонування. По-друге, в Канаді ефективно впроваджується Урядовий план реформування державної служби та підвищення якості надання державних послуг, існує відпрацьована система підвищення кваліфікації держслужбовців, напрацьовано систему етичних правил поведінки та розв'язання конфліктів інтересів не тільки держслужбовців, а й членів Парламенту. Це дозволило державі зайняти друге місце в п'ятірці найкращих країн світу з питань оцінки ефективності діяльності держслужби - Австралія, Канада, Великобританія, Нова Зеландія, Нідерланди [4].

Вищі навчальні заклади з підготовки державних службовців визначають пріоритетні напрямки, які вражають своєю актуальністю та стратегією. Так, Карлтонський університет та його школи підготовки фахівців з державного управління визначили три напрямки, які

вважаються пріоритетними для всієї Канади: науково-технічний прогрес, інноваційні технології та охорона природного середовища[2].

Навчання державних службовців передбачає встановлення спільної відповідальності, яку поділяють між собою самі працівники, їхні керівники, заступники міністрів та державний роботодавець в особі Ради Казначейства. Службовці відповідають за придбання та підтримання на належному рівні знань, умінь і навичок, пов'язаних з їх посадою і завданнями, а також за складання та виконання планів навчання, в яких повинні враховуватися пріоритети міністерства. Керівники всіх рівнів, включаючи заступників міністрів, повинні стежити за тим, щоб програми підготовки кадрів розроблялися своєчасно та відповідали пріоритетним напрямкам діяльності міністерств, відповідали сучасним вимогам розвитку Канади. Рада Казначейства визначає обсяг та сфери знань, необхідних державним службовцям, щоб їх діяльність в органах державного управління стала по-справжньому ефективною [5].

Незважаючи на досить складну та архаїчну структуру центральних органів виконавчої влади, безпосередньо організацію навчання держслужбовців покладене на Канадську школу державної служби, яка виступає структурним підрозділом федерального уряду та відповідає за управління всією системою навчання та підвищення кваліфікації державних службовців.

Особливе місце в організації навчання державних службовців займають програми розвитку кар'єри, які передбачають розширення і поглиблення професійного досвіду слухачів, практичні напрацювання шляхом тимчасового призначення на різні посади в міністерства і відомства ключових галузей Канади.

Так, Програми «Прискорене підвищення кваліфікації і професійного розвитку керівників» та «Кар'єрні призначення», розраховані для підготовки фахівців на посади заступників міністрів і керівників департаментів центральних органів виконавчої влади. Їх слухачами можуть бути особи, які продемонстрували великий лідерський потенціал, професійні здібності, володіють сучасним інструментарієм, бачення вирішення державних проблем та прагнуть посісти вищі посади в органах державного управління. Зазначені програми в галузі державного управління спрямовані на поглиблення та формування у слухачів цілісного уявлення про засади міжнародної співпраці, вивчення критичних чинників на міжнародному рівні в бізнесі та міждержавних відносинах, вплив глобалізації на міжнародне бізнес-середовище, стратегію інтернаціоналізації [1].

Програма «Кар'єрні призначення» направлена на підготовку керівників вищої категорії. Програма передбачає ряд призначень в різні міністерства і відомства, її учасники отримують можливість не тільки бути зарахованими до кадрового резерву на заміщення посад керівного складу центральних органів виконавчої влади, але і прискорити темпи свого професійного розвитку[3, с.2].

Програма «Навчання менеджменту» призначена для державних службовців, які прагнуть обіймати управлінські посади середньої ланки і бажають придбати поглиблені знання та навички у сфері державного управління. Програма розрахована на чотири роки та надає можливість навчатися не тільки вже призначеним державним службовцям, але й випускникам вищих навчальних закладів. У зазначеній Програмі окремим блоком введено спеціальну мовну підготовку з англійської та французької мов, оскільки вона впливає на призначення до державної служби. Впровадження кожного слухач отримують чотири призначення терміном на один рік. Всім стажистам надається можливість працювати в одному з п'яти центральних відомств: Секретаріаті ради Казначейства, Комісії державної служби, Міністерстві фінансів Канади, Бюро таємної ради

Канадській школі державної служби. В процесі стажувань слухачі повинні брати участь у виконанні програм міністерства і не менш як півроку безпосередньо працювати з зверненнями громадян; бути залученим до розробки рішень щодо управління фінансовими, матеріальними та людськими ресурсами; займатися виробленням стратегічних завдань органів [3, с.2-3].

Відповідно до цієї програми слухачі на вісімнадцятому і тридцять шостому місяці складають іспити атестаційній комісії, яка складається з менеджерів середньої або вищої ланки органів виконавчої влади. В результаті цілого ряду структурованих співбесід, контрольних перевірок та аналізу звітів комісія оцінює набуті знання слухача. Слухач допускається до наступної атестації у тому випадку, якщо у процесі останньої він отримав оцінку «цілком задовільно». Якщо оцінка нижча, то виконання програми продовжується на півроку. У випадку, коли слухач отримує два негативні рішення комісії підряд, він автоматично відраховується.

Інші програми розраховані на отримання більш поглиблених знань з економічних, політичних, технічних дисциплін, а також застосовування в управлінні сучасних комп'ютерних технологій.

Таким чином, досвід Канади свідчить про те, що ефективність підготовки державних службовців залежить від багатьох факторів, зокрема обов'язковості та безперервності процесу навчання, постійної самостійної роботи над розвитком свої ділових якостей та здібностей, практичному оволодінню комунікативних навичок спілкування службовців, відповідальності й контролю органів державної влади на всіх рівнях управління та їх безпосереднього зв'язку з просуванням по кар'єрних сходах.

Список використаних джерел:

- 1 Carleton University - Canada's Capital University // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: : <http://www.carleton.ca/>
2. Лаптев А., Бударина А. Программы профессионального развития государственных служащих в Канаде// А. Лаптев, А.Бударина .- Государственная служба. – 2006. - №2. С.170-175
3. Оценка эффективности деятельности государственных служащих // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gov.cap.ru/home/25/admref_2_2.doc
4. Политика в области обучения подготовки и повышения квалификации кадров // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.formulaprava.ru/documents/canada/>

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Радзівон Сергій Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри громадської безпеки навчально-наукового інституту підготовки кадрів громадської безпеки та психологічної служби Національної академії внутрішніх справ

Судовий контроль є одним із важливих видів державного контролю, служить надійною гарантією правової охорони та захисту прав і свобод громадян, а також законних інтересів інших учасників управлінських стосунків.

Суб'єктами судового контролю відповідно до Конституції та чинного законодавства України є Конституційний Суд України та суди загальної і спеціальної юрисдикції (у т. ч. господарські суди), які будуються за принципами територіальності і спеціалізації.

Контрольні повноваження Конституційного Суду у сфері виконавчої влади та порядок їх здійснення визначаються Конституцією України та Законом України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 р. Реалізуючи такі повноваження у процесі розгляду конституційних

подань та звернень, суд вирішує питання про відповідність Конституції України окремих законів, правових актів Президента України, Кабінету Міністрів та інших органів державної влади у передбачених законом випадках. За результатами розгляду справ Конституційний Суд приймає рішення, які обов'язкові для виконання, є остаточними і не підлягають оскарженню [1].

Зокрема, Конституційний Суд України дав офіційне тлумачення ч.1 ст.55 Конституції України «Права і свободи людини і громадянина захищаються судом» треба розуміти так, що кожному гарантується захист прав і свобод судовому порядку. Суд не може відмовити у правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їх права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод.

Відмова суду у прийнятті позовних та інших заяв, скарг, оформлених відповідно до чинного законодавства, є порушенням права на судовий захист, яке згідно зі статтею 64 Конституції України не може бути обмежене [2].

Судовий контроль з боку судів загальної юрисдикції по своїй суті полягає в правовій оцінці судом під час судового розгляду окремих кримінальних, цивільних, сімейних та інших справ, правомірності тих чи інших дій або актів органів виконавчої влади та їх посадових осіб; у виявленні можливих порушень законності; відновленні порушених прав; у встановленні причин і умов, що спричиняють до порушень законності; у вимозі вжиття заходів щодо їх усунення та покарання винних у цьому осіб.

Крім того, суди також розглядають скарги фізичних і юридичних осіб на постанови органів виконавчої влади та їхніх посадових осіб про накладення адміністративних стягнень або застосування фінансових санкцій. У процесі безпосереднього розгляду окремих справ про адміністративні правопорушення суди перевіряють достовірність доказів, правильність і законність процесуальних документів та відповідних дій суб'єктів адміністративної юрисдикції. У разі потреби суд може повернути матеріали справи для повторного розслідування, вимагати додаткових доказів, відмінити постанову органу управління, закрити справу провадженням, винести постанову про поновлення порушених прав тощо.

Формами реагування суду щодо виявлених порушень законності в таких випадках можуть служити: відміна незаконного акта, рішення, постанови; окрема ухвала; подання; вирішення питання про відповідальність винних осіб. Найбільш поширеною серед указаних форм є окрема ухвала, в якій суд звертає увагу певного органу виконавчої влади (його керівника) на окремі факти порушень законності, причини та умови, що призводять до цього, та про необхідність вжиття відповідних заходів реагування. Про вжиті заходи органи (їх посадові особи), яким була адресована окрема ухвала, зобов'язані в місячний термін повідомити суд. Залишення посадовою особою без розгляду окремої ухвали суду чи окремої постанови судді або невжиття заходів до усунення зазначених у них порушень закону тягнуть за собою адміністративну відповідальність за ст. 185-6 КУпАП.

Судовий контроль з боку адміністративного суду полягає в тому, що предметом судового розгляду в адміністративних справах переважно є рішення (нормативно-правові акти чи правові акти індивідуальної дії), дії або бездіяльність суб'єктів владних повноважень, в тому числі посадових осіб органів міліції, крім випадків, коли стосовно таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження (частина друга статті 2 кодексу адміністративного судочинства). Завдання адміністративного суду полягає

у перевірці правомірності (легальності) таких рішень, дій чи бездіяльності з огляду на чіткі критерії, які зазначені у частині третій статті 2 кодексу адміністративного судочинства.

Ці критерії хоч і адресовані суду, але вони одночасно є вимогами і для публічної адміністрації, адже ігнорування цих вимог може викликати несприятливі наслідки для суб'єктів владних повноважень.

Зазначені критерії важливі не тільки для такої категорії спорів як спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності. Вони обов'язкові для всіх спорів, що вирішують адміністративні суди й в яких предметом перевірки є рішення, дії чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень, зокрема й для спорів, що виникають з відносин публічної служби, спорів між суб'єктами владних повноважень тощо.

Завдання адміністративного судочинства обумовлене специфікою публічно-правових відносин, яка полягає у тому, що учасники таких правовідносин, як правило, мають нерівні можливості. Складність захисту у сфері таких відносин пояснюється підпорядкованістю, підлеглистю осіб у цих відносинах органам та посадовцям, які здійснюють управлінські функції і мають право приймати обов'язкові рішення. А тому надійність такого захисту повинна забезпечуватися розглядом адміністративних спорів незалежним авторитетним органом – судом, перед яким особа і суб'єкт владних повноважень є рівними. Адже в адміністративному процесі особі, яка потребує судового захисту, як правило, протистоїть потужний адміністративний апарат. У зв'язку з цим у сторін заздалегідь складаються нерівні вихідні можливості, і щоб збалансувати їх, адміністративний суд повинен відігравати активну роль у судовому процесі з тим, щоб сприяти особі у захисті її прав, свобод чи інтересів. Це зобов'язує адміністративний суд вжити всіх заходів, що передбачені законом аби права людини і громадянина, які влада порушила, були захищені, тобто суд повинен виявляти активну роль, яка обумовлена ще й тим, що переважно саме з вини публічної адміністрації виникають конфлікти, які змушують особу звертатися до суду, або публічна адміністрація не вжила достатніх заходів, щоб цьому запобігти.

Особливістю адміністративного судочинства вважається те, що у судовому процесі особі протистоїть потужний адміністративний апарат. У зв'язку з цим у сторін заздалегідь складаються нерівні вихідні можливості. Щоб збалансувати їх, адміністративний суд повинен відігравати активну роль у судовому процесі з тим, щоб сприяти особі у захисті її прав. Тому адміністративний суд має вжити всіх передбачених законом заходів, щоб порушені владою права були захищені. Така роль суду обумовлена тим, що переважно саме з вини публічної адміністрації виникають конфлікти або вона не вжила достатніх заходів, щоб цьому запобігти. Принцип офіційності, інакше – розшуковий, або інквізиційний принцип, в адміністративному судочинстві характерний для багатьох європейських країн [3; с. 17].

Список використаних джерел:

1. Про Конституційний Суд України: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1996 – №49. – Ст. 272.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Раїси Миколаївни, Ярошенко Поліни Петрівни та інших громадян щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненням міста Жовті Води): Рішення Конституційного Суду України, м.Київ, 25 грудня 1997 року № 9-зп.
3. Посібник з основ адміністративного судочинства // Матеріали семінару-тренінгу юридичних клінік ВНЗ системи правоохоронних органів України «Адміністративне судочинство у діяльності юридичних клінік», Київ, 15 квітня 2006 року. – 37 с.

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ВІДБОРУ ТА РОЗСТАНОВКИ ПЕРСОНАЛУ УПРАВЛІННЯ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Доценко Олександр Сергійович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри управління в ОВС Національної академії внутрішніх справ

Сучасна соціально-економічна і політична ситуація в Україні, реформування органів внутрішніх справ відповідно до завдань правової демократичної держави вимагають адекватних змін в їх кадровому забезпеченні, розробки і освоєння нових підходів і засад формування та використання персоналу. Існує безпосередня залежність результативності й ефективності функціонування органів внутрішніх справ від якості їх кадрового потенціалу. Це, в свою чергу, істотно впливає на стан безпеки у суспільстві, захищеність прав та законних інтересів громадян.

За теперішнього часу послідовно укріплюється новий погляд на персонал органів внутрішніх справ як на один із їх ключових ресурсів. Нові концептуальні підходи до визначення місця і ролі органів внутрішніх справ у суспільстві вплинули на теоретичні уявлення про кадрову політику, зумовили пошук новітніх орієнтирів щодо організації та змісту роботи з персоналом. Система роботи з кадрами, яка до цього часу існувала в органах внутрішніх справ, вже не задовольняє їх потребам, не відповідає сучасним реаліям та стратегії їх розвитку. В нових умовах вона потребує кардинальних змін [1].

Вкрай негативно на ефективність діяльності органів внутрішніх справ, їх імідж у суспільстві впливають проблеми, що накопичились у сфері їх кадрового забезпечення. Їх позитивне вирішення вимагає застосування науково обґрунтованих підходів, а також різноманітного досвіду поліцейських систем інших країн, що вирішують аналогічні проблеми.

Реформування органів системи МВС України, розширення процесу їх інтеграції у світове товариство правоохоронних органів зумовлює необхідність нового погляду на проблему управління кадровими процесами відповідно до стандартів, принципів і норм, що вироблені світовою спільнотою. Об'єктивно зростає вплив міжнародних стандартів і норм, що регулюють управління поліцейськими системами та їх персоналом; реформаторських процесів, які відбуваються у цій сфері [2].

За цих умов впровадження у практику управління органів внутрішніх справ сучасних підходів та моделей управління персоналом з урахуванням кращого світового досвіду та існуючих стандартів у цій сфері, професіоналізація даного напрямку управлінської діяльності стає не тільки об'єктивно зумовленою нагальною потребою, але й важливим фактором розвитку органів внутрішніх справ як професійного, ефективного, стабільного та авторитетного органу державної влади. Впровадження у теорію та практику управління органами внутрішніх справ України концепції управління персоналом означає не просто заміну назв, а це відображення цілого комплексу нових підходів та поглядів на роботу з персоналом в органах внутрішніх справ та поліції зарубіжних країн, що поступово протворюють собі шлях.

Проблеми управління персоналом органів внутрішніх справ, його мета, функції, організаційно-правові засади розглядаються в роботі в контексті завдань щодо реформування органів внутрішніх справ України як складової реформи державного управління, підвищення вимог до якості та доступності державних послуг, їх кінцевої орієнтації на потреби громадян [3].

Розроблюються проблеми зміцнення дисципліни в органах внутрішніх справ, соціально-правового захисту персоналу, його безпеки та інші. Певні кроки зроблені на шляху розробки проблем соціальної роботи в органах

внутрішніх справ. Активного розвитку набуває дослідження проблем професійної культури та професійної етики працівників органів внутрішніх справ. Окремо досліджується таке явище як професійна деформація персоналу органів внутрішніх справ, шляхи її попередження та усунення.

Назріла потреба у багатоаспектному, комплексному дослідженні кадрових проблем в органах внутрішніх справ та механізмів їх регулювання, широкому узагальненні накопиченого адміністративно-правового та іншими науками теоретичного та емпіричного матеріалу, оцінки тенденцій, що мають місце у цій сфері. Конче необхідним є розробка концептуальних засад вдосконалення системи управління персоналом органів внутрішніх справ та приведення її у відповідність до сучасних вимог. Розкриттю цієї проблеми в організаційно-правовому аспекті присвячено це дослідження, що і визначає його актуальність.

Досягненню цього результату буде сприяти саме комплексний підхід до вирішення наріжних питань управління персоналом органів внутрішніх справ України як суб'єктів державного управління в сфері правоохоронної діяльності.

Визначальну роль у забезпеченні високої якості управління персоналом відіграють керівники органів та підрозділів внутрішніх справ. Саме компетентність керівників є ключовим елементом кадрового потенціалу організації. Сучасний керівник повинен вільно володіти методами управління, механізмом вироблення, прийняття та організації виконання управлінських рішень, усвідомлювати відповідальність за свою управлінську поведінку, можливі наслідки управлінських дій, усувати бар'єри, які заважають працівникам розуміти та задовольняти очікування громадян. Саме тому, належне місце у системі підготовки та підвищення кваліфікації керівників повинні знайти навчальні програми з теорії та практики управління, стратегічного управління, управління персоналом, організаційної поведінки, формування лідерських якостей, формування команд та інші [4].

Нові вимоги та підходи до управління персоналом органів внутрішніх справ актуалізують проблему вдосконалення її нормативно-правової бази. Надзвичайно важливим є прийняття закону України «Про органи внутрішніх справ України», визначення на законодавчому рівні призначення органів внутрішніх справ у суспільстві, їх місця у системі правоохоронних органів, організаційних засад функціонування, статусу, прав та обов'язків працівників органів внутрішніх справ. Нагальною є потреба у визначенні правового статусу працівників органів внутрішніх справ як державних службовців, нормативного урегулювання питань проходження державної служби в органах внутрішніх справ з урахуванням основних положень Закону України «Про державну службу в Україні» та завдань і особливостей функціонування органів внутрішніх справ. Об'єктивною потребою стає розробка та прийняття пакету нормативних документів, які визначають завдання та цілі діяльності у сфері управління персоналом, встановлюють компетенцію кожної структури, визначають механізм їх взаємодії, регулюють використання сучасних технологій, забезпечують всі складові цілісної системи управління персоналом.

Список використаних джерел:

1. Ануфрієв М.І. Основні напрямки кадрового забезпечення органів внутрішніх справ України (організаційно-правовий аспект): Монографія. – Харків: НУВС, 2001. – 236 с.
2. Бандурка О.М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення. – Харків: Основа, 2009. – 398 с.
3. Малиновський В.Я. Державне управління: Навчальний посібник. – Вид. 3-те, доп. та перероб. – К.: Атіка, 2010. – 576 с.
4. Хміль Ф.І. Управління персоналом: Підручник. – Київ: Академ. Видав., 2006 р. – 487с.

ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАДСЬКОГО СЕКТОРУ ЯК СКЛАДОВА ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Галай Вікторія Олександрівна,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри адміністративного права навчально-наукового інститут права та психології Національної академії внутрішніх справ

Якщо звернутися до наукових та публіцистичних джерел, які розкривають проблеми існування інституту громадянського суспільства, то можна зробити висновок, що досліджувані нами організації громадянського сектору є однією зі складових цього інституту [1,с.3; 2,с.13]. До системи суб'єктів громадянського суспільства відносять: громадські організації, професійні і творчі спілки, організації роботодавців, благодійні організації, релігійні організації, органи самоорганізації населення, молодіжні асоціації, організації споживачів тощо.

Погоджуючись з позицією В.Д. Новохацького, [3,с.9], вважаємо, що усі суб'єкти, які входять до структури громадянського суспільства, мають схожі риси. Це, у першу чергу, схожа організаційна структура, відділення від держави, відмова від розподілу прибутку на свою користь, повна самостійність у рішенні всіх питань життєдіяльності, добровільність внесків та ін.

Як одна зі складових громадянського суспільства, недержавні організації мають низку специфічних ознак, що дозволяють виокремити з їх числа юридично спрямовані організації. Такими ознаками є: орієнтування на громадські інтереси та громадську думку [4], правовий характер діяльності, використання громадської ініціативи, існування заради інтересів суспільства, вирішення суспільних проблем у конкретних регіонах та ін. Ці ознаки, на нашу думку, притаманні таким видам громадських утворень як: громадські організації, благодійні організації, професійні спілки, громадські формування охорони громадського порядку, юридичні клініки при громадських організаціях або при вищих навчальних закладах тощо.

Відповідно до чинного законодавства метою діяльності громадських організацій є, у першу чергу, захист інтересів суспільства [5,6,7,8,9], тоді як інші громадські формування (політичні і релігійні організації, торгово-промислові палати, третейські суди, асоціації органів місцевого самоврядування, адвокатські об'єднання) хоча і відносяться до недержавного сектору та мають ряд спільних рис з недержавними організаціями, але це принципово інші за природою утворення структури.

Таким чином, можна стверджувати, що існування професійних правових інституцій, які створюються для розвитку окремих галузей, у тому числі, сфери юридичної професійної діяльності, має велике значення для розвитку громадянського суспільства в цілому. Саме їх діяльність повинна бути детально вивчена та стати об'єктом правової і фінансової підтримки з боку держави. Важливість виокремлення таких організацій зумовлена, також, і виділенням їх у окремі класифікації такими дослідниками як Є. Захаров, В. Капіцин, В.Новохацький, І. Темех та ін.

Список використаних джерел:

1. Проект порядку проведення громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади та їх посадових осіб // Електронний правовий дайджест для громадянського сектору. — 2008.— №10.— С. 3-4.

2. Громадянське суспільство України виступає за посилення своєї ролі у відносинах між Україною та ЄС // Громадянське суспільство. — 2008. — №4 (6). — С. 12-19.
3. Новохацький В.Д. Неурядові організації як фактор розбудови громадянського суспільства в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 23.00.02 – політичні інститути та процеси / В.Д. Новохацький. - Дніпропетровськ, 2005. - 18 с.
4. Захаров Є. Недержавні організації в Україні та їх взаємостосунки з органами влади / Євген Захаров [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.khpg.org/index.php?id=1084631241>
5. Про об'єднання громадян: Закон України від 16 червня 1992 року № 2460-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – с. 504.
6. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - № 45. - с.397.
7. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22 червня 2000 року №1835-ІІІ. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. - № 40. - с.338.
8. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України: наказ Міністерства освіти і науки України № 592 від 3 серпня 2006 року // Офіційний вісник України. - 2006. - № 32. – с. 417.
9. Про благодійництво та благодійні організації // Відомості Верховної Ради України. -1997. - № 46. - с.292.

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ЕТИЧНОГО ПОВЕДІННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Білик Вадим Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративної діяльності Національної академії внутрішніх справ

Вивчення досвіду організації поліцейської служби в інших країнах сприяє розумінню того, які цивілізаційні приклади ми можемо взяти для себе за зразок, а також краще зрозуміти, які власні традиції заслуговують на збереження й поновлення.

Слід звернути особливу увагу на те, що західні поліцейські формування мають міцну і чітко сформульовану етико-особистісну основу свого існування. Іншими словами, законність функціонування є очевидною вимогою, але це не просто формальна відповідність його «літері», а особистісне уособлення вірності закону і громадянським чеснотам.

9 травня 1979 р. було прийнято резолюцію Парламентської Асамблеї Ради Європи, якою затверджувалися «Основні принципи етики поліцейської служби».

Перша стаття цієї резолюції містить положення про соціальну місію поліцейського: «Поліцейський повинен виконувати визначені законом обов'язки, які закон покладає на нього через завдання захисту своїх співгромадян і суспільства проти насильства, крадіжок та інших дій, які завдають шкоди. Ця стаття однозначно зв'язує поліцейського із правом. Влада закону є основою будь-якого демократичного суспільства. Завдання поліцейського і його обов'язок – поважати закон і підтримувати його». Отже, глибока вкоріненість верховенства, пріоритету закону – основа корпоративного етносу і менталітету поліцейського. Він, перш за все, служить закону, стверджує його силу і святість щоденним несінням служби. При цьому законопослушність поліцейського не зображується як позитивна абстракція.

Хоча з моменту складання цієї резолюції пройшло вже багато часу, основні її положення цілком зберігають свою силу і актуальність. Перш за все, це стосується соціально-орієнтованої етики поліцейського, наполяганні на етичних засадах його поведінки і службового поводження.

Морально-етичний кодекс поліцейського США за обсягом менше сторінки, його складено як своєрідну присягу («Як офіцер поліції, вважаю своїм основним обов'язком служити людям...»), у якій проголошується готовність бути мужнім, неупередженим, законослухняним, «до кінця днів» зберігати службову таємницю, ніколи не вдаватися до зайвої сили і ніколи не брати хабарів. Відмітний знак управління є символом довіри суспільства, яким поліцейський користується, поки він дотримується етики поліцейської служби.

Етика поліцейського Німеччини проголошує основні обов'язки поліції (захист закону, прав і гідності людини). Підкреслюється необхідність кастовості поліцейської етики. Її норми – це певна інтерпретація загальноприйнятих і загальновизнаних етичних норм. Вона не може бути збіркою інструктивних положень, її норми повинні надавати можливість інтерпретації і мати більш широке значення. Німецькі поліцейські орієнтовані на творчий (на протилежність механічному) підхід до виконання наказів. Підкреслюється необхідність вірності державі, її моральним і правовим цінностям.

Споживачами послуг розглядається і власний персонал поліції. Визнається, що якість діяльності поліції залежить від якості людей, які виконують обов'язки поліцейських і успіх організації залежить від того, як ці люди набираються, відбираються, навчаються, розвиваються, просуваються по службі та підтримуються, тобто якістю функціонування системи управління персоналом.

Кодекс деонтології національної поліції Франції вступив у дію з березня 1986 р. Він складається з преамбули і трьох розділів, де проголошується обов'язковий для виконання характер зазначених у документі моральних норм. Підкреслюється, що поліцейський залишається поліцейським навіть поза межами виконання службових обов'язків, захист інтересів працівників поліції проголошується персональним обов'язком міністра внутрішніх справ.

«Положення про етичні принципи поліцейської служби у Великій Британії» є етичною обіцянкою поліцейського, в якій проголошується готовність діяти чесно і неупереджено, з наполегливістю і необхідною обережністю, виявляти самоконтроль і терпимість, готовність до порозуміння і ввічливості, сприяти захисту прав людини, згідно з якими кожна людина є єдиною і неповторною і виявляти повагу і співчуття до неї.

Повчальним у досвіді закордонних країн є не тільки змістове наповнення етносу поліції (хоча, на наш погляд, ці етичні аспекти заслуговують на детальне вивчення і використання у наших умовах). Зміцненню законності сприяє розгалуженість правоохоронних органів, їхній розподіл за джерелами фінансування на державні (національні), муніципальні (місцевого самоврядування) та приватні (поліція фірм, концернів і синдикатів). На порядку денному в Україні стоїть поступова трансформація колишньої радянської міліції (із її відповідними рисами і нагромадженням структур, слабкою визначеністю компетенції) у поліцію сучасного рівня.

Пізнання та конструктивне використання поліцейського досвіду розвинутих країн світу має суттєве теоретичне та практичне значення для забезпечення реформування органів внутрішніх справ відповідно до світових стандартів та кращого зарубіжного досвіду, створення дієвої системи управління персоналом, розширення процесу інтеграції органів внутрішніх справ до міжнародного товариства правоохоронних органів.

Таким чином, окремою формою забезпечення зміцнення законності в діяльності органів внутрішніх справ України повинно стати їх

переведення на міцну і чітко сформульовану етико-особистісну основу існування на прикладі зміцнення законності в діяльності поліції західних країн. Будь-яка діяльність з вдосконалення управління та організації роботи повинна відбуватися в першу чергу апаратами по роботі з особовим складом.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ОБОВ'ЯЗКОВОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Германович Ірина Володимирівна,

слідчий слідчого відділу Євпаторійського МВ ГУ МВС України в АР Крим, здобувач докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративного права та процесу Національної академії внутрішніх справ *Лошицький М.В.*

У сучасному суспільстві високих темпів набирає актуальності страхова діяльність.

У словнику С.І. Ожегова страхування визначається як «убезпечення будь-якого від можливих збитків за рахунок періодичних внесків спеціальній установі, яка в разі настання збитків сплачує грошову винагороду» [1]

У радянському енциклопедичному словнику визначення страхування практично співпадає з вищенаведеним і формулюється як один із способів відшкодування за рахунок страхового фонду збитку, що завданий майну юридичних або фізичних осіб стихійними лихами або нещасними випадками. [2]

Страхування — це вид цивільно-правових відносин із захисту майнових інтересів громадян і юридичних осіб у випадку настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинного законодавства, за рахунок грошових фондів, сформованих шляхом сплати громадянами і юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій), та доходів від розміщення коштів цих фондів. Страхування - перспективний сектор ринкової інфраструктури, а також невід'ємний атрибут суспільства в умовах розвинутої економіки. Без страхового поліса не відбуваються фінансово-економічні відносини при реалізації проектних рішень. Страховий поліс— документ страхової компанії, що підтверджує наявність угоди про страхування. Страховий захист— економічна категорія, що відображає сукупність розподільчих та перерозподільчих відносин, пов'язаних із подоланням і відшкодуванням втрат, які можуть бути спричинені різними винятковими обставинами. Сутність страхового захисту полягає в нагромадженні й витратанні грошових та інших ресурсів для здійснення заходів щодо попередження, подолання або зменшення негативного впливу ризиків та відшкодування пов'язаних із ними втрат.

Законом може бути встановлений обов'язок фізичної або юридичної особи бути страхувальником життя, здоров'я, майна або відповідальності перед іншими особами за свій рахунок чи за рахунок заінтересованої особи (обов'язкове страхування). [3]

Обов'язкове страхування здійснюється на виконання вимог закону, передбаченими в законі особами і за їхній кошт. Законом також визначаються види, умови і порядок проведення обов'язкового страхування. [4]

В зв'язку з чим з'явилась необхідність тлумачення видів страхування, діяльність яких, регулюється правовою основою страхування, його правовий статус із зарахуванням нових умов. В зв'язку з чим виникає

необхідність детального розгляду проблеми адміністративно-правового регулювання державного обов'язкового страхування в Україні. Крім цього під час вивчення проблеми адміністративно-правового регулювання діяльності державного обов'язкового страхування необхідно детальне теоретичне осмислення існуючих понять страхування та його важливих невід'ємних частин, видів, його структури. [5]

На нашу думку, під час формування поняття державного обов'язкового страхування та його адміністративно-правового статусу особливо важливо розглянути системні і внутрішні властивості, тобто їх складові частини. Від того, якою буде модель адміністративно-правового регулювання державного обов'язкового страхування залежать і сутність та обсяг адміністративно-правового статусу страхування.

Важливу роль серед останніх відіграє адміністративне законодавство, а саме те, що забезпечує адміністративно-правову охорону страхової діяльності - Кодекс України про адміністративні правопорушення.

Верховною Радою України приймалась низка законодавчих актів, які докорінно змінили структуру страхової діяльності в Україні. Ними ж встановлено права, обов'язки суб'єктів страхування, гарантії реалізації цих прав, правові обмеження правосуб'єктності, засоби відповідальності та ін. [6]

Оцінюючи здійснені перетворення, можна впевнено констатувати, що повнота реалізації суб'єктами підприємницької діяльності свого адміністративно-правового статусу і потенціалу започаткованих трансформацій на ринку цінних паперів тепер певною мірою залежатимуть від вибору адміністративно-правових механізмів, які використовуватимуться у цій сфері.

Актуальність теми даної статті обумовлена тим, що практика застосування прийнятих Законів вже показала необхідність внесення до них певних коректив. Сказане стосується не лише базових для страхової діяльності законів, але й таких вузькоспеціалізованих, як численна низка підзаконних нормативних актів. Зрештою, це зрозуміло, оскільки спрямованість і зміст реформування законодавства повністю визначалися результатами протистоянь прихильників діаметрально протилежних концепцій розбудови системи страхової діяльності.

З останніх публікацій, які привертають увагу наукової громадськості особливо відрізняються загальнотеоретичні наукові праці фахівців з адміністративного права і процесу, фінансового права, інформаційного права, а саме: В.Б. Авер'янова, Б.П. Андросюка, О.Ф. Андрійко, А.В. Базелюка, О.М. Бандурки, В.Т. Білоуса, Ю.П. Битяка, Л.К. Воронової, І.П. Голосніченка, Р.А. Калюжного, В.К. Колпакова, О.В. Кузьменко, А.Т. Комзюка, Т.О. Коломоець, В.В. Кравченка, Т.М. Кравцової, М.І. Комашка, О. Мандибури, Н.Р. Нижник, В.М. Поповича, М.О. Пухтинського, О.П. Рябченко, Ротова Т.А., Руденко Л.С., Говорушко Т.А., Ротова Т.А., Руденко Л.С., Базидевич В.Д., Базидевич К.С., Заруба О. Д., Осадець С.С., Тачанкова О.О., Актюк Т.М., В.М. Селіванова, О. Турчинова, В.В., В.В. Мачуського, Н.Б. Пацурія та інших.

Ринок особистого страхування має великий потенціал. Будучи частиною економічної системи, він багато в чому залежить від неї. У той же час, активно розвиваючись, особисте страхування здатне стати найважливішим елементом росту економіки. Україна має всі можливості для завоювання великої частки світового ринку страхування, оскільки перебуває у вигідному положенні в порівнянні з іншими країнами - володіє величезними людськими ресурсами.

Список використаних джерел:

1. Ожегов С.И. Словарь русского языка. -М.,1978. - С.710
2. Советский энциклопедический словарь / /Науч.-ред.совет: А.М. Прохоров (пред.) та ін. - М.: Советская энциклопедия, 1981. - С.1288
3. Цивільний кодекс України -К.,2009 Верес

4. Страхове право // - Мачуський В.В. 2009 Київ КНЕУ
5. Ломакін-Румянцев І. Відомості про діяльність страхових організацій за 1 півріччя 2011 // Фінансова газета. - 2011. - № 34. - 23 серпня. - С. 6.
6. Яковлева Т. А., Шевченко О. Ю. Страхування: Навчальний посібник - М.: Економіст, 2010 - 217 с.
7. Скамай Л. Г., Мазуріна Т. Ю. Страхова справа: Навчальний посібник - М.: ИНФРА-М, 2006 - 256 с.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА РЕФОРМА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Коваленко Вячеслав Олександрович,

старший науковий співробітник навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Адміністративне право як самостійна галузь права бере початок з XVIII століття.

Як і конституційне, адміністративне право опосередковує функціонування публічної влади в державі. У той же час адміністративно-правове регулювання є своєрідним продовженням конституційно-правових норм, конкретизуючи багато в чому їх дію.

На підставі цього, можна стверджувати, що існування адміністративного права – це необхідна умова і засіб реалізації Конституції в найважливішій сфері функціонування публічної влади, сфері виконання законів та інших правових актів держави.

За умови побудови держави на засадах поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову, адміністративне право найтісніше поєднане з виконавчою гілкою державної влади, призначенням якої є виконання законів та інших правових актів. Саме це підтверджує принципову єдність процесу реалізації цієї гілки влади зі змістом управлінської діяльності.

Разом з тим слід зазначити, що державне управління є видом діяльності держави, яке полягає у здійсненні нею організуючого впливу на ті сфери і галузі суспільного життя, потреби функціонування і розвитку яких вимагають певного втручання держави за допомогою відповідних важелів. Головні серед них пов'язані з використанням повноважень виконавчої влади. Проте, державне управління здійснюється і за межами функціонування виконавчої влади, на рівні державних установ, підприємств і організацій.

Таким чином, за сферою реалізації, адміністративне право – це право, перш за все, державного управління.

Протягом тривалого часу в нашій країні у механізмі державного управління переважали адміністративно-командні методи, з якими і пов'язувалися передусім роль і значення адміністративного права.

Нині потрібний принципово новий погляд на суспільне призначення адміністративного права, який відповідно до Конституції України має ґрунтуватися на визначенні головним обов'язком держави утвердження і забезпечення прав і свобод людини і громадянина, а також принципу, згідно з яким саме ці права і свободи та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Отже, сама Конституція вимагає переходу від в минулому ідеології «домінування держави» над людиною до нової ідеології «служіння держави» перед людиною.

Втілення в поняття зазначеного погляду на суспільне призначення адміністративного права сприятиме істотному посиленню його ролі у формуванні громадянського суспільства і демократичної, правової держави. При цьому утвердження нового суспільного призначення

адміністративного права у сфері виконавчої влади має відбуватися шляхом запровадження:

- незалежності здійснення функцій і повноважень виконавчої влади у межах, визначених Конституцією і законами України;
- пріоритетності законодавчої регламентації повноважень, організації та порядку діяльності органів виконавчої влади;
- публічності та відкритості контролю за діяльністю органів виконавчої влади та їх посадових осіб;
- відповідальності органів виконавчої влади, їх посадових осіб за свої рішення, дії чи бездіяльність перед громадянами та іншими суб'єктами, права яких було порушено, з відшкодуванням заподіяної цим суб'єктам шкоди;
- ефективного процесуального механізму оскарження громадянами та іншими суб'єктами порушених прав.

ІНСТИТУТИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Гриценко В'ячеслав Васильович,

викладач кафедри управління в органах внутрішніх справ Національної академії внутрішніх справ

Обов'язковою передумовою формування ефективної політики безпеки дорожнього руху є визначення кола учасників цього процесу, об'єктивна оцінка їх можливостей і фактичної ролі в галузевому політикотворенні. Лише таким чином можна досягнути закономірності політичних подій, з'ясувати потенціал різних політичних акторів, виявити та усунути чинники, котрі перешкоджають його реалізації.

Враховуючи вітчизняну практику формування галузевих політик, доцільно виділити наступні групи впливу на державну політику безпеки дорожнього руху: 1) суб'єкти публічно-владних повноважень; 2) об'єднання громади; 3) комерційні, професійні та інші групи інтересів; 4) засоби масової інформації; 5) «профілюючі» міжнародні організації.

Звісно, не всякий носій владних повноважень виступає суб'єктом політикотворення. Це до снаги лише окремим інститутам (органам, посадовим особам), які репрезентують вузлові ланки адміністративної ієрархії та уповноважені законом на участь у прийнятті державно-політичних рішень або вирішенні питання про їх правомірність [1, с. 251]. Названим критеріям відповідають: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади, судова система, республіканські органи влади АРКрим, місцеві державні адміністрації, обласні й міські (у містах Києві та Севастополі) ради.

Офіційні інститути влади виступають головним інспіратором, «конструктором» та, одночасно, провідником політики БДР. Саме вони детермінують і легітимізують галузеву політику, підводять під неї матеріальний базис, окреслюють її напрями, розробляють та активують механізми її реалізації. Саме вони наповнюють політику конкретним змістом, і саме вони відповідають за її ефективність.

У сфері безпеки дорожнього руху «політикотворчі» функції публічної влади здійснюються шляхом: нормативно-правової регламентації кореспондуючих суспільних відносин; моніторингу та прогнозування стану БДР; розробки державних цільових програм і концепцій, спрямованих на зменшення кількості ДТП та їх шкідливих наслідків; координації діяльності соціально-політичних сил, заінтересованих у гармонійному функціонуванні дорожньо-транспортного комплексу; пропагандистської та інформаційної роботи з населенням, створення

позитивного соціально-психологічного фону для майбутніх реформ і нововведень; налагодження міжнародного співробітництва в галузі автомобільного транспорту тощо.

Однак, як показує практика, не всі ці напрями реалізуються належним чином та приносять відчутний результат. Причин тому багато. Це і дефіцит матеріально-технічних ресурсів, і недостатній рівень чиновницького професіоналізму, і анахронізм методів стратегічного планування. Проте, головною з них, безперечно, є розбалансованість системи публічної влади.

Усе це вкрай негативно відбивається на державній політиці безпеки дорожнього руху: процес її творення є хаотичним, а сама вона – непослідовною та малоефективною. Результати – перед очима. Протягом останнього десятиліття кількість автомобільних аварій збільшилася майже вдвічі, відсоток їх жертв зріс щонайменше у півтора рази. За рівнем дорожньо-транспортної смертності Україна посідає 62 місце в світі (разом із Перу й Кабо-Верде) та одне з перших у Європі [2]. Переломити окреслену тенденцію можна тільки шляхом налагодження безперебійної роботи та конструктивної взаємодії всіх інституційних ланок механізму державної політики безпеки дорожнього руху. З цією метою необхідно: - на законодавчому рівні закріпити процедуру розробки та прийняття стратегічних правових актів з питань безпеки дорожнього руху; - чітко визначити спеціальні повноваження суб'єктів публічної влади, суворо розмежувати їх компетенцію; - створити дієву координуючу ланку, котра б забезпечила узгодженість рішень офіційних учасників формування політики БДР; - забезпечити всебічну державну підтримку об'єднань громадян, «орієнтованих» на профілактику аварійності та запобігання дорожньо-транспортному травматизму; - налагодити взаємодію публічної адміністрації та ЗМІ в частині інформаційного «супроводження» державної політики БДР; - розширити контакти з міжнародними та зарубіжними структурами (організаціями, закладами, установами), які «опікуються» проблемами дорожньо-транспортної безпеки; - здійснити комплекс правових, організаційних, інформаційних та інших заходів, спрямованих на оптимізацію системи політичних інститутів, активізацію їх діяльності, консолідацію їх зусиль навколо актуальних проблем безпеки дорожнього руху.

Список використаних джерел:

1. Онищук А.А. Политология : [научное пособие] / Онищук А.А. – Спб.: Изд-во «Нева-пресс», 2007. – 466 с.
2. Global status report on road safety: time for action [електронний ресурс] // the official site of World Health Organization, 2009. – Режим доступу до документу: www.who.int/violence_injury_prevention/road_safety_status/2009.

**ЩОДО ЗМІСТУ ДЕЯКИХ ОСНОВНИХ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ ДО
ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ**

Колб Олександр Григорович,

доктор юридичних наук, професор, директор навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Як показує вивчення практики реалізації засудженими до позбавлення волі своїх основних прав і свобод, її стан не в повній мірі відповідає вимогам Конституції України [1] та чинному кримінально-виконавчому законодавству. Особливо це стосується таких прав, як право на звернення, на правову допомогу, медичне забезпечення, т.ін. При цьому, як встановлено у ході даного дослідження, одними з обставин, що негативно впливають на ефективність правової захищеності засуджених, є прогалини у нормативно-правових актах та неналежний науковий супровід даної теми проблематики. Це, у кінцевому результаті, й обумовило вибір даної теми дослідження.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що у більшій мірі предметом розробки основні права людини і громадянина були і є у працях вчених конституційного права та теорії права. Разом з тим, певні напрацювання з цього питання є й у науковців кримінально-виконавчого спрямування, а саме – у роботах О.В. Беци, І.Г. Богатирьова, В.А. Бадири, В.В. Василевича, А.П. Геля, Т.А. Денисової, С.Ф. Денисова, О.М. Джузи, В.М. Корчинського, В.М. Меркулової, А.Х. Степанюка, В.М. Трубникова, І.С. Яковець та ін. Проте у такій постановці зазначене питання розглядалось лише у загальному контексті, а тому існує об'єктивна потреба у більш всебічному його дослідженні.

В усьому цивілізованому світі є аксіомою, що держава, яка взяла на себе функцію покарання осіб та обмеження можливості їх пересування, шляхом поміщення у спеціалізовані установи, повинна надавати можливість таким особам у повній мірі реалізувати свої конституційні права людини і громадянина. Пояснюється це тим, що можливість особи пересуватися обмежена не умовами, які призводять до втрати здоров'я, а самим фактом ізоляції їх в спеціальних установах та, таким чином – доступу до благ, які надає суспільство. Тому одним із обов'язків держави, як вірно зазначають А.Х. Степанюк та І.С. Яковець, є надання для зазначеної категорії осіб можливості доступу й до медичного обслуговування, а також повернення у суспільство фізично здорової людини [2, с. 385].

У главі 2 КВК України визначений правовий статус засуджених та правообмеження, що витікають для них відповідно до закону та на підставі вироку суду, що вступив у законну силу. При цьому умови відбування кримінальних покарань для кожної категорії засуджених визначаються у КВК України окремо (у відповідних розділах і главах Кодексу). Так, умови відбування покарання засудженими у виправних колоніях зазначені в главі 17 розділу III цього Кодексу.

При цьому, якщо проаналізувати положення кримінально-виконавчого законодавства України з цих питань, то його норми є прогресивними та такими, що увібрали в себе основні вимоги міжнародних актів [3, с. 24-25]. Тобто можна із впевненістю констатувати, що національні нормативні акти приведені у відповідність до міжнародних, а отже, таким чином побудований своєрідний "фундамент"

щодо забезпечення основних прав засуджених. Без сумніву, як правильно прийшли до висновку ряд науковців (А.П. Гель, В.К. Ковчанович) [4, с. 73], зважаючи на рівень розвитку української економіки, на державному рівні вживаються всі можливі заходи для як найповнішого втілення задекларованих принципів кримінально-виконавчої діяльності. Однак, не зважаючи на всі спроби, які здійснюються на законодавчому рівні, максимально забезпечити належне їх забезпечення на практиці, досі не вдалось. Разом з тим, варто погодитись з тими вченими, які вважають, що діюче кримінально-виконавче законодавство України потребує подальшої гармонізації з міжнародно-правовими нормами.

У той самий час, як зазначено в ч. 2 ст. 3 Конституції України, права і свободи людини, включаючи засуджених, та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, утвердження і забезпечення яких є головним обов'язком держави, зокрема її органів, включаючи Державну пенітенціарну службу та Прокуратуру України [5].

Таким чином, головним завданням України, як члена Парламентської Асамблеї Ради Європи [6] і кандидата на вступ в асоційоване членство Європейського Союзу та в інші авторитетні міжнародні організації, є чітке та неухильне дотримання основних прав людини і громадянина, включаючи засуджених, а також принципів законності і рівності всіх перед законом, що є однією із системних вимог, що пред'являються до нашої держави з боку цих зарубіжних структур та у цілому українським суспільством, а тому будь-яке відступлення від них, навіть з політичних міркувань і доцільності, є недопустимим та таким, що посягає на основи національної безпеки України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: із змінами, внесеними згідно із Законом України від 1 лютого 2011 року № 2952-VI // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2952-17>.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України: Науково-практичний коментар / А.Х. Степанюк, І.С. Яковець; за заг. ред. А.Х. Степанюка. – Х.: Юрінком Інтер, 2005. – 560 с.
3. Степанюк А.Х., Яковець І.С. Про деякі напрями політики України щодо реформування кримінально-виконавчої системи (виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи) // Кримінальне право України: науковий журнал / Гол. ред. Ю.В. Баулін. – 2006. – №3. – С. 23-31.
4. Гель А.П., Ковчанович В.К. Крок до міжнародних стандартів у сфері виконання покарань // Прокуратура. Людина. Держава. – 2004. – № 4. – С. 70-73.
5. Про прокуратуру: Закон України від 05.11.1991 № 1789-XII // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1789-12>.
6. Про План заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають з її членства в раді Європи: Затв. Указом Президента України від 20 січня 2006 року № 39/2006 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 4. – Ст. 143.

ПЕНІТЕНЦІАРНА ЗЛОЧИННІСТЬ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Копотун Ігор Миколайович,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, начальник Інституту кримінально-виконавчої служби

У нашій країні правоохоронні органи, зокрема Державна пенітенціарна служба (ДПтС) України, застосовують заходи, що спрямовані на удосконалення процесу виконання покарань, приведення його у відповідність до міжнародних стандартів. ДПтС України як центральний орган виконавчої влади, що забезпечує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань нині перебуває у складному процесі формування та становлення, і криміногенні процеси в установах виконання покарань аж ніяк не сприяють, а більш того, ускладнюють поступальний розвиток пенітенціарного відомства.

У сучасній кримінологічній та кримінально-виконавчій науці проблеми впливу на злочинність в установах виконання покарань є предметом і об'єктом постійного вивчення. Зокрема, цими питаннями досить активно займалися і займаються В. В. Голіна [1], І. М. Даньшин [2], О. М. Джужа [3], А. П. Закалюк [4], А. В. Зелінський [5], О. Г. Колб [6], А. Х. Степанюк [7] та ін.

Рівень злочинності серед засуджених у місцях позбавлення волі все ще залишається високим. Установи виконання покарань здійснюють функції щодо виправлення і ресоціалізації осіб, які вчинили злочини. В умовах цих установ нерідко вчиняються злочини, що мають певні особливості. Так, за останні п'ять років рівень пенітенціарної злочинності утримується в межах 450 злочинів на рік із незначними коливаннями.

Пенітенціарні злочини можна класифікувати за різними підставами: 1) за ступенем тяжкості (ст. 12 КК України) – на злочини невеликої, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі злочини; 2) за формами вини (ст. 24 і 25 КК України) – на умисні злочини та злочини, вчинені з необережності; 3) за об'єктом посягання та мотивами – злочини проти порядку виконання/відбування покарання, насильницькі, корисливі та статеві злочини; 4) за соціально-демографічними ознаками – злочини, вчинені чоловіками, жінками, неповнолітніми, особами похилого віку; 5) за юридичними ознаками – злочини, передбачені статтями різних розділів (20 розділів) Особливої частини КК України.

Низка злочинів, що вчинюються засудженими, властиві лише для цієї категорії осіб, оскільки їх вчинення можливе тільки під час відбування покарань. Зокрема, до них належать: 1) ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі (ст. 389); 2) ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі (ст. 390); 3) злісна непокоря вимогам адміністрації установи виконання покарань (ст. 391); 4) дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань (ст. 392); 5) втеча з місця позбавлення волі або з-під варти (ст. 393); 6) втеча із спеціалізованого лікувального закладу (ст. 394).

Так, за даними ДПтС України, протягом 2011 р. в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах порушено 465 кримінальних справ проти 424 у 2010 р., або на 9,7 % більше. Рівень злочинності у розрахунку на 1 тис. засуджених та осіб, узятих під варту, відповідно збільшився на 9,7 % і становить 3,02 (у 2010 р. – 2,75).

У структурі злочинності: 157 злочинів, або 33,7 % – це злісна непокоря вимогам адміністрації установи виконання покарань, 159 (34,1 %) – злочини у сфері обігу наркотичних засобів, 75 (16,1 %) – ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі, 22 (4,7 %) – втечі з виправних колоній мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання та дільниць соціальної реабілітації, 18 (3,8 %) – злочини проти авторитету органів державної влади, 6 – замах на втечу з місць позбавлення волі, 5 – умисне тілесне ушкодження, 5 – відмова свідка від давання показань, 4 – умисне вбивство, 3 – умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, 2 – крадіжка, 2 – зґвалтування, 1 – замах на умисне вбивство, 1 – умисне легке тілесне ушкодження, 1 – втеча з місць позбавлення волі, 1 – грабіж, 1 – дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, 1 – незаконне заволодіння транспортним засобом та 1 – завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності.

Із загальної кількості кримінальних справ:

– 37 або 8 % були порушені у виправних колоніях максимального рівня безпеки, рівень злочинності на 1 тис. засуджених становить 5,07 (у 2010 р. цей показник становив 4,6);

- 223 (48 %) – у виправних колоніях середнього рівня безпеки, рівень злочинності на 1 тис. засуджених становить 2,48 (у 2010 р. – 2,7);
- 36 (7,7 %) – у виправних колоніях мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання, рівень злочинності на 1 тис. засуджених становить 2,81 (у 2010 р. – 2,2);
- 12 (2,6 %) – у виправних колоніях мінімального рівня безпеки із полегшеними умовами тримання, рівень злочинності на 1 тис. засуджених становить 2,45 (у 2010 р. – 2,7);
- 100 (24,9 %) – у виправних центрах, рівень злочинності на 1 тис. засуджених становить 20,37 (у 2010 р. – 21,6);
- 57 (12,3 %) – у слідчих ізоляторах, рівень злочинності на 1 тис. становить 1,5 (у 2010 р. – 0,4);
- 57 (12,3 %) – у слідчих ізоляторах, рівень злочинності на 1 тис. становить 1,5 (у 2010 р. – 0,4).

Резюмуючи викладене, хочемо наголосити, що дослідження пенітенціарної злочинності набуває нового змісту з точки зору подальшого реформування Державної кримінально-виконавчої служби України взагалі й системи органів і установ виконання покарань зокрема.

Список використаних джерел:

1. Голіна В. В. Спеціально-кримінологічне попередження злочинів (теорія і практика) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 / В. В. Голіна. – Х., 1994. – 32 с.
2. Даньшин І. Н. Преступность : понятие и общая характеристика, причины и условия: учеб. пособие / Даньшин И. Н. – К. : – 1998. – 88 с.
3. Джужа О. М. Законодавче регулювання оперативно-розшукової діяльності / О. М. Джужа, Ю. Ю. Орлов // Вісн. акад. прокуратури України. – 2007. – № 1. – С. 77–82.
4. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : у 3 кн.] / Закалюк А. П. – К. : Вид. дім «Ін Юре», 2007. – Кн. 2 : Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. – 712 с.
5. Зелінський А. Ф. Кримінологія : навч. посібник / Зелінський А. Ф. – Х. : Рубікон, 2000. – 240 с.
6. Колб О. Г. Запобігання злочинності в місцях позбавлення волі : навч. посібник / Колб О. Г. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2005. – 494 с.
7. Степанюк А. Х. Актуальні проблеми виконання покарань (сутність та принципи кримінально-виконавчої діяльності : теоретико-правове дослідження) : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08 / Степанюк Анатолій Хомич. – Х., 2002. – 393 с.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИМУСОВОГО ЛІКУВАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ В КОЛОНІЯХ ДПтС УКРАЇНИ

Богатирьов Іван Григорович,

доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник Інституту кримінально-виконавчої служби

Вивчення наукової літератури, законодавчих та галузевих нормативно-правових актів показує, що серед найбільш поширених захворювань, за наявності яких приймається рішення про застосування до засудженого примусового лікування, є туберкульоз, психічні, венеричні хвороби, СНІД, а також карантинні захворювання. Процедура здійснення такого лікування визначена «Порядком медико-санітарного забезпечення осіб, які утримуються в слідчих ізоляторах та установах виконання покарань Державної пенітенціарної служби України» [3].

Примусове лікування застосовується у двох випадках: перший – коли воно призначено засудженому вироком суду відповідно до ст. 96 КК України, другий – коли таке лікування вироком призначене не було, а потреба у ньому виникла вже при відбуванні покарання.

Особливо небезпечні інфекційні хвороби – інфекційні хвороби (у тому числі карантинні: чума, холера, жовта гарячка), що характеризуються

важкими та (або) стійкими розладами здоров'я у значної кількості хворих, високим рівнем смертності, швидким поширенням цих хвороб серед населення.

Необхідно мати на увазі, що Пленум Верховного Суду України у своїй постанові від 03.06.2005 р. № 7 роз'яснив, що примусовому лікуванню на підставі ст. 96 КК України підлягають незалежно від виду призначеного покарання лише особи, які вчинили злочини та страждають на хвороби, що становлять небезпеку для здоров'я інших осіб, алкоголізм та наркоманія до цих хвороб не належать, оскільки вони є соціально небезпечними захворюваннями[1].

Підставою для застосування примусового лікування є медичний висновок про те, що засуджена до покарання особа страждає на хворобу, що становить небезпеку для інших осіб, яка не має протипоказань до такого лікування. Медичний висновок має значення одного з доказів, який підлягає перевірці та оцінці суду. Рекомендації, які містяться в медичному висновку про необхідність застосування примусового лікування для суду не обов'язкові. Призначення примусового лікування – право, а не обов'язок суду. Свою незгоду він повинен мотивувати у рішенні. Слід погодитися з Книгою М.М., що медичний критерій не слід визнавати як безпосередню причину вчинення суспільно-небезпечних діянь, а також тих, які абсолютизують юридичний критерій [2, с.214].

Ми підтримуємо позицію Лєня В.В., що в усіх випадках застосування примусових заходів медичного характеру можливо при трьох умовах: – вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК України; - психічна хвороба виключає можливість усвідомлювати свої дії, або керувати ними; - в силу характеру діяння і хворобливого стану ця особа небезпечна для оточуючих (суспільства) і себе[5, с.27].

Примусове лікування хворих здійснюється на підставі рішення суду в медичній частині установи виконання покарань лікарем відповідного профілю. Адміністрація установи забезпечує умови для проведення належного курсу примусового лікування цих осіб у період відбування покарання. При надходженні до колонії засуджених, яким призначено примусове лікування, протягом трьох днів їх має оглянути лікар відповідного профілю, який під час першої розмови ознайомлює хворого з основним положенням організації та проведення примусового лікування. Цих засуджених ставлять на диспансерний облік згідно з Інструкцією з проведення диспансеризації хворих, які перебувають в установах виконання покарань[4].

При виявленні в засудженого, який проходить примусове лікування, протипоказань щодо його проведення медична комісія установи виконання покарань у складі начальника медичної частини колонії, лікаря відповідного профілю та лікаря-терапевта вирішує питання про припинення лікування. Рішення приймається після ретельного обстеження хворого. Матеріали про припинення лікування передаються комісією адміністрації установи для направлення в суд, який і приймає остаточне рішення у порядку, передбаченому КПК України, з урахуванням даних про злочин й особу засудженого.

Після завершення курсу примусового лікування засуджені повинні бути представлені медичній комісії медичної частини установи, що оцінює хід лікування та досягнуті результати, розглядає питання про потребу його закінчення чи продовження, дає рекомендації про строки та методи подальшого лікування. Якщо засуджений пройшов курс лікування без порушень, то адміністрація установи, на підставі висновку медичної комісії, надсилає до суду подання про припинення примусового лікування.

У разі систематичного порушення засудженим порядку проходження примусового лікування (ухилення від лікування тощо), у результаті чого

заходи лікувально-виховного впливу не дали позитивних наслідків, такій особі призначається повторний курс лікування, після чого знову вирішується питання про припинення примусового лікування.

Узагальнюючи робимо висновок, що відмова від лікування є серйозним порушенням режиму утримання. Після того, як будуть вичерпані всі методи психотерапевтичного впливу, і засуджений продовжує відмовлятися від лікування, його карають правами начальника установи на підставі подання начальника медичної частини. Щодо засуджених, які припустилися зривів у лікуванні, застосовують протирецидивну терапію.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Чинне законодавство зі змінами та доповненнями, станом на 1 вересня. 2007р.: (відповідає офіц. тестові). – К.: Вид. Паливода А.В., 2007. – 176 с.
2. Книга М.М. Проблеми визначення поняття примусових заходів медичного характеру / М.М. Книга // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ : зб. Наукових праць. – 2007. - №1. – С. 213-221
3. Кримінальний- виконавчий кодекс України: Офіційний документ. – К.: Велес, 2006. – 151 с.
4. Богатирьов І.Г. Кримінально-виконавчі засади виконання та відбування кримінальних покарань у виправних колоніях максимального рівня безпеки. Монографія / Богатирьов І.Г., Царюк С.В. // – Чернігів: КП "Чернігівські обереги", 2010. – 210 с.
5. Лень В.В. Науково-практичний коментар статей 1У, Х1У- Загальної частини Кримінального кодексу України- Запоріжжя, Дніпровський металург, 2010 С. 27

ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ НОВОГО КК УКРАЇНИ

Кузнецов Віталій Володимирович,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ

Удосконалення вітчизняного закону про кримінальну відповідальність неможливе без врахування історичних особливостей нормотворчої діяльності. Оскільки виявлення певних прорахунків минулого законодавчого процесу дозволить попередити вже традиційні помилки при формуванні нового кримінального законодавства. Як відомо, завершенням восьмирічної законопроектної роботи стало прийняття 5 квітня 2001 р. нового КК України (набрав чинності 1 вересня 2001 р.), який із змінами та доповненнями є чинним і сьогодні.

Базовими концептуальними положеннями нового КК України, як підсумовують академіки В. Я. Тацій та В. В. Сташис, стали наступні положення: «закріплення в кодексі принципу особистої та винної відповідальності фізичних осіб; поширення в КК положень, спрямованих на посилення боротьби з організованою злочинністю; розширення системи покарань, альтернативних позбавленню волі, формування санкцій Особливої частини від менш суворих покарань до більш суворих ...» [1, с. 4]. Разом із тим, як стверджує П. В. Коляда, чимало норм КК України 2001 р. не є досконалими, через те, що нове кримінальне законодавство приймалося у форсованому режимі, дуже короткий термін було відведено на введення його в дію, не було внесено відповідних змін до багатьох нормативно-правових актів тощо [2, с. 17].

Підсумовуючи викладене, слід визначити концептуальні проблемні питання, що були закладені законодавчим процесом прийняття та набрання чинності КК України.

По-перше, не була визначена та сформована нова вітчизняна концепція закону про кримінальну відповідальність. Історичний процес реформування КК України засвідчив про дотримання авторами проекту КК в основному традиційної для нашої країни концепції кримінального законодавства. Не було враховано, на нашу думку, в повній мірі традиції руського нормотворення та різноманітні зарубіжні моделі кримінально-

правового захисту держави, суспільства та людини. Слід відмітити, що альтернативний проект КК України, який безперечно мав свої вади, містив досить нову модель кримінально-правового захисту, що потенційно змінювала існуючі консервативні погляди на концепцію кримінального законодавства. Окремі положення альтернативного проекту КК з часом, як ми бачимо, стають актуальними новаціями, які законодавець намагається реалізувати в чинному КК України (зокрема, кримінальна відповідальність юридичних осіб; диференціація відповідальності службових осіб в залежності від форми власності підприємства, установи, де він працює тощо).

По-друге, під час прийняття КК України порушений один з основних законодавчих принципів – системності. Зокрема, при прийнятті нового законодавства слід керуватися такими правилами: після проголошення нового Основного Закону (Конституції) необхідно приймати закони, так званого цивільно-правового блоку (Цивільний, Цивільний процесуальний, Земельний, Сімейний, Трудовий та інші галузеві кодекси), потім – кримінально-правового циклу (Кримінальний, Кримінально-процесуальний, Кримінально-виконавчий кодекси, Кодекс України про кримінальні проступки) та адміністративно-правового блоку (Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кодекс адміністративного судочинства тощо). На жаль, такої системності ВР України при створенні сучасної законодавчої бази не завжди дотримувалася та дотримуватися. Це логічно призвело до виникнення прогалів в окремих галузях законодавства та колізій між нормами різних кодексів. Оскільки, наприклад, КК України в ст. 3 Розділу I Прикінцевих та перехідних положень передбачає обов'язок «Кабінету Міністрів України у тримісячний термін з дня опублікування КК підготувати та подати на розгляд Верховної Ради України перелік законодавчих актів, які мають бути визнані такими, що втратили чинність у зв'язку з набранням чинності цим Кодексом». Такі повноваження Кабінету Міністрів України, слід констатувати факт, залишилися практично не реалізованими. Недотримання принципу системності парламентом України у законодавчому процесі відбувається й при сучасних змінах до закону про кримінальну відповідальність. Пригадаємо, що Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України» від 2 грудня 2010 р. були внесені зміни у ч. 4 ст. 212 КК України. Однак при цьому, зважаючи на спорідненість ст.ст. 212 та 212-1, такі зміни безпідставно не стосувалися ст. 212-1 КК України.

Підсумовуючи викладене, ми схилиємося до думки академіка В. І. Борисова, що найбільш доцільним є такий напрямок розвитку законодавства про кримінальну відповідальність – шлях системних змін у межах чинного КК («перевага має надаватися інститутам Особливої частини КК. Відповідно до важливості та необхідності перероблення того чи іншого розділу Особливої частини КК») [3, с. 283].

Список використаних джерел:

1. Тацій В. Новий Кримінальний кодекс України / В. Тацій, В. Сташис // Право України. – 2001. – № 7. – С. 4.
2. Коляда П. В. Окремі аспекти практичного застосування Кримінального кодексу України / П. В. Коляда // Новий Кримінальний кодекс України : Питання застосування і вивчення : матер. міжнар. наук.-практ. конф. [Харків] 25–26 жовт. 2001 р. / Редкол.: Сташис В. В. (голов. ред.) та ін. – К. ; Х. : «Юрінком Інтер», 2002. – С. 17.
3. Борисов В. І. Основні напрямки розвитку Особливої частини законодавства України про кримінальну відповідальність / В. І. Борисов // 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн : матер. міжнар. наук.-практ. конф., 13–14 жовт. 2011 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2011. – С. 283.

ДЕТЕРМІНАЦІЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Расцька Людмила Василівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та криміналістики навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Корупція – одне з найнебезпечніших для суспільства і держави явищ. Вона підриває авторитет державного апарату, дискредитує його діяльність, руйнує основні принципи, на які спирається будь-яка демократична держава: рівності громадян перед законом, справедливості, неупередженості правосуддя. Крім того, корупція завдає державі значної економічної і політичної шкоди, серйозно гальмує поступальний розвиток суспільства[2].

Корупція в Україні істотно знижує потенційну ефективність будь-яких економічних і соціальних програм держави, результативність різних видів контролю.

На шляху подолання цієї проблеми зроблено чимало кроків. Прийнято новий антикорупційний закон, який покликаний ліквідувати дану проблему з нашого суспільства шляхом застосування його норм.

Незважаючи на певні зрушення в позитивну сторону все ж дана проблема залишається актуальною. Це зумовлено низкою об'єктивних і суб'єктивних чинників. Це, зокрема, політична нестабільність, що не може забезпечити злагодженої діяльності державних органів, відсутність єдиного розробленого механізму боротьби з таким антисоціальним явищем, а також складність застосування антикорупційного механізму.

Факторами впливу на рівень розповсюдження корупції є ступінь демократизації суспільства, стан економіки держави, рівень матеріального благополуччя населення, його соціальна і правова захищеність.

Спостереження за особами корупціонерами показують, що від інших видів злочинів вони відрізняються передусім особливою соціальною позицією — наявністю владних повноважень, без яких не можуть вчинятися корупційні діяння[7].

Корупційна поведінка, як правило, проявляється у двох формах. Перша з них полягає у відхиленні особи, уповноваженої на виконання функцій держави, у своїй службовій діяльності від норм, встановлених правовими актами. Йдеться про зміну мотивації діяльності, ціннісних орієнтацій, трансформацію законослухняної особи в особу корупціонера. Займаючи певну посаду, така особа вважає за можливе неправомірно використати надані їй повноваження у власних інтересах чи інтересах інших осіб. При цьому відбувається поступове нарощування інтенсивності корумпованої поведінки, в результаті чого особа твердо стає на злочинний шлях, виявляючи все більш небезпечні корупційні прояви. Бувають і ситуативні корупціонери, які вчинюють злочини під впливом складних життєвих обставин.

Друга форма корумпованої поведінки характеризується тим, що зайнявши відповідну посаду особа вже зорієнтована на протиправне використання владних повноважень для наживи. Тобто вона цілеспрямовано йде до влади, щоб вчиняти корупційні злочини [5]

По суті, корупція означає приватизацію влади, перетворення державної посади і наданих владних повноважень в предмет купівлі-продажу. В результаті чого можна «купити» практично будь-яку потрібну посадову дію чи рішення посадовця, яке є незаконним[7].

Чинне кримінальне законодавство України до службових злочинів відносить сім складів злочинів: зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень, службове

підроблення, службова недбалість, одержання хабара, давання хабара, провокація хабара (статті 364–370 КК). Але з використанням службового становища можуть вчинятися і злочини, передбачені іншими Розділами КК України, такі, наприклад, як злочини проти правосуддя, господарські, військові злочини тощо. Тому поняття «службова злочинність» розуміється і у широкому значенні, тобто вся сукупність злочинів, учинених службовими особами, і у вузькому — як сукупність злочинів, передбачених тільки Розділом XVII КК України[6].

Хабар відноситься до числа найбільш латентних злочинів. Тому число засуджених за отримання хабаря посадових осіб явно не відображає реального стану речей [4].

Для того, щоб побороти це негативне явище необхідно дослідити детермінанти вчинення корупційних діянь.

Тривалий час у радянській кримінології існування службових злочинів пояснювалося наявністю дефектів у психології індивідів і соціальних спільнот, тобто службова злочинність пояснювалася виключно суб'єктивними факторами. Об'єктивні ж фактори, пов'язані з економічним буттям суспільства, роллю і становищем службових осіб у системі суспільних відносин, розглядалися лише як умови службових злочинів.

Фактори, які визначають причини і умови службових злочинів, досить численні, різноманітні і визначені наперед істотними змінами у соціально-економічному житті суспільства. За сутнісною характеристикою їх можна розподілити на п'ять основних груп: політичні, економічні, організаційно-управлінські, соціально-психологічні, правові фактори.

Корупція уміло використала перехідний стан суспільства, коли старий устрій з його антикорупційними механізмами було зруйновано, а нова система регулювання соціально-економічними відносинами і надійні державні інститути управління ними все ще перебувають у стані становлення. Вихід із цього становища вбачається не лише в посиленні кримінальної функції держави, а й у використанні демократичних чинників. Важливе практичне значення має наявність необхідної політичної волі керівництва держави, розуміння вищими посадовими особами необхідності подолання цього, соціально-політичного явища, створення морального простору для реалізації прав, свобод та інтересів громадян. Держава повинна гарантувати ефективну і справедливую діяльність своїх установ і посадових осіб, які б особистим прикладом зміцнювали віру громадян у верховенство прав і закону.

Процесу протидії корупційним проявам потрібен комплексний підхід на основі відповідного детального аналізу та побудови системи, що передбачає участь державних органів і громадськості. Серед напрямів протидії корупції можна виділити вдосконалення законодавчої бази; запобігання корупції; виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень; забезпечення покарання осіб, винних у вчиненні правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 07.04.2011 [Електронний ресурс] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>
2. Гарашук В. Мухатаєв А. «Категоріально-правова характеристика корупції. Правове визначення понять «корупційне правопорушення» та «корупційний злочин» // Вісник Академії правових наук України: Право – Харків, 2008. – Вип.3 (54) – с.254-265
3. Добродумов П. «Антикорупційна політика як функція держави» // Підприємство, господарство і право – 2007, №9 с. 54-58
4. Карпов Й. «Взятка или спонсорская помощь?» // Законность – 2010. №2 с.5-6
5. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуїська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Х.: Право, 2009. – 288 с. [Електронний ресурс] http://pravnyk.info/krmlog_zm.html
6. Курс кримінології: Особлива частина: Підручник: У 2 кн. / К93 М. В. Корнієнко, Б. В. Романюк, І. М. Мельник та ін.; За заг. ред. О.М. Джузи. - К.: Юрінком

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ

Останін Валерій Олексійович,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права та криміналістики навчально-наукового інституту психології та права Національної академії внутрішніх справ

В умовах триваючого процесу реформування українського законодавства виникає необхідність врахування сталих змін в певних галузях права іншими галузями, яких ці новації прямо чи побічно стосуються. Однією з особливостей вітчизняного процесу правотворчості є його безсистемність та ізольованість. Новації однієї галузі стають несподіванкою для іншої і змушують, для підтримки єдності та обумовленості законодавчої системи країни в цілому, робити відповідні доповнення інших галузей законодавства. Трапляється, що це відбувається в умовах дефіциту часу, під тиском обставин та без належної апробації. Якісний ефект від такого реформування, як правило, не великий, а доопрацювання та дооформлення тривають роками.

13 квітня 2012 року Верховною Радою України був прийнятий новий Кримінально-процесуальний кодекс України. У Перехідних положеннях КПК зазначено, що: «Цей Кодекс набирає чинності через шість місяців з дня його опублікування, крім положень, що стосуються кримінального провадження щодо кримінальних проступків, які вводяться в дію одночасно з набранням чинності законом України про кримінальні проступки».

З наведеного виходить, що встановивши процесуальний порядок розслідування кримінального проступку як суспільно небезпечного діяння, законодавець залишив не визначеним його поняття, ознак та місця в системі суспільно небезпечних діянь. Таким чином, була ще більше заплутана ситуація відмежування злочину від дисциплінарних проступків та адміністративних правопорушень.

Врегулювання цього питання законодавець поклав на майбутній закон про кримінальні проступки.

В той же час, відповідно до ч. 3 ст. 3 КК України, злочинність і караність діяння визначаються тільки Законом про кримінальну відповідальність, тобто Кримінальним кодексом.

З цього виходить, що закон про кримінальні проступки, для того щоб бути здатним врегульовувати суспільні відносини, що виникають у зв'язку із вчиненням суспільно небезпечного діяння має бути включений до Кримінального кодексу України і стати його частиною.

Тому, так чи інакше, завдання з визначення поняття кримінального проступку буде вирішуватися в межах Кримінального кодексу України.

Історично склалося так, що до системи суспільно небезпечних діянь в Україні входять дисциплінарні проступки, адміністративні правопорушення та злочини. Поняття злочину визначалось виключно Законом про кримінальну відповідальність. Відповідно до ч.1 ст.11 КК «злочином є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину».

Виходячи з цього законодавчо визначеного поняття злочину, кримінально - правова наука встановила його ознаки. Злочин – це діяння, суспільно небезпечне, протиправне, винне, каране і вчинене суб'єктом

злочину. В основу розподілу суспільно небезпечних діянь на види покладений рівень суспільної небезпечності кожного з них, він же виступав своєрідним виміром ступеня тяжкості кожного з злочинів.

Залежно від ступеня тяжкості злочини поділяються на злочини невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі.

2. Злочином невеликої тяжкості є злочин, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років, або інше, більш м'яке покарання за винятком основного покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

3. Злочином середньої тяжкості є злочин, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше п'яти років.

4. Тяжким злочином є злочин, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років.

5. Особливо тяжким злочином є злочин, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі.

Рівень суспільної небезпеки діяння використовується і для відмежування злочинної поведінки від незлочинної.

Частина 2 ст. 11 КК України визначає, що «не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі».

Проблема цього відмежування полягає в недостатній конкретизації такої оціночної категорії як суспільна небезпека. В теорії кримінального права та в правозастосовчій діяльності її намагалися вирішити за допомогою кримінально правових оціночних понять (значний розмір, великий розмір, особливо великий розмір, значна шкода, велика шкода, особливо велика шкода, тяжкі наслідки тощо).

Але, останнім часом виникли певні труднощі при застосуванні оціночних понять через відсутність надійних і стабільних критеріїв оціночних понять.

Українське судочинство, через ряд причин, в тому числі і тільки що названих, виявилось неспроможним реалізовувати кримінально – правову політику в державі. Законодавець, намагаючись навести лад вносив до закону про кримінальну відповідальність чисельні зміни та доповнення, проводив декриміналізацію та запроваджував інші, відмінні і нижчі від злочину за ступенем суспільної небезпеки, види злочинної діяльності.

Кримінальне законодавство так званої англо – саксонської сім'ї для визначення суспільно небезпечних діянь використовує два, три і навіть більше понять. Так, федеральне кримінальне законодавство США, враховуючи рівень тяжкості діяння розрізняє серед них такі як фелонія, місдимінор та ретті офенсис. В основу такого розподілу покладений такий показник як характер покарання, який для оцінки діяння і визначення ступеня його суспільної небезпеки по суті значення не має.

Як вже зазначалось, вітчизняна система судочинства побудована таким чином, що правапорушення за ступенем суспільної небезпеки заздалегідь врегульовані різними галузями права – адміністративним та кримінальним. Такий розподіл, на нашу думку був достатньо вдалий, конкретний і зручний. Введення поняття кримінального проступку ставить перед кримінально – правовою наукою та правозастосовчою

діяльністю складне завдання, не лише визначити поняття останнього, а ще й відмежувати кримінальний проступок, з одного боку від злочину, та з другого – від адміністративного правопорушення. При цьому рівень його суспільної небезпеки має бути вищим ніж у адміністративного проступку і нижчим ніж у злочину.

Якщо ми пішли шляхом імплементації положень законодавства інших держав у вітчизняне законодавство то цю задачу, на наш погляд, можна було б вирішити пішовши також шляхом наших американських колег і застосувати для розподілу таких показник як характер покарання.

Практично це можна зробити шляхом внесення змін до ст.12 КК України і віднести злочини невеликої тяжкості до кримінальних проступків.

Водночас, доповнити Кримінальний кодекс статтею 11 – 1 в такій редакції -

«Кримінальним проступком є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), за яке відповідно до закону може бути призначене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років, або інше, більш м'яке покарання за винятком основного покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, вчинене суб'єктом кримінального проступку».

Ознаки кримінального проступку будуть майже збігатись з ознаками злочину, водночас відрізняючись рівнем суспільної небезпеки і караністю.

ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ З ДІЯЛЬНІСТЮ ДЕСТРУКТИВНИХ РЕЛІГІЙНИХ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ В УКРАЇНІ

Киренко Сергій Георгійович,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та криміналістики навчально-наукового інституту психології та права Національної академії внутрішніх справ

Протягом останніх десятиріч Україна, як і багато інших країн світу, все більше зіштовхується з деструктивною діяльністю об'єднань, які під виглядом здійснення релігійної чи громадської діяльності посягають на права особи, спричиняють шкоду здоров'ю людей та іншим соціальним цінностям, спонукають до вчинення протиправних діянь. Події, пов'язані з «Білим братством», «Аум Сінрікьо», сатаністами та іншими подібними об'єднаннями яскраво свідчать про їх підвищену небезпеку. Проте, доводиться констатувати наявність проблем, які ускладнюють ефективну боротьбу з ними. По-перше, увага законодавця прикута в першу чергу до деструктивних об'єднань релігійного характеру (так званих тоталітарних чи деструктивних сект, для яких характерні необмежена влада керівництва («духовних вчителів», «гуру» і т.д.), жорстка дисципліна всередині організації, використання цілого комплексу заходів психічного впливу (молитви, співи, «семінари», гіпноз та ін.), а також наркотичних та психотропних засобів з метою пригнічення волі особи і приведення її у повну залежність від керівників та ін.), які більш яскраво «засвітилися» в Україні. Проте, не меншу небезпеку становлять об'єднання, які у якості прикриття використовують не релігійну, а громадську діяльність, в ряді випадків залишаючись поза увагою як законодавця, так і дослідників. По-друге, ст. 181 КК України обмежуючись суто релігійним аспектом, не враховує при цьому як небезпеку інших деструктивних об'єднань, так і обмежує коло суб'єктів злочину, передбаченого нею, тільки організаторами та керівниками антигромадських релігійних груп, що у свою чергу не дозволяє притягати до відповідальності їх активних учасників. Вказані вади КК України потрібно усунути і привести

кримінальне законодавство у відповідність з існуючими реаліями.

Слід зазначити, що ряд тоталітарних сект, не обмежуючись суто внутрішнім контролем за своїми членами, намагаються проникнути у владні структури різних країн, поставити під контроль різні сфери суспільного життя, зокрема освіту, створюючи власні навчальні заклади або проникаючи у вже існуючі (це характерно для «Церкви об'єднання», «Церкви сайєнтології», «Нового Акрополі» та ін.). Також для такого роду об'єднань часто характерні тісні зв'язки з наркобізнесом, торгівцями зброєю та іншими представниками організованої злочинності. Людина, яка потрапляє до організації, цілі та методи якої є протиправними, рано чи пізно сама може опинитися на шляху порушення закону і це необхідно враховувати, говорячи про небезпеку тоталітарних сект як для неї особисто, так і для суспільства в цілому. Щодо об'єднань (як зареєстрованих, так і неформальних), які декларують заняття громадською (тобто науково-просвітницькою, культурною, спортивною та ін.) діяльністю, але діяльність яких на практиці поєднана з посяганнями на права особи, то можна виділити їх наступні типи. До першого типу можна віднести об'єднання так званого «спортивно-оздоровчого» характеру: різні спортивні школи, клуби та інші структури, які пропагують заняття різними видами боротьби або оздоровчими методиками. Для таких об'єднань характерні виснажливі фізичні вправи, дуже жорсткі (іноді просто жорстокі) бої з одним чи кількома суперниками, повне підкорення владі тренера («сенса», «вчителя»). Там культивується повага до сили, придушування будь-яких проявів непокорі, що може призвести як до фізичних, так і до психічних травм, а іноді до смерті. Таким чином, наслідки для особи, а тим більше неповнолітньої, яка потрапила до такого об'єднання, можуть бути дуже негативні. Дуже часто саме з таких структур «поповнює кадри» злочинний світ, адже там люди отримують «належне виховання» в душі жорстокості і покори до «старших». До другого типу деструктивних громадських об'єднань можна віднести деякі групи прихильників так званих рольових ігор, які наближені до імprovізованих театральних вистав, де немає пасивних глядачів, а всі є акторами (від людини вимагається відповідати у своїй поведінці, зовнішності якомусь образу, наприклад, літературному герою або історичній особі). Тут потрібно в першу чергу виділити деяких толкієністів (прихильників творчості письменника Д. Толкієна), які пропагують своєрідну втечу від реальності у вигаданий світ, обираючи собі ролі різних міфічних істот (гномів, ельфів та ін.). Повне занурення в образ (яке в ряді випадків підтримується з боку керівництва застосуванням галюциногенних засобів, методик психічного впливу) на практиці може призвести до психічних розладів у членів таких груп, серед яких багато неповнолітніх, особливо враховуючи, що у психіці дитини межа між реальним і фантастичним іноді дуже тонка. До третього типу деструктивних громадських об'єднань можна віднести об'єднання, які декларують заняття науково-просвітницькою та культурною діяльністю (вивчення життя та творчості видатних діячів людства, впровадження в життя новітніх досягнень науки і т.п.). Тут виділяються окремі групи прихильників творчості дослідника індіанців К. Кастанеди, які використовують наркотичні засоби для більш повного розуміння індіанської культури. Необхідно звернути увагу і на діяльність різних структур, які (без відповідних досліджень) намагаються впроваджувати у навчальний процес методики впливу на підсвідомість учнів із застосуванням «25-го кадру» і тому подібними засобами, оскільки вплив на підсвідомість - це, по суті, вторгнення у психіку, яке може призвести до появи різних хвороб. До четвертого типу можна віднести об'єднання екстремістського характеру, які виступають під гаслами патріотичного виховання молоді, але вплив яких на молодь є вкрай негативним. Для них

притаманне не стільки виховання патріотичних почуттів і любові до свого народу, скільки культивування нетерпимості до інших народів, релігій, поглядів. Серед них є об'єднання, які діють відкрито, а також нелегальні (в першу чергу це стосується «скінхедів»). Характер їх діяльності, напрям виховання молоді, існуючі там порядки (фактично військова дисципліна, нівелювання особистості, методи психічного впливу та ін.) здатні серйозно деформувати особистість і виховати справжніх злочинців.

З метою підвищення ефективності боротьби з деструктивними релігійними та громадськими об'єднаннями необхідно передбачити в ст.181 КК України відповідальність за посягання на права особи під приводом здійснення релігійної або громадської діяльності, визнавши у якості суб'єктів злочину організаторів, керівників та активних учасників деструктивних релігійних або громадських об'єднань та встановити підвищену відповідальність за втягування до таких об'єднань неповнолітніх.

ДЕТЕРМІНАНТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ

Богатирьова Ольга Іванівна,

доцент кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології навчально-наукового інституту права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ

Закріплені у Конституції України правові основи розвитку громадянського суспільства створюють реальні умови для боротьби з негативними соціальними явищами, серед яких одним із найнебезпечніших для країни є злочинність. У всьому світі визнано, що криміналізація суспільства становить серйозну загрозу національній безпеці країни. Не є винятком й Україна, тому державні інституції мають звернути увагу на цю проблему.

На жаль, констатуємо, що прогнозування розвитку криміногенної ситуації в країні є невтішним. На структуру та динаміку злочинності суттєво впливає економічний розвиток країни, стабільність політичної ситуації, зміни у чинному законодавстві, порядок реєстрації та обліку вчинених злочинів, а також якісний нагляд та надання необхідної допомоги колишнім засудженим, звільненим з місць позбавлення волі.

Більшість із засуджених знову потрапляють до злочинного середовища, частина – до місць позбавлення волі, інші стають безпритульними, і лише невеликий відсоток покараних поривають зі своїм минулим і стають законослухняними громадянами суспільства, але вже з певним досвідом, як жити у ньому.

На процеси інтеграції засудженого у суспільство після вироку суду можуть впливати різні фактори як соціального, економічного ідеологічного, так і правового характеру. Соціальні фактори пов'язані не лише з перебуванням засудженого у певному соціумі. Тому, концептуально важливим є створення на державному рівні та впровадження у практику виконання покарань інститутів соціалізації та надання можливостей засудженому реалізувати себе у роботі, створенні сім'ї, набутті освіти тощо. Таким узагальненим інститутом, на нашу думку, здатна стати широковідома у зарубіжних країнах «пробація».

Слід зазначити, що запропонована нами українська модель пробації у жодному разі не претендує на якусь вичерпність у висвітленні й розв'язанні даної проблеми. Однак основна її мета – привернути увагу депутатів Верховної Ради, членів Кабінету Міністрів України, громадськості до проблеми боротьби зі злочинністю, однією із складових якої є запобігання вчиненню нових злочинів.

Крім того, ми зараз не ставили перед собою завдання розглянути її докладно. Однак вважаємо за необхідне висловити власне бачення щодо питання, чи потрібно сьогодні реформувати кримінально-виконавчу інспекцію (далі – КВІ) Державної пенітенціарної служби України у службу пробачії. Проінформуємо суспільство про майбутнє нововведення з урахуванням ретроспективного аналізу.

Початок діяльності служби, яка виконувала кримінальні покарання без ізоляції від суспільства в Україні, ми розглядаємо з часів радянської влади. Змінювалося суспільний устрій країни, вдосконалювалося й реформувалося чинне законодавство, яке, у свою чергу, змінювало статус служби від бюро примусових робіт, інспекції виправних робіт та працевлаштування до сучасної законодавчо визначеної у ст. 13 Кримінально-виконавчого кодексу України кримінально-виконавчої інспекції [2].

На теперішній час на кримінально-виконавчу інспекцію згідно законодавства України покладаються такі завдання:

I. Виконання кримінальних покарання у виді: позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ст. 55 КК України, ст.ст. 30-35 КВК України); громадських робіт (ст.56, 100 ч.1 КК України, ст.ст. 36-40 КВК України) та виправних робіт (ст. 57, 100 ч.2 КК України, ст.ст. 41-46 КВК України).

II. Виконання адміністративних стягнень у вигляді: громадських робіт (ст. 301 КУпАП) та виправних робіт (ст. 31 КУпАП).

III. Здійснення контролю за поведінкою:

1. Осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням (ст. 75, 79, 104 КК України, ст.ст. 163-166 КВК України).

2. Звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років (ст. 83 КК України, ст.ст. 163-166 КВК України).

3. Осіб, умовно-достроково звільнених від відбування покарання (ст. 10 ч.1 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», пункту 4 Прикінцевих положень КК України).

IV. Направлення осіб, засуджених до покарання у виді обмеження волі, до кримінально-виконавчих установ відкритого типу (виправних центрів) (ст. 61 КК України, ст.ст. 56-58 КВК України).

Що змінилося після прийняття нового Кримінально-виконавчого кодексу України? Звісно, певні позитивні зрушення є, але не зроблено головного.

По-перше, не прийнято положення про кримінально-виконавчу інспекцію, як це визначено у ст. 10 Закону України «Про державну кримінально-виконавчу службу України» від 23 червня 2005 року.[3].

По-друге, кримінально-виконавча інспекція так і не стала юридичною особою як повноправна служба виконання покарань. З огляду на це можна дійти висновку, що КВІ має бути або вдосконалена, або реформована в іншу службу. Відомий в Україні вчений Олександр Беца, проаналізувавши стан виконання покарань у країнах світової спільноти, перший висловив думку про можливість створення служби пробачії в Україні [4, с. 35]. Підтримали цю ідею й інші науковці, поряд з чим, є позитивним, на нашу думку, що з'явилися і противники її створення.

Головною відмінністю цієї служби від кримінально-виконавчої інспекції є виконання її персоналом функцій, які законодавчо нині в Україні не закріплено [5, с. 72]. Умовно їх можна поділити так: досудові функції – проведення офіцерами пробачії соціального дослідження про правопорушника, складання стосовно нього досудового звіту та присутність офіцера пробачії на судовому засіданні; функції інтенсивної пробачії – підготовка й проведення офіцерами пробачії різноманітних програм та тренінгів для осіб, які скоїли злочин; функція соціального

контролю – проведення офіцерами пробації соціальної роботи, яка передбачає різнопланові форми, та інші.

Для впровадження служби пробації в Україні необхідно розробити механізм введення зазначених функцій шляхом накопичення позитивного зарубіжного досвіду, й створити необхідне підґрунтя для внесення змін і доповнень до Кримінального та Кримінально-виконавчого законодавства. Підтвердженням даної константи є Концепція реформування кримінальної юстиції України, затверджена Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008, де передбачено створення у сфері Міністерства юстиції України служби пробації.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // Офіційний вісник України. – 2010. – № 72/1 Спеціальний випуск. – ст. 2598.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України // Офіційний вісник України. – 2003. – № 33. – ст. 1767 (зі змінами та доповненнями).
3. Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 30. – ст. 409.
4. Беца О.В. До питання про створення служби пробації в Україні / О.В. Беца // Проблеми пенітенціарної теорії і практики: Щорічний бюлетень Київ. ін-ту внут. справ. – 2002. – с. 34-39.
5. Богатирьов І.Г. Чи потрібно реформувати кримінально-виконавчу інспекцію у службю пробації? / І.Г. Богатирьов // Журнал ВРУ «Віче». – 2007. – № 3-4. – С.71-73.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ УХИЛЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ

Плугатир Віталій Степанович,

доцент кафедри кримінального права та криміналістики навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Реалізація основного кримінально-правового принципу – принципу законності потребує зокрема чіткої і злагодженої роботи системи органів і установ виконання покарань; від державної виконавчої служби до кримінально-виконавчих установ відкритого та закритого типу.

З цією метою до розділу XVIII Особливої частини Кримінального кодексу України включено низку норм, які передбачають притягнення до кримінальної відповідальності засуджених осіб або осіб, які перебувають під вартою, у випадку вчинення ними суспільно-небезпечних діянь, які заподіюють істотну шкоду роботі зазначених установ, або створюють реальну загрозу заподіяння такої шкоди.

При цьому безумовно слід виходити з того, що КК є досить специфічним законом. Адже ним визначаються найтяжчі за своєю сутністю небезпечні діяння і він регламентує підстави притягнення до найсуворішого виду юридичної відповідальності – кримінальної. Застосування до особи такої відповідальності завдає їй найбільших втрат особистого або майнового характеру, суттєво обмежує її конституційні права і свободи. Тому КК повинен бути найдосконалішим серед усіх законів і дуже важливо забезпечити таку досконалість.

Тому в КК, відповідно до його завдань, які можна коротко визначити як охорона правопорядку і запобігання злочинам, мають бути визначені максимально чіткі межі злочинної поведінки.

Разом з тим, аналіз норм, передбачених ст. ст. 382, 389 – 395 КК дозволяє дійти до висновку, що процес вдосконалення кримінального законодавства цієї частини КК не зачіпав.

Зокрема, слід звернути увагу на такі положення:

- склад злочину, передбаченого ч. 1,2,3 ст. 382 КК «Невиконання судового рішення» - формальний, злочин вважається закінченим з моменту вчинення суспільно-небезпечного діяння. Таке положення створює проблему при відмежуванні цього злочину від адміністративних проступків, таких як ухилення від відшкодування майнової шкоди, заподіяної злочинам підприємствам, установам, організаціям або громадянам, особою, зобов'язаною за вироком суду відшкодувати таку шкоду (ст. 51-1 КпАП); перешкоджання посадовою особою явці до суду народного засідателя для виконання покладених на нього обов'язків (ст. 185-5 КпАП); залишення посадовою особою без розгляду окремої ухвали суду чи окремої постанови суду (ст. 185-6 КпАП);

- у ч. 1 ст. 388 слова «або яке описано» є недоречним, бо згідно зі ст. 126 КПК опису підлягає тільки те майно, на яке накладається арешт. Тому предметом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 388 КК є майно на яке накладено арешт;

- у ч. 1 ст. 389 КК не враховано, що засуджений не може сам вирішувати чи обіймати йому посаду, права на зайняття якої його позбавили. Це прерогатива особи, яка займає більш високе службове становище. Ухилення ж такої особи від виконання вироку суду про позбавлення його підлеглого права обіймати певні посади слід кваліфікувати за ст. 382 КК;

- суттєвою вадою диспозицій ч. 2 ст. 289, ч. 1 ст. 290, ст. 291 КК є наявність у завуальованій або відкриті формі адміністративної преюдиції, тобто положення, яке дозволяє трансформувати адміністративний чи дисциплінарний проступок у злочин.

Так, згідно ст. 40, 46 КВК під ухиленням від відбування покарання у виді громадських робіт або випраних робіт (ст. 289 КК) слід розуміти поряд з іншими обставинами також і притягнення до адміністративної відповідальності за вчинені правопорушення. Ч. 1 ст. 290 КК «Ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі» містить вказівку на «систематичне порушення громадського порядку, чи встановлених правил проживання, вчинені особою, засудженою до позбавлення волі», а диспозиція ст. 291 КК «Злісна непокоря вимогам адміністрації виправної установи» умовою притягнення до кримінальної відповідальності називає факт накладення на засудженого протягом року за аналогічне правопорушення дисциплінарного стягнення.

Видається, що такі положення суперечать статтям 21 та 24 Конституції України, щодо рівності громадян перед законом. До того ж ст. 391 КК фактично не може бути застосована до осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі. Чинний КВК не передбачає для таких осіб стягнення у виді переведення до приміщення камерного типу (одиначні камери) або переведення на більш суворий режим відбування покарання, як вимагає цього зміст диспозиції ст. 391 КК. А у відповідності до ч. 14 ст. 134 КВК засуджений визнається таким, що не має стягнення, якщо протягом шести місяців з дня відбування стягнення він не буде підданий новому стягненню. Тому у ст. 391 КК вказівка на те, що засуджений протягом року був підданий стягненню за порушення режиму відбування покарання знаходиться у колізії з чинним КВК.

Взагалі вищевказані норми містять також й інші, менш суттєві недоліки, що в цілому значно погіршує ефективність застосування закону.

Тому приведення у відповідність до Конституції України кримінального, кримінально-виконавчого, адміністративного законодавства є прерогативним завданням законодавця.

ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ХУЛІГАНСТВО ЗА МАТЕРІАЛАМИ СУДОВОЇ СТАТИСТИКИ ТА ПРАКТИКИ

Кузнецова Лариса Олександрівна,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ,

Як відомо, чинне кримінальне законодавство виділяє тільки два види кримінально-правових санкцій: 1) відносно-визначену санкцію, яка передбачає покарання певного, лише одного виду в конкретних межах, вказуючи або не вказуючи текстуально його нижню межу, але обов'язково вказуючи його верхню межу; 2) альтернативну санкцію, яка передбачає не один, а два та більше видів основних покарань і з яких суд може призначити тільки одне.

Тому різновидами санкцій, передбачених у ст. 296 КК України є наступні: у частинах 1 та 2 вони є альтернативними, а у частинах 3 та 4 вони є відносно визначеними.

У санкції ч. 1 ст. 296 КК України альтернативно передбачено три види покарання: штраф від 500 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, арешт на строк до шести місяців, обмеження волі на строк до п'яти років. Призначення покарання за хуліганство за ч.1 ст. 296 КК України свідчить про застосування таких видів покарання: штрафу – 2,3 % від усіх засуджених за цією статтею; арешту – 1,5 %; обмеження волі – 23,1 %.

У санкції ч. 2 ст. 296 КК України альтернативно передбачено два види покарання: обмеження волі на строк до п'яти років, позбавлення волі на строк до чотирьох років. Призначення покарання за хуліганство за ч.2 ст. 296 КК України свідчить про застосування таких видів покарання: обмеження волі – 12,9 % від усіх засуджених за цією статтею; позбавлення волі – 26 %.

У санкції ч. 3 ст. 296 КК України безальтернативно передбачено один вид покарання: позбавленням волі на строк від двох до п'яти років; а в санкції ч. 4 ст. 296 КК України – позбавлення волі на строк від трьох до семи років. Призначення покарання за хуліганство за ч.3 ст. 296 КК України свідчить про застосування такого виду покарання: позбавлення волі – 10,3 % від усіх засуджених за цією статтею.

У санкції ч. 4 ст. 296 КК України, безальтернативно передбачено один вид покарання: позбавлення волі на строк від трьох до семи років. Призначення покарання за хуліганство за ч.4 ст. 296 КК України свідчить про застосування таких видів покарання: позбавлення волі – 18,3 % від усіх засуджених за цією статтею.

Аналіз даних Державної судової адміністрації України за 2009 р. здійснювався у розрізі застосування покарання, яке призначене за останнім вироком (без урахування ч. 4 ст. 70 та ст. 71 КК України). Позбавлення волі застосовувалося за ч.1 ст. 296 КК України до 4 осіб (0,07 % від усіх засуджених осіб за цією статтею); за ч.2 – 207 (3,7 %); за ч. 3 – 178 (3,2 %); за ч. 4 – 232 (4,17 %). Обмеження волі застосовувалося за ч.1 ст. 296 КК України до 128 осіб (2,3 %); за ч.2 – 80 (1,4 %); за ч. 3 – 10 (0,17 %); за ч. 4 – 15 (0,26 %). Арешт застосовувався за ч.1 ст. 296 КК України до 226 осіб (4,06 %); за ч.2 – 11 (0,19 %) за ч. 3 – 5 (0,08 %); за ч. 4 – 5 (0,08 %). Виправні роботи застосовувалися за ч.1 ст. 296 КК України до 2 осіб (0,03 %); за ч. 3 – 1 (0,01 %); за ч. 4 – 5 (0,08 %). Службове обмеження для військовослужбовців застосовувалося за ч.1 ст. 296 КК України до 1 особи (0,01 %). Громадські роботи застосовувалися за ч.1 ст. 296 КК України до 32 осіб (0,57 %); за ч.2 – 34 (0,61 %); за ч. 3 – 4 (0,07 %); за ч. 4 – 1 (0,01 %). Арешт застосовувався за ч.1 ст. 296 КК

Україні до 541 особи (9,7 %); за ч.2 – 93 за ч. 3 – 4 (0,07 %); за ч. 4 – 4 (0,07 %).

Такі дані свідчать про домінування у практиці призначення покарань за хуліганство таких видів, як позбавлення волі та арешт. Вивчення цієї судової статистики засвідчив про застосування лише одного разу такого додаткового виду покарання як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ч.4 ст. 296 КК України).

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРИМУСОВОГО ЛІКУВАННЯ ОСІБ, ХВОРИХ НА ТУБЕРКУЛЬОЗ

Жук Ілона Василівна,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права і криміналістики навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Туберкульоз в Україні, як і в багатьох країнах світу, є одним з найпоширеніших інфекційних захворювань. Незважаючи на протитуберкульозні заходи, які проводяться в нашій державі, ситуація продовжує погіршуватися – захворюваність на туберкульоз та смертність від нього у 8–10 разів перевищують відповідні показники у більшості країн Європейського Союзу. За офіційною статистикою на обліку в протитуберкульозних закладах системи Міністерства охорони здоров'я (МОЗ) України станом на 1 липня 2010 р. перебувало 82575 хворих на активні форми туберкульозу, зареєстровано 3461 випадок смертності лише за перше півріччя 2010 року [1].

На сьогодні в Україні боротьба з епідемією туберкульозу визнана пріоритетом державної політики, що закріплено Концепцією Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії захворюванню на туберкульоз на 2012–2016 роки (від 30 листопада 2011 р. №1341). З огляду на масове розповсюдження цього захворювання в Україні уряд акцентує увагу на необхідності вжиття відповідних заходів щодо контролю за його поширенням.

Так, рядом відповідних законодавчих актів України передбачене обов'язкове лікування осіб, хворих на небезпечні та особливо небезпечні хвороби. В окремих випадках у разі відмови від обов'язкового лікування зазначені особи на підставі рішення суду підлягають примусовому лікуванню. Зокрема, відповідно до Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 6 квітня 2000 р. особи, хворі на особливо небезпечні та небезпечні інфекційні хвороби, носії збудників цих хвороб, якщо вони створюють реальну небезпеку зараження оточуючих, підлягають лікуванню, медичному нагляду та обстеженням у стаціонарах відповідних закладів охорони здоров'я чи наукових установ [2]. Крім того, вони попереджаються про відповідальність за недотримання санітарно-протиепідемічних правил, про що у відповідні медичні документи вноситься запис, і за порушення законодавства про захист населення від інфекційних хвороб, несуть відповідальність згідно із законами України.

Аналогічна імперативність відображена й у ст. 28 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 р., відповідно до якого особи, хворі на особливо небезпечні інфекційні хвороби, в разі відмови від госпіталізації, підлягають примусовому стаціонарному лікуванню, а носії збудників зазначених хвороб та особи, які мали контакт з такими хворими, обов'язковому медичному нагляду і карантину у встановленому порядку [3].

Отже, особи, хворі на туберкульоз, за необхідності повинні підлягати обов'язковому лікуванню згідно з переліченими вище законами. Та на

практиці, за проведеними нами опитуванням фахівців і бесідами з ними, реалізувати цей захід видається доволі проблематичним через відсутність механізмів забезпечення проведення такого лікування (приміром, тих же інструкцій чи інших нормативно-правових актів). І це стосується як хворих, що обвинувачуються у вчиненні злочину, так і громадян, яким призначена обов'язкова госпіталізація до протитуберкульозного закладу в порядку цивільного судочинства. Нерідко такі хворі після їх розшуку, приводу та госпіталізації до лікарні згодом самовільно покидають лікувальні заклади, після чого знову можуть бути госпіталізовані, і так неодноразово. А беручи до уваги, що хворий на активну форму туберкульозу без належного лікування може за рік заразити від 10 до 15 осіб, стає очевидною необхідність вжиття заходів щодо розв'язання такої проблеми.

22 березня 2012 р. була прийнята нова редакція Закону України «Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз» («Про протидію захворюванню на туберкульоз» згідно нової редакції). Одразу зазначимо, що кардинальних змін Закон не зазнав, і ст. 11 за аналогією з попередньою нормою закріпила, що «у разі якщо хворі на заразні форми туберкульозу, у тому числі під час амбулаторного чи стаціонарного лікування, порушують протиепідемічний режим, що ставить під загрозу зараження туберкульозом інших осіб, з метою запобігання поширенню туберкульозу за рішенням суду вони можуть бути примусово госпіталізовані до протитуберкульозних закладів, що мають відповідні відділення (палати) для розміщення таких хворих ... на строк до трьох місяців.» [4].

На жаль, питання забезпечення здійснення примусового лікування (тобто, що робити з хворим, який самовільно залишає лікувальний заклад після його госпіталізації) у Законі вирішено не було. Думається, на розв'язання проблеми позитивно могли б вплинути правова регламентація створення «закритих» стаціонарів для таких хворих, а так само розробка відповідних підзаконних нормативних актів. У цьому плані показовим є досвід Республіки Білорусь, де процес призначення та проведення такого лікування детально регламентується Положенням про порядок примусового медичного освідчування громадян, у відношенні яких наявні достатні підстави вважати, що вони мають венеричні захворювання або хворі на туберкульоз із бациловиділенням, та їх примусової госпіталізації та лікування [5]. Вважаємо, що схожий нормативний акт, як дієвий засіб забезпечення здійснення примусового лікування хворих на туберкульоз, повинен бути представлений і в національному законодавстві. Адже очевидно, що складна епідемічна ситуація в Україні вимагає вжиття невідкладних заходів щодо її стабілізації.

Список використаних джерел:

1. Статистична інформація МОЗ України про захворюваність населення на туберкульоз [Електронний ресурс]. – Режим доступу до док. : <http://www.moz.gov.ua/ua>
2. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» № 1645 від 6 квітня 2000 року // Офіційний вісник України. – 2000. – № 17. – Ст. 690
3. Закон України "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення" № 4004 від 24 лютого 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 27. – Ст. 218.
4. Закон України "Про протидію захворюванню на туберкульоз" № 2586 від 5 липня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу до зак. : <http://zakon1.rada.gov.ua/>
5. Постановление Совета Министров Республики Беларусь "О Положении о порядке принудительного медицинского освидетельствования граждан, в отношении которых имеются достаточные основания считать, что они имеют венерические заболевания или больны туберкулезом с бактериовыделением, и их принудительной госпитализации и лечения" № 2012 от 30 декабря 1998 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступа к пост. : <http://www.lawbelarus.com/repab/sub21/texex0091.htm>.

ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Пузирьов Михайло Сергійович,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник наукового центру Інституту кримінально-виконавчої служби

Уперше у ст. 5 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) України [3] сформульовані та законодавчо закріплені принципи кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань. Серед цих принципів важливе місце посідає принцип гуманізму. Особливого значення реалізація наведеного принципу набуває у процесі виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк, що обумовлюється найбільшим ступенем правової регламентації цього виду покарання та кількістю засуджених осіб. При цьому зазначений принцип не є статичним, а набуває динамічних рис в силу гуманізації кримінально-виконавчого законодавства України. Зокрема, якщо звернутися до тлумачного словника, то з'ясуємо, що «гуманізм» означає «ставлення до людини, пройняте турботою про її благо, повагою до її гідності; людяність»; у свою чергу, під «гуманізацією» розуміється «поширення та утвердження гуманістичних принципів у якій-небудь сфері суспільного життя. Наприклад, гуманізація законів» [1].

Принцип гуманізму стосовно засуджених, які відбувають покарання, ґрунтується на положенні ст. 3 Конституції України, де декларується, що в Україні людина, її життя й здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Свою інфраструктуру цей принцип одержує в першу чергу в нормах кримінально-виконавчого законодавства, що визначають правове становище засуджених. Ці норми покликані інкорпоровати уявлення про гуманізм як про людинолюбство, милосердя, любов до ближнього у правову систему, в діяльність органів та установ виконання покарань. У результаті такої інкорпорації розуміння гуманізму виконання покарання як кримінально-виконавчої діяльності, не позбавленої людяного ставлення до засудженого, здобуває вищу юридичну силу, спираючись на авторитет закону [4, с. 23].

Тобто бачимо, що законодавець, закріпивши на рівні КВК України принцип гуманізму, вже апріорі заклав у норми кримінально-виконавчого законодавства певну долю людяності по відношенню до засуджених у процесі виконання кримінальних покарань. Насправді зазначений результат є вінцем наукових напрацювань не одного покоління гуманістів та філантропів у пенітенціарній сфері, які домоглися і скасування тілесних покарань, і виключної міри – смертної кари. Чого лише вартє законоположення ч. 1 ст. 1 КВК України, що одним із засобів досягнення мети кримінально-виконавчого законодавства визнається запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими, а також ч. 2 ст. 102 про те, що «режим у колоніях має зводити до мінімуму різницю між умовами життя в колонії і на свободі». Під режимом у кримінально-виконавчому законодавстві, простіше кажучи, слід розуміти порядок виконання і умови відбування покарання, передусім у виді позбавлення волі.

Отримавши «гуманний» КВК України, суспільство і у найбільшому ступені правозахисні організації не зупинилися на досягненнях вітчизняної пенітенціарної науки. На сьогодні на шпальтах періодичних видань, телебаченні, у наукових працях часто апелюють до необхідності «подалшої» гуманізації процесу виконання покарань. У зв'язку з цим виникає слушне питання: чи існує межа у таких прагненнях? Адже за

9 років дії КВК України до нього внесено чималу кількість змін саме гуманістичної спрямованості, зокрема, основні з них такі:

- ч. 1 ст. 107 доповнено положенням, згідно з яким засуджені, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, мають право «звертатися до адміністрації з проханням внести подання щодо умовно-дострокового звільнення від відбування покарання чи щодо заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням»;

- скасовано обмеження на кількість телефонних розмов для засуджених (ч. 5 ст. 110);

- засудженим, які працюють та перебувають у виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання, надано право на щорічний короткотривалий виїзд за межі колонії тривалістю 14 календарних днів (ч. 4 ст. 111);

- скасовано обмеження на число посилок (передач) і бандеролей, що одержують засуджені, які тримаються в колоніях (ч. 1 ст. 112);

- збільшено норму жиллої площі на одного засудженого (ч. 1 ст. 115);

- скасовано захід стягнення у виді призначення на позачергове чергування по прибиранню приміщень і території колонії (ч. 1 ст. 132);

- запроваджено елементи прогресивної системи виконання покарання стосовно засуджених до довічного позбавлення волі (ст. 151-1).

Позитивно оцінюючи тенденції гуманізації кримінальних покарань та приведення процесу їх виконання у відповідність до міжнародних вимог, не варто забувати про кару як сутність покарання, особливо у виді позбавлення волі. Свого часу відомий представник російської дореволюційної правової науки, тюремознавець Д. В. Країнський з цього приводу дуже влучно застерігав: «По природе своей тюрьма являлась наказанием и следовательно в направлении филантропическом должен быть известный предел, с нарушением которого тюрьма могла бы превратиться из карательного учреждения в богадельню» [2, с. 65].

Підсумовуючи викладене, хочемо наголосити на такому аспекті: органам державної влади у процесі здійснення діяльності щодо гуманізації умов відбування покарань слід дотримуватися такої позиції, яка дозволить підтримувати імперативний метод кримінально-виконавчого права, а також не принижуватиме статус персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України як суб'єктів виконання покарань. Це питання актуалізується в силу того, що у непоодиноких випадках стан матеріально-побутового забезпечення «деяких» засуджених (а це особи, які при всій повазі до їх конституційних прав вчинили вбивство, зґвалтування, розкрадання народних коштів) значно краще від того, який мають молоді фахівці перших (та й не тільки) років служби, а також неможливі верстви законслухняних громадян, які довгі роки життя віддали чесній праці на підприємствах народного господарства. Тому викликає неабияке обурення те, що правозахисники у гонитві за «європеїзацією» умов відбування покарань засудженими на помічають тієї межі, перехід якої має непередбачувани негативні наслідки для усього суспільства.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lingvo.ua/uk/Search/uk-uk?searchMode=Interpretations&fromSloynyk=1>.

2. Краинский Д. В. Материалы к исследованию истории русских тюрем в связи с историей учреждения Общества Попечительного о тюрьмах / Краинский Д. В. – Чернигов: Типография Губернского Земства, 1912. – 132 с.

3. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 лип. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3–4. – Ст. 21 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1129-15>.

4. Кримінально-виконавчий кодекс України: науково-практичний коментар / А. Х. Степанюк, І. С. Яковець; за заг. ред. А. Х. Степанюка. – [вид. друге, доп. і перероб.]. – Х.: ТОВ «Одісеї», 2008. – 560 с.

РОЛЬ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ У ВИПРАВЛЕННІ І РЕСОЦІАЛІЗАЦІІ ЗАСУДЖЕНИХ

Гадзевич Олена Анатоліївна

викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Поліцейської фінансово-правової академії

Громадський контроль як засіб виправлення і ресоціалізації засуджених дозволяє підвищити якість роботи персоналу органів і установ виконання покарань, і допомагає створити належну відкритість і прозорість у їх діяльності щодо виконання і відбування засудженими кримінальних покарань.

Водночас, досягнення такої мети нерозривно пов'язано із удосконаленням концептуальної основи і встановлення оптимального співвідношення обсягу контрольних повноважень інститутів громадянського суспільства в загалі, і персоналу органів і установ виконання покарань за поведінкою засуджених зокрема.

Зі зміною політичної і соціально-економічної ситуації в країні, проведення потужної реформи пенітенціарної системи важливо персоналу ДКВС України забезпечити дотримання принципу законності в процесі виконання і відбування покарань, забезпечити надійну охорону прав, свобод, і законних інтересів засуджених, гарантованих їх Конституцією України та чинним кримінальним, кримінально-виконавчим законодавством.

Встановлення громадського контролю (як і будь-якого контролю взагалі) неминуче зачіпає суб'єктивні права осіб, щодо яких він встановлюється, та у певному обсязі обмежує їх особисту свободу. Так, наприклад, у необхідних випадках громадські організації чи трудові колективи можуть вимагати від звільнених звіту про поведінку в побути та дотримання трудової дисципліни.

Стаття 161 КВК України визначає не тільки суб'єктів здійснення громадського контролю, а й встановлює певні форми та межі його здійснення. Так, функція організації громадського контролю та виховної роботи покладається на спостережні комісії. Надання цих повноважень саме спостережним комісіям пов'язане з необхідністю забезпечення єдності у формах та методах контролю за умовно-дostroково звільненими як за місцем роботи, так і за місцем проживання таких осіб, а також попередження їх анти суспільної поведінки[2.]

Керівна роль спостережних комісій сприяє активізації роботи громадських організацій та трудових колективів у здійсненні контролю за умовно-дostroково звільненими та їх вихованню. Безпосереднє здійснення громадського контролю покладається на громадські організації, центри соціальних служб для молоді, служби у справах неповнолітніх та трудові колективи. Такий контроль може здійснюватись спеціально призначеними за їх згодою представниками [3, с.29].

Громадський контроль вищевказаних органів та установ полягає в тому, що їх члени всебічно сприяють в трудовому та побутовому влаштуванні умовно-дostroково звільнених, надаючи їм роботу на своєму підприємстві. Культурно-просвітницькі установи допомагають організувати проведення культурно-масової роботи, а учбові заклади сприяють організації загальноосвітнього та професійно-технічного навчання цих осіб.

Незалежно від призначення представника, що безпосередньо здійснює громадський контроль, всі члени трудового колективу або громадської організації, котрий узяв на себе функцію такого контролю, повинні приймати активну участь у виправленні та ресоціалізації засудженого,

проводити з ним виховну роботу. Дана діяльність здійснюється у тісному контакті зі спостережними комісіями, службами у справах неповнолітніх та центрами соціальних служб для молоді.

Окрема роль у здійсненні громадського контролю відведена громадським вихователям неповнолітніх. Інститут громадських вихователів створений з метою підвищення ролі громадськості у вихованні неповнолітніх, які вчинили злочини. Громадські вихователі входять до складу служб у справах неповнолітніх. Основна задача громадських вихователів – надання допомоги батькам або особам, що їх замінують, у виправленні та ресоціалізації неповнолітніх, звільнених умовно-дostroково.

Суб'єкти громадського контролю за поведінкою звільнених наділені певними повноваженнями по застосуванню до таких осіб заходів громадського впливу, передбачених ст. 162 КВК України. Так, до умовно-дostroково звільнених від відбування покарання осіб, які ухиляються від громадського контролю, збори трудового колективу або громадська організація можуть застосовувати захід впливу у виді громадського попередження[1,].

Громадське попередження представляє собою захід впливу, що застосовується до умовно-дostroково звільнених за порушення ними обов'язків, пов'язаних з таким звільненням та судимістю, зокрема, ухиленням від громадського контролю. Громадське попередження є мірою відповідальності, що застосовується з метою виховання таких осіб та підтримання дисципліни. Це обумовлено і тією обставиною, що особа, яка звільнилася умовно-дostroково, бере на себе певні обов'язки[2,с.23].

Законом не визначається, у якій формі застосовується громадське попередження. Тому видається, що воно може бути винесено як в усній формі з зазначенням про це у протоколі зборів членів громадської організації чи трудового колективу, так і у письмовій формі шляхом складання відповідної постанови та оголошення її підконтрольній особі.

Список використаних джерел:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. Станом на 1 берез. 2010 р. – К.: ПАЛИВОДА. В., 2010 – 96 с.
2. Богатирьов І.Г. Про створення системи ресоціалізації засуджених // Пробл. пенітенц. теорії і практики: Бюл-нь Київськ. ін-ту внутр. справ.К.: / І.Г. Богатирьов – 1998. – № 3. – С.22–28.
3. Науково-практичний коментар Кримінально-виконавчого кодексу України / [І.Г. Богатирьов, О.М. Джужа та ін.]; за заг. ред. д.ю.н., проф. І.Г. Богатирьова– К. : Атіка, 2010. – 434с.
4. Яковець І. Про деякі аспекти концепції державної політики у сфері виконання покарань // Інформаційний бюлетень. – АСПЕКТ.Д.: І. Яковець -2007. -№1. – С.33-36.

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНИЙ ПІДХІД ДО ДОСЛІДЖЕННЯ СПІВУЧАСТІ У ЗЛОЧИНІ

Кваша Оксана Олександрівна,

кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України

Системний підхід відмовляється від однобічних аналітичних лінійно-причинних методів дослідження і основний акцент робить на аналізі цілісних інтегративних властивостей об'єкта, виявленні його різних зв'язків і структури. Системний підхід застосовується також правознавцями. Розгляд групової злочинності з позицій системного підходу дозволяє обґрунтувати: групову злочинність як вид злочинності; включення в неї в якості елементів групових злочинів, осіб, які їх вчинили, злочинних груп; через структуру цих елементів сутнісна властивість

групової злочинності у вигляді суспільної небезпеки, яка не зводиться до суспільної небезпечності елементів, що входять в неї [9, С. 12]. О.А. Арутюнов послідовно у своїх дослідженнях розвиває системний підхід до загальної теорії співучасті у злочин, ґрунтуючи свої висновки на теоріях філософів, які здійснили розробку системного підходу— В.М. Садовський, Е.Г. Юдін, І.В. Блауберг. Розчленування системи призводить до поняття елемента – одиниці, властивості і функції якої визначаються її місцем в межах цілого, при чому властивості цілого не можуть бути зрозумілими без врахування хоча б деяких властивостей елементів і навпаки [2, С.63-70]. Окремі форми співучасті вчені також аналізують, застосовуючи категорію системи: організована група є системою, єдиним злочинним механізмом [3, С. 12]. З рештою саме кримінальне право і кримінальний закон також є системними утвореннями, з чіткою структурою і взаємозв'язками елементів. Загальна і Особлива частини КК пов'язані між собою і утворюють нерозривну системну єдність. Не можна застосовувати кримінально-правову норму, що міститься в Особливій частині КК, не звернувшись при цьому до Загальної частини.

У суспільних науках поняття «система» переважно застосовується на рівні з поняттям «структура». Вчені констатують, що часто у різних галузях науки йдеться загалом про системно-структурне дослідження [1, С.29-31]. Структурний підхід цінний тим, що він дозволяє розкрити «механістичний характер того чи іншого процесу, явища тощо, чого не вдається зробити ніяким іншим способом [7, С. 4]. Вчені в галузі кримінального права А.А. Музика та С.Р. Багров також відзначають, що одним з підходів, споріднених системному (чи яких відносяться до групи системних), є структурний аналіз [5, С. 89].

Ще в середині ХХ століття системно-структурні дослідження починають активно застосовуватись. В результаті чого аналіз систем і структур, розуміння предметів як системних і структурних є однією з характерних особливостей сучасної науки. В.М. Садовський знаходить причину труднощів системно-структурних досліджень у надмірній неоднозначності термінів «система» і «структура», а звідси – у невизначеності взаємовідносин між ними [6, С. 43]. Аналіз поняття структури і системи за тлумаченням філософських словників свідчить про їх нерозривний зв'язок. Структура визначається як закономірний, стійкий зв'язок і взаємовідносини частин та елементів цілого, системи [8, С. 438]; система – множина пов'язаних між собою елементів, які являють собою певне цілісне утворення [8, С. 405]. Визначення змісту категорій структура і система свідчить про їх спільну складову – «цілісність». Не може бути нецілісної системи, як не може бути нецілісної структури. Тому при застосуванні терміну «система» чи «структура» одночасно розуміється цілісний характер досліджуваного об'єкта. Вищенаведені висновки дають додаткові аргументи на користь позиції, що не існує безструктурних систем і безсистемних структур. Тому слід констатувати доцільність системно-структурного підходу до дослідження такого складного системного явища як співучасть у злочині, складних об'єктів.

Також властивості співучасті визначаються не лише властивостями окремих співучасників, скільки властивостями її структури, її особливими інтегративними зв'язками. Співучасть як система складається із дій співучасників (виконавців, організаторів, підбурювачів, пособників), їх функціональних і суб'єктивних зв'язків. Порівняння властивостей, які виокремлюються у кримінально-правовому понятті співучасті як системи, і властивостей системи у філософії, свідчить про їх тотожність. Якщо певні елементи утворюють певну систему, вони не незалежними, самостійними, а залежать один від одного. Лише у тому випадку, якщо фігури включені у структурно-системну єдність, дозволяє говорити про деяку спільність фігур-ролей, лише тоді співучасники стають

співучасниками злочинного діяння. Така системна спільність, як це випливає із досліджень соціальної психології, і є група[4, С. 50].

Злочинний результат у співучасті спричинюється спільними, взаємопов'язаними та взаємодовнюючими діями і підбурювача, і пособника, і, тим більше організатора злочину, який контролює процес вчинення злочину від його початку до завершення. Співучасть у злочині є системою взаємопов'язаних злочинних діянь, які обумовлюють одне одного, і зрештою детермінують настання злочинного результату. Співучасть у злочині є системно-структурним об'єднанням взаємопов'язаних елементів, якими є особи, що взаємодіють в процесі вчинення умисного злочину.

Список використаних джерел:

1. Алексеев И.С. Об элементарной клеточке системно-структурного исследования // Проблемы исследования систем и структур. Материалы конференции. – М., 1965. – С. 29-31.
2. Арутюнов А.А. Системный подход к общей теории соучастия в преступлении // Право и политика. – 2001. – № 10. – С. 63-70.
3. Дубровин И.А. Ответственность за преступления, совершённые группой лиц по предварительному сговору и организованной группой / Дубровин Игорь Анатольевич. – : дисс. на соиск. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология ; уголовно-исправительное право» – М, 2003. – 247 с.
4. Иванов Н.Г. К вопросу о понятии группы в российском уголовном праве // Государство и право. – 2000. – № 11. – С. 44-51.
5. Музыка А.А. Причинная связь: уголовно-правовой очерк / Музыка А.А., Багиров С.Р. – Хмельницкий: Изд-во Хмельниц. ун-та управления и права, 2009 – 112 с.
6. Садовский В.Н. Системы и структуры как специфические предметы современного научного знания // Проблемы исследования систем и структур. Материалы конференции. – М., 1965. – С.41-45.
7. Свидерский В.И., Зобов Р.А. Новые философские аспекты элементарно-структурных отношений. – Л.: ЛГУ, 1970. – 128 с.
8. Философский словарь / Под ред. М.М. Розенталя, П.Ф. Юдина. – М.: Политиздат, 1963. – 542с.
9. Шеслер А.В. Групповая преступность: криминологические и уголовно-правовые аспекты / автореф. дис. на здобуття наук.ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право». – Екатеринбург, 2000. – 32 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ ЗА НОВИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Пастушенко Сергій Володимирович,

кандидат юридичних наук, інспектор відділу соціально-гуманітарної роботи та дозволів Національної академії внутрішніх справ

Злочинність в будь-якій країні є актуальною проблемою, особливо це стосується злочинності неповнолітніх. Ця проблема для нашої держави завжди була і залишається гострою й актуальною. Найпоширенішим методом боротьби зі злочинністю неповнолітніх є їх запобігання. Це завдання є одним з першочергових, що стоїть перед правоохоронною системою держави.

Особливе значення для запобігання і профілактики злочинів серед неповнолітніх мають кримінально-процесуальні заходи, які застосовуються до неповнолітніх, у тому числі й запобіжні заходи. Вони можуть реально сприяти запобіганню злочинів у майбутньому і в той же час забезпечити виправлення підлітків.

Новий Кримінальний процесуальний кодекс змінив систему запобіжних заходів, що можуть застосовуватися до неповнолітніх, зокрема ввівши такий запобіжний захід як домашній арешт, який в сучасних

умовах має бути досить ефективним заходом боротьби зі злочинністю неповнолітніх.

Не можна сказати, що це абсолютно новий запобіжний захід. Він був передбачений ще у Статуті кримінального судочинства 1864 р. Також він існував у Кримінально-процесуальному кодексі УРСР в редакції 1927 року. Зокрема, у ст. 155 вказаного Кодексу було закріплено, що «домовий арешт – це є позбавлення обвинуваченого волі у формі ізоляції його вдома з настановленням варти або без неї». Проте в КПК УРСР 1960 р., який ще діє на сьогоднішній день, вказаний запобіжний захід свого відображення не знайшов.

Домашній арешт, сутність якого полягає в обмеженнях, пов'язаних із свободою пересування неповнолітнього, а також в контролі з боку представників органів внутрішніх справ. Може стати хорошою альтернативою запобіжному заходу у вигляді тримання під вартою. Головною особливістю цього запобіжного заходу є те, що при значному обсязі обмежень і заборон, які покладаються на неповнолітнього, він знаходиться у своєму будинку, зі своїми батьками, може навчатися, що не настільки відобразиться на його психіці, як тримання під вартою.

Такий запобіжний захід передбачений в законодавстві низки країн СНД і Європи. КПК Республіки Казахстану (ст. 149) передбачає запобіжний захід у вигляді домашнього арешту, який застосовується до підозрюваного, обвинуваченого з санкції прокурора або за рішенням суду. В ст. 465 КПК Республіки Білорусь передбачена можливість застосування до неповнолітніх домашнього арешту. Відповідно до ст. 163 КПК Республіки Азербайджан цей запобіжний захід полягає в накладенні обмежень свободи і встановленого постановою суду ряду прав обвинуваченого без взяття його під варту і повної ізоляції від суспільства. Законодавець Російської федерації також передбачив можливість застосування домашнього арешту, який полягає в обмеженнях, пов'язаних зі свободою пересування підозрюваного, обвинуваченого, а також інших заборонах, зокрема спілкування з певними особами, отримання та відправлення кореспонденції, використання засобів зв'язку.

Застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту можливе, коли немає необхідності повної ізоляції неповнолітнього, який підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за вчинення якого законом передбачено покарання у виді позбавлення волі. При його застосуванні повинні обов'язково враховуватися обставини, що підлягають встановленню в справах про злочини неповнолітніх, відповідно до ст. 485 нового КПК України.

В зарубіжних країнах широко застосовуються електронні засоби стеження. Наприклад в Швеції застосовується електронний моніторинг, який полягає в тому, що на руці особи, за якою встановлений нагляд, закріплюється манжета із спеціальним передавачем, що направляє радіосигнали на комп'ютер в офісі управління виконання покарань. У комп'ютері закладений режим для кожного піднаглядного: навчання, робота, будинок, маршрути пересування і так далі. В разі порушення графіку або відхилення від маршруту спрацьовує сигналізація. Стаття 181 нового КПК України передбачає в частині контролю за поведінкою підозрюваного, обвинуваченого, який перебуває під домашнім арештом, використання електронних засобів контролю. Нажаль які саме електронні засоби контролю можна застосовувати і яким чином зі змісту статті не зрозуміло. Окрім зазначеного виду контролю, працівники органів внутрішніх справ також мають право з'являтися в житло особи, до якої застосовується цей запобіжний захід, вимагати надати усні чи письмові пояснення з питань, пов'язаних із виконанням покладених на неї зобов'язань.

На наш погляд, домашній арешт повинен відсторонити неповнолітнього від негативного впливу з боку дорослих підмовників, інших неповнолітніх, при цьому не повинен змінюватися ритм навчання і позитивного розвитку неповнолітнього.

Домашній арешт з економічного погляду є більш ефективним і для людини, і для держави, ніж тримання під вартою, не кажучи вже про моральний аспект. Варто також відмітити, що законодавець в статті 181 нового КПК України не передбачив відповідальності за порушення вимог запобіжного заходу, що може негативно відобразитися на практиці його застосування.

На нашу думку такий запобіжний захід буде сприяти більшій індивідуалізації його застосування до осіб, які не досягли вісімнадцяти років. Неповнолітні не завжди приділяють належне значення своїм протиправним діям і відповідній їх оцінці суспільством. А домашній арешт в свою чергу позбавить їх ілюзії безкарності, надасть можливість самостійно перекоонатися в суттєвості його обмежень.

СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ УХИЛЕННЮ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАНЬ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ: КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИЙ АСПЕКТ

Бандоля Людмила Григорівна,

викладач циклу загальноюридичних дисциплін Чернігівського юридичного коледжу ДПтС України, ад'юнкт кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

Потужний спеціально-кримінологічний потенціал запобігання ухиленню від відбування покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, містять норми кримінально-виконавчого законодавства. Відповідно до ч. 2 ст. 50 КК України, покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами [1]. Для досягнення мети виправлення засуджених та запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами, кримінально-виконавче законодавство встановлює порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань, визначає засоби виправлення і ресоціалізації засуджених, правовий статус засуджених, гарантії захисту їхніх прав, законних інтересів та обов'язків, регламентує порядок надання допомоги особам, звільненим від покарання.

Відмова від злочинної поведінки особи, яка перебуває на обліку кримінально-виконавчої інспекції (КВІ) (зокрема, від ухилення від відбування покарання), теоретично ймовірна лише за умови повної реалізації усіх складових мети покарання. Мета спеціального запобігання досягається тоді, коли засуджений виправився, тобто досяг відповідного (краще навіть найвищого) ступеня виправлення. Відповідно до ч. 1 ст. 6 КВК України, під виправленням засудженого розуміється процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослужняної поведінки [2].

Нагадаємо, що у кримінально-виконавчому праві і відповідно у галузевому законодавстві закріплено такі ступені виправлення засуджених: 1) «засуджений стає на шлях виправлення». За таких умов до відповідного засудженого може застосовуватися зміна умов тримання як форма диференціації та індивідуалізації виконання покарання (ст. 100, 101 КВК України); 2) «засуджений став на шлях виправлення»; 3) «засуджений довів своє виправлення».

Відповідно до ст. 81 КК України, ч. 2 ст. 46 КВК України засуджені до виправних робіт за зразкову поведінку і сумлінне ставлення до праці

можуть бути у встановленому законом порядку представлені до умовно-дострокового звільнення або заміни невідбутої частини покарання штрафом.

Проте проблемними, на наш погляд, залишаються такі питання застосування зазначених заохочувальних норм:

1) абз. 2 ч. 2 ст. 46 КВК України, містячи норму про заміну невідбутої частини покарання у виді виправних робіт штрафом, вступає у колізію з матеріальною нормою ч. 1 ст. 82 КК України, яка не містить у своєму переліку видів покарань, у разі призначення яких можливим видається застосування інституту заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, покарання у виді виправних робіт;

2) абз. 2 ч. 2 ст. 46 КВК України містить норму про застосування двох різних за правовим статусом інститутів (умовно-дострокове звільнення або заміна невідбутої частини покарання більш м'яким), встановлюючи при цьому однакові критерії (зразкова поведінка і сумлінне ставлення до праці) і не проводячи диференціації на ступені виправлення, які, у свою чергу, виступають матеріальними підставами застосування зазначених інститутів: а) для умовно-дострокового звільнення – «засуджений довів своє виправлення», б) для заміни невідбутої частини покарання більш м'яким – «засуджений став на шлях виправлення».

От і виходять, що неповною мірою при виконанні покарання у виді виправних робіт реалізуються принципи справедливості, рівності засуджених перед законом, диференціації та індивідуалізації виконання покарань, раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правосудної поведінки, поєднання покарання з виправним впливом. А це аж ніяк не позитивно впливає на внутрішній стан засуджених до виправних робіт, що може вилитися у зневіру щодо адекватності та справедливості системи кримінальної юстиції та поглибити кримінальну спрямованість особи засудженого, що у підсумку може вилитися у вчинення такого злочину як ухилення від відбування покарання (ч. 2 ст. 389 КК України).

У викладеному вище і вбачається немаловажна роль норм кримінально-виконавчого законодавства як інструментів забезпечення запобігання ухиленню від відбування покарань, не пов'язаних з позбавленням волі.

Поряд із цим, з метою усунення виявлених колізій кримінального та кримінально-виконавчого законодавства, нами пропонується наступне:

– доповнити ч. 1 ст. 82 КК України після слів «у виді» словами «виправних робіт», і далі за текстом;

– враховуючи закономірності ч. 2 ст. 81 та ч. 3 ст. 82 КК України та ч. 2 ст. 46 КВК України, звернути увагу правозастосувача (КВІ та суду), що при виборі застосування до засудженого до виправних робіт умовно-дострокового звільнення або заміни невідбутої частини покарання штрафом, поведінка засудженого і його ставлення до праці не можуть бути однаковими, тобто як це прямо зазначено у статті – відповідно зразковою і сумлінним. Для застосування умовно-дострокового звільнення засуджений сумлінною поведінкою і ставленням до праці має довести своє виправлення, а для застосування заміни невідбутої частини покарання більш м'яким засуджений має стати на шлях виправлення (курсив наш. – Л. Б.).

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print1327310410998356>.

2. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 лип. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3–4. – Ст. 21 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1129-15/print1327311348157331>.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ПОВОДЖЕННЯ З ЖІНКАМИ, ЯКИМ ПРИЗНАЧЕНО ПОКАРАННЯ У ВИДІ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ, ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ

Іваньков Олег Ігорович,

начальник кабінету спеціальних дисциплін Чернігівського юридичного коледжу ДІПТС України, ад'юнкт кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

Перед незалежною Україною постає низка важливих завдань, які пов'язані зі становленням демократичної держави – повноправного учасника міжнародних правовідносин. Уряд країни постійно розробляє спеціальні програми, спрямовані на світову інтеграцію. Поряд із цим, важливого значення для міжнародного співробітництва набуває відповідність норм національного законодавства міжнародним стандартам, зокрема норми кримінально-виконавчого законодавства, які регулюють виконання/відбування покарання у виді довічного позбавлення волі, призначеного жінкам.

Проблемні питання довічного позбавлення волі жінок частково розглядалися у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, Г. З. Анашкіна, Ю. М. Антоняна, Л. В. Багрий-Шахматова, В. А. Бадири, І. Г. Богатирьова, Т. А. Денисової, С. І. Дементьєва, В. О. Меркулової, О. С. Міхліна, Л. О. Мостепанюк, В. І. Селівєрстова, А. Х. Степанюка, І. С. Яковець та ін.

Відповідно до ч. 1 ст. 150 КВК України, жінки, засудженні до довічного позбавлення волі, тримаються у секторах середнього рівня безпеки виправних колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання та виправних колоніях середнього рівня безпеки [1]. 2003 року в Качанівській виправній колонії № 54 Харківської області було відкрито сектор середнього рівня безпеки для утримання жінок з усіх областей України, засуджених до довічного позбавлення волі. Станом на квітень 2012 р. в установі тримаються 20 жінок, засуджених до даного виду покарання [2].

Основними міжнародними документами, що регулюють дане питання, виступають Європейська конвенція з прав людини – Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню 1987 р., Європейські пенітенціарні правила за оновленою редакцією від 11 січня 2006 р.

Слід зазначити, що для засуджених до довічного позбавлення волі жінок встановлюється режим, передбачений для тримання засуджених у виправній колонії середнього рівня безпеки, з урахуванням особливостей їх правового статусу. До цієї категорії засуджених застосовуються вимоги щодо їх роздільного утримання, передбачені ст. 92 КВК України, які в повному обсязі відповідають встановленим міжнародним вимогам, та мають за мету, по-перше, відокремити від інших тих засуджених, які з огляду на вчинені ними злочини або їх кримінологічну характеристику можуть використовувати спільне розміщення на свою користь, або які можуть негативно впливати на інших засуджених, по друге, сприяти такому розміщенню засуджених, яке надає можливість більш раціонального застосування основних засобів виправлення і ресоціалізації з урахуванням особливостей їх правового статусу та вимог режиму тримання.

Особливостями медико-санітарного та матеріально-побутового забезпечення засуджених жінок до довічного позбавлення волі є те, що враховуючи відмінність їх умов тримання порівняно із засудженими до позбавлення волі чоловіків, вони забезпечуються згідно з вимогами, передбаченими для виправних колоній середнього рівня безпеки з урахуванням фізіологічних особливостей жінок. У Правилах внутрішнього розпорядку установ виконання покарань передбачено створення у відділеннях соціально-психологічної служби спеціальних приміщень для здійснення особистої гігієни засуджених жінок [3]. Наступною особливістю є забезпечення виправних колоній для тримання засуджених жінок гінекологічним кабінетом та відповідними медичними працівниками. Розглядаючи особливості спілкування засуджених до довічного позбавлення волі із зовнішнім світом, необхідно відзначити, що стосовно даної категорії засуджених не передбачено надання тривалих побачень, на відміну від засуджених до позбавлення волі на певний строк; короткострокові побачення надаються один раз на три місяці. Усі інші можливості аналогічні тим, які передбачені для засуджених до покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Європейська практика виконання покарань передбачає обов'язкове залучення як засуджених до позбавлення волі на певний строк, так і засуджених до довічного позбавлення волі до відвідування психокорекційних та навчальних програм, які проводяться, поряд зі спеціалістами пенітенціарних установ, цивільними соціальними працівниками. Ураховуючи європейську суспільну думку та вимоги міжнародних документів у галузі захисту прав людини, кримінально-виконавче законодавство України передбачає можливість отримання засудженими до довічного позбавлення волі загальної середньої освіти, для чого обладнуються спеціальні консультативні пункти, з урахуванням необхідності забезпечення особистої безпеки відвідувачів.

У якості висновку слід зазначити, що Європейські пенітенціарні правила не мають обов'язкової сили щодо їх застосування, вони носять рекомендаційний характер і застосовуються з урахуванням історичних, економічних, соціальних та культурних особливостей країн. Головна мета цих правил – привести у відповідність умови тримання засуджених із загальноновизнаними правами людини, визначити основні загальноприйнятні принципи, яким повинна відповідати діяльність, пов'язана з виконанням та відбуванням покарань. Незважаючи на значну наукову та законодавчу роботу в галузі захисту прав засуджених, залишається суперечливим питання щодо порядку та умов відбування покарання у виді довічного позбавлення волі жінками, що потребує подальшої уваги як науковців, так і практичних працівників Державної пенітенціарної служби України.

Список використаних джерел:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 лип. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3–4. – Ст. 21 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1129-15/print1327311348157331>.
2. Ніна Карпачова : «Покарання у вигляді довічного позбавлення волі для жінок треба замінити на гуманніше» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ombudsman.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1600:-l-r&catid=7:2010-12-07-14-39-36&Itemid=69.
3. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань від 25 груд. 2003 р. № 275 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1277-03/print1328558184814949>.

СПІВПРАЦЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ІЗ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ ЩОДО НАВЧАННЯ ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Шаповалова Ірина Володимирівна,

головний спеціаліст у зв'язках зі засобами масової інформації та громадкістю Управління ДПтС України у Вінницькій області

Навчання взагалі, а тим паче засуджених, досить важка та копітка діяльність, яка вимагає максимальних зусиль, щоб засуджений зміг в кримінально-виконавчій установі засвоїти навчальний матеріал і у подальшому застосувати отримані знання, уміння та навички на практиці. Цілком зрозуміло, що з огляду на специфіку функцій та повноважень, ДПтС України не може самостійно забезпечувати цей процес.

Ми підтримуємо позицію вчених у галузі педагогічного спрямування, що розвиток співпраці з відповідними інституціями, формування стратегії спільної відповідальності за надання освітніх послуг засудженим, розвиток освіти в установах ДПтС України, яка відповідно до європейських норм повинна бути «інтегрована до загальнонаціональної системи освіти і професійного навчання з тим, допоможе засудженим після звільнення продовжити свою освіту й професійну підготовку» [1].

Водночас, процес співпраці у сфері виконання покарань і реалізації основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених (зокрема, загальноосвітнього і професійно-технічного навчання) закономірний і виправданий. Кримінально-виконавча діяльність – складна система, що включає в себе як складові різні види діяльності всіх структурних підрозділів органів і установ виконання покарань, а також інших учасників кримінально-виконавчих правовідносин, які є самостійними системами більш низького рівня. У загальному вигляді співпраця може бути визначена як реалізація активності двох і більше суб'єктів спільної діяльності для досягнення загальної мети в конкретній сфері науки та практики [2, с. 36].

До суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин, які сприяють отриманню освіти засудженими до позбавлення волі, слід віднести МОН молоді і спорту України, Академію педагогічних наук України, місцеві органи управління освітою, інші міністерства тощо.

Вибірковий моніторинг організації роботи загальноосвітніх навчальних закладів при установах ДПтС України, зокрема у Вінницькій області показав наявність проблемних питань, пов'язаних у першу чергу зі слабкою методичною роботою викладацького складу, недостатнім контролем за якістю надання освітніх послуг засудженим з боку фахівців місцевих органів управління освітою.

Тому серед пріоритетних завдань, які ставить перед собою ДПтС України слід виділити співпрацю органів управління освітою у сфері роботи загальноосвітніх навчальних закладів при установах ДПтС України, зокрема: забезпечення своєчасного контролю та аналізу їх діяльності; координації спільних заходів щодо освітніх послуг тощо..

Наступним кроком до співпраці є розробка спеціальних навчально-виховних програм (навчальних модулів), які мають враховувати значну педагогічну заанедбаність більшості засуджених, передбачати інтенсифікацію навчального процесу та створення належної навчально-методичної та матеріально-технічної бази. Сьогодні ще не можна сказати,

що навчально-методична та матеріально-технічна база повністю забезпечує потреби загальноосвітніх навчальних закладів при установах ДПтС України. Ця робота потребує подальшої уваги і приносить результати лише за умов тісної співпраці органів і установ ДПтС України з регіональними органами управління освітою.

Важливо зазначити, сьогодні на порядку денному стоїть питання про відкриття на базі виховних колоній факультативних курсів за сприяння різних міністерств і відомств. Такі курси підготовки молодшого медичного персоналу за сприяння Міністерства охорони здоров'я та МОН молоді і спорту України, зокрема, вже діють у Мелітопольській виховній колонії (єдина установа для тримання засуджених) [3].

Нагальним питанням сьогодення є розширення співпраці установ ДПтС України з вищими навчальними закладами на постійній основі. Така взаємовигідна співпраця, з одного боку, надасть можливість проходження студентами вищих навчальних закладів гуманітарного профілю педагогічної практики (стажування) на базі установ ДПтС України (з можливим подальшим працевлаштуванням). З іншого боку, викладачі та студенти цих закладів можуть сприяти організації заходів з підвищення професійної компетентності персоналу установ ДПтС України, надавати методичну і практичну допомогу в організації роботи гуртків і факультативів національно-патріотичного спрямування для засуджених, активізувати та удосконалювати позакласну роботу, у тому числі вивчення українознавства та краєзнавства.

Ще одним з цікавих позитивних прикладів такого сприяння є співпраця з Європейським університетом. Заслугує на увагу ініціатива щодо сприяння залученню до навчання в Європейському університеті дітей громадян, які відбувають покарання. Такий цікавий підхід запропонований не лише з точки зору підтримки соціально незахищених верств молоді. Однією з цілей такої пропозиції є сприяння реабілітації батьків, які опинилися у місцях позбавлення волі та не в змозі надати повноцінну допомогу та підтримку своїм дітям у навчанні, збереженню та укріпленню їх соціальних зв'язків, підвищенню відповідальності батьків за долю своїх дітей.

Незважаючи на позитивні моменти розвитку системи надання освітніх послуг засуджених, в кримінально – виконавчих установах ДПтС України робота у цьому напрямі має багато питань, які потребують свого вирішення з боку зацікавлених суб'єктів щодо створення сприятливих умов для загальноосвітнього і професійно-технічного навчання осіб, які відбувають покарання в органах і установах Державної пенітенціарної служби України.

Список використаних джерел:

1. Калашник Н. Г. Соціально-психологічні аспекти оптимізації навчально-виховного процесу в закладах освіти при виховних колоніях для неповнолітніх засуджених : метод. рек. / Н. Г. Калашник, Н. Ю. Максимова, О. Б. Янчук. – К., 2009. – С. 82–83.
2. Богатирьова О. І. Реалізація права осіб, засуджених до позбавлення волі, на отримання освіти в умовах реформування пенітенціарної системи України : монографія / О. І. Богатирьова, С. В. Сюр ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. І. Г. Богатирьова. – Бровари : Хм ЦНТЕІ. 2010. – 126 с.
3. Сюр С. В. Освіта засуджених в установах виконання покарань Державної пенітенціарної служби України / С. В. Сюр // Теоретичні та практичні проблеми удосконалення діяльності кримінально-виконавчої системи України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (4 травня 2011 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ. – 2011. – С. 186–188.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ БОРОТЬБИ ІЗ ЗЛОЧИНАМИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ В УКРАЇНІ

Скрипка Інна Володимирівна,

молодший науковий співробітник наукової лабораторії психологічного забезпечення навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, директор навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ *Колб О.Г.*

Згідно статті 13 Конституції України земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу [1].

Стаття 66 Конституції України зобов'язує кожного громадянина не заподіювати шкоду природі, культурній спадщини, відшкодовувати завдані ним збитки [1].

Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується. Використання власності на землю не може завдавати шкоди права і свободам громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі [2].

Надра – частина земної кори, що розташована під поверхнею суші та дном водоймищ і простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення та освоєння [3].

Води – усі, крім морських, води (поверхневі, підземні), що входять до складу природних ланок кругообігу води [4], [5, с.410].

Ліс – це сукупність землі, рослинності, я якій домінують дерева та чагарники, тварини, мікроорганізми та інших природних компонентів, що в своєму розвитку біологічно взаємопов'язані, впливають один на одного і на навколишнє середовище [6].

З метою охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини в Україні здійснюється екологічна політика, спрямована на збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захисту життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів.

Охорона довкілля є важливою функцією нашої держави і саме Кримінальний кодекс (далі КК) України встановлює відповідальність за найнебезпечніші злочини в галузі довкілля.

Як свідчить правоохоронна практика, найбільша злочинна активність проявляється у регіонах, де існують умови для незаконного природокористування. Останнім часом частіше стали вчиняються такі види злочинів проти довкілля, як протиправна розробка надр, заготовка лісу, незаконне полювання та ін..

Разом з тим, слід зауважити, що практика притягнення винних осіб у вчиненні злочинів у сфері охорони довкілля до кримінальної відповідальності та призначення покарання за злочини даної категорії не повною мірою виконує каральну та превентивну функцію. Більш того,

незважаючи на те, що громадська думка зорієнтована на жорсткіше ставлення до злочинів даної категорії, судами припускаються не виправдані послаблення злочинцям при призначенні передбаченої законом міри покарання.

Саме тому кримінально-правова характеристика злочинів проти довкілля є, у першу чергу, визначенням його родового об'єкта як «гарантованого Конституцією права громадян на безпечне довкілля, а також суспільних відносин у сфері охорони й відтворення навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини» [7].

Як показує вивчення чинного КК України, усі без винятку злочини проти довкілля є предметними. Аналіз норм статей 236-254 розділу VIII КК України, крім цього дає підстави для висновку, що предметами даної категорії можуть бути: відомості про стан екологічної обстановки (ст. 238), земля (ст. 239, 239-1, 239-2, 254), її надра (ст. 240), атмосферне повітря (ст. 241), вода (ст. 242), море як морська екосистема (ст. 243), континентальний шельф і його природне багатство (ст. 244), лісові масиви та зелені насадження (ст. 245), дерева та чагарники (ст. 246), рослини і їх плоди (ст. 247), дикі звірі й птахи (ст. 248) та інші [8, с. 485], [9, с. 422].

Об'єктивна сторона злочинів проти довкілля характеризується:

- вчиненням діяння (дії чи бездіяльності), що полягає в порушенні правил охорони навколишнього середовища, раціонального природокористування чи екологічної безпеки;
- настання передбачених законом наслідків (шкода здоров'ю людини чи довкіл्लю, загибель людей, інші тяжкі наслідки);
- причинний зв'язок [10, с. 34].

Суб'єктивна сторона передбачає необережну чи змішану форму вини, передусім це стосується всіх злочинів у статтях з банкетною диспозицією. Поряд з цим злочини, що передбачені ст. ст. 238, 240, 246, ч. 1 ст. 243, ч. 2 ст. 244, ч. 1 ст. 252 ККУ вчиняються з умисною формою вини [11, с. 114].

Таким чином, слід констатувати, що злочини у сфері довкілля носять підвищену суспільну небезпеку та потребують посиленої уваги усіх без винятку правоохоронних органів України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – ст. 141-
<http://zakon.rada.gov.ua>
2. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля: Постанова Пленуму Верховного Суду України №17 від 10 грудня 2004р. -
<http://zakon.rada.gov.ua>
3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. -
<http://zakon.rada.gov.ua>
4. Хохлова І.В., Шем'яков О.П. Кримінальне право України (Особлива частина). Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 688с. -
<http://zakon.rada.gov.ua>
5. Гавриш С.Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні. Проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства. – К.: 2002. – 634с. -
<http://zakon.rada.gov.ua>
6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. – К.: Вид. Паливода А.В., 2011.-
212с. - <http://zakon.rada.gov.ua>
7. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. - №2768-III - <http://zakon.rada.gov.ua>
8. Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. - №132/94-ВР- <http://zakon.rada.gov.ua>
9. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. - №213/95-ВР- <http://zakon.rada.gov.ua>
10. Про затвердження Правил охорони поверхневих вод від забруднення зворотними водами: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 1999р. - №465// Офіційний вісник України. – 1999. - №13. – ст. 518. - <http://zakon.rada.gov.ua>
11. Лісовий кодекс України від 21.01.1994р. – №3852-XII- <http://zakon.rada.gov.ua>

**ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ ЗА НОВИМ КРИМІНАЛЬНИМ
ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ**

Мазур Оксана Степанівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права і криміналістики навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

У новому Кримінальному процесуальному кодексі вводиться нове поняття - повідомлення про підозру. Відповідно до ст. 276 нового КПК повідомлення про підозру обов'язково здійснюється шляхом вручення письмового повідомлення про підозру (ст. 278) у наступних випадках: 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; 2) обрання до особи одного з передбачених КПК запобіжних заходів; 3) наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Після повідомлення про підозру, або якщо особа затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, вона набуває статус підозрюваного у кримінальній справі (ст. 42 нового КПК). В новому законі, також зазначаються права підозрюваного, яких стало значно більше. Адже, практика свідчить, що саме на етапі виникнення підозри, допускається дуже багато порушень прав та законних інтересів осіб. І причиною цього є наявність певного протиріччя у нормативному врегулюванні кримінально-процесуальної діяльності, пов'язаної з формуванням підозри і встановленням підозрюваного.

І хоча в новому КПК законодавець намагався усунути цю колізію, все ж таки йому не вдалося зробити це повною мірою, оскільки в законі відсутнє поняття самої підозри. І тому, новий інститут повідомлення про підозру викликає більше запитань, ніж містить відповідей.

Якщо у слідчого виникає підозра стосовно конкретної особи, то це ще не означає, що така особа стає одразу підозрюваною у процесуальному сенсі. Лише офіційне повідомлення про підозру є юридичним фактом, завдяки якому в дію запускається весь механізм реалізації прав та законних інтересів підозрюваного. Проте, поява у кримінальному процесі підозрюваного не виключається й через застосування до нього заходів процесуального примусу, що не розкриває дійсної природи підозри. У такій ситуації нібито підозра формулюється через примус, але ж підозру породжує далеко не примус, а навпаки – підозра має тягнути застосування заходів примусу. На жаль, поняття «підозра» продовжує пов'язуватися із застосуванням органом досудового розслідування до особи запобіжного заходу.

Буквальне тлумачення закону припускає обов'язок слідчого ухвалити процесуальне рішення, що ставить особу в становище підозрюваного, а вже потім перевіряти наявну підозру. У зв'язі «підозра» - «підозрюваний» перший елемент – підозра, який об'єктивно є причиною, за законом може з'явитися після появи другого елементу – підозрюваного. Якщо суворо слідувати цій логіці законодавця, то не підозрюваний з'являється у зв'язку з підозрою, що сформувалася, а підозра формується лише з появою підозрюваного. Це не тільки суперечить логіці розслідування злочинів, але і філософським категоріям, які діють [1, с. 12].

Етимологічне значення терміну «підозра» тісно пов'язане з терміном «підозрюваний» і означає припущення, засноване на сумніві у правильності, законності чітких дій. Підозра – це припущення стосовно суб'єкта злочину, імовірне пояснення щодо якихось фактів чи обставин.

Якщо звернутися до історії виникнення і розвитку інституту підозри, то слід зазначити, що поява цієї фігури в процесі не пов'язана із застосуванням затримання чи інших заходів примусу.

Термін «підозра» на законодавчому рівні був закріплений на початку XVIII ст. «Коротке зображення процесів» 1716 р. містить спеціальну главу, присвячену «допиту із пристрасію», де обгрунтована підозра судді про здійснення особою злочину є умовою застосування тортур при її допиті. З вказаного періоду підозра в кримінальному процесі виконує роль вірогідного висновку органу кримінальної юстиції про причетність особи до вчинення злочину. За цим висновком усе розслідування зосереджувалося на з'ясуванні дійсної участі особи у вчиненні злочину і збиранні доказів її винуватості.

У «Зводі Законів Російської імперії» 1832 р. вживається слово «підозра», коли йдеться про вирок «із залишенням в підозрі». Хоча О.Ф. Кистяковський відзначав, що в Зводі Законів у редакціях 1832 і 1857 рр., передбачалось ув'язнення як тюремне, так і при поліції, в першу чергу для обвинувачених, але такий запобіжний захід як тримання під вартою застосовується також до підозрюваних у виготовленні фальшивої монети, а затримуються поліцією й особи, які просто не мають з собою паспорта [2, с.103-105]. Потрібно враховувати, що Звід законів – це не кодекс, а лише зібрання певним чином систематизованих і компільованих текстів законів, з усіма їх недоліками і неузгодженістю. Аналіз його положень вказує на досить повільне використання законодавцем багатьох процесуальних категорій і це мабуть влаштовувало практику того часу, оскільки місяця попереднього ув'язнення належали поліції, а для застосування запобіжних заходів законом взагалі не було встановлено будь-яких форм, процедур і формальних актів. Все тоді чинилося на розсуд чиновників.

У радянській період, до середини XX ст. ідея підозри мала на практиці дещо спотворений, парадоксальний вигляд: за наявності у органів досудового розслідування фактичних даних, що давали підстави підозрювати особу у вчиненні злочину, вона мала статус не підозрюваного, а обвинуваченого чи свідка, оскільки закон не передбачав етап підозри та фігури підозрюваного.

З метою розвитку засад підозри, М.С. Строгович запропонував вважати підозрюваними лише тих осіб, щодо яких було застосовано затримання або інший запобіжний захід до притягнення як обвинувачених [3, с.118]. Така позиція знайшла підтримку у КПК 1960 р., який визначив поняття і статус підозрюваного, але залишив поза увагою головне – підозру. В результаті питання про її місце і роль взагалі не підіймалося, а теорія і практика пішли шляхом «підозрюваний - підозра», хоча насправді повинно бути навпаки.

Дійсно, поняття «підозра» й «підозрюваний» тісно пов'язані між собою і не можуть існувати одне без одного. Підозрюваний може стати суб'єктом кримінально-процесуальної діяльності лише за наявності підозри.

Отже, ми вважаємо, що законодавцю доцільно включити до гл.22 «Повідомлення про підозру» нового КПК статтю з назвою «Підозра» наступного змісту: «Підозра – це сформований на підставі зібраних і перевірених під час досудового розслідування фактичних даних висновок слідчого і/або прокурора про причетність конкретної особи до вчинення

певного кримінального правопорушення (злочину або кримінального проступку)»).

Список використаних джерел:

1. Кистяковский А. О пресечении обвиняемому способов уклоняться от следствия и суда / А. Кистяковский. – СПб: Изд-е Судебного вестника, 1868. – 194 с.
2. Строгович М. С. Уголовное преследование в советском уголовном процессе / М. С. Строгович. – М.: Изд-во АН СССР, 1951. – 191 с.

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УЧАСТІ ЗАХИСНИКА В ПРОЦЕСІ
УКЛАДАННЯ УГОД ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ ЗА НОВИМ
КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ**

Теремецький Владислав Іванович,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
навчально-наукового інституту права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ

Кмитюк Олена Миколаївна,

аспірант кафедри кримінального процесу та криміналістики Харківського
національного університету внутрішніх справ

Становлення України як незалежної, демократичної та правової держави зумовлює необхідність вироблення нових науково-обґрунтованих підходів до розвитку її правової системи. Визначальним етапом на цьому шляху стало прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), який має забезпечити реальну правову захищеність особи, розширення і зміцнення правових гарантій її прав і свобод, утвердження незалежної судової влади, як необхідної умови функціонування демократичної правової держави.

Новий КПК вносить суттєві зміни до існуючого порядку кримінального провадження та запроваджує низку нових для вітчизняного законодавства інститутів. Найбільшу критику серед таких інститутів викликав інститут угод про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим, як форма особливого порядку кримінального провадження. Запровадження в кримінальному судочинстві цього інституту безперечно є смисливим кроком на шляху до лібералізації та демократизації кримінального процесу. Однак, за умов незавершеної правової реформи в Україні існування інституту угод про визнання винуватості, зважаючи на суперечливе викладення окремих його положень, може призвести до проблем у правозастосуванні.

Угода про визнання винуватості являє собою домовленість обвинувачення та захисту щодо вирішення кримінальної справи на взаємовигідних умовах – визнання обвинуваченим вини в обмін на м'якшу міру покарання, ніж та, що визначена законом за вчинений злочин [2, с. 5]. Укладання такої угоди має обумовлюватися наявністю суспільного інтересу, який відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 470 КПК полягає в забезпеченні швидшого досудового розслідування і судового провадження, викритті більшій кількості кримінальних правопорушень; запобіганні, виявленні чи припиненні більшій кількості кримінальних правопорушень або інших більш тяжких кримінальних правопорушень [1]. Разом з тим, невирішеним залишається питання щодо правових гарантій дотримання прав та законних інтересів підозрюваного чи обвинуваченого на етапі безпосередніх переговорів щодо змісту такої угоди, адже досягнення такого суспільного інтересу не повинно супроводжуватися порушенням закону.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 468 КПК, угода про визнання винуватості може бути укладена між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим.

Утім, процесуальна роль захисника у процедурі проведення переговорів про визнання вини у КПК урегульована недостатнім чином: не встановлено право захисника ініціювати проведення переговорів про визнання вини в разі наявності в нього відповідного доручення від підозрюваного (обвинуваченого), не передбачено право підозрюваного (обвинуваченого) на присутність захисника під час проведення таких переговорів.

Вказані прогалини в правовому регулюванні створюють підґрунтя для порушення прав та законних інтересів підозрюваного чи обвинуваченого, адже зміст угоди про визнання винуватості передбачає істотні умови, щодо яких сторони мають дійти згоди і немає гарантій, що підозрюваний, обвинувачений буде спроможний без належної правової допомоги дійти згоди щодо укладення такої угоди без шкоди для власних інтересів. Серед таких умов, зокрема формулювання підозри чи обвинувачення, його правова кваліфікація з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини. Варто погодитись з науковцями, які наголошують на необхідності обов'язкової участі захисника в процесі укладання угоди про визнання винуватості, оскільки це попередить випадки вчинення незаконних дій щодо підозрюваного та обвинуваченого з боку правоохоронних органів, розширить дію принципу змагальності при закінченні досудового розслідування кримінальних справ [4, с. 59]. При цьому, важливо звернути увагу на недопустимість впливу з боку захисника та обвинувача на підозрюваного, обвинуваченого під час формування його рішення стосовно укладання угоди про визнання вини чи її невизнання. Основними учасниками угоди є обвинувачений та прокурор, які на початковому етапі обговорення угоди висувують взаємовигідні пропозиції, на основі яких буде вирішено, чи матиме місце угода про визнання винуватості [3, ст. 10].

Підтримуючи позицію науковців щодо обов'язкової участі захисника в процесі укладання угоди про визнання винуватості, зауважимо, що відмова обвинуваченого від захисника до початку переговорів або в їхньому процесі повинна допускатися тільки в присутності захисника. Якщо обвинувачений відмовляється від захисника в процесі переговорів, то їх потрібно відкласти доти, поки в справі не буде допущений інший захисник, обраний обвинуваченим або призначений за його згоди [5]. Відмова від захисника за його відсутності не усуне можливих незаконних прийомів щодо підозрюваного, обвинуваченого з метою примусити їх до відмови від захисника. За таких умов немає гарантій, що кримінальна справа буде розслідувана повно, всебічно й об'єктивно, а пропозиція обвинувачуваному визнати вину надійшла не у зв'язку з відсутністю переконливих доказів його винуватості.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651a-17>.
2. Пушкар П. В. Угода про визнання вини у сучасному кримінальному процесі: порівняльно-правове дослідження: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / П. В. Пушкар. – К., 2005. – 23 с.
3. Соловей Г. В. Угоди про визнання вини у новому Кримінально-процесуальному кодексі України / В. І. Теремецький, Г. В. Соловей // Юридична наука. – 2012. – № 7. – С. 54–61.
4. Філін Д. В. «Угода про визнання вини» та можливості її застосування у кримінальному судочинстві України / Д. В. Філін // Форум права. – 2011. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11fdvkc.pdf>

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ ПОТЕРПІЛОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ (ЗА НОВИМ КПК УКРАЇНИ)

Гловнюк Ірина Василівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія»

Новий КПК України значно трансформував роль потерпілого у кримінальному провадженні.

Перш за все, слід відмітити те, що, у відповідності до ч. 1 ст. 55 КПК, потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди. Статус потерпілого за новим КПК України виникає з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого, а також з моменту визнання особи потерпілою за її письмовою згодою (у випадку, якщо особа не подала заяву про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяву про залучення її до провадження як потерпілого); ці норми свідчать про спрощення порядку набуття статусу потерпілого.

Новелою нового КПК, крім іншого, є і те, що потерпілого не віднесено повною мірою до сторони обвинувачення, хоча у КПК 1960 р. потерпілий, відповідно до ст. 261, відноситься до сторони обвинувачення, а підхід про реалізацію цим суб'єктом функцій обвинувачення (кримінального переслідування) активно підтримується і у доктринальних джерелах.

Так, п. 19 ст. 3 КПК передбачає, що до сторони обвинувачення відносяться: слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених цим Кодексом. Такий випадок прямо передбачений ч. 4 та 5 ст. 340: потерпілий, який погодився підтримувати обвинувачення в суді, користується всіма правами сторони обвинувачення під час судового розгляду. У цьому випадку кримінальне провадження за відповідним обвинуваченням набуває статусу приватного і здійснюється за процедурою приватного обвинувачення (однак, на жаль, процедуру здійснення приватного обвинувачення КПК чітко не регламентовано). Крім того, ч. 6 цієї ж статті закріплює, що повторне неприбуття в судове засідання потерпілого, який був викликаний у встановленому КПК порядку (зокрема, наявне підтвердження отримання ним повістки про виклик або ознайомлення з її змістом у інший спосіб), без поважних причин або без повідомлення про причини неприбуття привірюється до його відмови від обвинувачення і має наслідком закриття кримінального провадження за відповідним обвинуваченням.

Ч. 4 ст. 22 КПК указує на те, що у випадках, передбачених КПК, обвинувачення може підтримуватися потерпілим, його представником. Ч. 4 ст. 26 передбачає, що кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення розпочинається лише на підставі заяви потерпілого. Відмова потерпілого, а у випадках, передбачених КПК, його представника від обвинувачення є безумовною підставою для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення, а п. 7 ч. 1 ст. 284 вказує, що кримінальне провадження закривається в разі, якщо потерпілий, а у випадках, передбачених КПК, його представник відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

Таким чином, можна зробити висновок, що у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення потерпілий також є

стороною. Однак, враховуючи, що функція обвинувачення за новим КПК починається з моменту затвердження або складання обвинувального акту прокурором (оскільки, у відповідності до ч. 4 ст. 110 КПК, обвинувальний акт є процесуальним рішенням, яким прокурор висуває обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення і яким завершується досудове розслідування), то, відповідно, потерпілий може реалізувати права сторони лише у судовому провадженні.

ОЗНАКИ КАТУВАННЯ

Катеринчук Катерина Володимирівна,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права і криміналістики навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Конституції України стаття 28 передбачає захист людини від катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує його гідність, поводження чи покарання. Саме тому, Кримінальний кодекс України (далі – КК України) стаття 127 визначає катування як умисне заподіяння сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання шляхом нанесення побоїв, мучення або інших насильницьких дій з метою примусити потерпілого чи іншу особу вчинити дії, що суперечать їх волі, у тому числі отримати від нього або іншої особи відомості чи визнання, або з метою покарати його чи іншу особу за дії, скоєні ним або іншою особою чи у скоєнні яких він або інша особа підозрюється, а також з метою залякування чи дискримінації його або інших осіб.

Відповідно до визначення, що міститься в КК України проявляються основні ознаки катування, а саме:

1. Сильний фізичний біль – це сенсорне або/та емоційне сприйняття людиною дії (дій), що викликані насильством та заподіянням шкоди її здоров'ю;

2. Фізичні чи моральні страждання. О.В. Денисова зазначає, що страждання – це не біль, хоча в повсякденній мові ці слова використовуються як синоніми [1]. Фізичні страждання – це такі страждання, які виникають в наслідок негативного впливу на фізичну сферу особи, тобто фізичний біль – певний психічний стан людини, який визначається сукупністю фізіологічних процесів центральної нервової системи, викликаний надміру сильними чи руйнівними подразненнями. Фізичний біль має гнітючий, тяжкий характер. [2, с. 278]. Відповідно до даного визначення фізичних страждань можливо зробити висновок, що фізичні страждання – це наслідок фізичного болю. З даним твердженням погоджуються Векленко В. та Галюкова М. [3, с. 9], Шарапов Р. Д. [4, с. 122], Палиук В. П. [5, с. 35 - 36], таку ж позицію підтримують інші видання [6, с. 1386].

В такому випадку, ознаки катування, що впливають із статті 127 КК України, не розмежовуються, а доповнюють один одного. На нашу думку, фізичний біль та страждання, це різні та самостійні категорії, які існують окремо один від одного. Тому пропонуємо таке тлумачення *фізичного страждання* – діяння, які зазнала особа, що посягають на її блага та права (здоров'я, свобода, воля, честь, гідність тощо), внаслідок застосування до неї фізичного впливу. Під заходами фізичного впливу слід розуміти дії співробітника міліції, що виявляються в застосуванні мускульної сили та механічного впливу на будь-який орган, частину тіла або весь організм правопорушника без допомоги спеціальних засобів і вогнепальної зброї,

щоб припинити правопорушення, затримати порушника та відвести небезпеку, що загрожує життю й здоров'ю громадян [7].

У психічно здоровій людині фізичні страждання неминуче викликають моральні страждання, які можуть проявлятися у формах образи, сорому, горя, депресії, почуття незворотної втрати тощо [2, с. 278]. Крім того, моральні страждання, як ознака катування, може застосовуватися і без застосування фізичного страждання. Ми вважаємо, що моральні страждання – це несприятливі для людини в психологічному аспекті, переживаннях, пов'язаних із обмеженням або позбавленням яких-небудь прав, що спричиняє шкоду здоров'ю (страх, сором, приниження, образа, депресія, почуття втрати та інше). З нашою думкою не погоджується Денисова О.В., яка наполягає, що психічні страждання, що заподіюються при тортурах, хоч і характеризуються проявом стресового стану потерпілого, проте не носять характеру психічних розладів, хвороби або патології. Останні утворюють склад умисного спричинення тяжкої шкоди здоров'ю і кваліфікуються за ст. 121КК України. Таким чином, моральні страждання, заподіяні потерпілому або іншій собі при тортурах, дійсно порушують його психічне благополуччя, проте спричинення одного тільки етичного страждання, горівниці, приниження не може кваліфікуватися як спричинення шкоди здоров'ю [1].

У ході вибіркового вивчення судових рішень було встановлено, що суди при застосування статті 127 КК України, в основному, не розмежовують ознаки катування. Так, до сильного фізичного болю суди відносяться такі дії: завдання ран ножем в області шиї [8]; удари кулаками по тулубу в область спини та нирок, заламування великого пальця руки, нанесення ударів взутою ногою в обличчя та кулаком по тулубу [9]; нанесенням побоев руками та ногами по всьому тілу [10, 11]; нанесення дерев'яною палицею ударів по тілу (по кисті, ліктю правої руки, 2 удари в нижню частину живота, деєс 3 удари по правій нозі та декілька разів по лівій нозі) [12]; нанесення малолітніх ударів в область голови і обличчя [13] та інше. До моральних страждань були віднесені: пропозиція напоїти сечею, що визнано судом як дії, що принижують людську гідність [9]; заподіяння морального страждання шляхом змушування проти власної волі зізнатися викрадені майна [11].

Список використаних джерел:

1. Денисова О.В. Кримінально-правова характеристика об'єкту тортур і Визначення місця даного складу у системі особливих частини КК України // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І.Вернадського. – 2007. Серія «Юридичні науки». –Т. 20 (59). –№1. – С.75-82. Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/.../12_denisova.pdf
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України[текст]: за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка.–3-є вид., перероб. та доп. / – К.: Атіка, 2004. – 1056 с.
3. Векленко В., Галукова М. Уголовно-правовой анализ понятия «вред здоровью» [Текст] / В. Векленко, М. Галукова // Уголовное право. – 2007. – № 1. – С. 7 – 11.
4. Шарапов Р. Д. Физическое насилие в уголовном праве. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. – 298 с.
5. Палиюк В. П. Возмещение морального (неимущественного) вреда [Текст]: монография / В. П. Палиюк. – К.: Право, 2000. – 272 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] / голов. ред. В. Т. Бусел, редактори-лексикографи: В. Т. Бусел, М. Д. Василюга-Дерибас, О. В. Дмитрієв, Г. В. Латник, Г. В. Степенко. – Видання друге. – К.: Ірпінськ: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
7. Малярченко В. Т.. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України / Малярченко В. Т. Підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2007. – с. Режим доступу: <http://www.ebk.net.ua/Book/SprroU/3-4/328.htm>
8. Постановою № 1-197/2008 р. від 24. 11. 2008р. Липовецького районного суду Вінницької області. Єдиний державний реєстр судових рішень. Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/>
9. Вирок № 1-151/10р. від 04. 06. 2010р. Могилів-Подільський міськрайонний суд Вінницької області. Єдиний державний реєстр судових рішень. Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/>

10. Вирок № 1-136/08 від 26. 08. 2008р. Нововолинський міський суд Волинської області. Єдиний державний реєстр судових рішень. Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/>
11. Вирок №1-285/09 від 11. 11. 2009р. Нововолинський міський суд Волинської області. Єдиний державний реєстр судових рішень. Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/>
12. Вирок № 1-364/11 від 21. 09. 2011р. Прилуцького міськрайонного суду Чернігівської області. Єдиний державний реєстр судових рішень. Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/>
13. Ухвала № 5-334к11 від 17.03.2011р. Колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Єдиний державний реєстр судових рішень. Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/>

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
РЕКУЛЬТИВАЦІ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ**

Лебідь Валерій Іванович,

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Земельні ресурси, на використанні яких формується майже 95% обсягу продовольчого фонду та 2/3 фонду товарів споживання, вважаються первинним фактором виробництва й основою економіки України. Частка земельних ресурсів у складі продуктивних сил держави становить понад 40%. Земельний фонд складається із земель, що мають різноманітне функціональне використання, якісний стан і правовий статус.

Нормативи відведення земельних ділянок для потреб промисловості, транспорту, енергетики в 2,5—2,7 рази перевищують нормативи, прийняті в країнах Західної Європи. Значні території зайняті відходами виробництва, відвальними породами. Широке застосування відкритого способу добування корисних копалин спричинює до знищення ґрунтового покриву на значних площах. Обмеженість і вичерпність територіальних земельних ресурсів, поступове зменшення площі продуктивних земель загострює в окремих регіонах України проблему землезабезпечення. За останні 30—40 років площа ріллі, що припадає на одного мешканця України, скоротилася в середньому на 30 %. У Закарпатській, Київській та Львівській областях на одного мешканця припадає 0,16; 0,36 і 0,33 га ріллі відповідно, що за нормативами Міжнародної комісії з продовольства ФАО при ООН оцінюється як недостатньо, а в областях Донецько-Придніпровського регіону — на рівні нижньої межі [1].

Недостатньо реалізовується одне з головних завдань земельної реформи - раціональне використання та охорона земель. В Україні залишається найвищою в світі розораність сільськогосподарських угідь - 78 відсотків. Роботи щодо раціоналізації землекористування та охорони земель проводяться досить повільно і як результат - деградація ґрунтового покриву деяких територій досягла критичного стану[2].

Серед різновидів заходів з охорони земель статтею 166 Земельного кодексу України, статтею 52 Закону України «Про охорону земель» [3] передбачено проведення рекультивації порушених земель. У цьому зв'язку важливим є з'ясування змісту правовідносин щодо здійснення рекультивації порушених земель як одного з видів заходів по покращенню якісного стану земель.

Земельне законодавство встановлює, що землі, які зазнали змін у структурі рельєфу, екологічному стані ґрунтів і материнських порід та у гідрологічному режимі внаслідок проведення гірничодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт, підлягають рекультивації.

При здійсненні гірничодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт, які не пов'язані із сільськогосподарським використанням земель, рекультивація земель здійснюється відповідно до робочих проектів з рекультивації. Фінансування таких робіт відбувається за рахунок суб'єктів, які проводять вказані роботи. Разом з тим під словосполученням «інші роботи» можна розуміти будь-яку господарську діяльність у тому числі й сільськогосподарську, що фактично означає використання земельної ділянки без дотримання агротехнічних,

екологічних та інших вимог виключно з метою отримання прибутку. Такі землекористувачі ніколи з власної ініціативи та без наявності імперативних вимог компетентних державних органів не будуть витрачати кошти на проведення рекультивациі земель.

Запропонований у вказаних вище нормативно-правових актах принциповий підхід до рекультивациі земель дозволяє стверджувати про те, що землі, стан яких погіршився, в обов'язковому порядку без згоди землевласників та/або землекористувачів [4] підлягають рекультивациі і на час проведення робіт з рекультивациі не використовуються у господарському обігу. При цьому відповідні права землевласника або землекористувача щодо земельної ділянки, крім право користування, зберігаються.

Вилучення з господарського обігу земельних ділянок та проведення їх рекультивациі тягне за собою для відповідного землекористувача додаткові фінансові витрати, оскільки роботи з рекультивациі проводяться на платній основі. Крім того земельна ділянка не використовується за безпосереднім цільовим призначенням і не приносить доходу (прибутку) її законному землекористувачу. Як наслідок землекористувачі не зацікавлені у проведенні робіт з рекультивациі.

Серед можливих видів обмеження у використанні земель, які можуть встановлюватись Земельний кодекс у статті 111 передбачає встановлення заборона на провадження окремих видів діяльності; встановлення умов додержання природоохоронних вимог або виконання визначених робіт. Законна вимога компетентного державного органу до землекористувача щодо здійснення рекультивациі належної землекористувачу земельної ділянки може розглядатись як різновид тимчасового обмеження у використанні земельної ділянки.

Згідно статті 12 Земельного кодексу до повноважень сільських, селищних, міських рад у галузі земельних відносин на території сіл, селищ, міст належить, зокрема, здійснення контролю за використанням та охороною земель комунальної власності, додержанням земельного та екологічного законодавства; обмеження, тимчасова заборона (зупинення) використання земель громадянами і юридичними особами у разі порушення ними вимог земельного законодавства. Ні Державне агентство земельних ресурсів України, ні Міністерство аграрної політики та продовольства України, ні місцеві державні адміністрації подібних повноважень не мають. Але ради не реалізують свої повноваження щодо зобов'язання суб'єктів здійснювати рекультивацию. Судова практика з цього питання відсутня.

Підставою для звернення до суду місцевої ради з вимогою до землекористувача здійснити рекультивацию належної йому земельної ділянки може бути інформація про погіршення якісних характеристик земельної ділянки. Інформацію про можливі зміни у якісних характеристиках ґрунту і стану їх забруднення міститься у агрохімічному паспорті поля, земельної ділянки [5]. Агрохімічна паспортизація орних земель здійснюється через кожні 5 років, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень – через кожні 5-10 років і є обов'язковою для всіх землевласників та землекористувачів. Агрохімічний паспорт поля, земельної ділянки видається у двох примірниках, один з яких зберігається у землевласника або землекористувача, а інший – у центральному органі виконавчої влади з питань формування та забезпечення реалізації державної аграрної політики. Спеціально уповноважені державні органи таким чином мають необхідну інформацію про динаміку якісних характеристик поля, земельної ділянки за значний період часу, звичайно, при умові наявності агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки.

Але законодавство України не встановлює чітких критеріїв, які свідчать про необхідність проведення рекультивациі, якщо погіршення

якісних характеристик земельної ділянки відбувається поступово протягом тривалого часу, наприклад від 5 і більше років.

Отже, проведення рекультивації може здійснюватися і за рішенням суду де позивачем виступає відповідна рада, але чинне законодавство України не визначає чітких критеріїв при настанні яких відповідна рада має право вимагати, а землекористувач зобов'язаний здійснити рекультивацію земельної ділянки. Таки критерії можуть бути встановлені у Порядку ведення агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки, який затверджено Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 11.10.2011 №536.

Список використаних джерел:

1. Гавриленко О.П. Екогеографія України. – Навч. пос. - К.: Знання, 2008. - 646с.
2. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань "Сучасний стан та перспективи розвитку земельних відносин в Україні" // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, N 48, ст.494.
3. Закон України «Про охорону земель» від 19.06.2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - №39. - ст.349.
4. В подальшому у даній роботі буде вживатись термін землекористувач, який буде об'єднувати всі можливі законні підстави використання земельної ділянки: на праві власності, постійного чи тимчасового користування.
5. Див.: Порядок ведення агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки, який затверджено Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 11.10.2011 №536 та зареєстровано в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2011 р. за № 1517/20255 // [Електронний ресурс] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1517-11>

ПРОБЛЕМИ НОТАРІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Нескороджена Лариса Леонідівна,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри господарсько-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ

Закон України «Про нотаріат»[1] закріплює за нотаріатом захисну функцію, що повністю відповідає його сутності як правового інституту, діяльність якого спрямована на забезпечення і захист прав громадян та юридичних осіб.

Під нотаріальним захистом права власності слід розуміти діяльність органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права щодо забезпечення власнику юридичної можливості здійснювати правомочності володіння, користування та розпорядження своїм майном, а також захищати своє право від неправомірних посягань третіх осіб шляхом вчинення передбачених законом нотаріальних дій.

Нотаріальний захист права власності відповідно до Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України[2] здійснюється у таких формах:

- у формі нотаріального посвідчення виникнення, зміни, припинення правочинів щодо власності. Відповідно до ст.ст.218-219 ЦК України у разі недодержання сторонами вимоги закону про нотаріальне посвідчення правочину такий правочин є нікчемним. Для набуття правочиною чинності сторонам варто в судовому порядку доказати:

- для одностороннього правочину – те, що він (правочин) відповідав справжній волі особи, яка його вчинила, а нотаріальному посвідченню правочину перешкоджала обставина, яка не залежала від її волі;

- для договору – те що сторони домовилися щодо усіх істотних умов договору, що підтверджується письмовими доказами, і відбулося повне або часткове виконання договору, але одна із сторін ухилилася від його нотаріального посвідчення,

- у формі нотаріального засвідчення наявності права власності. Як приклад нотаріального засвідчення такої форми нотаріального захисту права власності можна привести видачу свідоцтва про право на спадщину;

- у формі нотаріального засвідчення вірності копій документів і витягів з них, засвідчення справжності підписів на документах щодо права власності. Нотаріуси засвідчують вірність копій документів, виданих юридичними особами, за умови, що ці документи не суперечать закону, мають юридичне значення і засвідчення вірності їх копій не заборонено законом.;

- у формі вжиття заходів щодо охорони спадкового майна. Вжиття заходів для охорони спадкового майна здійснюється в інтересах спадкоємців, відкасодержувачів та кредиторів спадкодавця з метою збереження його до прийняття спадщини спадкоємцями.

З аналізу нормативно-правових актів можна зробити висновок, що нотаріус виступає, по-перше, як незалежний представник держави, наділений від імені держави повноваженнями здійснювати нотаріальні дії, по-друге, одночасно несе особисту відповідальність за здійснення нотаріальних дій. Незалежність нотаріуса забезпечує надання договором сторін «публічної форми і публічної довіри», оскільки нотаріус виконує завдання публічної влади. Разом з тим, не завжди у громадян є довіра до дій нотаріуса, навіть якщо ці дії законні. Тому, відповідно до ст.3 ЦПК України будь-які дії нотаріуса можна оскаржити. Прикладом такого оскарження є справа № 2-367/11 Комінтернівського районного суду Одеської області, коли сторони оскаржували дії приватного нотаріуса щодо вчинення виконавчого напису на іпотечному договорі, посвідченому приватним нотаріусом Комінтернівського районного нотаріального округу[3.] Суд в задоволенні позову відмовив, довівши те, що дії нотаріуса є законними.

Створення позитивного іміджу нотаріуса може посприяти і Концепція реформування органів нотаріату, відповідно до якої необхідно вдосконалити правову базу, яка б давала можливість нотаріусу як представнику державної публічної влади мати чітко визначені процесуальні права та обов'язки.

Список використаних джерел:

1. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 року// Відомості Верховної Ради України -1993- № 39. - Ст.383
2. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5//Офіційний вісник України— 2012.- № 17.- Ст. 632
3. Справа № 2-367/11 Комінтернівського районного суду Одеської області від 02.09.2011 // <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/18604627>
4. Концепція реформування органів нотаріату: Наказ міністерства Міністерства юстиції України від 24.12.2010 № 3290/5// <http://zakon1.rada.gov.ua>

ДО ПРОБЛЕМИ ВСТАНОВЛЕННЯ ВИЗНАЧЕННЯ «ДОСТУПНЕ ЖИТЛО» В АСПЕКТІ ЖИТЛОВОЇ РЕФОРМИ

Аврамова Ольга Євгенівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ

Закон України «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки» встановив, що реформування житлової галузі проводиться з урахуванням інтересів кожної конкретної людини [1]. Це положення Закону спрямовано на реалізацію ст. 47 Конституції України, зокрема держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. Задоволення житлової потреби в Україні можливо лише при реалізації житлової реформи. Одним із її напрямків є формування споживчого ринку «доступного житла». Ця

правова категорія має соціальне, економічне та правове значення, оскільки формує один із механізмів по задоволенню житлового питання. Незважаючи на це визначення «доступне житло» залишилось поза увагою, як законодавця так і науковців. Усе це вказує на актуальність теми дослідження правової категорії «доступне житло» в межах житлового права.

З метою виконання Загальнодержавної програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки та створення умов для реалізації конституційного права кожного громадянина України на житло, поліпшення забезпечення громадян житлом, зокрема шляхом будівництва недорогого житла у 2008 р., Президент України підписав указ «Про заходи щодо будівництва доступного житла в Україні та поліпшення забезпечення громадян житлом» [2]. В цьому акті визначена необхідність встановлення критеріїв та вимог до доступного житла. У 2009 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціально-економічної програми будівництва (придбання) доступного житла на 2010-2017 роки» [3]. Однак, окремого нормативного акту, який би встановив критерії та характеристики категорії «доступного житла» так і не було розроблено. При цьому в державі продовжувались прийматися нормативні акти, які використовували правову дефініцію «доступне житло». Наприклад, постанова Кабінету Міністрів України «Порядок здешевлення вартості іпотечних кредитів для забезпечення доступним житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов» [4].

Вперше загальні ознаки «доступного житла» були запропоновані у законопроекті «Про забезпечення громадян доступним житлом». У ст. 1 цього документу були встановлені такі характеристики доступного житла: доступне житло – збудовані і такі, що споруджуються за державної підтримки, житлові будинки (комплекси), в тому числі садибні (одноквартирні) житлові будинки, квартири в багатоквартирних житлових будинках; доступне житло створюється шляхом будівництва нового житла, придбання на вторинному ринку, реконструкції житлових будинків, а також переобладнання нежитлових будинків у житлові; вартість будівництва 1 кв. метра загальної площі доступного житла в регіоні визначається проектно-кошторисною документацією з урахуванням державних будівельних норм та придбання житла на вторинному ринку здійснюється за умови, що його вартість не перевищує вартості будівництва доступного житла в розрахунку на 1 кв. метр залежно від регіону; архітектурно-планувальні і технічні вимоги до доступного житла з обов'язковим урахуванням вимог до енергозбереження встановлюються державними будівельними нормами; доступне житло використовується за призначенням відповідно до встановлених Кабінетом Міністрів України правил користування приміщеннями житлових будинків [5].

Аналіз перелічених властивостей дефініції «доступне житло» надає можливість стверджувати, що для «доступного житла» властиві такі ознаки: до цього різновиду житла відносяться усі об'єкти житла (квартира, будинок інше); право на доступне житло виникає на підставах, передбачених у Цивільному та Житловому кодексах України; вартість доступного житла не співпадає з ринковою; цей різновид житла повинен відповідати усім санітарно-технічним вимогам, що встановлено для житла, з урахуванням економії для споживання житлово-комунальних послуг; це житло призначено для проживання осіб, які потребують житла або поліпшення житлових умов, але самостійно не можуть задовольнити свою житлову потребу.

На підставі проведеного дослідження можна запропонувати під поняттям «доступне житло» розуміти житло, яке призначено для

проживання осіб що потребують забезпечення житлом або поліпшення житлових умов, але самостійно не в змозі задовольнити свою житлову потребу, котре відповідає санітарно-технічним вимогам, житловим нормам, має технічні прилади для економії споживання житлово-комунальних послуг та власну систему розрахунку вартості. Це житло не може бути об'єктом ринкових відносин.

Список використаних джерел:

1. Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки: закон України від 11.06.2009 № 1511-VI // Відомості Верховної Ради. – 2009. – № 47-48. – Ст.720.
2. Про заходи щодо будівництва доступного житла в Україні та поліпшення забезпечення громадян житлом: указ Президента від 08.11.2007 № 1077/2007. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1077/2007>.
3. Про затвердження Державної цільової соціально-економічної програми будівництва (придбання) доступного житла на 2010-2017 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 11.11. 2009 №1249. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1249-2009-p>.
4. Порядкок здешевлення вартості іпотечних кредитів для забезпечення доступним житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов: постанова Кабінету Міністрів України від 25.04. 2012 № 34. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/343-2012-p>
5. Про забезпечення громадян доступним житлом: проект закону від 25.03.2009 № 4124 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc34?id=&pf3511=34601&pf35401=136199

ЗАКОНОДАВЧЕ ВИЗНАЧЕННЯ ІМПОРТУ ТА ЕКСПОРТУ: ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Довбиш Валерій Аркадійович,

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри українознавства, політології і права Вінницького національного технічного університету

Аналіз змісту поняття «зовнішньоекономічна діяльність», свідчить про те, що зовнішньоекономічна діяльність має такі основні правові ознаки: 1) це - суспільні відносини у сфері міжнародної економічної діяльності; 2) ця діяльність має господарський характер; 3) суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності є суб'єкти господарської діяльності України та іноземні суб'єкти господарської діяльності; 4) зовнішньоекономічна діяльність здійснюється в торговельній, інвестиційній, валютно-фінансовій, виробничо-промисловій, науково-технічній та культурно-освітній сферах; 5) зовнішньоекономічна діяльність має місце як на території України, так і за її межами; 6) зовнішньоекономічна діяльність може будуватись як на підприємницьких так і на не підприємницьких взаємовідносинах між її суб'єктами і має на меті отримання прибутку та/або досягнення соціального ефекту.

Провідну роль серед різних видів зовнішньоекономічної діяльності відіграють експорт та імпорт товарів. Відповідно до ст. 1 Закону України „Про зовнішньоекономічну діяльність”, імпорт (імпорт товарів) — це купівля (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в іноземних суб'єктах господарської діяльності товарів з ввезенням або без ввезення цих товарів на територію України, включаючи купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами.

Зазначене поняття характеризує купівлю (в тому числі з оплатою в негрошовій формі) товарів з ввезенням або без ввезення цих товарів на територію України як вид господарської діяльності українських суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у відносинах з іноземними суб'єктами господарської діяльності. При цьому вказана діяльність включає також і

купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами. Тобто при здійсненні імпорту вітчизняний суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності реально виступає покупцем.

Зазначена стаття цього ж Закону України визначає також поняття експорту (експорту товарів). Це - продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів. При цьому термін реекспорт (реекспорт товарів) означає продаж українським суб'єктом іноземному суб'єкту господарської діяльності та вивезення за межі України товарів, що були раніше імпортовані на територію України.

Це визначення характеризує продаж (в тому числі з оплатою в негрошовій формі) товарів з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів як вид господарської діяльності українських суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у відносинах з іноземними суб'єктами господарської діяльності. Здійснюючи експорт (експорт товарів) вітчизняний суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності фактично виступає продавцем.

З огляду на це випливає висновок, що поняття «імпорт» та «експорт» в чинній редакції визначають статус української сторони у її договорі купівлі-продажу з іноземним партнером: вона виступає відповідно покупцем чи продавцем.

Однак, вказані визначення, на наш погляд, носять «незакінчений», «неповний» характер, оскільки в них формально-юридично зафіксовано лише в найбільш загальних рисах зміст діяння українських суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (купівля чи продаж товарів), та зовсім не описані їх права та обов'язки, особливо – стосовно оплати товару. Крім того, сьогодні поза змістом цих визначень залишаються відповідні «дзеркальні» діяння іноземних суб'єктів господарської діяльності, та їх відповідні права та обов'язки.

Для подолання такої «однобічності» чинних визначень імпорту та експорту видається доречною їх законодавче оновлення. Таке оновлення можливе через закріплення законодавцем у зазначеній нормі Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» взаємних прав та обов'язків сторін експорту та імпорту щодо передачі та прийому (обов'язку прийому) товару і оплати цього товару як сторін зовнішньоекономічного договору (контракту) купівлі-продажу. В основу такої конкретизації, на наш погляд, доцільно покласти ст. 655 ЦК України. З огляду на зміст цієї норми експорт та імпорт можна визначити наступним чином:

- імпорт - це зовнішньоекономічний договір купівлі-продажу, за яким український суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності (покупець) приймає або зобов'язується прийняти певний товар у власність від іноземного суб'єкта господарської діяльності і сплатити за нього певну грошову суму (у тому числі з оплатою в негрошовій формі), а іноземний суб'єкт господарської діяльності (продавець) передає або зобов'язується передати цей товар з ввезенням або без ввезення цього товару на територію України, включаючи купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами;

- експорт - це зовнішньоекономічний договір купівлі-продажу, за яким український суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності (продавець) передає або зобов'язується передати певний товар у власність іноземному суб'єкту господарської діяльності (у тому числі з оплатою в негрошовій формі), а іноземний суб'єкт господарської діяльності (покупець) приймає

або зобов'язується прийняти цей товар і сплатити за нього певну грошову суму, з вивезенням або без вивезення цього товару через митний кордон України, включаючи реекспорт товару.

ГРІНМЕЙЛ (КОРПОРАТИВНИЙ ШАНТАЖ) ЯК ОДНА ІЗ ПРИЧИН ВИНИКНЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ КОНФЛІКТІВ

Гелич Юлія Олександрівна,

кандидат юридичних наук, професор кафедри господарського права і процесу навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Гелич Алла Олександрівна,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри господарського права і процесу Юридичного інституту Національного авіаційного університету

Характерною особливістю сучасної української реальності є виникнення великої кількості конфліктів у сфері реалізації корпоративних прав, до яких належить і грінмейл (корпоративний шантаж), що є новітньою загрозою фінансово-економічній безпеці підприємства і безпеці держави в цілому [1, с. 83]. Вірне розуміння його змісту неможливе без з'ясування сутності самого терміну «грінмейл».

В сучасних словниках грінмейл (від англійського greenmail - буквально, «зелена пошта») визначається як діяльність, спрямована на отримання надприбутку за допомогою спекуляцій чи зловживань своїми правами акціонера по відношенню до підприємства. Дана мета досягається шляхом придбання такої кількості акцій компанії, щоб створити загрозу її ворожому поглинанню з метою подальшого перепродажу цих акцій за завищеною ціною тій самій компанії. Даний термін походить від blackmail («чорна пошта») - кримінально караний шантаж, вимагання. Однак між «зеленою» та «чорною поштою» існує принципова відмінність: класичний грінмейл завжди здійснюється в рамках закону [2, с. 81].

Як зазначає М.Г. Юнцев, грінмейл - це комплекс різних корпоративних дій, які вживаються міноритарним акціонером з метою примусити товариство або його основних акціонерів придбати акції, які належать такому міноритарію, за вельми високою ціною [3, с. 10].

На думку А.В. Смітюха, грінмейл (фінансовий шантаж) постає як форма зловживання своїми правами у ході спланованого конфлікту відповідно до певного сценарію (стратегічного плану), з метою через спричинення шкоди спонукати особу, щодо якої спрямовані недружні дії до сплати винагороди за припинення недружніх дій з боку грінмейлера у формі купівлі певних прав за завищеною ціною, або виплати винагороди за відмову від претензій, або надання таких переваг, які не можуть бути законно отримані на існуючих умовах господарського обороту [4, с. 21].

Утім, що у роботах деяких вітчизняних дослідників проблематика грінмейлу висвітлюється таким чином, що має місце, фактично, змішування понять грінмейлу та рейдерства [5; 6]. Саме тому, слід звернути увагу на ряд визначень поняття рейдерства, що їх пропонують різні автори, які розуміють рейдерство: як порушення закону на будь-якій стадії набуття контролю над підприємством [7, с. 29]; як цілеспрямовану зміну прав власності на підприємницькі активи за допомогою неправосудних судових рішень та адміністративних рішень із використанням психологічного та силового тиску [8, с. 14]; як недружнє заволодіння підприємствами [9, с. 23]; як недружнє поглинання підприємств [10, с. 23]; як протиправні захоплення підприємств [11, с. 6]; як незаконні поглинання (захоплення) одного із суб'єктів господарювання

(підприємства) або його власності іншим із застосуванням корупції та насильства [12, с. 88].

Таким чином, з точки зору тактики, ці два поняття є дуже схожі, але їх мета суттєво відрізняється. Так, метою грінмейлу є спонукання особи, щодо якої спрямовані недружні дії до сплати винагороди за припинення недружніх дій з боку грінмейлера, тоді як метою рейдерства є набуття певною особою прав на майно, або контролю над суб'єктом господарювання без згоди власника, або особи, яка здійснює такий контроль [4, с. 22].

Отже, грінмейл та рейдерство – це споріднені, тісно пов'язані між собою явища практики, у яких використовуються схожі методи, але грінмейл не є, власне, методом або видом рейдерства.

Список використаних джерел:

1. Терещенко К. Окремі питання корпоративного шантажу або «грінмейлу» в системі корпоративних відносин // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – №7. – С. 83-85.
2. Алексєєв І. Поняття корпоративного шантажу // Юридичний журнал. – 2010. – № 11. – С. 81-82.
3. Ионцев М.Г. Корпоративные захваты : слияния, поглощения, гринмейл / Ионцев М.Г. - М.: Ось-89, 2006. – 224 с.
4. Смітюх А.В. Грінмейл: поняття та правова сутність // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – №7. – С. 20-22.
5. Зеркалов Д.В. Рейдеры. – К., 2007. – 188 с.
6. Шустик О. Що рейдер тримає в своєму арсеналі // Правовий тижень. – 2007. – № 3. – С. 5.
7. Костин И. Банки и «рейдеры» - опасность для экономики // Юридичний радник. – 2007. - №2(16). - С. 28-29.
8. Неправомерное поглощение предприятий как угроза экономической безопасности государства // Лучшее о безопасности: информационно-аналитический журнал о безопасности общества, государства и личности. – 2007. - №3(15). – С. 14-18.
9. Симаков С. Рейдерство по-украински (краткий очерк) // Юридичний радник. – 2006. - №6(14). - С. 23-25.
10. Пашенко О. Антирейдерське законодавство: аналіз окремих положень // Юридичний радник. – 2007. - №2(16). - С. 23-27.
11. Гуторова Н. Щодо встановлення кримінальної відповідальності за рейдерство // Юридичний радник. – 2007. - №2(16). - С. 6-9.
12. Марущак А. Друковані ЗМІ напередодні реформування: реальність і перспективи // Юридичний радник. – 2007. - №5(19). - С. 88-91.

ЮРИДИЧНІ ОЗНАКИ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Євстігнєв Андрій Сергійович,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри екологічного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Як зазначається в юридичній літературі, в переважній більшості класифікацій природокористування, що пропонувались в юридичній літературі до кінця 1980-х років, не йшлося про спеціальне і загальне природокористування [2, 15]. Тогочасними вченими виділялось використання природних ресурсів як 1-1) ресурсів матеріального виробництва і 1-2) ресурсів невиробничої сфери [3, 42-43], 2-1) природних умов існування людини, 2-2) загальнодоступного користування природними ресурсами та 2-3) усебічно врегульованого права природокористування, пов'язаного із експлуатацією об'єктів природи, як таких, що перебувають у власності держави, так і тих, що не піддаються індивідуалізації [4, 138-139].

В цьому контексті виділялась позиція В.Л. Мунтяна, який застосував поділ на права природокористування на загальне і спеціальне [2, 17].

Цікавою видається позиція Б.В. Єрофєєва, який застосовує до аналізованого явища термін „право екологічного користування”. Назване явище, на думку дослідника, існує з часів появи людства на Землі, а в якості прикладів прадавнього екологічного користування наводяться дії первісної людиноподібної мавпи, яка здійснювала збір різноманітних їстівних плодів природи, а також полювання первісних мисливців на мамонтів та інших тогочасних тварин, що характеризувало посилення форм екологічного користування, через що із екосистем зникали сотні представників фауни. Водночас, як зазначає вчений, сучасні „мисливці”, озброєні досконалою зброєю, призвели екологічного користування до такого стану, що людство вимушено від природоресурсового правового регулювання переходити до еколого-правового, тобто розширити правове втручання і взяти під правову охорону не тільки природні об'єкти, але й екологічні зв'язки між ними [5, 185].

На даний час спеціальне природокористування розуміється насамперед як окремий правовий титул, на підставі якого здійснюється використання природних ресурсів або їх комплексів. Зазначене розуміння обґрунтовується положеннями ч. 3 ст. 38 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» (далі — Базовий закон), в силі яких в порядку спеціального використання природних ресурсів громадянам, підприємствам, установам і організаціям надаються у володіння, користування або оренду природні ресурси на підставі спеціальних дозволів, зареєстрованих у встановленому порядку, за плату для здійснення виробничої та іншої діяльності, а у випадках, передбачених законодавством України, - на пільгових умовах. Як вбачається із процитованої норми, юридичними ознаками вказаного виду природокористування є: 1) необхідність отримання спеціального дозволу; 2) платність; 3) закріплення окремого природного ресурсу або його частини за окремим природокористувачем.

Такий підхід викликав певну критику з боку окремих представників науки екологічного права. Так, В.М. Комарницький зазначає, що з позицій сьогодення вищенаведене легальне визначення, наведене в Базовому законі, є надто загальним, а перелічені в ньому ознаки не дають уявлення про призначення цього виду природокористування, не стали неодмінною складовою окремих видів спеціального природокористування, а також призводять до обмеженого розуміння останнього [2, 19]. Зазначена позиція, хоч і обґрунтовується деякими прикладами, все ж, на нашу думку, не враховує основної особливості Базового закону — закладення основних, загальних положень, які деталізуються і модифікуються (інколи — шляхом передбачення унікальних, властивих лише певному конкретному ресурсу, особливостей) на рівні спеціальних нормативних актів, якими безпосередньо регламентуються особливості використання, охорони і відтворення окремих природних ресурсів та/або їх комплексів. Враховуючи вказане, в Базовому законі не повинні враховуватися всі особливості, притаманні окремим ресурсам (комплексам), і водночас — мають бути вказані найбільш загальні ознаки, характерні якщо не всім, то більшості відносин спеціального природокористування, незалежно від їх об'єкта. З огляду на вказане, вважаємо наведений в ст. 38 Базового закону юридичні ознаки досліджуваного виду природокористування достатньо обґрунтованими та такими, що властиві для переважної більшості випадків такого користування. Звичайно, що слід більш широко підходити до тлумачення терміну „дозвіл”, вжитого на позначення основної ознаки спеціального природокористування, та не розуміти його виключно в якості однойменного документу, яким надається право

отримувати певні корисні властивості конкретного природного ресурсу. Під дозволом слід розуміти будь-який документ (дозвіл, квиток, акт, тощо), яким конкретній особі надається право здійснювати конкретний вид використання конкретного природного ресурсу (його частини) або природного комплексу із визначеним місцем такого використання. За такого підходу під цю ознаку спеціального природокористування підпадають, наприклад, використання земельних ділянок (на підставі державного акту на право постійного землекористування), а також використання лісових ресурсів (на підставі лісового та лісорубного квитків).

Також слід розширено розуміти таку ознаку спеціального природокористування, як закріплення відповідного природного ресурсу або комплексу (їх частин) за певною особою. Так, таким закріпленням доцільно вважати не тільки надання конкретної земельної ділянки із розробленою щодо неї землепорядною документацією чи індивідуалізовану лісову ділянку, але й визначене місце скидів забруднюючих речовин у водний об'єкт або встановлене місце знаходження стаціонарного джерела викидів в атмосферне повітря.

Список використаних джерел:

1. Комарницький В.М. Право спеціального природокористування : монограф. / В.М. Комарницький ; відп. ред. Н.Р.Малишева ; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр.справ ім. Е.О. Дідоренка. — Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. — 424 с.
2. Базезин В.П. Право природопользования в СССР // Научно-технический прогресс и правовая охрана природы / под. ред. В.В. Петрова. — М.: Изд-во Моск.ун-та, 1978. — 192 с. С. 42-43.
3. Вовк Ю.А. Советское природоресурсовое право и правовая охрана окружающей среды. Общая часть / Ю.А. Вовк. — Х.: Вища школа. Изд-во при Харьк.ун-те, 1986. — 160 с.
4. Ерофеев Б.В. Экологическое право России. Учебник. Издание второе, переработанное и дополненное / Б.В. Ерофеев. — М.: Юристъ, 1996. — 624 с. (с. 185)

КЛАСИФІКАЦІЯ БАЗ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

Теремецький Владислав Іванович,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
навчально-наукового інституту права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ

Карпенко Денис Володимирович,

здобувач кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського
національного університету внутрішніх справ

У 2010 році Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про захист персональних даних» [1], відповідно до якого персональні дані суб'єктів повинні оброблятися і зберігатися в базах персональних даних. Це призвело до того, що сьогодні активно розвиваються правовідносини в сфері використання баз персональних даних, зокрема здійснюється формування та реєстрація цього об'єкту. Станом на квітень 2012 року до Державної служби України з питань захисту персональних даних надійшло понад двох мільйонів заяв про реєстрацію баз персональних даних [2]. Незважаючи на бурхливий розвиток правовідносин з приводу баз персональних даних, в юридичній науці не розроблено класифікацію цих баз даних, тому дане питання потребує окремого розгляду.

В юридичній літературі бази персональних даних переважно розглядаються, як об'єкт авторського права або права *sui-generis*. Наприклад, С. А. Сударіков поділяє бази даних на креативні та некреативні, а в залежності від інвестиційного внеску на – інвестиційні

та неінвестиційні [3, с.181–183]. За цією класифікацією бази персональних даних можна віднести до некреативних (вони не мають творчого внеску) та неінвестиційних (їх обов'язкове створення передбачено законом, тому вони не можуть розглядатись, як продукт інвестиційної діяльності).

М. Брижко вказує, що будь-яка база даних має інформаційні та управлінські функції, кожна з яких має визначену класифікацію. Відповідно до інформаційної функції бази даних підрозділяються на: реферативні, повнотекстові, фактографічні і комплексні. Відповідно до управлінської функції бази даних поділяють з урахуванням таких критеріїв: за ієрархічним рівнем розміщення даних (національні, галузеві, регіональні, корпоративні, індивідуальні); за змістом інформаційних послуг (надання ділової інформації, інформації для фахівців, споживчої інформації); за рівнем реалізації функцій (централізовані, децентралізовані, комплексні); за належністю (державні, комерційні); за категоріями доступу (відкриті, з обмеженим доступом) [4, с. 45]. Відповідно до запропонованої класифікації бази персональних даних можна віднести до національних баз даних, що містять інформацію про співробітників і клієнтів та мають обмежений доступ.

Необхідно звернути увагу, що правознавці не виділяють окремо такий різновид баз даних, як бази персональних даних. Це вимагає здійснення аналізу законодавства України з метою встановлення класифікації баз персональних даних.

Поняття «база персональних даних» визначено абз. 2 ст. 2 Закону України «Про захист персональних даних» відповідно до якої, база персональних даних – це іменована сукупність упорядкованих персональних даних в електронній формі та (або) у формі картотек персональних даних. База персональних даних підлягає державній реєстрації шляхом внесення відповідного запису Державною службою з питань захисту персональних даних до Державного реєстру баз персональних даних. Порядок реєстрації баз персональних даних регулюється Законом України «Про захист персональних даних» та Положенням «Про Державний реєстр баз персональних даних та порядок його ведення» [5]. Необхідно підкреслити, що бази персональних даних формуються незалежно від мети діяльності юридичної особи, зокрема ці бази повинні формуватися і в релігійних організаціях.

Аналізуючи визначення бази персональних даних, можна стверджувати, що база персональних даних є об'єктом інформаційних відносин, оскільки містить інформацію про персональні дані, які зберігаються у певній формі. Об'єктивна форма баз персональних даних поділяється на електронну та картотеку. Виходячи з вищезазначеного ми пропонуємо класифікувати бази персональних даних залежно від об'єктивної форми на бази персональних даних в електронній формі (в цій базі персональні дані зберігаються і обробляються відповідним програмним забезпеченням) та бази персональних даних у формі картотек (картотекою персональних даних є будь-який структурований масив персональних даних, доступний за певними критеріями, незалежно від того, чи є такий масив централізованим, децентралізованим або розділеним на функціональні або географічні засади).

За суб'єктивним складом бази персональних даних можна класифікувати залежно від суб'єкта персональних даних. На думку, Державної служби з питань захисту персональних даних кожне підприємство (організація) є власником, як мінімум, двох баз персональних даних, а саме бази персональних даних працівників, яка ведеться з метою забезпечення вимог трудового законодавства, реалізації податкових відносин і відносин у сфері бухгалтерського обліку й аудиту, та бази персональних даних клієнтів чи інших осіб, персональні дані яких

обробляються в цілях господарської діяльності. Водночас, різні типи звітів і форм, що містять у собі певну сукупність відомостей про фізичних осіб, які відібрано із баз персональних даних власника та періодично передаються до органів державної влади, не розглядаються як окремі бази персональних даних. До переліку з бази персональних даних «Працівники» та бази «Клієнти» додають ще й такі бази даних, як «Засновники» та «Контрагенти» [6, с. 45]. На нашу думку, на підприємствах і організаціях недоцільно формувати бази персональних даних «Контрагенти», оскільки ці відомості є складовою бази персональних даних «Клієнти». Отже, бази персональних даних можна класифікувати залежно від суб'єкта персональних даних на: працівників, клієнтів та засновників.

Вважаємо, що бази персональних даних можна класифікувати в залежності від об'єктивної форми та суб'єктів персональних даних. За об'єктивною формою бази персональних даних класифікуються на електронні бази персональних даних та картотеки персональних даних. Залежно від суб'єкта персональних даних бази персональних даних поділяються на бази персональних даних працівників та бази персональних даних клієнтів. Крім того, бази персональних даних можна класифікувати залежно від суб'єкта обробки персональних даних, зокрема бази персональних даних державних органів (наприклад, база даних фізичних осіб платників податків) та підприємств (база даних працівників).

Список використаних джерел:

1. Про захист персональних даних : закон України від 01.06.2010 № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 34, ст. 481.
2. Офіційний сайт Державної служби України з питань захисту персональних даних [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zpd.gov.ua/dszpd/uk/index>.
3. Судариков С. А. Интеллектуальная собственность / С. А. Судариков. – М. : Издательство деловой и учебной литературы, 2007. – 800 с.
4. Брижко В. М. Правовий механізм захисту персональних даних : монографія / за заг. ред. М. Я. Швеця, Р. А. Коложного. – К. : Парламентське видавництво, 2003. – 120 с.
5. Про Державний реєстр баз персональних даних та порядок його ведення : постанова Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 № 616 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/616-2011-%D0%BF>
6. Уварова О. Школа правових знань. Персональні дані: алгоритм дій / О. Уварова // Податки та бухгалтерський облік. – 2011. – № 90. – С. 45.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОТРИМАННЯ НАДРОКОРИСТУВАЧАМИ ПРАВА НА ВИДОБУВАННЯ КОРИСНИХ КОПАЛИН В УКРАЇНІ

Устименко Тетяна Петрівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ

Відповідно до статті 1 Гірничого Закону України корисні копалини – природні мінеральні речовини, які можуть використовуватися безпосередньо або після їх обробки [4].

Водночас, у Податковому кодексі України визначення поняття «корисні копалини» є більш повним ніж те, що міститься у Гірничому Законі України.

Так, підпунктом 14.1.91 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України визначено, що корисні копалини - природні мінеральні утворення органічного і неорганічного походження у надрах, у тому числі будь-які підземні води, а також техногенні мінеральні утворення в місцях видалення відходів виробництва та втрат продуктів переробки мінеральної сировини, які можуть бути використані у сфері матеріального

виробництва і споживання безпосередньо або після первинної переробки [6].

Як вбачається зі змісту статті 14 Кодексу України «Про надра» (далі – КУпН) видобування корисних копалин є видом користування надрами [3].

При цьому необхідно наголосити, що визначення поняття «видобування корисних копалин» відсутнє у КУпН.

Але у Податковому кодексі України вживається поняття «добування корисних копалин», яке, ми вважаємо, є тотожним поняттю «видобування корисних копалин».

Згідно з підпунктом 14.1.51 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України добування корисних копалин - сукупність технологічних операцій з вилучення, у тому числі з покладів дна водойм, та переміщення, у тому числі тимчасове зберігання, на поверхню частини надр (гірничих порід, рудної сировини тощо), що вміщує корисні копалини.

Визначення терміну «надра» міститься у КУпН.

Відповідно до статті 1 КУпН надра – це частина земної кори, що розташована під поверхнею суші та дном водоймищ і простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення та освоєння.

Слід зазначити, що згідно з частиною першою статті 4 КУпН надра є виключною власністю народу України і надаються тільки у користування. Народ України здійснює право власності на надра через Верховну Раду України, Верховну Раду АР Крим і місцеві Ради народних депутатів.

Надра надаються у користування підприємствам, установам, організаціям і громадянам лише за наявності у них спеціального дозволу на користування ділянкою надр. Право на користування надрами засвідчується актом про надання гірничого відводу (частина перша статті 19 КУпН).

Згідно з пунктом 2 Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.05.11 № 615 (далі – Постанова КМУ про надання дозволів), спеціальні дозволи на користування надрами (далі - дозволи) надаються Державною службою геології та надр України (Держгеонадрами України) переможцям аукціонів з їх продажу та у випадках, передбачених пунктом 8 Постанови КМУ про надання дозволів [1].

Частиною шостою статті 16 КУпН встановлено, що власник спеціального дозволу на користування надрами не може дарувати, продавати або в інший спосіб відчужувати права, надані йому дозволом, іншій юридичній чи фізичній особі, в тому числі передавати їх до статутних капіталів створюваних за його участю суб'єктів господарювання, а також вноситись як вклад у спільну діяльність.

Водночас, нормами цієї ж статті КУпН встановлені певні виключення з вищенаведеного загального правила. Так, частиною сьомою ст. 16 КУпН визначено, що права користування надрами можуть бути передані третім особам одночасно з передачею прав та обов'язків за угодою про розподіл продукції та з обов'язковим переоформленням дозволу відповідно до вимог Закону України «Про угоди про розподіл продукції».

Окрім цього, надання дозволів суб'єкту господарювання, який отримав цілісний майновий комплекс державного вугледобувного підприємства в оренду чи концесію, здійснюється шляхом переоформлення дозволів, виданих вугледобувному підприємству державного сектору економіки, цілісний майновий комплекс якого передано в оренду чи концесію, на ім'я суб'єкта господарювання, який отримав цілісний майновий комплекс такого вугледобувного підприємства

в оренду чи концесію, на строк дії такого дозволу та без проведення конкурсу (аукціону) (частина восьма статті 16 КУпН).

Необхідно також відмітити, що під час оренди чи концесії цілісного майнового комплексу державного вугледобувного підприємства на період отримання орендарем чи концесіонером дозволу та гірничого відводу орендар чи концесіонер здійснює видобуток вугілля та (або) лігніту (бурого вугілля) на об'єкті, переданому в оренду чи концесію, на підставі чинного дозволу та гірничого відводу державного вугледобувного підприємства, цілісний майновий комплекс якого передано в оренду чи концесію, але не більше 12 місяців з дня укладення договору оренди чи концесії.

Наприкінці вбачаємо за слушне також додати, що надання земельних ділянок для потреб, пов'язаних з користуванням надрами, провадиться в порядку, встановленому земельним законодавством України.

Водночас, частиною другою статті 18 КУпН визначено, що земельні ділянки для користування надрами, крім випадків, передбачених статтею 23 КУпН, надаються користувачам надр після одержання ними спеціальних дозволів на користування надрами чи гірничих відводів.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами: Постанова КМ України від 30 травня 2011 р. № 615 // Офіційний вісник України. - 2011 р., № 45. – Ст. 1832.
2. Про Положення про Державну службу геології та надр України”. Указ Президента України від 6 квітня 2011 р. № 391/2011 // www.rada.gov.ua.
3. Про надра: Кодекс України від 27.07.1994 р. № 132/94// Відомості Верховної Ради (ВВР) України. - 1994 р., № 36, стаття 340.
4. Гірничий Закон України від 06.10.1999 р.// ВВР України. – 1999 р., № 50, стаття 433.
5. Про угоди про розподіл продукції: Закон України від 14 вересня 1999 р. № 1039 - XIV // www.rada.gov.ua.
6. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755 – VI // www.rada.gov.ua.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ НАГЛЯДУ ЗА ПЛАТІЖНИМИ СИСТЕМАМИ В УКРАЇНІ

Пожидаєва Марія Анатоліївна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри економіко-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ

Упродовж останніх років в Україні відбувається активний розвиток платіжних систем, що пов'язано зі збільшенням кількості та сум переказів коштів, розрахунків за зобов'язаннями, які виникають у процесі економічної діяльності. На платіжно-розрахунковому полі України до платіжно-розрахункових операцій, крім пластикових карт, усе більшою мірою підключається Інтернет. Це інформаційне поле відкриває додаткові можливості для найбільш прийнятого функціонування платіжних систем, безпрецедентно широкий простір для подальшого розвитку масових електронних платежів [1, с. 174].

Отже, саме платіжні системи є провідниками грошових потоків, тому невиконання одним чи кількома членами, учасниками платіжної системи своїх зобов'язань може негативно вплинути на стабільність фінансової системи держави, що, в свою чергу, підірве довіру суспільства до грошей. У зв'язку з цим у багатьох країнах світу посилені повноваження центрального банку у сфері платіжних систем шляхом запровадження оверсайта. Таким чином, для гарантування безперервного та стабільного функціонування платіжних систем центральні банки розпочали здійснювати нагляд (оверсайт) за платіжними системами.

Для України оверсайт – це нова функція Національного банку України у сфері здійснення нагляду за платіжними системами та системами розрахунків, яка на сьогодні закріплена лише у межах Концепції запровадження нагляду (оверсайта) за платіжними системами в Україні, схваленої постановою Правління Національного банку України від 15 вересня 2010 року [2]. Дана Концепція відповідає стандартам Європейської системи центральних банків і законодавству ЄС, згідно з положеннями якої нагляд (оверсайт) за платіжними системами – це діяльність центрального банку з моніторингу, оцінювання платіжних систем та в разі необхідності ініціювання змін щодо їх діяльності з метою забезпечення безперервного, надійного та ефективного функціонування відповідних систем.

Основною метою зазначеної вище Концепції – визначити роль Національного банку України стосовно платіжних систем та ознайомити учасників банківських відносин з поняттям оверсайта та завданнями центрального банку з його реалізації. У даному документі приділено увагу і спільному оверсайту, який має здійснюватись у співробітництві з іншими державними органами України і центральними банками інших держав щодо діючих в нашій країні платіжних систем, створених в юрисдикціях цих держав.

Також потрібно додати, що на розгляді у профільному комітеті з питань фінансів, банківської діяльності, податкової та митної політики Верховної Ради України перебуває проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо функціонування платіжних систем та розвитку безготівкових розрахунків)” [3]. Окремі норми цього законопроекту присвячені врегулюванню питань здійснення Національним банком України нагляду (оверсайта) за платіжними системами, що є необхідним для створення правових умов виконання Національним банком своїх конституційних завдань щодо забезпечення стабільності грошової одиниці України.

На сьогодні відповідно до статті 7 Закону України «Про Національний банк України» Національний банк визначає систему, порядок і форми платежів, створює, координує та контролює створення електронних платіжних засобів, платіжних систем. Проте Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» як спеціальний закон з питань організації функціонування платіжних систем не надає Національному банку повноважень, достатніх для забезпечення дієвого контролю за створенням та функціонуванням платіжних систем та систем розрахунків у державі. Так, зазначений вище законопроект буде вносити зміни до відповідних чинних статей Закону України «Про Національний банк України» та Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», на підставі яких на законодавчому рівні на Національний банк України буде покладено нагляд (оверсайт) за платіжними системами та системами розрахунків як одну з основних функцій центрального банку. Законодавець визначає цілі, об'єкти оверсайта, діяльність Національного банку щодо реалізації повноважень та застосування заходів впливу, відповідальність об'єктів нагляду (оверсайта) за недотримання вимог законодавства України. Сам порядок реалізації нагляду (оверсайта) за платіжними системами буде визначатися нормативно-правовими актами Національного банку України.

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок, що закріплення положень Концепції запровадження нагляду (оверсайта) за платіжними системами в Україні у нормах відповідних законів надасть можливість посилити контроль за функціонуванням платіжних систем з

боку Національного банку України, що сприятиме захисту інтересів їх користувачів.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук Т.Т., Лук'янов В.С. Сучасні платіжні системи / Т.Т. Ковальчук, В.С. Лук'янов. – К.: Знання, 2010. – 190 с.
2. Концепція запровадження нагляду (оверсайта) за платіжними системами в Україні: постанова Правління Національного банку України від 15.09.2010 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=73881>
3. Проект Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо функціонування платіжних систем та розвитку безготівкових розрахунків)" № 10656 від 21.06.2012 [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc34?id=&pf3511=43801&pf35401=227515

ДО ЗМІСТУ ПОНЯТЬ «ГОСПОДАРСЬКОЇ» ТА «ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ» ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Махінчук Віталій Миколайович,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, докторант науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва НАПрН України

Вихідними позиціями для розробки та вдосконалення механізму правового регулювання економіки є те, що планова економіка характеризується імперативним методом регулювання економічних правовідносин, а ліберальна – диспозитивним. Для формування нових правових інститутів при переході до ринкової економіки потребувалось не лише відшукування оптимального співвідношення імперативних і диспозитивних методів, але й правильної термінології для позначення нових (які щойно з'явилися) суспільних явищ, серед яких було і нове у предметі правового регулювання у сфері економічних відносин. Так, під час формування нового законодавства постало питання, яким саме терміном назвати відповідну діяльність з виготовлення та продажу товарів, надання послуг, як назвати відповідний законодавчий акт з регулювання по суті так званих на той час «комерційних» відносин. Врешті-решт 16 січня 2003 року було прийнято Господарський кодекс України, який і понині викликає багато дискусій.

З'ясування співвідношення понять «господарська діяльність» та «підприємництво» є метою цієї статті, адже ці два поняття є тісно пов'язаними і нерідко вживаються поруч або як подібні за змістом, або ж як такі, що є складовими одне одного, чи такі, що частково перетинаються за змістом.

Розглядаючи зміст поняття «господарська діяльність» перш за все слід звернутись до його легального визначення. Так, ч. 1 ст. 3 Господарського кодексу України (далі – ГК України) визначено, що під господарською діяльністю у цьому Кодексі розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. Отже, легальне визначення господарської діяльності, закріплене у ГК України, не дає нам повного належного розуміння обсягу цього поняття. Тому слід звернутись до його доктринального тлумачення. Так, В. С. Щербина та А. Я. Пилипенко в часи розробки концепції правового регулювання економічних відносин вказували, що зміст предмета господарського права визначається двома основними поняттями: народне господарство та господарська діяльність. При цьому вони формували визначення поняття «господарської діяльності» виходячи з положень чинних на той

час законів України «Про підприємства в Україні»[8] та «Про підприємництво»[9]. Господарська діяльність, на думку вищезазначених авторів, як предмет господарського права – це виготовлення та реалізація продукції, виконання робіт, надання послуг з метою одержання прибутку. Також ці автори вказували, що у країнах ринкової економіки правові системи традиційно включають комерційне (не господарське, як у нас) право – систему норм права, що регулюються комерційну діяльність у широкому розумінні, тобто виробництво і купівлю-продаж товарів, робіт, послуг (а не в розумінні «правил торгівлі»). [1, с. 14 – 15]. Хоч з того часу значно скоротився державний сектор, а національна економіка набрала значно більше ознак ринкової, у 2003 році було прийнято саме Господарський, а не Комерційний, кодекс.

В. М. Селіванов наголошував, що треба розкрити поняття підприємницької діяльності й вказати, які ознаки майнових відносин, що підпадають під дію норм цього (Підприємницького – В. М.) кодексу, що дозволить насамперед визначити, яка діяльність є підприємницькою і яка, хоча й близька до неї, не є такою. Сам же він вбачав, що сутність підприємницької діяльності випливає з таких її ознак: економічна самостійність та автономність волі її суб'єктів; ініціативність; творчий новаторський характер; систематичність; здійснення її на свій ризик і під цілковиту майнову відповідальність; здійснення її з метою одержання прибутку; правомірність [5, с. 7 – 8]. І хоча врешті-решт було прийнято Господарський, а не Підприємницький, кодекс, у ньому майже повно відображено ту суть підприємницької діяльності, про яку писав В. М. Селіванов.

У ст. 42 ГК України підприємництво визначається як самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання.

Отже, на підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що підприємницька діяльність (підприємництво) є одним із видів господарської діяльності, який характеризується такою ознакою, як наявність мети – одержання прибутку. Іншу частину обсягу поняття «господарська діяльність» відповідно до чинного господарського законодавства становить некомерційна господарська діяльність, яка не має на меті одержання прибутку. Таким чином, існує потреба в узгодженні понятійного апарату ГК України та внесенні одноманітності у позначення двох основних видів господарської діяльності, шляхом використання термінів «підприємницький» та «непідприємницький» або ж «комерційний» та «некомерційний». Для цього також необхідно у подальшому з'ясувати співвідношення термінів «підприємницька діяльність» та «комерційна діяльність».

Список використаних джерел:

1. Господарське право: Курс лекцій: Навч. посібник для юрид. фак. вузів. – К.: «Вентурі», 1996. – 388 с.
2. Господарське право: Курс лекцій. – К.: «Атіка», 2004. – 624 с.
3. Господарське право України. Загальна частина: навчальний посібник / Г. В. Смолин. 2-не вид., перероб. та доп. – Львів: ЗУКЦ, 2011. – 428 с.
4. Господарське право: конспект лекцій – Харків: Вид. ХНЕУ, 2010. – 444 с.
5. Концептуальні засади Кодексу про підприємництво України // Право України. – 1995. – № 2. – С. 2 – 11.
6. Підприємництво / За ред. В. А. Подсолонко, Т. Л. Миронової. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 616 с.
7. Підприємницьке право: Навч. посіб. / За ред. О. В. Старцева. – К.: «Істина», 2006. – 208 с.
8. Закон України «Про підприємства в Україні» від 27.03.1991р. № 887-ХІІ втратив чинність втратив чинність з 01.01.2004 р. на підставі п. 2 розділу IX «Прикінцеві положення» Господарського кодексу України від 16.01.2003 р. № 436-ІV.

9. Закон України «Про підприємництво» від 07.02.1991 р. № 698-ХІІ втратив чинність з 01.01.2004 р., крім статті 4, на підставі п. 2 розділу ІХ «Прикінцеві положення» Господарського кодексу України від 16.01.2003 р. № 436-ІV.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЖИТЛОВОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Залізняк Віталій Анатолійович,

кандидат юридичних наук, викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ

Одним з найважливіших видів цивільних правовідносин, спрямованих на задоволення потреб громадян у житлі, є житлові зобов'язання, що випливають як із договору купівлі-продажу житлових приміщень так і з договору найму жилого приміщення та деяких інших угод.

Під житловими приміщеннями розуміють опалюване приміщення, розташоване у надземному поверсі, призначене для цілорічного проживання і яке відповідає санітарно-епідеміологічним вимогам щодо мікроклімату і повітряного середовища, природного освітлення, допустимих рівнів нормованих параметрів відносно шуму, вібрації, ультразвуку та інфразвуку, електричних та електромагнітних полів та іонізуючого випромінювання [3].

Таким чином, житловий фонд - це сукупність житлових приміщень незалежно від форм власності: житлових та спеціальних будинків (гуртожитків, будинків-інтернатів для громадян похилого віку та інвалідів, дитячих будинків, інтернатів при школах і шкіл-інтернатів), квартир (у т. ч. у багатоквартирних житлових будинках), садибних житлових будинків, службових житлових приміщень та інших житлових приміщень у будівлях, придатних для проживання.

В цілому житловий фонд можна класифікувати за двома критеріями:

- за формою власності;
- за метою використання (за призначенням).

За формою власності житловий фонд можна поділити на такі групи:

- Державний житловий фонд [1]. - житловий фонд, який перебуває у оперативному управлінні або повному господарському віданні державних підприємств, установ, організацій.

- Комунальний житловий фонд - сукупність жилих будинків та приміщень, що належить на праві власності територіальним громадам сіл, селищ, міст, районів у містах.

- Приватний житловий фонд - житловий фонд, що належить на праві власності фізичним або юридичним особам. Приватний житловий фонд в свою чергу можна поділити на житловий фонд, що належить на праві власності фізичним особам та житловий фонд, що належить на праві власності юридичним особам (зокрема кооперативним організаціям, профспілкам, іншим громадським організаціям).

За призначенням житловий фонд можна поділити на:

- Житловий фонд загального призначення - сукупність житла всіх форм власності, призначеного для проживання фізичних осіб, що використовується на загальних приватноправових засадах;

- Житловий фонд соціального призначення - сукупність соціального житла, що надається громадянам України, які відповідно до закону потребують соціального захисту [2]. Соціальне житло, або житло із житлового фонду соціального призначення, що безоплатно надається громадянам України, які потребують соціального захисту, на підставі договору найму на певний строк, надається громадянам в порядку,

передбаченому Законом України "Про житловий фонд соціального призначення".

В межах житлового фонду соціального призначення можна виділити житло соціального захисту, до якого відносяться: соціальні гуртожитки, спеціалізовані будинки для інвалідів, самотніх громадян похилого віку, притулки, спеціалізовані будинки для бідних та безпритульних.

- Житловий фонд спеціального призначення - до якого можна віднести службове житло, гуртожитки для проживання самотніх громадян та гуртожитки сімейного типу, житлові приміщення із фонду тимчасового проживання.

Також необхідно відрізняти допоміжні приміщення від підсобних приміщень жилого будинку.

Отже можна зробити висновок, що віднесення об'єкта нерухомості до житлового фонду можливе за наявності двох ознак: юридичної та фактичної. Так житловий будинок (приміщення) має бути таким за юридичним статусом (спроектований, побудований, зданий в експлуатацію та зареєстрований саме як житловий). До складу житлового фонду не належать дачі, літні садові будиночки, спортивні та туристичні бази, мотелі, кемпінги, санаторії, будинки відпочинку, пансіонати, будинки для приїжджих, готелі, залізничні вагони й інші будівлі та приміщення, що використовуються для сезонного і тимчасового проживання.

Крім того, житловий будинок (приміщення) має бути придатним для постійного проживання в ньому, а отже відповідати нормам щодо опалення, санітарно-епідеміологічним вимогам, параметрам шуму, вібрації, випромінювання тощо [4]. Придатність житла для проживання визначається шляхом планового обстеження житлових будинків, яке має здійснюватися на підставі Положення про порядок обстеження стану жилих будинків з метою встановлення їх відповідності санітарним і технічним вимогам та визнання жилих будинків і жилих приміщень непридатними для проживання.

Список використаних джерел:

1. Житловий Кодекс Української РСР від 30 червня 1983 р. /Відомості Верхов. Ради України. -1983. - №28. - ст. 356.
2. Закону України «Про житловий фонд соціального призначення» від 12.01.2006 № 3334-IV;
3. Житлове законодавство України / Укл. М. К. Галянтч, Г. І. Коваленко. — К.: Юрінком Інтер, 1998.
4. Галянтч М. Розмежування договору соціального та комерційного найму(оренди) житла /Підприємництво, господарство і право. – 2007. - №8. ст. 24-28.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У ЗЕМЕЛЬНІЙ СФЕРІ

Чиж Юлія Володимирівна,

кандидат юридичних наук, викладач кафедри громадської безпеки Національної академії внутрішніх справ

Однією з найважливіших функцій управління в державних органах є контроль, як прогресивне явище у системі державної служби. Багатоаспектність контролю дає підстави виділити декілька його типів, за допомогою яких може бути досягнуто підвищення ефективності діяльності органів державного управління в особі їх посадових осіб [1, с. 75], який би включав і позитивну відповідальність за певні порушення в їх діяльності. Цього можна досягти лише шляхом чіткого виконання своїх обов'язків перед державою і громадянами, не перевищували посадових

повноважень, вчинення дій в інтересах держави, а не у власних, піддаючись корупції та зловживаючи владою.

Слід сказати, що сьогодні в Україні вже зроблено перші кроки щодо створення певних прогресивних інституцій контролю. Йдеться передусім про діяльність адміністративної юстиції, як правосуддя у сфері адміністративної влади, тобто розгляд судами скарг громадян на дії посадових осіб і органів державного управління. Метою цієї юстиції є захист порушених прав і свобод громадян, забезпечення загального порядку і правопорядку, ефективність і законність діяльності державної адміністрації. Наприклад, належний розгляд заяв споживачів та їх вирішення з метою відновлення порушеного права, відшкодування завданої шкоди, постановлення судових рішень згідно чинного законодавства тощо [1, с. 86].

Можна стверджувати, що такий контроль за діяльністю посадових осіб органів державної влади і управління зумовив би більш відповідальне їх ставлення до своїх обов'язків.

Особливо хотілося б звернути увагу на посилення відповідальності керівника підприємства, який є посадовою особою і якому належить повідна роль у здійсненні управлінської діяльності. Дослідник О.М. Охотнікова, формулюючи визначення адміністративної відповідальності керівників державних підприємств, установ, організацій, зазначає, що це – різновид юридичної відповідальності публічних посадових осіб, які обіймають керівні управлінські посади на державних підприємствах, в установах та організаціях, наділені державно-владними повноваженнями: за невиконання встановлених правил як безпосередньо, так і за протиправні дії підлеглих, забезпечення виконання яких входить до їх управлінсько-службових обов'язків. Це негативна реакція держави в особі уповноважених нею органів чи посадових осіб на протиправну управлінську діяльність чи бездіяльність керівних осіб, де остання має вираз у неприйнятті управлінських рішень [2, с. 150].

Погоджуючись з думкою О.М. Охотнікової про незаперечно важливу роль керівника державного підприємства, установи, організації у здійсненні ним посадових повноважень, вважаємо, що слід збільшити відповідальність керівника державного підприємства, установи, організації за неприйняття рішення.

Практика свідчить, що дуже часто посадові особи органів державної влади та місцевого самоврядування затакують розгляд заяв від громадян та юридичних осіб щодо продажу чи надання земельних ділянок у власність чи користування, що передбачено розділом IV «Набуття і реалізація права на землю» ЗК України, а тому така процедура має бути конкретизована підзаконним нормативно-правовим актом, зокрема, Постановою КМУ «Про надання послуг населенню щодо набуття і реалізації прав на землю».

Слід зауважити, що важливого значення набуває реалізація повноважень органів виконавчої влади і місцевого самоврядування. Одним з елементів механізму їх реалізації є норми процесуального права. Процесуальні норми в механізмі реалізації права розглядаються як норми дії. Як відомо, для земельного законодавства характерним буде те, що в одному законодавчому акті, зокрема в ЗК України, містяться норми як матеріального, так і процесуального права. Проте зміст реалізації права на землю не можна обмежувати лише земельним процесом, тому правове регулювання земельних відносин здійснюється не лише земельно-процесуальними нормами, передбаченими Земельним кодексом України, але й процесуальними нормами, якими забезпечується діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, спеціальних земельнопорядних органів, органів державного нагляду і контролю та правосуддя [3].

Процедура надання земельної ділянки є довготривалою і скоротити її неможливо з об'єктивних причин, оскільки законодавчо передбачено проходження всіх інстанцій. Так, відповідна районна державна адміністрація або сільська, селищна, міська рада зобов'язана у місячний строк розглянути клопотання і дати згоду на розроблення проекту відведення земельної ділянки, який в свою чергу має погодитися з органом по земельних ресурсах, природоохоронними і санітарно-епідеміологічними органами, органами архітектури та охорони культурної спадщини, а також одержати висновок державної землевпорядної експертизи щодо об'єктів, які їй підлягають. Орган, якому передано проект відведення, у місячний строк у межах своїх повноважень приймає рішення про надання земельної ділянки [4, с. 375].

А тому, з одного боку, слід стимулювати діяльність посадових осіб належного виконання їх обов'язків по дотриманню строків і процедури розгляду заяв, а з іншого, - встановити адміністративну відповідальність публічних посадових осіб, за недотримання посадовою особою строків розгляду заяв та порушення посадовою особою процедури розгляду заяв, закріпивши їх у КУпАП.

Зазначимо також, що строки є суттєвою умовою і при виконанні законних розпоряджень чи приписів посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони довкілля та використання природних, в тому числі земельних, ресурсів. Видаючи законні розпорядження чи приписи, посадові особи цих органів запобігають шкідливим проявам вчиненого земельного чи екологічного правопорушення, оскільки вони спрямовані на виправлення негативної екологічної ситуації, яка склалася внаслідок вчинення правопорушення. Крім того, слід вдосконалювати заходи та механізм застосування адміністративної відповідальності посадових осіб шляхом ширшого урахування їх інтересів як суб'єктів відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Дубенко С.Д. Державна служба і державні службовці в Україні: навч.-метод. посіб. / Дубенко С.Д. – К.: ІнЮре, 1999. – 242 с
2. Охотнікова О.М. Адміністративна відповідальність керівника державного підприємства, установи, організації в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Охотнікова Олена Миколаївна. – Ірпінь, 2004. – 217 с.
3. Земельний кодекс України. – Відомості Верховної Ради. – 2002. - № 3-4. – С. 27.
4. Земельний кодекс України: наук.-практ. коментар / [за ред. В.І. Семчика]. – К.: ІнЮре, 2003. – 676 с.
5. Закон України від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР «Про звернення громадян»: станом 11 червня 2009 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Офіц. джерело: сайт ВР України – [zakon.rada.gov.ua](http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=393%2F96-%E2%F0) – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=393%2F96-%E2%F0>

ЗАГАЛЬНА ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄДНАННЯ СПІВВЛАСНИКІВ БАГАТОКВАРТИРНИХ БУДИНКІВ ЯК ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Орищенко Вікторія Вікторівна,

викладач, здобувач кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ *Лебідь В.І.*

Протягом останніх років в Україні все частіше можна почути про об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (далі – ОСББ) як альтернативу сучасній системі житлово-комунального господарства. Тому

в пересічних мешканців виникає ще дуже багато питань щодо сутності та можливостей таких об'єднань.

Згідно з Цивільним кодексом України юридичною особою є організація, створена і зареєстрована за визначеним у законі порядком. У Цивільному кодексі встановлено загальне правило, за яким об'єднання власників квартир, житлових будинків є юридичною особою, яку створюють і яка діє відповідно до закону та статуту. Порядок створення, затвердження статуту, здійснення державної реєстрації об'єднання співвласників багатоквартирного будинку регламентують декілька законів України, низка інших нормативно-правових актів [1].

Легальне визначення об'єднання співвласників багатоквартирного будинку наведено у ст. 1 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку»: це юридична особа, створена власниками для сприяння використанню їхнього власного майна та управління, утримання і використання неподільного та загального майна [2]. Отже, у створенні об'єднання співвласників багатоквартирних будинків зацікавленими є, насамперед, мешканці. Причина зрозуміла – об'єднавшись, співвласники одержують можливість самостійно управляти своєю власністю, відстоювати свої права й захищати інтереси кожного з них. Створити об'єднання співвласників багатоквартирного будинку можна в будинку будь-якої форми власності за ініціативою осіб, які приватизували, купили квартиру, володіють нежитловою площею або будинком.

ОСББ як юридична особа створюється відповідно до закону, має печатку із своїм найменуванням та інші необхідні реквізити, а також розрахункові рахунки в установах банку. Статус юридичної особи дозволяє ОСББ укладати цивільно-правові договори. Законодавчець встановлює обмеження за ознакою виключності кондомініуму щодо створення у житловому комплексі тільки одного об'єднання, що є виправданим та обумовлюється особливостями правової природи спільної власності, яка фактично і входить до складу кондомініуму як цілісного майнового комплексу у складі приватного житлового фонду. Об'єднання є неприбутковою організацією і не має на меті одержання прибутку для його розподілу між членами об'єднання, тобто за організаційно-правовою формою належить до непідприємницьких товариств.

Державна реєстрація об'єднань співвласників багатоквартирного будинку проводиться виконавчим органом міської, районної у місті ради, районною, районною у м. Києві і Севастополі державною адміністрацією за місцем знаходження багатоквартирного будинку відповідно до Порядку державної реєстрації об'єднань співвласників багатоквартирного будинку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1521 від 11.10.2002 р. (із змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 1242 від 22.09.2004 р.) [3].

Установчим документом об'єднання співвласників багатоквартирного будинку є статут, який затверджується загальними зборами членів об'єднання на підставі Типового статуту об'єднання співвласників багатоквартирного будинку.

ОСББ створюється на основі права сумісної власності і представляє лише співвласників нерухомості, щоб самостійно вирішувати - хто обслуговуватиме будинок, яка буде квартплата, кому здавати в оренду нежитлові приміщення, куди витратити гроші тощо. Ефективне використання коштів і контроль приводять до якіснішого та дешевшого утримання будинку.

За законом «Про приватизацію державного житлового фонду»: «власники квартир багатоквартирних будинків є співвласниками

допоміжних приміщень будинку, технічного обладнання, елементів зовнішнього благоустрою і зобов'язані брати участь у загальних витратах, пов'язаних з утриманням будинку і прибудинкової території відповідно до своєї частки у майні будинку» [4]. А в Цивільному кодексі вже чітко визначено правовий статус переліченого майна. Відповідно до статті 382, «власникам квартири у дво- або багатоквартирному житловому будинку належать на праві спільної сумісної власності приміщення загального користування, опорні конструкції будинку, механічне, електричне, сантехнічне та інше обладнання за межами або всередині квартири, яке обслуговує більше однієї квартири, а також споруди, будівлі, які призначені для забезпечення потреб усіх власників квартир, а також власників нежитлових приміщень, які розташовані у житловому будинку» [1].

Особливістю права спільної сумісної власності є те, що співвласники майна, яке є у спільній сумісній власності, володіють і користуються ним спільно, якщо вони не досягли інших домовленостей між собою, укладених у належній формі. Розпорядження таким майном здійснюють тільки за згодою всіх співвласників.

Засновником та членом ОСББ може стати будь-який власник (співвласник) житлового або нежитлового приміщення в багатоквартирному будинку, тобто власник квартири (або її частини), власник жилого або нежитлового приміщення (або його частини), власник будинку. Членами ОСББ не можуть бути: володілці та користувачі неприватизованих квартир (приміщень), орендарі квартир та нежитлових приміщень, особи, котрі не оформили право власності на належні їм квартири та приміщення. В кожному будинку може бути створений лише одне ОСББ.

Основне призначення ОСББ — це покращення стану утримання житлових будинків та прибудинкової території; сприяння членам об'єднання в одержанні якісних комунальних послуг; раціональне використання платежів мешканців; управління спільною власністю.

В рамках українського законодавства ОСББ має достатньо широкий простір для вибору шляхів господарювання. Так, воно може передати свій будинок на баланс та обслуговування будь-якій приватній чи відомчій житлово-експлуатаційній установі або ж залишити його в комунальному ЖЕКу, може укласти з ЖЕКом договори лише на деякі послуги, може самостійно проводити повне обслуговування житла, укладати прямі договори з «Електромережею» та «Водоканалом». Як виняток, ОСББ, очікуючи більш сприятливих умов, може взагалі не здійснювати ніякої господарської діяльності, а використовувати свій юридичний статус для захисту житлових прав мешканців будинку.

Отже, на сьогодні, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків як юридична особа є ефективною альтернативною формою управління житловим будинком, що має ряд переваг для його мешканців.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року//Відомості Верховної Ради України. — 2003. - №40-44. — ст. 356.
2. Закон України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» від 29.11.2001 року//Відомості Верховної Ради України. — 2002. - №10. — ст. 78.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.10.2002 року №1521 «Про реалізацію Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» (із наступними змінами та доповненнями)//Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України».
4. Закон України «Про приватизацію державного житлового фонду» від 19.06.1992 року//Відомості Верховної Ради України. — 1992. - №36. — ст. 524.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФАКУЛЬТАТИВНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ НЕРУХОМОГО МАЙНА

Спесівцев Денис Сергійович,

головний спеціаліст Департаменту державної реєстрації речових прав на нерухоме майно Укрдержреєстру

Природа нерухомого майна як речі, параметри якої можуть бути змінені шляхом проведення, наприклад, реконструкції в поєднанні з правилом про обов'язкову реєстрацію правочинів з нерухомістю та/або прав на неї створює свої особливості обороту нерухомого майна. Якщо державна реєстрація правочину або права передбачає фіксацію обсягу прав, які виникли у нового власника на конкретний об'єкт нерухомості, то уникнути виникнення деяких особливостей неможливо, адже в такому разі фіксуються й право, і сам об'єкт, на який виникає таке право. При цьому об'єкт фіксується як мінімум з точки зору його площі (житлової або загальної). Іншими словами – державна реєстрація фіксує, який саме об'єкт належить особі та його площу, а в деяких випадках і його повне схематичне зображення зі всіма параметрами. А в силу того, що реєстрація, як правило, проводиться, при переході права власності на об'єкт нерухомого майна, у відповідному реєстрі фіксуються лише дані про об'єкт нерухомого майна, станом на певний момент в часі, а фактично на момент проведення технічної інвентаризації такого об'єкту, яка передусе переходу прав. Саме відомості, отримані в ході технічної інвентаризації, слугують джерелом інформації для особи, яка проводить державну реєстрацію правочину з нерухомим майном або прав на нього. Однак в силу того, що технічна інвентаризація проводиться лише в певних випадках, об'єкт нерухомого майна розділяється на свою фізичну та формальну суть. Тобто на об'єкт, який в об'єктивній дійсності наділений певними характеристиками, а також його формальне відображення в реєстрі. При цьому до проведення технічної інвентаризації вірогідними будуть вважатися саме відомості, що містяться в реєстрі.

Простіше кажучи, особа, яка придбала одноповерховий житловий будинок загальною площею 100 м² і зареєструвала своє право власності на нього, формально стає власником саме цього будинку. Однак у подальшому така особа зможе самостійно, без відповідних дозволів, реконструювати його й зробити з цього будинку, наприклад, двоповерховий житловий будинок загальною площею 300 м². Формально згідно з відомостями реєстру та інвентаризаційної справи їй належить одноповерховий двокімнатний житловий будинок загальною площею 100 м², але фактично це вже двоповерховий п'ятикімнатний житловий будинок загальною площею 300 м². За наявності вимог до проведення обов'язкової технічної інвентаризації перед відчуженням нерухомого майна власник незаконно реконструйованого будинку не зможе його відчужити, оскільки результати технічної інвентаризації виявлять невідповідність об'єкту, права на який зареєстровано, фактично існуючому. Це створює значну перешкоду до обороту такого об'єкту, а фактично паралізує його подальший оборот до моменту легалізації реконструкції в порядку, встановленому законом.

Однак проект Закону України «Про технічну інвентаризацію об'єктів нерухомого майна», який знаходиться на розгляді Верховної Ради України, передбачає обов'язкове проведення лише первинної технічної інвентаризації об'єкту нерухомого майна, тобто лише при введенні її в цивільний оборот після завершення будівництва, а також інвентаризацію об'єктів незавершеного будівництва. Питання проведення поточної технічної інвентаризації відводиться на вирішення сторін правочину.

Згідно з поширеною в юридичній літературі думкою в договорі купівлі-продажу нерухомості більше ризикує покупець. Тому в його інтересах проводити технічну інвентаризацію об'єкту нерухомого майна, який він бажає придбати. Якщо ж права на нерухоме майно переходять без проведення його технічної інвентаризації, то вважається, що набувач набуває право власності на той об'єкт, права на який зареєстровані в Державному реєстрі прав власності. Фактично за таких обставин у цивільному обороті може перебувати лише формальний об'єкт права, на який було зареєстровано вперше, а далі він змінює свої фізичні характеристики й в дійсності власників змінює зовсім інший за плануванням та/або площею об'єкт нерухомості. Такий стан речей породжує свої юридичні нюанси. По-перше, особа є законним власником того об'єкту, право власності на який в неї зареєстровано. Якщо ж нерухомість була незаконно реконструйована, а в результаті реконструкції завжди створюється новий об'єкт нерухомого майна, то особа формально не є власником цього об'єкту. По-друге, у разі зміни юридичних обставин і, наприклад, з введенням обов'язкової поточної інвентаризації або у випадку, коли незаконно реконструйований об'єкт нерухомого майна спричинить шкоду третім особам і буде виявлено, що мала місце незаконна реконструкція, то в такому разі нести відповідальність буде останній власник, навіть якщо об'єкт було незаконно реконструйовано ще за десять або більше власників до нього. Поясненням цьому є та обставина, що формально набувач купує той об'єкт, права на який зареєстровано в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно, а тому презюмується, що й фізично в його володіння переходить такий об'єкт, а тому виявлена реконструкція є наслідком його діяльності. По-третє, оборот такої речі за певних обставин може розцінюватися як ухилення від податків, від чого також може постраждати останній власник.

Підводячи межу під вищевказаним, можна стверджувати, що встановлення факультативності проведення поточної технічної інвентаризації нерухомості відповідно впливає і на якість захисної функції. Висвітлені нами нововведення доповнюють захисну функцію державної реєстрації речових прав на нерухоме майно інтересом особи, яка набуває такі права. У зв'язку з цим її можна умовно поділити на стандартну та провідну. Стандартна захисна функція зводиться до того, що держава офіційно визнає та підтверджує факт існування речових прав на нерухоме майно в конкретної особи. Однак, якщо набувач бажає створити більше гарантій для себе й пожертвувати часом, проте забезпечити себе від можливих негативних наслідків набуття права власності на об'єкт нерухомого майна, який може бути незаконно реконструйованим, він може домовитися з відчужувачем про проведення технічної інвентаризації такого об'єкту нерухомості, за результатами проведення якої прийняти рішення про придбання об'єкту, чим забезпечити себе від можливих помилок.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : станом на 1 серпня 2012 року // Відомості Верховної Ради України – 2003. – №№ 40 – 44. – Ст.356. (зі змінами).
2. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 51. – Ст. 553 (зі змінами).
3. Інструкція про порядок проведення технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна, затверджена наказом Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України від 24 травня 2001 року, № 127, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 10 липня 2001 року за № 582/5773
4. Порядок ведення реєстру прав власності на нерухоме майно, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 28.01.2003 № 7/5 (у редакції наказу від 12.10.2010 № 2480/5), зареєстрований в Міністерстві юстиції України 28.01.2003 за № 67/7388

5. Тимчасове положення про порядок державної реєстрації права власності та інших речових прав на нерухоме майно, затверджене наказом Міністерства юстиції України від 07.02.2002 № 7/5 (у редакції наказу від 28.07.2010 № 1692/5), зареєстроване в Міністерстві юстиції України 18.02.2002 за № 157/6445

6. Про технічну інвентаризацію об'єктів нерухомого майна : проект Закону України, зареєстрований у Верховній Раді України 29.03.2012 за № 10286.

ОХОРОНА ТА ЗАХИСТ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Можаровський Микита Юрієвич,
помічник юриста адвокатського об'єднання «Арценгер»

Реалізація конституційного положення щодо заборони недобросовісної конкуренції і конституційного обов'язку держави захищати конкуренцію в підприємницькій діяльності потребує формування в Україні ефективного механізму забезпечення правомірного використання ділової репутації суб'єкта господарювання, рішучої боротьби з недобросовісною конкуренцією в цій галузі та є обов'язковою умовою успішного соціально-економічного розвитку, інтеграції України в Європейський політичний, економічний і правовий простір.

Необхідність захисту й відповідно право на захист виникає у випадку вчинення правопорушення або наявності реальної загрози його вчинення. Тому, якщо погіршення ділової репутації відбулося внаслідок дій самого суб'єкта господарювання, наприклад, зниження якості продукції, підстави для захисту є відсутніми.

Правопорушення, що є підставою для виникнення права на захист ділової репутації суб'єкта господарювання, є одним з видів недобросовісної конкуренції. Їх характеристика вперше була визначена на світовому рівні Паризькою конвенцією з охорони промислової власності. До цих порушень Конвенція відносить всі дії, здатні яким би то не було способом викликати змішання відносно підприємства, продуктів, або промислової, або торговельної діяльності конкурента.

В українському законодавстві перелік і характеристика правопорушень, пов'язаних з неправомірним використанням ділової репутації суб'єктів господарювання, закріплені в главі 2 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції».

1) неправомірне використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки (ст. 4); 2) неправомірне використання товару іншого виробника (ст. 5); 3) копіювання зовнішнього вигляду товару (ст. 6); 4) порівняльна реклама (ст. 7). Ці ж правопорушення закріплені в нормі ст. 33 «Неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання» Господарського кодексу України.

Закріплені у вищезазначених нормативно-правових актах правопорушення є найбільш типовими видами неправомірного використання ділової репутації суб'єкта господарювання, якими не вичерпуються всі можливі порушення в цій сфері. Тому у випадку вчинення дій, кваліфікованих як неправомірне використання чужої ділової репутації, але не передбачених формулюваннями ст. 33 Господарського кодексу України й ст. ст. 4 - 7 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», право на захист ділової репутації може бути обґрунтовано нормами ч. 1 ст. 32 Господарського кодексу України та ст. 1 зазначеного Закону, які містять загальне визначення недобросовісної конкуренції.

При реалізації суб'єктом господарювання права на захист ділової репутації шляхом звернення за розглядом спору до уповноважених державних органів виникають охоронні правовідносини. Результатом

реалізації права на захист є сам захист порушеного права. При цьому про захист прав можна казати і як про діяльність уповноважених або компетентних державних, громадських органів по застосуванню до правопорушника правоохоронних мір державно-примусового характеру, спрямованих на визнання, відновлення порушеного права.

Органами, уповноваженими здійснювати захист, щодо неправомірного використанні ділової репутації суб'єкта господарювання, є судові органи й органи Антимонопольного комітету України.

Антимонопольні органи України, розглядаючи у встановленому законом порядку спори про неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання та застосовуючи до правопорушників відповідні правоохоронні заходи державно-примусового впливу, здійснюють тим самим захист порушеного права на ділову репутацію.

Щодо співвідношення «охорона» і «захист» у часі, то слід зазначити наступне. Поняття «охорона» і «захист» співвідносяться як ціле й частина. Отже, *захист прав* – це система заходів, спрямованих на визнання, відновлення цих прав та припинення їх порушень, що застосовуються правомочним суб'єктом права та/або компетентним органом (включаючи застосування до порушників заходів відповідальності). Як свідчить аналіз законодавства та практика діяльності відповідних державних органів, реалізація правової можливості отримання правового захисту може виникнути або в процесі розгляду питання про надання охорони компетентним державним органом, або після отримання охоронного документу, коли є факт неправомірного використання ділової репутації.

Так, спираючись на вищезазначене, можна надійти наступних висновків про те, що підставою для виникнення права на захист ділової репутації суб'єкта господарювання є правопорушення у вигляді її неправомірного використання. Особливість цих порушень викликана тісним зв'язком ділової репутації суб'єкта господарювання та зазначених об'єктів. Характер цього зв'язку полягає в тому, що виступаючи свого роду «посередниками» у ході оцінки суб'єкта господарювання іншими особами, вони, з одного боку, самі беруть участь у формуванні ділової репутації, а, з іншого боку - є формами її матеріального виразу. Тому, цілеспрямовано вважати їх матеріальними носіями ділової репутації суб'єкта господарювання та, як наслідок, предметами правопорушень її неправомірного використання.

Право на захист ділової репутації суб'єкта господарювання може здійснюватися за допомогою звернення за захистом в органи АМКУ. Ці органи, розглядаючи у встановленому законом порядку справи про неправомірне використання ділової репутації, застосовують відносно правопорушників заходи державно-примусового впливу, здійснюючи тим самим захист порушеного права.

**ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ СТАДІЙ НОТАРІАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ**

Лазько Гюльназ Заурівна,

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України

Сукупність процесуальних дій, що вчиняє нотаріус, проходять відповідні стадії, що визначають їх динаміку і логіку. Так, будь-який юридичний процес повинен здійснюватись у чітко регламентованому законом порядку та часових межах. Загалом, правове закріплення процедури вчення будь-яких правових дій, можливо розглядати як ознаку незалежної та авторитетної системи права та правової держави. Відмітимо, що окремі компоненти нотаріального процесу є незмінними та характеризують процесуальні аспекти нотаріальної діяльності, що спрямована на захист прав та законних інтересів фізичних осіб, юридичних осіб і держави. Безумовно мова йде про стадії нотаріального процесу та їх процесуальні аспекти. У юридичній літературі стадію визначають як проміжок часу, протягом якого конкретно визначене коло осіб вчиняють процесуальні дії, спрямовані на досягнення єдиної мети. В свою чергу, під стадією нотаріального процесу слід розуміти встановлений законом проміжок часу, протягом якого вчиняється нотаріальне провадження. Крім того, такі дії вчиняються специфічним колом суб'єктів нотаріального процесу, які наділені відповідними процесуальними правами та обов'язками.

Стрімкий розвиток нотаріального процесу, що має місце останнім часом, призвів до існування різних точок зору щодо окремих його інститутів і положень. У юридичній літературі предметом ґрунтовних наукових дебатів є і питання стадій нотаріального процесу та їх кількості.

Одні вчені виділяють п'ять основних стадій нотаріального процесу, зокрема: порушення нотаріального провадження; підготовка до вчинення нотаріальних дій; вчинення або відмова від вчинення нотаріальної дії; реєстрація вчиненої нотаріальної дії; оскарження нотаріальних дій або відмова в їх вчиненні. Інші, виділяють три стадії нотаріального процесу, закінчую останній вчинення нотаріального акта (видача відповідного свідоцтва; здійснення виконавчого напису; здійснення посвідчу вального напису тощо).

На наш погляд, необхідно погодитись із відомим вченим – процесуалістом С.Я.Фурсою, яка виділяє такі основні стадії нотаріального процесу:

1. відкриття нотаріального провадження;
2. підготовка до вчинення нотаріального провадження;
3. безпосереднє вчинення нотаріального провадження.

Так, з урахуванням основних принципів нотаріального процесу, а саме: верховенства права, доступності і гарантованості охорони фізичними та юридичними особами їх безспірних прав, нотаріальної таємниці, незалежності і неупередженості нотаріуса, рівності прав осіб тощо, згадувана вище стадійність нотаріального процесу цілком включає всі основні етапи вчинення нотаріального провадження. Крім того, саме

така модель нотаріального процесу дає можливість законодавчо закріпити всі дії нотаріуса.

Варто відзначити, що результатом нотаріального процесу є посвідчення нотаріального акта та його видача. Оскарження ж нотаріальних дій не є продовженням нотаріального процесу, оскільки характер і зміст спірних правовідносин відмінний від нотаріального процесу та регулюється іншим законодавством. Крім того, відзначимо, що на відміну від цивільного процесу, в якому стадії поділяють на два основні види: обов'язкові та факультативні, у нотаріальному процесі слід виділяти три стадії, які є обов'язковими та строковими.

ЗАМІНА НЕНАЛЕЖНОГО ВІДПОВІДАЧА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ

Бичкова Світлана Сергіївна,

доктор юридичних наук, доцент, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

У певних випадках суд за клопотанням позивача, не припиняючи розгляду справи, має замінити первісного відповідача належним відповідачем, якщо позов пред'явлено не до тієї особи, яка має відповідати за позовом, або залучити до участі у справі іншу особу як співвідповідача (ч. 1 ст. 33 ЦПК України).

Зважаючи на це, неабияке значення має визначення цивільного процесуального статусу первісного відповідача, належного відповідача, співвідповідача та неналежного відповідача.

Первісний відповідач – це особа, яка була притягнута до участі у справі для відповіді за пред'явленими до неї позовними вимогами і стосовно якої під час розгляду справи було встановлено відсутність ймовірної належності їй тих юридичних обов'язків, щодо яких суд повинен ухвалити судові рішення.

Цивільний процесуальний статус первісного відповідача за змістом є тотожним цивільному процесуальному статусу відповідача у цивільній справі. Він складається як із загальних, так і зі спеціальних цивільних процесуальних суб'єктивних прав, юридичних обов'язків та законних інтересів цієї сторони. Різниця вбачається тільки у тому, яким є процесуальний строк припинення цивільного процесуального статусу первісного відповідача, а також в особливій природі юридичного факту, що є підставою для цього. Так, на відміну від цивільного процесуального статусу відповідача, цивільний процесуальний статус первісного відповідача припиняється достроково (до ухвалення судового рішення), на підставі ухвали суду про проведення заміни первісного відповідача належним відповідачем (проведення відповідної заміни при цьому і є тим особливим юридичним фактом, що спричиняє відповідний процесуальний наслідок).

Належний відповідач – це особа, стосовно якої судом встановлено наявність ймовірної належності їй тих юридичних обов'язків, щодо яких суд повинен ухвалити судові рішення, і яка у зв'язку із цим притягається до участі у цивільній справі, замінюючи особу, стосовно якої позовні вимоги були заявлені первісно (первісного відповідача).

Цивільний процесуальний статус належного відповідача хоча і характеризується класичною структурою (складається з прав, обов'язків та законних інтересів), має певні відмінності у змісті спеціальних суб'єктивних цивільних процесуальних прав, а також відрізняється

особливою природою юридичного факту (підстави його виникнення), яка, у свою чергу, обумовлює спеціальний процесуальний термін появи зазначеного цивільного процесуального правового статусу. Так, відповідно до ч. 1 ст. 33 ЦПК України, особливим юридичним фактом, що тягне виникнення цивільного процесуального правового статусу належного відповідача, є постановлення ухвали суду про проведення заміни первісного відповідача належним відповідачем. Зазначений юридичний факт, у свою чергу, обумовлює спеціальний процесуальний термін виникнення цивільного процесуального статусу належного відповідача моментом постановлення відповідної ухвали. Водночас, перелік суб'єктивних цивільних процесуальних прав належного відповідача є розширеним, таким, що містить особливе загальне цивільне процесуальне право заявити клопотання про розгляд справи спочатку. Якщо такого клопотання до суду не надійде, то справу потрібно розглядати далі. При цьому слід звернути увагу, що відповідно до ч. 1 ст. 191 ЦПК України при залученні до участі у справі інших осіб, якщо подальший розгляд без них є неможливим, розгляд справи відкладається. За ч. 6 цієї статті при відкладенні розгляду справи вона завжди починає розглядатися спочатку. Тому є незрозумілим положення ч. 2 ст. 33 ЦПК України, згідно з яким при заміні первісного відповідача належним розгляд справи починається спочатку лише у разі заявлення клопотання про це останнім.

Однак у будь-якому випадку необхідно враховувати: всі дії первісного відповідача до вступу належного відповідача не мають правового значення і не повинні враховуватися судом при ухваленні судового рішення.

Співвідповідачем, у відповідному контексті, є особа, яка притягається судом до участі у справі для відповіді за пред'явленими вимогами, якщо відповідно до ч. 1 ст. 33 ЦПК України позивач заявив клопотання про заміну первісного відповідача належним відповідачем, але суд не переконаний в тому, що первісний відповідач не має відповідати за пред'явленим позовом, або клопотання про залучення до участі у справі іншої особи як співвідповідача.

Цивільний процесуальний статус співвідповідача, за умови, що пасивна процесуальна співучасть виникає на підставі ч. 1 ст. 33 ЦПК України, нічим не відрізняється від цивільного процесуального статусу співучасників.

Далі – неналежний відповідач. Таким є особа, стосовно якої судом встановлено, що вона не є ймовірним суб'єктом юридичних обов'язків, щодо яких суд повинен ухвалити судові рішення, і у зв'язку з чим проведено її заміну або ухвалено рішення суду про відмову у задоволенні позову.

Вбачається, говорити про цивільний процесуальний статус неналежного відповідача є недоцільним, адже у неналежного відповідача цивільного процесуального статусу не виникає. Цивільним процесуальним статусом наділяються виключно учасники цивільного процесу з моменту відкриття провадження у справі та до припинення цивільного судочинства у цій справі. Після проведення заміни первісного відповідача належним відповідачем або ухвалення рішення суду про відмову у задоволенні позову відповідач вибуває із цивільного процесу, а тому жодних цивільних процесуальних прав, обов'язків та інтересів він не має. Втім, відсутність у неналежного відповідача цивільного процесуального статусу зовсім не означає, що він не наділяється іншими правовими статусами.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОВС УКРАЇНИ У БОРОТБІ З ПОСЯГАННЯМИ НА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ АВТОРСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ

Лов'як Олег Орестович,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Як свідчить практика, виготовлення та розповсюдження контрафактної продукції здійснюється таємно або вузально під законну діяльність. Протиправні діяння найбільш чітко проявляються при переміщенні через кордон і продажу в роздрібній мережі. Візуальним спостереженням неважко виявити продаж контрафактної продукції. В Україні це явище знаходиться в розквіті і «пірати» не приховують, що продають контрафактну продукцію. Індикатором таких виробів в теперішній час являється ціна.

Виходячи з ціни та ознак контрафактності можна приступати до негласних закупок і дослідженню цих екземплярів в експертно-криміналістичних підрозділах. Після чого потрібно реально оцінити обстановку про розповсюдження «піратства», репертуар незаконно відтворених творів та фонограм, осіб, причетних до цього, планувати та проводити заходи профілактичного характеру і документування злочинної діяльності груп, які займаються отриманням доходів в великих та особливо великих розмірах.

Кримінально-правова відповідальність є найефективнішим засобом державного захисту прав фізичних та юридичних осіб у сфері інтелектуальної власності. Органи внутрішніх справ України являються безпосереднім виконавцем завдань держави у забезпеченні такого захисту. Механізм забезпечення захисту інтелектуальних прав складатиметься з декількох етапів:

- виявлення посягань на інтелектуальні права (відтворення, розповсюдження, експорт та імпорт контрафактної продукції);
- доказування дійсності факту посягання та встановлення винних;
- покарання винних та відшкодування збитків завданих посяганням;

Найважливішим елементом цього процесу є доведення дійсності факту посягання, тобто збирання доказової інформації та проведення експертизи. Без цього неможливо визначати: було посягання чи ні, контрафактна ця продукція чи легітимна. Об'єктами посягання на права інтелектуальної власності стають примірники аудіовізуальних творів та фонограм, комп'ютерні програми та бази даних. На такі питання як: чи легально вироблена ця продукція? чи всі передбачені законом вимоги виконані при її розповсюдженні, експорті та імпорті? може дати відповідь лише експертиза.

Експертиза продукції - необхідна складова матеріалів, які готує орган досудового слідства для порушення кримінальної справи. Завдання експертизи контрафактної продукції поділяються на дві частини – правову та технічну.

Правова частина дає відповіді на такі запитання:

- хто є володільцем творів або фонограм, які записані на досліджуваних примірниках контрафактної продукції (кому належать авторські та суміжні права);

- чи передавалися права на ввезення, відтворення, розповсюдження та використання досліджуваних творів та фонограм в Україні;

- чи має володілець договірні відносини з юридичними або фізичними особами, які причетні до ввезення, відтворення, розповсюдження та використання досліджуваних творів та фонограм.

Технічна частина стосується питань щодо вирізнення досліджуваних зразків від легальної продукції, а якщо вони відрізняються, то чим саме.

Для цього орган досудового слідства надає для проведення експертизи оформлену певним чином інформацію про:

- дані які є на поліграфічних обкладинках досліджуваних примірників;

- дані які є на корпусах аудіо, відеокасетах та компакт-дисках;

- дані про всіх фізичних та юридичних осіб причетних до ввезення, відтворення, розповсюдження та іншого використання примірників творів.

Також досить важливим на даному етапі є отримання заяви власника про порушення його прав з легалізованими документами, що підтверджують його право власності.

Але ж основною методикою проведення експертизи контрафактної продукції є здійснення технічного, порівняльного аналізу досліджуваних та легітимних примірників. При дослідженні аудіо, відеокасет та компакт-дисків основними об'єктами дослідження є поліграфічне оформлення, носії творів та якість відео та звукозапису.

Суб'єкти, що беруть участь у боротьбі з піратством у сфері інтелектуальної власності (співробітники правоохоронних органів, слідчі прокуратури і судді) не мають достатньої юридичної підготовки і практичного досвіду. У цих умовах найважливіше значення має слідча і судово експертиза на предмет порушення авторських і суміжних прав, результати якої будуть сприяти успішному розвитку судових процесів. Тому найважливішим питанням, що необхідно вирішити для створення ефективної системи захисту авторських і суміжних прав власників на Україні є проведення експертизи контрафактної продукції.

Практика розслідування перших адміністративних справ по фактах порушення авторських і суміжних прав показала, що порушення таких справ, розгляд їх у суді, неможливо без проведення попередньої експертизи вилученої продукції.

При дослідженні дисків CD-ROM виявляється їхня відповідність або невідповідність оригінальним продуктам за такими критеріями:

- а) компакт - диски з ліцензійними програмними продуктами повинні бути оформлені певним чином: на їхню неробочу сторону накладається зображення високої якості встановленого зразка;

- б) на компакт - дисках із ліцензійними програмними продуктами крім «картинки» на неробочій поверхні компакт – диска, також є присутнім логотип виробника продукту і номер продукту на внутрішньому рубрикуатору виробника;

- в) картонна коробка, у якій міститься диск із ліцензійним програмним продуктом, оформляється відповідно до стандартів і має декілька ступенів захисту (мікропечатка голограми тощо.);

- г) підтвердженням легітимності продукту є також спеціальна голограма, нанесена або на упаковці продуктів, або на Сертифікаті відповідності. До складу кожного продукту також входить Ліцензійна угода між покупцем і фірмою - виробником. На ліцензії або на реєстраційній карті користувача проставлений серійний номер програмного продукту, без якого установка програмного продукту неможлива;

- д) ліцензійні продукти записуються в кількості не більш одного на кожний компакт - диск. Крім того, на одному компакт - диску не можуть бути записані продукти різноманітних виробників, якщо вони є комерційними версіями.

Резюмуючи вищезазначене, можна стверджувати, що «однією із найважливіших умов успішного розвитку авторського права і суміжних прав є не лише визнання за авторами і особами, які отримали права на ці об'єкти, відповідних цивільних прав, а й забезпечення їх надійного захисту... У зв'язку з цим, слід зазначити, що система охорони авторського права та суміжних прав не лише повинна бути підкріплена ефективною системою захисту прав, що має відповідну нормативно-правову базу, а й має бути укомплектована необхідною кількістю підготовлених і досвідчених фахівців»[1].

Список використаних джерел:

1. Бойченко А. Захист авторського права та суміжних прав в Україні: удосконалення правового регулювання // Інтелектуальна власність. – 2000.-№4.-С.25-29.

ЗАКРІПЛЕННЯ ПРИНЦИПУ КОЛЕГІАЛЬНОГО ТА ОДНООСОБОВОГО РОЗГЛЯДУ СУДОВИХ СПРАВ: ІСТОРИЧНО- ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Чорнооценко Світлана Іванівна,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Чернооценко Дмитро Ігорович,

аспірант Запорізького національного університету

Одним із цікавих й насичених подіями та ідеями в історії вітчизняної політико-правової думки, відлуння якого мають резонанс до сьогодні, особливо у зв'язку з реалізацією судової реформи, є період 1990-1996 років, який в аспекті історії українського конституціоналізму прийнято іменувати конституційним процесом в Україні. Важливою його складовою частиною стало конституційне закріплення напрямків реалізації правоохоронної функції держави, і, зокрема, статусу судових органів. Цьому передувала цікава, насичена подіями та ідеями розробка та обговорення проектів нової конституції України, які формувались в умовах чи не найбільш активного періоду розвитку вітчизняної правової думки.

Одним із принципів, який Конституційною комісією передбачалось включення до тексту Основного Закону став принцип колегіального і одноособового розгляду справи. А тому не випадково, що з восьми конституційно закріплених принципів чотири відносяться до сфери кримінального судочинства. Вперше підходи до означеної проблеми було визначено у прийнятій Верховною Радою 28 квітня 1992 р. Концепції судово-правової реформи в Україні, і вже з того часу колегіальний та одноособовий розгляд справ став, з одного боку, як засада побудови та організації судової системи, а з іншого боку – як функціональний принцип судочинства [1, с.48].

Концепція закріпила положення про те, що розгляд справ може здійснюватись суддями одноособово, а також колегіями професійних суддів та суддями з розширеною колегією судових засідателів. Остання позиція фактично була перехідною від радянської моделі народних засідателів до суду присяжних.

В проекті в редакції від 1 липня 1992 року містився найповніший припис, згрупований в статті 211, який визначав: «правосуддя здійснюється колегіально і суддею одноособово». Колегіальність відповідно кваліфікувалась як процес який «забезпечується через розгляд справ колегією суддів і судом присяжних». Стаття встановлювала законодавче регулювання питань підсудності справ судом, порядку

визначення і залучення присяжних до здійснення правосуддя [2, с.170]. Слід відмітити, що закріплення норми одноособного розгляду суддею справи викликало дискусію як у самих членів комісії, так і в правознавців, народних депутатів. З її ходу можна помітити, що багатьма фахівцями бачилася небезпека в виведенні з процесу судочинства інституту народних засідателів.

Одним із принципів, який Конституційною комісією передбачалося включення до тексту Основного Закону став принцип колегіального і одноособового розгляду справи. А тому не випадково, що з восьми конституційно закріплених принципів чотири відносяться до сфери кримінального судочинства. Вперше підходи до означеної проблеми було визначено у прийнятій Верховною Радою 28 квітня 1992 р. Концепції судово-правової реформи в Україні, і вже з того часу колегіальний та одноособовий розгляд справ став, з одного боку, як засада побудови та організації судової системи, а з іншого боку – як функціональний принцип судочинства.

Концепція закріпила положення про те, що розгляд справ може здійснюватись суддями одноособово, а також колегіями професійних суддів та суддями з розширеною колегією судових засідателів. Остання позиція фактично була перехідною від радянської моделі народних засідателів до суду присяжних.

Заключний етап конституційного процесу пов'язаний з прийняттям в першому читанні Конституції України та роботою Тимчасовою спеціальної комісії Верховної Ради, очолюваної М.Сиротою, став періодом остаточного закріплення даного принципу.

Розуміючи, що даний принцип виходить за рамки судочинства і стосується системи судоустрою, творці Конституції запропонували виключити його з переліку принципів судочинства та окремою частиною статті закріпити дану норму. При цьому окремі народні обранці пропонували закріпити можливість розгляду справ одноособово, колегіально, за участю народних засідателів, суди присяжних, а інші – пропонували закріпити в Конституції лише одноособовий та колегіальний розгляд справ професійними суддями. Саме на останній моделі наполягав Верховний Суд України. Його доводи базувались на об'єктивному аналізі стану справ у судовій галузі. В той же час деякі із депутатів пропонували закріпити участь народу у здійсненні правосуддя. Результатом такого компромісу стало закріплення в Конституції України поряд з одноособовим та колегіальним розглядом справ, ще і суду присяжних, який до останнього часу не набув реальних форм.

Таким чином, закріплення в Конституції України принципу колегіального та одноособового розгляду судових справ повинно забезпечити повний, всебічний та об'єктивний розгляд кримінальних, цивільних, господарських та адміністративних справ, й тим самим, виконання завдань судової влади. Як свідчить практика, цей принцип не залишається незмінним. Підкоряючись загальним закономірностям розвитку держави, він набуває нового змісту й форм реалізації.

Список використаних джерел:

1. Організація судових та правоохоронних органів: Підручник для студентів юрид. спеціальностей вищих навч. закладів / І.С. Марочкін, Н.В. Сібільова, В.П.Тихий та ін.. За ред. І.С.Марочкіна, Н.В.Сібільової. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. – 528 с.
2. Конституція незалежної України: У 3 кн. / Під заг. ред. С.Головатого. – К.: Укр. правн. фундація, 1995. – Кн. 1: Документи, коментарі, статті. – 1995. – 380 с.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗКРИТТЯ БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Плєва Валерій Анатолійович,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Поняття банківської таємниці міститься у статті 60 Закону України "Про банки і банківську діяльність" [1]. Відповідно до зазначеної статті під банківською таємницею розуміється інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку.

Відповідно до п. 2 частини 1 статті 62 зазначеного Закону рішення суду є однією з підстав розкриття банками інформації щодо юридичних та фізичних осіб, яка містить банківську таємницю. Зазначаючи, що банківська таємниця є однією з основних державних гарантій забезпечення стабільного та ефективного функціонування банківської системи, слід звернути увагу, що діюче цивільне процесуальне законодавство України містить суперечливі положення, що можуть призвести до істотного порушення прав та законних інтересів клієнтів банків.

Так, з одного боку, з метою забезпечення захисту банківської таємниці, ч. 1 статті 289 ЦПК визначає, що справа про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, розглядається у закритому судовому засіданні. Водночас, відповідно до ч. 3 статті 290 ЦПК ухвалене судом рішення про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, підлягає негайному виконанню. Копії рішення суд надсилає банку, що обслуговує юридичну або фізичну особу, заявнику та особі, щодо якої надається інформація. ЦПК передбачає можливість оскарження ухваленого судом рішення до апеляційного суду в установленому порядку, але оскарження не зупиняє виконання рішення.

Таким чином виникає парадоксальна ситуація. Вживаючи заходів зі збереження банківської таємниці за допомогою встановлення правила щодо розгляду справи у закритому судовому засіданні, законодавець встановлює можливість негайного виконання рішення. Таким чином, навіть у разі прийняття в майбутньому апеляційним судом сприйнятливого для особи, щодо якої вимагалось розкриття банківської таємниці, рішення, ситуації це вже практично не змінює, оскільки розкриття банківської таємниці вже практично відбулося.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III "Про банки і банківську діяльність" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/>

2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>

ДОГОВІР ПОДРУЖЖА ПРО НАДАННЯ УТРИМАННЯ

Мироненко Валентина Петрівна,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

За нормальних взаємовідносин у сім'ї жодних проблем з надання один одному утримання у подружжя не виникає. Чоловік та дружина добровільно надають один одному допомогу не тільки у випадках, коли

один з них цього потребує або є непрацездатним, але за відсутності цих обставин. Як правило, подружжя не укладає спеціальних договорів про надання утримання. Однак, якщо така необхідність виникає, то подружжя вправі, керуючись ст. 78 СК, укласти договір про надання утримання одному з них, у якому визначити умови, розмір та строки виплати аліментів. Договір про надання утримання, має, як і всі інші договори між подружжям, суттєві особливості, яку в сукупності відрізняють їх від інших цивільно-правових договорів [3, с.80]. До таких можна віднести: особливий суб'єктний склад; договори опосередковують відносини, що мають особистий, довірчий характер, і як наслідок припиняються зсмертю особи, зобов'язаної сплачувати аліменти або (і) зі смертю особи, уповноваженої їх отримувати; зазначений договір вимагає від сторін вчинення певних дій, розділених у часі: сторони даного договору встановлюють зв'язок між собою на певний строк – визначений або невизначений. Сімейне законодавство не містить легальне визначення аліментного договору, таке визначення пропонує В.Антошкіна, зокрема, вона зазначає, що договір про надання утримання (аліментний договір) – це сімейно-правовий договір, за яким одна сторона зобов'язується надавати утримання іншій у розмірі, способом і у строки, встановлені у ньому [3, с.80]. Умови такого договору можуть бути частиною шлюбного договору або існувати як самостійний аліментний договір – договір подружжя про надання утримання. Слід підкреслити, що умови договору не можуть погіршувати становища того з подружжя, хто є непрацездатним та потребує матеріальної допомоги.

Перевагою договірної форми надання утримання між подружжям є те, що сторонам надано право вирішити питання утримання на свій розсуд [4, с.95-98]. Про можливість укладення подібного договору між фактичним подружжям наголошує О.Грічук [12, с.59].

Зокрема, договором можна передбачити, що право на аліменти матиме колишній чоловік, який не має права вимагати утримання в судовому порядку. Один із подружжя може на підставі договору одержати право на аліменти у випадку припинення шлюбу незалежно від того, чи є він непрацездатним і потребує утримання чи ні. Крім того, договір про надання утримання може містити положення про надання одному з подружжя права та утримання незалежно від того, в який момент після припинення шлюбу він став непрацездатним. Розмір аліментів, передбачений договором може бути вищим, ніж при стягненні аліментів у судовому порядку. Зокрема, у договорі може бути обумовлено право одного із подружжя на збереження у нього того життєвого рівня, який він мав до розірвання шлюбу. Разом з тим, тривалість аліментних зобов'язань встановлюється відповідно з вимогами сімейного законодавства – неможливо покласти на особу, яка перебувала в шлюбі з одержувачем аліментів декілька років, обов'язок утримувати його протягом десятиліть.

Сторони мають право встановити в договорі будь-які підстави для його припинення (зміна матеріального становища, відновлення працездатності одержувача аліментів, закінчення ним навчання, вступ до шлюбу тощо).

Крім зміни та розірвання договору за наявності передбачених законом обставин можливе визнання його недійсним. Загальними підставами визнання недійсним аліментного договору є підстави, передбачені цивільним законодавством для визнання правочинів недійсними. Так само, як і інші правочини, договір про надання утримання може бути нікчемним або оспорюваним.

Визнання недійсним договору про надання утримання діє зі зворотньою силою і тягне за собою анулювання правових наслідків такого договору з моменту його укладення. Однак, з огляду на той факт, що кошти, отримані за цим договором, призначаються на задоволення

поточних потреб їхнього одержувача, зворотнє стягнення аліментів у випадку визнання договору недійсним обмежене. Зворотнє стягнення можливе тільки у випадку, якщо такий договір було укладено під впливом обману чи погрози насильства з боку одержувача аліментів.

Договір має укладатись у письмовій формі та посвідчуватись нотаріально. У разі невиконання одним із подружжя свого обов'язку за договором про надання утримання аліменти можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса (ч.2 ст.78 СК України). Іншими словами, нотаріальне посвідчення такого договору надає можливість його примусового виконання без додаткових процесуальних ускладнень.

Зміна чи припинення договору про надання утримання можливі в будь-який час за взаємною згодою сторін, що оформлюється у письмовій формі і так само підлягає нотаріальному посвідченню.

Одностороння відмова і зміна умов договору не допускається. У випадку невиконання або неналежного виконання договору особа, права якої виявилися порушеними, одержує право звернутися до суду з вимогою про примусове виконання договору або до нотаріуса – за вчиненням виконавчого напису і стягнення заборгованості у безспірному порядку.

Список викосританих джерел:

1. Антошкіна В. Договір про поділ майна подружжя, що є об'єктом права спільної сумісної власності //Право України. – 2005. - № 8. – 75-77 с
2. Антошкіна В. Договірне регулювання відносин з надання утримання між подружжям (колишнім подружжям) //Право України. – 2004. - № 11. – 79-80 с.
3. Грічук О. Проблеми і перспективи правового регулювання майнових відносин фактичного подружжя в сімейному праві України //Підприємництво, господарство і право. – 2005. - № 10. – 58-60 с.

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ В СІМЕЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Тімуш Ірена Сергіївна,

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Соціально-економічний розвиток українського суспільства, еволюція сімейних відносин та ставлення до шлюбу цілком об'єктивно і закономірно зумовлюють необхідність існування інституту шлюбного договору в сімейному законодавстві України.

За раніше чинним сімейним законодавством майнові відносини чоловіка та дружини регулювалися виключно імперативними нормами, які встановлювали спільну сумісну власність подружжя на майно, нажите під час шлюбу. Отже, будь-які правочини, спрямовані на зміну цього режиму, суперечили закону, тобто були недійсними. Вважалося, що в радянській родині, духовні цінності мають переважати над матеріальними. Крім того, майно подружжя складалось в основному із предметів споживання, а тому особливої цінності як правило не мало, тобто, коло майна, що підлягало можливому поділу було досить обмеженим. Проте з розвитком ринкових відносин та приватної власності ситуація змінилася і постала необхідність в альтернативному регулюванні режиму майна подружжя. І справді, якщо раніше ці норми в основному відповідали інтересам подружжя, враховуючи коло предметів споживчого призначення, то в сучасних умовах, коли у складі майна подружжя може бути різноманітна нерухомість, засоби виробництва, акції підприємств, інші цінні папери, правове регулювання їх майнових відносин все частіше потребує зовсім іншого підходу до задоволення інтересів сторін та іншого шляху розв'язання питань, що, у свою чергу, і досягається укладанням між подружжям чи особами, які збираються укласти шлюб шлюбного договору.

І.Жилінкова підкреслює, що як чинна правова конструкція шлюбний договір (контракт) з'явився у законодавстві України у 1992 р. в структурі КпШС УРСР [1, с.23]. З цим варто погодитись, адже саме ст.27 Кодексу про шлюб та сім'ю України вперше було закріплено право подружжя на встановлення відмінного від законного правового режиму майна.

Наступним кроком у розвитку інституту шлюбного контракту була постанова Кабінету Міністрів України від 16 червня 1993 р., якою було затверджено Порядок укладання шлюбного контракту. Цією постановою було дещо розширено передбачений ч. 4 ст. 31 КпШС України перелік статей, що можуть змінюватися шлюбним контрактом. Так, із п. 1 Порядку випливало, що подружжя в шлюбному контракті можуть вирішувати питання погашення боргів за рахунок спільного або роздільного майна. Але, порядок задоволення вимог кредиторів за загальними і особистими боргами подружжя регламентувався імперативними нормами сімейного законодавства (ст.31 КпШС України). Виникало питання про наслідки включення у шлюбний контракт таких умов. Зміна їх неможлива, оскільки йдеться про імперативну норму законодавства, а, отже, подружжя при включенні у свій шлюбний контракт будь-яких угод з цього приводу повинно було виходити з положень законодавства і мало змогу лише уточнювати або доповнювати їх своєю угодою. Аналогічно в п. 1 Порядку укладання шлюбного контракту містилася вказівка на те, що сторони можуть включати в шлюбний контракт угоди про немайнові, моральні або особисті обов'язки. Проте ст. 27-1 КпШС встановлювала, що в шлюбному контракті сторони можуть передбачити лише майнові права та обов'язки. Незважаючи на це, позиція Кабінету Міністрів України знайшла певну підтримку окремих вчених [2,с.10]. Через це не можна не погодитись з Ю.С. Червоним в тому, що Кабінет Міністрів України вийшов за межі своїх повноважень в частині розширеного визначення предмету шлюбного контракту. У зв'язку з цим необхідно визнати, що Кабінет Міністрів України дійсно вийшов за межі повноважень і своєю постановою безпідставно розширив коло питань, що стосувалися укладання шлюбного контракту і умов, які можна було б у ньому передбачити. Адже цей підзаконний акт вступив у суперечність з відповідними нормами КпШС України. Крім того, Порядок укладання шлюбного контракту вступив також в суперечність з ст. 92 Конституції України, за якою правовий режим власності визначається виключно законами України. Таким чином, шлюбні контракти, які містили умови не передбачені КпШС України могли бути визнані частково або повністю недійсними. Тому Порядок укладання шлюбного контракту підлягав скасуванню.

У чинному Сімейному кодексі України дещо змінено підхід до інституту шлюбного контракту. Зокрема, змінено назву. Законодавець запропонував ввести зміан поняття "шлюбний контракт" поняття "шлюбний договір". Проте на відміну від ст. 27 КпШС України, чинний СК не містить навіть опосередкованого визначення поняття "шлюбного договору". Це у свою чергу створює додаткові труднощі при дослідженні сутності цього правового інституту. Слід зауважити, що в Цивільному кодексі України містяться визначення майже всіх передбачених у ньому видів договорів. У ст. 27 КпШС УРСР було зазначено, що «особи, які вступають в шлюб, мають право за власним бажанням вчинити правочин про розв'язання питань життя сім'ї (шлюбний контракт), в якому передбачити майнові права і обов'язки подружжя». У наведеній нормі подано лише загально-правову характеристику шлюбного контракту через категорію правочину, який не розкриває повною мірою сутність шлюбного контракту. Однак чинний СК України не містить і такого надто загального визначення шлюбного договору. У ст. 92 СК України дані вимоги до суб'єктів шлюбного договору, а в ст. 93 СК визначається його

зміст. Це означає, що цю законодавчу прогалину має заповнити юридична наука, виходячи з юридичних ознак, закріплених в різних статтях СК України.

Список використаних джерел:

1. Жилінкова І. Зміст шлюбного договору: проблеми законодавства та практики його застосування // Нотаріат для вас. – 2010. - № 9. – 23-30 с.
2. Кокіна В. Шлюбний контракт доважок до кохання? // Урядовий кур'єр. - 2008. - № 215. - С.10.

ПРАВО НА ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ У СІМЕЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Лов'як Олег Орестович,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Лов'як Світлана Сергіївна,

старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи, здобувач кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Право на індивідуальність - це важливе природне право людини. Це право закріплене в ст. 300 ПК України і здебільшого охороняється нормами цивільного права як абсолютне. Але у СК України воно набуло характеру відносного права.

Проголосивши рівність права дружини та чоловіка на повагу до їх індивідуальності і помістивши цю статтю в главі, що стосується особистих немайнових прав подружжя, законодавець тим самим підкреслює, що зобов'язаним суб'єктом при здійсненні кожним з подружжя вказаного права є інший з подружжя.

Отже, при здійсненні дружиною свого права на повагу до своєї індивідуальності чоловік зобов'язаний поводитись таким чином, щоб його повелінка не заважала прояву індивідуальності дружини. Не ж саме стосується і дружини, яка теж зобов'язана не заважати проявам індивідуальності чоловіка.

Спіл також звернути увагу на розміщення зазначених положень в відповідній главі дає змогу зробити висновок, що зобов'язаними суб'єктами при здійсненні кожним з подружжя свого права на індивідуальність ніхто крім іншого з подружжя бути не може. Обов'язок всіх інших осіб незалежно від ступеня споріднення або свояцтва щодо дружини чи чоловіка випливає зі змісту ст. 300 ПК України. Таким чином, при порушенні права жінки та чоловіка на повагу до своєї індивідуальності з боку інших осіб (матері або батька дружини чи чоловіка їх літей інших родичів) їх відносини мають бути врегульовані відповідно до норм ПК України.

Тому на наш погляд спірною є думка З.В. Ромовської [1] про те, що «закріплення в Кодексі права дружини та чоловіка на повагу до своєї індивідуальності є засобом захисту психічного і (або) матеріально-слабкого в шлюбі від психічного диктату чи навіть агресії... свекрухи, тещі тощо».

Об'єктом даного права є індивідуальність особи. В психології індивідуальність визначається як своєспільність людини як індивіда та особистості. Вона знаходить свій прояв у зовнішньому вигляді, статеві рисах, рисах характеру, в особливостях потреб та здібностей, пізнавальних, волевих та емоційних процесів, психічних станів, життєвого досвіду.

Індивідуальність кожної людини становить її внутрішній та зовнішній

світ. Зовнішній світ – це все те, з чим та чи інша особа стикається протягом свого життя, завдяки чому здійснюється її самореалізація. І саме через взаємодію із зовнішнім світом здійснюється збагачення внутрішнього світу особистості, позивається її індивідуальність.

Найближчим оточенням людини є її чоловік, найближчим оточенням чоловіка є його дружина. При нормальних стосунках між ними в процесі спільного проживання відбувається процес розвитку індивідуальності кожного з них з урахуванням індивідуальних особливостей іншого. Цей процес характеризується всіякими поступками та пристосуванням до звичок та уподобань один одного.

З юридичної точки зору право на індивідуальність полягає в можливості особи: 1) володіти певною індивідуальністю, тобто бути визнаним носієм цього особистого немайнового блага; 2) використовувати свою індивідуальність, тобто обирати будь-яку з можливих форм та способів прояву своєї індивідуальності, якщо вони не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства; 3) створювати та змінювати свою індивідуальність, тобто можливість самому визначати її обсяг та зміст; 4) вимагати захисту в разі будь-якого порушення права на індивідуальність, тобто можливість вимагати захисту в випадках, якщо особі створюють перешкоди у реалізації даного права, якщо вчинюються дії, які порушують це право.

Право людини та чоловіка на повагу до індивідуальності має полягати в теплому ставленні до звичок, уподобань, рис характеру, особливостей потреб та злібностей пізнавальних, волевих та емоційних процесів, психічних станів один одного тощо. Крім того, кожен з подружжя має утримуватися від будь-яких дій, що перешкоджають іншому володіти певною індивідуальністю, її використовувати та змінювати.

Список використаних джерел:

1. Ромовська З.В. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України. – К., - 2003. – С. 281

ПРОБЛЕМИ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО АСПЕКТА ВИЗНАННЯ ПРАВОЧИНІВ НЕДІЙСНИМИ

Чорнооченко Світлана Іванівна,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Виявлення прогалин та недоліків чинного законодавства завжди пов'язане з науковими дослідженнями та судовою практикою. Щодо розгляду справ про визнання правочинів недійсними в Україні відсутні наукові дослідження, основну увагу науковці звертають на матеріальний аспект недійсності правочинів.

В Росії певні напрацювання щодо процесуального аспекту визнання правочинів недійсними та внесення змін в російське цивільно-процесуальне законодавство є. Так, О.В. Гутников аналізував процесуальне розмежування нікчемних та оспорюваних правочинів та оспорювання недійсних правочинів. Зазначений науковець зробив висновок, з яким не можна не погодитися, що з процесуальної точки зору немає різниці між нікчемними та оспорюваними правочинами [1]. Конкретні пропозиції щодо процесуального аспекту визнання правочинів недійсними розробила Н.Д. Шестакова, яка запропонувала:

1) з метою мінімізації негативного впливу наслідків недійсності правочинів на стабільний та постійний розвиток цивільних правовідносин необхідно цілісне застосування діючих норм як матеріального, так і

процесуального права при розгляді справ, пов'язаних з недійсністю правочинів;

2) шляхом внесення певних санкцій до чинного законодавства виключити можливість зловживання при використанні такого способу захисту, як застосування наслідків недійсності правочинів;

3) практика застосування судами наслідків недійсних правочинів за позовами незацікавлених осіб повинна бути припинена як така, що суперечить закону. При застосуванні реституції юридично значимий інтерес можуть мати лише особи, які брали участь в укладенні правочину – сторони. В зв'язку з цим інші особи, навіть власник майна, яке було неправомірно передано за недійсним правочином, не може вимагати застосування наслідків визнання правочину недійсним, крім випадку, якщо він сам був стороною правочину;

4) пред'явлення прокурором позовів про визнання правочинів недійсними та застосування наслідків їх недійсності для обох сторін правочину, без залучення зацікавленої особи як позивача суперечить принципу диспозитивності, за яким «немає судді без позивача». Тому пропонується припинити поширену в Росії в даний час практику розгляду арбітражними судами справ по позовах прокурорів, які пред'являються без зазначення осіб, в інтересах яких подається позов.

5) У разі відсутності спору щодо недійсності правочинів для надання визначеності відносинам, пов'язаних з його укладенням, можливе встановлення факту недійсності в порядку окремого провадження [2].

З усіма вищезазначеними пропозиціями варто погодитися, крім останньої. В порядку окремого провадження відповідно до ст. 234 ЦПК України розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності оспорюваних прав. Разом з тим, справи про визнання правочину недійсним для надання визначеності відносинам, пов'язаних з його укладенням не можуть бути розглянуті в порядку окремого провадження. Як аргумент можна навести те, що окреме провадження розпочинається з подання заяви заявником. Заявником виступає особа, законний інтерес якої порушений в зв'язку з укладенням такого правочину. Ст. 235 ЦПК України зазначає, що справи окремого провадження розглядаються судом з додержанням загальних правил, встановлених ЦПК України, крім положень щодо змагальності та меж судового розгляду. Ст. 10 ЦПК України під змагальністю розуміє можливість сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, на рівних умовах довести ті обставини, на які вони посилаються як на підставу своїх вимог та заперечень. Видається надання дозволу розглядати справи про визнання правочину недійсним в порядку окремого провадження позбавить сторони належним чином захистити свої порушені права.

Список використаних джерел:

1. Гутников О.В. Недействительные сделки в гражданском праве (теория и практика оспаривания) / 3-е изд., исп. и допол. – М.: Статут, 2007. – С. 234.
2. Шестакова Н.Д. Недействительность сделок: процессуальный и материальный аспекты: Дисс... канд. юрид. наук: 12.00.15. – СПб., 2001. – С. 171-175.

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВІРНОГО РЕЖИМУ МАЙНА ПОДРУЗЖА

Пилипенко Світлана Анатоліївна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Загальна демократизація суспільства, яка відбувається в Україні останнім часом, та зміна економічних орієнтирів поставили питання щодо перегляду основних концепцій правового регулювання сімейних відносин. Розширення диспозитивних засад регулювання відносин в сім'ї стало

підставою збільшення ролі договору в сімейному праві, створило умови для виникнення поряд із законним регулюванням системи договірної регулювання сімейних відносин.

Роль договору у цивільному та сімейному праві має певні відмінності. У сімейному праві, традиційно, договір має менше значення і застосування в порівнянні з його роллю у цивільному праві, оскільки договір у сімейному праві не може бути самостійною підставою для виникнення або припинення сімейних правовідносин, він може бути тільки підставою для зміни сімейних правовідносин (вияток становить договір про патронат). Крім того, в ст.8 Сімейного кодексу України (далі – СК України) закріплено положення про те, що норми Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) при регулюванні сімейних відносин застосовуються субсидіарно, тобто, у разі неврегульованості сімейних відносин нормами СК України, за умови, що це не суперечить суті сімейних відносин.

Договірне регулювання (договірний режим майна подружжя) - це певна сукупність правових засобів, у якій домінуючим правовим засобом є договір подружжя, котрим сторони самостійно встановлюють для себе певні майнові права й обов'язки, власні міні-норми, які відрізняються від тих, що закріплені в законі і мають загальнообов'язковий характер [1, с. 11].

Договірне регулювання сімейних відносин (ч. 2 ст. 7 СК України) закріплено як один з основних принципів сучасного сімейного права, у зв'язку з чим в СК передбачений перелік різних договорів, учасниками яких є не лише подружжя, а й інші члени сім'ї, які наділені правом укладати договори, як передбачені, так і не передбачені безпосередньо СК України.

Відповідно до ст. 64 СК України дружина та чоловік мають право на укладення між собою усіх договорів, які не заборонені законом, як щодо майна, що є їхньою особистою приватною власністю, так і щодо майна, яке є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. При цьому, як слушно зауважує Глиняна К., не кожний подружній договір тягне за собою виникнення договірної регулювання, а тільки той, яким встановлюються правила поведінки в майновій сфері, які мають характер, відмінний від встановлених у законі, тобто в зміні законного режиму майна подружжя для максимального пристосування зазначеного режиму до потреб подружжя [2, с. 31]. У зв'язку з цим логічним буде висновок, що подружжя продовжують залишатися в рамках законного режиму майна, якщо подружжя не змінює своїм договором тих норм і правил, які встановлені для всіх суб'єктів цивільних (сімейних) правовідносин.

До договорів, що тягнуть за собою виникнення договірної регулювання майна подружжя, можна віднести: договір про відчуження одним із подружжя на користь другого з подружжя своєї частки у праві спільної сумісної власності без виділу цієї частки (ч. 2 ст. 64 СК); договір про порядок користування майном (ст. 66 СК); договір про поділ майна подружжя (ст. ст. 69-70 СК); договір про виділ частки нерухомого майна одного з подружжя зі складу усього майна (ч. 2 ст. 69 СК); договір про надання утримання (ст. 78 СК); договір про припинення права на утримання взамін набуття права власності на майно (ст. 89 СК); шлюбний договір (ст. ст. 92-103 СК).

Аналізуючи сутність та зміст договорів, які тягнуть за собою виникнення договірної регулювання майна подружжя, зазначені договори можна поділити на:

1) договори щодо майна подружжя;

2) договори про надання утримання одному з них [3, с. 118].

Серед подружніх договорів особливе місце займає шлюбний договір, у якому наречені або подружжя можуть змінити як режим спільності

майна, так і режим роздільного майна подружжя, а також правовий режим окремих предметів, що входять до складу спільного або роздільного майна подружжя.

Слід погодитися з висловленою в юридичній літературі позицією, що більшість договорів, які укладають між собою чоловік та дружина, носять цивільно-правовий характер, внаслідок чого на них поширюються загальні правила про дійсність таких договорів. Зокрема, подружжя можуть укласти між собою різні договори, наприклад, договір купівлі-продажу, дарування тощо [4, с. 207].

Узагальнюючи вищевикладене, слід зазначити, що із прийняттям та введенням в дію чинного СК України засади диспозитивного регулювання сімейних відносин між членами сім'ї та родичами шляхом укладення договору отримали своє законодавче закріплення. Аналізуючи положення СК України, можна зробити висновок про появу цілого комплексу нових різновидів договорів подружжя. Поступово формується нотаріальна та судова практика укладення подружніх договорів [5, с. 77]. Таким чином, можна з впевненістю стверджувати, що правова конструкція договору посіла належне місце в регулюванні сімейних відносин.

Список використаних джерел

1. Правове регулювання майнових відносин подружжя (порівняльно-правовий аспект): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 [Електронний ресурс] / Я.В. Новохатська; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. – Х., 2006. – 20 с.
2. Гліняна К. Договірне регулювання майнових правовідносин подружжя // Юридичний вісник. – 2010. – №3. – С. 29-36.
3. Сімейне право України: підручник / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова, В.М. Крижна, Я.В. Новохатська; Ред.: В.І. Борисова; І.В. Жилінкова; МОН України. – 3-є вид., переробл. і доповн. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 260 с.
4. Сімейне право: Нотаріат. Адвокатура. Суд / За ред. С.Я. Фурси. – К., 2005. – 896 с.
5. Антошкіна В. Договір про поділ майна подружжя, що є об'єктом права спільної сумісної власності // Право України. – 2005. – №8. – С. 76-81.

ПРОБЛЕМИ ПАТРОНАТНОГО ВИХОВАННЯ І ОСОБЛИВОСТІ ВЛАСНУВАННЯ ВИХОВАНЦІВ ДИТЯЧОГО БУДИНКУ У ПАТРОНАТНУ СІМ'Ю

Шаповал Леся Іванівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Одна з головних задач будь-якого суспільства і держави – здійснення права дитини на виховання у сім'ї. Ці права дитини зафіксовані як у міжнародних документах (Конвенція про права дитини), так і в українських законодавчих актах.

На сьогоднішній день держава і суспільство не в змозі забезпечити всім дітям-сиротам і дітям, які залишились без батьківської опіки, виховання в прийомних сім'ях. Гостра проблема росту сирітства потребує пошуку шляхів реалізації права дитини жити і виховуватись у сім'ї.

Однією з нових форм устрою дитини в сім'ю, є патронатне виховання, яке дає можливість оптимально сполучати сімейне виховання і високий професійний рівень супроводження дитини і сім'ї.

Патронатне виховання означає як батьківську любов, так і професійну роботу. У патронатного вихователя дві ролі: і батьківська і професійна. Дитина живе в прийомній сім'ї і розцінює її як свою. У той же час укладається трудовий договір. Це найбільш гнучка форма пристрою - і для дитини, і для родини, що й підкреслює актуальність даного питання на сьогоднішній день.

Можна назвати наступні переваги патронатного виховання:

1) довгострокове влаштування дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в сім'ю з подальшим спільним майбутнім (опіка, усиновлення);

2) влаштування дітей складної категорії – дітей середнього шкільного і підліткового віку в сім'ю з метою отримання оптимального рівня освіти і їх соціальної адаптації;

3) патронатне виховання – це професійна діяльність вихователя, направлена на безперервну і послідовну корекцію особистості дитини, яка проживала в неблагополучній сім'ї чи в інтернатному закладі;

4) патронатне виховання здійснюється при розмежуванні відповідальності по захисту прав і законних інтересів дитини між батьками, патронатним вихователем і закладом, який надає патронатне виховання, що підрозуміває професійний (юридичний, матеріальний, психологічний, медичний) супровід дитини і сім'ї.

Неможливо передбачити всіх труднощів патронатного виховання і підготуватися до них. Ці труднощі пов'язані з звичайними процесами адаптації дитини і сім'ї один до одного, з кризами, які виникають в розвитку будь-яких відносин зі спливом часу. Не може бути 100 % оформлення в сім'ю. «Серед 16 – 17-літніх вихованців дитячих домів немало таких дітей, які, поживши в сім'ї свідомо роблять вибір на користь дитячих будинків».

Зовсім недопустимим є формальний підхід до влаштування дітей-сиріт і дітей, що залишилися без батьківського піклування в сім'ю без урахування таких факторів як вік, особливості характеру дитини, медичні і психологічні характеристики. Варто вести пошуки сім'ї для дитини, а не дитини для сім'ї.

Іншою проблемою є взаємовідносини з сім'єю, в якій проживала дитина. Не завжди дитину, яка проживає в сім'ї патронатного вихователя вирішують залишити проживати на тривалий час. Частіше всього це договір на період літніх канікул. Особливо це стосується сільської місцевості, коли дитину беруть на виховання в патронатну сім'ю на літні канікули для того, щоб та допомагала патронатним вихователям по господарству (працювати на городі, доглядати худобу і т.п.).

Дуже великою проблемою при оформленні вихованців дитячих будинків на патронатне виховання є те, що органи опіки і піклування практично не беруть участі в підборі сім'ї для дітей, які виховуються в дитячих будинках. Часто вони виконують лише функції по наданню договорів у вищестоящі органи.

Значні труднощі для тих, хто вирішив прийняти дитину у свою сім'ю створює достатньо довгий і складний процес формування документів і проходження медичної комісії, отримання довідки про відсутність судимості.

На нашу думку, патронатні вихователі по можливості повинні бути наділені наступними ознаками:

1) проживають недалеко від місця, де проживала дитина раніше. При цьому не будуть припинятися наявні особисті і соціальні зв'язки дитини. Дитина проживає в оточенні, яке знає її біологічних батьків: таким чином, дитина краще повідомлена про своїх біологічних батьків. Дитина менш травмується при залишенні біологічної сім'ї і переході до патронатної сім'ї, і навпаки, повернення в біологічну сім'ю.

2) наявність родинних зв'язків з біологічною сім'єю;

3) різноманітні джерела прибутку (заробітна плата, присадибна ділянка, підприємництво і т.п.);

4) власні діти більш старшого віку;

5) наявність хоббі у членів сім'ї (туризм, спорт і т.п.);

6) високий освітній рівень.

Отже, для того, щоб забезпечити більш кращий розвиток патронатної форми влаштування дітей, яка передбачена Сімейним кодексом України варто внести зміни до глави 20 Сімейного кодексу України щодо патронату та прийняти відповідний закон, яким визначити статус патронатних вихователів, функції уповноважених органів і служб зі супроводження патронатних сімей та роботи з батьками дитини, заходи державної підтримки як дітей у патронатних сім'ях, так і патронатних вихователів, що підвищить престижність діяльності патронатного виховання та зменшить ризики виникнення складних життєвих обставин через відсутність належного батьківського піклування.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ СУДУ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ АЛІМЕНТІВ У ТВЕРДІЙ ГРОШОВІЙ СУМІ

Чурпіта Ганна Вікторівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Справи, які підлягають розгляду в порядку окремого провадження, виникають із суспільних відносин різної юридичної природи – цивільних, сімейних, земельних та інших правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ проводиться за правилами іншого судочинства. Безперечно, приналежність правовідносин, із яких виникають цивільні справи, що розглядаються в порядку окремого провадження, до певної галузі матеріального права не тільки суттєво впливає на процедуру розгляду цих справ в порядку зазначеного виду цивільного судочинства, але й визначає особливий порядок виконання судових рішень. Специфікою процесуальної форми відрізняється і виконання рішень суду, ухвалених за результатами розгляду справ окремого провадження, які виникають із сімейних правовідносин, зокрема справ про визначення розміру аліментів у твердій грошовій сумі.

Відповідно до ч. 1 ст. 184 СК України, якщо платник аліментів має нерегулярний, мінливий дохід, частину доходу одержує в натурі, а також за наявності інших обставин, що мають істотне значення, суд за заявою платника або одержувача може визначити розмір аліментів у твердій грошовій сумі.

Як Закон України «Про виконавче провадження», так і ЦПК України не містять правових норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають між учасниками виконавчого провадження у зв'язку із виконанням рішення суду про визначення розміру аліментів у твердій грошовій сумі. Вбачається, при встановленні юридичної природи указаних правовідносин, а також правових норм, які підлягають застосуванню до їх регулювання, необхідно виходити із такого:

1) визначення розміру аліментів у твердій грошовій сумі здійснюється у порядку цивільного судочинства у наказному або окремому провадженні. При цьому відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 96 ЦПК України наказне провадження відкривається у випадку звернення особи із вимогою про присудження аліментів на дитину в розмірі тридцяти відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, якщо ця вимога не пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення інших зацікавлених осіб. В іншому випадку вимога про визначення розміру аліментів у твердій грошовій сумі розглядається в порядку окремого провадження;

2) ухвалене за наслідками розгляду відповідної вимоги рішення суду про визначення розміру аліментів у твердій грошовій сумі, як правило, є « правонаступником » попереднього судового рішення, яким було вирішено питання про стягнення аліментів у частці від заробітку (доходу) платника. Хоча невиключними є і випадки, за яких рішення суду про визначення розміру аліментів у твердій грошовій сумі може бути ухвалено вперше;

3) залежно від того, чи було рішення суду про визначення розміру аліментів у твердій грошовій сумі ухвалено вперше або є « правонаступником » судового рішення про стягнення аліментів у частці від заробітку (доходу) платника, має визначитися правовий режим його виконання. Вбачається, якщо відповідне судове рішення було ухвалено вперше, до регулювання суспільних відносин, які виникають у зв'язку із його виконанням, слід застосовувати правові норми Закону України «Про виконавче провадження», що регламентують порядок стягнення аліментів. У іншому випадку, якщо попереднє судове рішення про стягнення аліментів уже виконується, державному виконавцеві слід застосовувати ті положення Закону України «Про виконавче провадження», які визначають особливості виконання рішень у разі відкриття кількох виконавчих проваджень щодо одного боржника.

Виходячи із зазначеного вище, виконання рішення суду про визначення розміру аліментів у твердій грошовій сумі характеризується такими особливостями процесуальної форми:

1) таке рішення може бути пред'явлене до виконання протягом усього періоду, на який присуджені платежі (ч. 3 ст. 22 Закону України «Про виконавче провадження»);

2) воно підлягає негайному виконанню в межах платежів, вирахованих за один місяць (п. 1 ч. 3 ст. 30 Закону України «Про виконавче провадження», п. 1 ч. 1 ст. 367 ЦПК України);

3) виконавче провадження за указаним рішенням не підлягає обов'язковому зупиненню у випадках, визначених пп. 9, 15 ч. 1 ст. 37 Закону України «Про виконавче провадження»;

4) за цим рішенням стягнення може бути звернено, у тому числі, і на допомогу по державному соціальному страхуванню, що виплачується в разі тимчасової непрацездатності та в інших випадках, допомогу по безробіттю та соціальну допомогу інвалідам з дитинства, призначену відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» (ст. 72 Закону України «Про виконавче провадження»);

5) при виконанні такого рішення мають враховуватися положення ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження», які регламентують порядок обрахування та стягнення заборгованості із сплати аліментів.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВА НА МАТЕРИНСТВО ТА ПРАВА НА БАТЬКІВСТВО ЗА СІМЕЙНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Ісвіня Ольга Володимирівна,

кандидат юридичних наук, професор кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ,

Сімейний кодекс України визначає право на материнство та право на батьківство як окремі особисті немайнові права подружжя.

Материнство – це забезпечена законом можливість жінки здійснювати репродуктивну функцію (народжувати здорових дітей), належним чином утримувати їх та виховувати в дусі поваги до прав і свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, свого народу, своєї Батьківщини [1, С. 78].

Як зазначається у юридичній літературі, зміст особистого немайнового права жінки на материнство становлять правомочності дружини з приводу вирішення: мати чи не мати дитину. Право жінці самої вирішувати питання про материнство обумовлено тим, що це пов'язано з її власним здоров'ям та правом на репродуктивну свободу [2, с. 94]. Відповідно до статті 50 Закону України від 19 листопада 1992 року про «Основи законодавства України про охорону здоров'я» операція штучного переривання вагітності (аборт) може бути проведена за бажанням жінки у акредитованих закладах охорони здоров'я при вагітності строком не більше 12 тижнів. Отже, питання про переривання вагітності вирішується виключно жінкою. Критикуючи таку позицію законодавця З.Ромовська зазначає: «Складається парадоксальна ситуація: для продажу одним з подружжя автомобіля потрібна згода другого, а питання про проведення штучного переривання вагітності дружина має право вирішувати своєвільно» [3, с. 153].

Не коментуючи моральний аспект проблеми, зазначимо, що час обговорення у 2006 році проекту змін до «Основ законодавства Російської Федерації про охорону здоров'я» щодо обов'язковості згоди чоловіка на проведення операції зі штучного переривання вагітності ця ініціатива була дружно підтримана депутатами-чоловіками. У той же час, як слушно зауважила доктор медичних наук, головний лікар Московського обласного НДІ Акушерства та Гінекології В.Туманова, якщо вагітність є небажаною для жінки, вона знайде вихід, як її позбутися: «Я не вважаю, що ця зміна потрібна, тому що, якщо родина нормальна, таке складне питання завжди вирішується спільно у сім'ї. Якщо сім'я є неблагополучною, то така зміна підштовхне жінку до кримінального втручання».

Право на батьківство розглядається як факт походження дитини від певного чоловіка, юридично посвідчений записом у державних органах РАЦС про народження [2, с. 92]. Такий підхід до визначення батьківства вбачається не зовсім вірним. Як зазначається у науковій літературі, у сучасному світі відбуваються зміни статусу батька. Збільшується кількість батьків, які приймають активну участь у вихованні дітей, починаючи від немовлячого віку. Матеріали більшості досліджень наголошують на тому, що участь батьків у вихованні є необхідною умовою повноцінного особистісного розвитку дитини. При цьому надзвичайно важливо, щоб батько виконував саме свої батьківські функції, а не намагався замінити матір, щоб батьківські ролі були чітко диференційовані [4, с. 352]. Отже, право на батьківство, на нашу думку, полягає не лише у праві бути записаним батьком дитини, а і у праві брати участь у її вихованні та утриманні.

Незважаючи на те, що сімейні права та обов'язки мають відносний характер, право на материнство (батьківство) одного з подружжя не означає обов'язку іншого подружжя щодо зачаття дитини. Сімейний кодекс лише передбачає, що небажання чоловіка мати дитину або нездатність його до зачаття дитини, а також відмова дружини від народження дитини або нездатність її до народження дитини може бути причиною розірвання шлюбу. У той же час, як зазначається у юридичній літературі, можливість вимагати розлучення за цим підставами не є санкцією, оскільки при цьому поведінка чоловіка або жінки не є протиправною, а санкція є заходом державного примусу, що

застосовується за правопорушення [5, с. 83]. Але не зовсім зрозуміло, чому нездатність до зачаття дитини за станом здоров'я має виділятися у законодавстві як підстава для розірвання шлюбу, чи можна вважати таку норму моральною, у той час, коли, в умовах погіршення екологічної ситуації, велика кількість жінок не може нормально народжувати за медичними показниками, або втрачає цю здатність до народження як наслідок неякісного медичного обслуговування. Причому, ані за перше, ані за друге держава брати на себе відповідальність не поспішає.

СК також встановлює, що позбавлення жінки або чоловіка можливості здійснення репродуктивної функції у зв'язку з виконанням конституційних, службових, трудових обов'язків або в результаті протиправної поведінки щодо неї/нього є підставою для відшкодування завданої моральної шкоди. Слід зазначити, що, визначаючи причини виникнення кризового стану репродуктивного здоров'я нації, яке, до речі, є невід'ємною складовою здоров'я нації у цілому і має стратегічне значення для забезпечення сталого розвитку суспільства, Кабінет Міністрів України, серед іншого назвав відсутність належного контролю за дотриманням правил і норм охорони праці і техніки безпеки [6].

Список використаних джерел:

1. Сімейне право України. Підручник / за ред. Гопанчука В.С. – К.: Істина, 2002. – 304 с.
2. Сімейне право України: Підручник / Л.М.Баранова, В.І.Борисова, І.В.Жилінкова та ін.; За аг.ред.В.І.Борисової та І.В.Жилінкової. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 264.
3. Ромовська З.В. Українське сімейне право: підручник [для студ.вищ.навч.закл.] – К.: Правова єдність, 2009. – 500 с.
4. Малкович М.М. Змістові характеристики материнської та батьківської ідентичності / М.М.Малкович // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. С.Д.Максименка. Т. XII, част. 1. – К., 2010. – 696 с.
5. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / За ред.. Ю.С.Червоного. – К.: Істина, 2003. – 464 с.
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 року № 1849 «Про затвердження Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року»

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВПЛИВІВ НА РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАЦІЇ

Можаровська Наталія Олегівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

В умовах побудови інформаційного суспільства безпека кожної особи та держави синергетично пов'язана з низкою явищ, які стосуються інтелектуального потенціалу нації.

Останнім часом вчені все більше приділяють увагу одному з найбільш інтегральних спрямувань методології вивчення соціального буття – соціальній синергетиці. Об'єктами дослідження синергетики виступають різні системи, від атома до людини. Синергізм (від грец. *συνεργος* – діючий разом) – явище посилення дії одного каталізатора додаванням іншого. Слово «синергетика» (від грец. *συν* – «спільно» і грец. *εργος* – «діючий») означає «спільна дія» [1].

Філософія позиціонує синергетику як «глобальний еволюціонізм» або «універсальну теорію еволюції», що надає базис для опису механізмів виникнення будь-яких інновацій у природі, техніці, суспільстві та т.ін.

Інформаційний синергізм або синергетичний ефект – це ефект взаємозв'язку й взаємодії, підвищення результативності за рахунок

використання взаємозв'язку й взаємопосилення соціо-технологічного впливу інформаційної діяльності.

Все це спонукає до міркування, що в умовах постіндустріальної епохи, де інформаційна сфера впливає на життєдіяльність суспільства та держави, пріоритетом є теорія інформаційного права в інформаційному синергізмі з юридичними науками – цивільним, адміністративним, конституційним правом та т. ін., яка надасть можливість сформувати державою потужний базис для розвитку національного інтелектуального набуття, а напрацьований вітчизняними та зарубіжними науковцями досвід в галузі інформаційної безпеки може надати законотворцям певні шляхи для вирішення актуальних питань в умовах сьогодення.

Слід зазначити, що потенційно шкідливий, непрофесійний, чи занадто «професійний «креатив»», що покликаний представити якісний інформаційний продукт, здатен скоригувати світоглядні засади суспільства і, на жаль, руйнує семантичні зв'язки базового понятійного простору. Як наслідок знищуються передумови формування інтелектуально спроможного та потужного майбутнього суспільства.

Так, для вирішення вищезазначених протиріч, пропонується синергетичний підхід, спрямований на вирішення нормативних неузгодженостей шляхом закріплення принципів розвитку, прозорості та відповідальності в системі законодавства.

Індикатором якості для прийняття рішень в зазначеній сфері має бути наявність попередніх розрахунків на основі наукових підходів, у перспективному стратегічному плануванні інформаційного простору.

Викладене, надає змогу стверджувати про необхідність визначення шляхом виваженого корегування морально-правових аспектів відповідальності за якість зворотного зв'язку суспільства, як продукту інформаційного впливу.

Список використаних джерел:

1. Словник іншомовних слів за редакцією члена-кореспондента АН УРСР О.С.Мельничука // К.: Головна редакція Української Радянської енциклопедії, 1977 – 775 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ ІЗ ЗАВДАННЯ НЕДОГОВІРНОЇ ШКОДИ

Немченко Сергій Сергійович,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Як і будь-яка галузь права цивільне право будується на певних принципах, під якими розуміються "основні положення, що виражають найважливіші закономірності розвитку права, визначають його головні риси, характеризуються найвищим рівнем імперативності і загальною значимістю, відбивають об'єктивну необхідність побудови і зміцнення певного суспільного ладу [5, с 14]. С.С. Алексєєв визначає правові принципи як основні керівні засади (основні ідеї), які знаходять своє закріплення в нормах відповідної галузі права, які направляють розвиток і функціонування всієї правової системи [1, с 16].

На законодавчому рівні правові принципи закріплюються в якості загальних засад, на яких має ґрунтуватися законодавство тієї чи іншої галузі. Серед основних загальних засад цивільного законодавства Цивільний кодекс України (ст. 3) називає принцип справедливості. До

того ж частина 3 статті 509 ЦК України визначає згаданий принцип в якості загальної засади, на якій має ґрунтуватися цивільно-правове зобов'язання.

За своєю суттю принцип справедливості (як і принципи добросовісності та розумності) є принципом природного права, і його закріплення на рівні закону не впливає на природно-правовий характер цього принципу. Зрозуміло також, що згадані принципи мають велике значення саме у договірному праві, оскільки саме тут діє ще й принцип свободи договору (ст. 627 ЦК України), який робить вельми значимим обсяг регулювання відносин за розсудом сторін. У зв'язку з цим дослідження принципів справедливості, добросовісності, розумності переважно проводяться в рамках договірного права [2, 3].

Цивільне законодавство не надає визначення категорії "справедливість", що дозволяє відносити це поняття до оціночних категорій, які отримують своє змістовне оформлення виходячи із конкретних обставин справи.

Поняття "справедливість" в першу чергу виникло в людському спілкуванні не як правова, а саме як моральна категорія, результат формування уявлення людей про поняття добра і зла.

З правової точки зору справедливість у виконанні цивільно-правових зобов'язань визначається сучасними вченими як "така поведінка кожної із сторони зобов'язання по відношенню до своїх прав і обов'язків, яка б виключала необ'єктивні (неупереджені, несправедливі) дії сторін зобов'язання стосовно одна одної, а з другого - у справедливій (об'єктивній, неупередженій, з урахуванням етичних та інших моральних аспектів) оцінці судом поведінки суб'єктів зобов'язальних правовідносин" [3, с 119].

У Рішенні Конституційного суду України від 2.11.2004 р. за № 15-рп 2004 у справі №1-33/2004 за конституційним поданням Верховного суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) зазначено, що "справедливість - одна із основних засад права - є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню" [6].

Щодо деліктних зобов'язань реалізація принципу справедливості тут здійснюється перш за все в разі висування потерпілим вимог про стягнення моральної шкоди. Так частина 3 статті 23 ЦК України встановлює, що при визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності та справедливості.

Принцип справедливості в деліктних правовідносинах має реалізовуватися також в разі кваліфікації дій заподіювача шкоди як таких, що вчинені при самозахисті, зокрема в стані необхідної оборони. ЦК України не надає визначення необхідної оборони, отже в даному випадку можна звернутися до положень ст. 36 Кримінального кодексу України, яка визначає необхідну оборону як "дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони". Право особи на необхідну оборону є природним

та невідчужуваним. Але воно виникає виключно за наявності для цього відповідної підстави. Такою підставою відповідно до ст. 36 КК України є вчинення потерпілим суспільно небезпечного посягання. Межі необхідної оборони характеризує співрозмірність захисту рівню посягання, тобто справедливості такого захисту.

Отже, проводячи аналіз законодавства та судової практики, можна зробити висновок, що принцип справедливості є загальним принципом цивільного права взагалі і зобов'язального права зокрема. Даний принцип застосовується в будь-яких зобов'язальних відносинах. І хоча найбільше застосування цього принципу спостерігається в договірних відносинах, виконання зобов'язань із завдання не договірної шкоди та судові рішення в цій сфері також мають ґрунтуватися на принципі справедливості.

Список використаних джерел:

1. Алексеев С.С. Общая теория права. - М., 1982. - Т. 2. - С 16.
2. Боднар Т.В. Виконання договірних зобов'язань в цивільному праві. - К., 2010. - 272 с.
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. У 2 т. / за відп. ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. - К.: Юрінком Інтер, 2010. - Т. 1. - с. 14.
4. Рішення Конституційного суду України № 15-рп2004 // Урядовий кур'єр, 2004, 11, 17.11.2004 N219.
5. Ухвала Верховного суду України від 23.03.2005 р. // "Рішення Верховного суду України", № 2, 2005.
6. Ухвала Верховного суду України від 31.03.2005 р. // "Вісник Верховного суду України", № 9, 2005.

РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ

Залізняк Віталій Анатолійович,

кандидат юридичних наук, викладач кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Соціальне партнерство в Україні закріплено в національних законодавчих та нормативних актах, які регулюють соціально-трудові відносини. Це законодавство розроблялося на основі ратифікованих Україною конвенцій і рекомендацій Міжнародної організації праці. Слід зазначити, що у західних країнах для означення явища, яке ми називаємо соціальним партнерством, використовуються такі терміни як соціальний діалог, двох або тристоронні консультації суб'єктів трудових відносин.

Можна сказати, що Міжнародна організація праці є спеціалізованою установою, що проголосила своєю метою вивчення і покращання умов праці та життя трудящих шляхом вироблення конвенцій і рекомендацій з питань саме трудового законодавства, то всі її конвенції і рекомендації стосуються соціально-трудових відносин. Однак деякі з них спеціально розроблені для сприяння поширенню соціально-договірного процесу в світі.

Розбудова правових засад соціального партнерства в Україні почалася з прийняття в 1991 р. Закону України "Про зайнятість населення". Ст. 17 цього Закону передбачено для підготовки погоджених рішень щодо здійснення політики зайнятості створення координаційних комітетів сприяння зайнятості з представників профспілок, органів державного управління та підприємств. Першим органом соціального партнерства став Український координаційний комітет сприяння зайнятості населення — постійно діючий тристоронній орган, утворений на громадських засадах з метою підготовки і прийняття погоджених рішень з питань політики зайнятості в країні.

Важливим питанням у системі соціального партнерства є розподіл учасників переговорів (суб'єктів). В Україні держава бере активну участь в соціальному партнерстві на національному, регіональному і галузевому рівнях, виконуючи функції гаранта, контролера, арбітра і ін.

Як гарант основних громадянських прав держава організовує, координує і регулює соціально-трудові відносини. У межах цієї функції держава розробляє правові основи і організаційні форми соціального партнерства, правила і механізми взаємодії сторін, встановлює обґрунтовані розміри стандартів (мінімальної заробітної плати, соціальних пільг і гарантій). У межах цієї функції держава може виступати як незалежний регулятор соціально-трудових відносин, встановлюючи юридичні рамки, які захищають права профспілок і трудящих і закладають організаційні та процедурні основи колективних переговорів і вирішення трудових конфліктів. При виникненні трудових конфліктів унаслідок проведення переговорів і тлумачення положень угод і договорів держава бере на себе функцію арбітра – сприяє вирішенню конфліктів через примирливі і арбітражні процедури [4].

Подальшим розвитком інституціональних і процедурних основ соціально-трудового партнерства стало прийняття в липні 1993 р. Закону України "Про колективні договори і угоди", розробленого з частковим урахуванням міжнародного досвіду, норм і положень конвенцій і рекомендацій Міжнародної організації праці. Цим законом визначені сфери укладання колективних договорів і угод, суб'єкти переговорів, порядок ведення колективних переговорів і врегулювання розбіжностей, процедура підписання колективних договорів і угод, відповідальність сторін та інші норми [5].

На думку більшості вчених найважливішим елементом системи соціального партнерства, що забезпечує її дієвість і мобільність, є механізм партнерських відносин, основу якого складають способи, процедури, форми, методи взаємодії, система контролю виконання прийнятих договорів та угод, організаційно-функціональні структури.

Механізм соціального партнерства характеризується постійним переговорним процесом, нормативно-правовим, організаційним та політико-ідеологічним забезпеченням, нормативним встановленням процедур узгодження інтересів, участю представників громадських об'єднань у розробці договорів і угод.

Виходячи із викладеного, дослідники вищезазначеної проблематики висловлюють різні думки, стосовно організаційного забезпечення механізму соціального партнерства, що включає в себе діяльність узгоджувальних і примирних комісій, трудового арбітражу, експертних аналітичних та консультативних груп, контроль за виконанням угод, застосування санкцій, створення системи науково-методичного, кадрового й інформаційного забезпечення[5].

Важливою складовою соціального партнерства є переговорний процес, в ході якого всіма учасниками на основі рівноправності сторін спільно виробляються рішення. При постійній відмінності, а часто й суперечності інтересів сторін, переговорний процес є найраціональнішим способом досягнення взаємоприйнятних результатів.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України;
2. Закон України «Про зайнятість населення» від 01.03.1991 № 803-ХІІ;
3. Закон України «Про колективні договори і угоди» від 01.07.1993 № 3356-ХІІ;
4. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навч.-метод. посібник /За заг. ред. проф. Качана С. П. – Тернопіль: ТДЕУ, 2006. – 373 с.;
5. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини. Підручник для ВНЗ (затв. МОН України), 4-е вид. - К: Знання, 2009. – 390 с.

РЕЦЕПЦІЯ ІНСТИТУТУ НЕДІЙСНОСТІ ПРАВОЧИНІВ РИМСЬКОГО ПРАВА В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ СУЧАСНОСТІ

Петровський Андрій Володимирович,

старший викладач кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

В Стародавньому Римі специфіка вирішення проблеми недійсності правочинів була обумовлена існуванням та взаємодією двох нормативних систем: цивільного права (*ius civile*), так званого матеріального права та права преторського (*ius honorarium*) – судового права, яке здійснювалося в процесуальній сфері. За *ius honorarium* визнання укладених формально договорів недійсними не могло бути всупереч *ius civile*. Однак претор міг в межах своєї адміністративної влади перешкодити сторонам договору, який на його думку був недійсним, визнавати такий договір недійсним в зв'язку з тим, що сторони самостійно виразили волю укласти такий договір. Тобто, якщо договір за *ius civile* був недійсним, то за *ius honorarium* він міг набути юридичної сили.

Злиття зазначених двох систем (*ius civile* та *ius honorarium*) відбулося за Юстиніана, який прагнув, з одного боку, зберегти правила та концепції матеріального права, але з іншого боку не міг не відродити процесуальну форму, в якій ці правила колись отримали розвиток. Разом з тим, чітких правил щодо визнання договорів недійсними не було. Як зазначає Д.О. Тузов, в римському праві нараховувалось приблизно 30 термінів, які означали те, що ми сьогодні розуміємо під недійсністю, нікчемністю, оспорюваністю тощо. Однак, римські юристи чітко визначили умови дійсності договору. Відповідно суперечливість умовам дійсності договорів породжувала недійсність договорів.

За *ius civile* недійсними визнавалися правочини, які заборонені законом чи укладені внаслідок аморальності. В цілому правочини визнавалися недійсними за таких умов:

- 1) договір укладений всупереч волі контрагента;
- 2) зміст майбутнього договору суперечить правовим приписам та чинним законам;
- 3) договір укладений внаслідок помилки (*error*). Помилкою вважалося неправильне уявлення однієї сторони про будь-які речі чи дії. Суттєвими помилками, які впливають на можливість визнання договору недійсними вважаються:
 - помилки в характері договору (*error in negotio*), тобто помилка в сутті договору;
 - помилки в предметі договору (*error in corpore*). (В D.21.1.1. зазначалося, що продавець зобов'язаний повідомити покупця про всі недоліки раба, а саме: хвороби, недоліки, чи був він втікачем тощо. В разі неповідомлення покупця про зазначені обставини, договір визнавався недійсним та раб повертався продавцю. D.18.1.6, 34. визначають, що не може бути предметом договору: вільна людина, священні та релігійні місця, громадські місця тощо. Тому продаж будь-яких речей, які вилучені з обігу є нікчемною);
 - помилки в особі контрагента (*error in persona*) (Так, D.14.4.4. передбачав, що в разі укладення договору з особою, яка перебуває в чужій власності, то позов про визнання договору недійсним може бути допущений до суду. D.20.3.1. передбачає, що не може укласти договір підпічний без опікуна);
 - помилка в праві, тобто незнання законів. Однак помилки в праві прощалися жінкам, солдатам, неповнолітнім та жителям провінцій;
- 4) договір укладений внаслідок обману (*dolus*), тобто навмисне введення в оману контрагента з метою спонукання його до укладення

невигідної для нього угоди. Обман, як дія, що знищує договір був введений цивільним претором Аквілієм близько 44 р. до н.е);

5) договір укладений внаслідок примусу, який міг бути двох видів: насильство (*vis absoluta*) та погрози (*metus*);

6) договір укладений всупереч формі, яка передбачена законом або угодою між сторонами. Такими формами були: манципація (*mancipatio*), поступка права (*in iure cessio*), письмові договори та укладення договору за допомогою запитання (*stipulation*).

Процесуальний аспект розгляду позову про визнання договору недійсним розкрито в Інституціях Гая, де розкриті способи захисту порушених прав. Гай зазначає, що існує п'ять способів захисту: 1) *legis actione per pignoris capionem* (захист через взяття застави); 2) *legis actione per manus injectionem* (ображений кривдника міг рукою притягнути); 3) *legis actione sacramento* (зазначений процес мав дві частини: а) *in iure*, де встановлювалася підстава, яка констатувала претензії сторін і призначався суддя та б) *in iudicio*, де суддя вирішував справу по сутті та виносив рішення, яке було безапеляційним); 4) *legis actione per iudices postulationem* (суддя вирішував не лише питання по сутті, а й визначав розміри права); 5) *legis actione per conditionem a.* (даний спосіб захисту здійснювався у формі святкового запрошення до суду).

Обирає спосіб захисту особа, яка вважає, що укладення договору порушує її особисті права та законні інтереси і вона (особа) має достатні докази порушення її прав.

Беручи до уваги викладене, можна зробити такі висновки: формування сучасної теорії недійсності правочинів (договорів) відбувалося на основі положень, розроблених римськими юристами. Крім того, саме римські юристи заклали і основи процесуального розгляду вимог позивачів та винесення рішення суду, адже головні ідеї та догми, викладені в Дигестах є значимими і сьогодні.

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТ ЯК ЗАСІБ ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Лазько Олексій Миколайович,

старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України

Електронно-технічні засоби, що використовуються нами кожного дня мають місце і під час розгляду та вирішення цивільних спорів. Разом з тим, цивільне процесуальне законодавство не містить жодної норми щодо використання електронних документів як засобів доказування. Саме тому, на наш погляд, питання щодо правового регулювання порядку використання електронних документів як засобів доказування у цивільному процесі, є не лише актуальними, а й необхідними.

Слід відмітити, що у науці цивільного процесу, питання щодо інституту доказів та доказування були предметом досліджень таких відомих вчених, як: Н.І.Авдєєнко, М.А.Гурвича, Н.Б.Зейдера, А.Ф.Клейнмана, Т.В. Цюри, С.Я. фурси, М.И.Штефана та ін. Однак, питання щодо електронних засобів доказування все ще є актуальним як на теоретичному так і на практичному рівнях.

Основною метою даної статті є визначення способів правового регулювання порядку використання електронних засобів доказування, зокрема, електронних документів, у цивільному процесі України.

В свою чергу, основними завданнями даної роботи є визначення понятійного апарату та виокремлення в окремий вид електронних засобів доказування; визначити зв'язок та місце електронних засобів доказування;

встановити порядок та особливості їх використання під час розгляду та вирішення цивільних справ.

Як вже було зазначено, чинний ЦПК України не містить норм щодо електронних засобів доказування. Так, ч.2 ст.57 ЦПК України, передбачає можливість використання у якості засобів доказування звуковідозапис, що відрізняється від електронного документа. Однак, на відміну від ЦПК України, ЦПК РФ містить норми (ст.77) щодо можливості використання аудіо та відеозаписів на електронному або іншому носії. Разом з тим і ЦПК РФ не містить чітко визначеного засобу доказування як електронний.

З практичної точки зору, використання електронних засобів доказування у цивільному процесі значно полегшить процес доведення та оптимізувало б часові витрати на здійснення правосуддя. Зокрема, мова йде про можливість використання електронного документа без прив'язки до матеріального носія, що вимагають чинні положення ЦПК України, що визначені допустимістю доказів. Так, адже допустимими є докази, які підтверджені засобами доказування, вказаними у законі, а саме: пояснення сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків, показань свідків, письмових доказів, речових доказів, зокрема звуко - відеозаписів, висновків експертів.

Потрібно відмітити, що виділення окремого виду засобів доказування потребує, в першу чергу, визначення понятійного апарату. В зв'язку із відсутністю конкретних визначень у законі, є необхідність проаналізувати відповідні наукові позиції, що мають місце на сучасному етапі розвитку науки цивільного процесуального права України.

Загалом, документ – це письмовий акт, результат виявлення дій особи, до змісту якого входить інформація про обставини та факти, що зафіксовані на матеріальному носії у визначеній організаційній формі та форматі. [1, с. 92] Це загальне визначення документу, що безумовно узагальнює ознаки письмового акту та може бути використаний у цивільному процесі як письмовий доказ. Так, письмовими доказами є будь-які документи, акти, довідки, листування службового або особистого характеру або витяги з них, що містять відомості про обставини, які мають значення для справи. [2]

Разом з тим, електронний документ необхідно відрізнити від письмового та будь-якого іншого з урахуванням його відмінних, притаманних лише йому ознак. По-перше, під електронними документами слід розуміти будь-яку інформацію, що записана на перфокарту, перфоленту, магнітний, магніто статичний накопювач, карту флеш-пам'яті або інший подібний носій, який можливо аутентифікувати та (або) ідентифікувати.[3, с. 4] Таким чином, електронний документ має специфічну форму, що в свою чергу, може бути пред'явлений до суду. А форма виразу електронного документа (перфокарта, перфолента, карта флеш-пам'яті тощо) призведе до особливої форми дослідження та оцінки такого доказу з обов'язковим використанням технічних засобів. А тому, виникає необхідність встановлення та правового закріплення порядку дослідження та оцінки електронного документа як доказу у цивільному процесі. Такий порядок, на наш погляд, є нескладним, оскільки електронний документ можливо копіювати необмежену кількість раз; його можливо передавати шляхом використання каналів зв'язку; ним може користуватись одночасно кілька осіб тощо. І слід погодитись, що перераховані ознаки, притаманні лише електронним документам.

По-друге, на сьогодні вже відомі приклади виникнення та розвитку підприємницьких відносин з використанням комп'ютерних технологій. Тобто, мова йде про укладення провочинів через комп'ютерну мережу. Так, у разі виникнення спору, щодо легітимності такого правочину, суд

має виходити з формальним висом Закону, а саме: письмова форма, підписи сторін та можливість чіткого встановлення сторони – контрагента. Таким чином, «електронний документ» можливо розглядати як повноцінний документ.

Все це свідчить про те, що електронний документ, у разі його використання судом мав би доказову силу та підвищену довіру суду. А одже, розвиток сучасних технічних засобів сприяє розвитку законодавства не лише у сфері електронного документування, а й у нормах цивільного процесуального кодексу України. Хоча й існують позиції щодо розробки окремого нормативно-правового акту, яким би чітко були врегульовані питання електронного документообороту, з урахуванням мети даної роботи звернемо увагу на необхідність внесення змін саме до Цивільного процесуального кодексу України.

Список використаних джерел:

1. Семилетов С.И. Электронный документ как продукт технологического процесса документирования информации и объект правового регулирования, Государство и право, 2003. - №1, с. 92
2. Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України від 08.10.2004. - №40, /40-42/, стор. 1530, стаття 492.
3. Грунюшкіна С.А. Возможность использования «Электронного документа» как средства доказывания в гражданском процессе. / Доклад на УІІ Міжнародній конференції «Право і Інтернет» / www/ifap.ru/pi107/

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИНИКНЕННЯ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН ПРИ ВЧИНЕННІ ОСПОРЮВАНИХ ПРАВОЧИНІВ

Пономарьова Тетяна Сергіївна,

старший викладач кафедри господарсько-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології, ад'юнкт кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Стаття 236 Цивільного кодексу України (далі ЦК) говорить про те, що правочин, визнаний судом недійсним, є недійсним з моменту його вчинення, крім випадку, коли права та обов'язки за ним передбачаються лише на майбутнє. Таким чином, легко уявити ситуацію, коли між сторонами укладено договір, наприклад, 1 червня 2012 року, який частково виконується, тобто сторони реально взяли несуть одна відносно іншої певні обов'язки, користуються певними правами, але в один день в судовому порядку порушується справа про визнання даного договору недійсним і відповідний позов задовольняється, наприклад 1 вересня 2012 року. Виходячи зі статті 236 ЦК, незалежно від того, що тривалий час – 2 місяці – сторони користувались правами і несли обов'язки, ці права і обов'язки стають «нічим», оскільки договір є недійсним з моменту його вчинення. Тобто 2 місяці договірні відносини були, а потім виявилось, що їх не було, а було щось, що не врегульовано у правовому полі. Виникає логічне питання: яким чином договірні відносини дійсно виникають і реалізуються, але в залежності від певного факту – в даному випадку судового рішення – їх виникнення анулюється? Причому договірні відносини не зникають, а саме відбувається анулювання їх виникнення.

У зв'язку з цим доречно навести думку О.В. Дзери стосовно вчинення дій, направлених на виконання договору до визнання його недійсним в судовому порядку. Вчений зауважує, що вчинення таких дій не має під собою правової підстави, а відтак набуває ознак неправомірності [2, с. 373]. З цього приводу виникає наступне питання: чи справедливо надавати негативні риси діям, називаючи їх неправомірними, якщо під час їх

вчинення сторони керувалися законними підставами – наявним між ними договором, який на той час не був визнаний судом недійсним?

При відповіді на ці питання можна взяти до уваги думку Д.М. Генкіна, який розглядав нюанси визнання недійсними відносно-недійсних правочинів (які за визначених умов будуть недійсними відносно окремого кола осіб). Отже, враховуючи його думку [3, с. 225], можна стверджувати, що доречно буде вести мову про те, що при оспорюванні в судовому порядку дійсності нашого договору, оспорується не стільки сам договір, скільки його результат і необхідність виконання в подальшому прав та обов'язків. У випадку оспорення саме результату правочину досягається одразу декілька цілей. По-перше, усувається невизначеність у правовому регулюванні тих відносин, які реально між сторонами виникли до винесення рішення щодо недійсності договору, однозначно підтверджується, що такі відносини є саме договірними і правомірними, оскільки під час їх реалізації договір не був визнаний недійсним. По-друге, таке формулювання не перешкоджатиме проведенню реституції, відшкодуванню вартості одержаного за договором та реалізації наслідків, пов'язаних з недійсністю договору. По-третє, судові рішення не буде мати зворотної сили.

Відомий російський юрист Д.І Мейер допускає, що певні правочини самі по собі є дійсними, але можуть бути опорочені судом. Стосовно цього виду правочинів, науковець зазначає, що лише його наслідки стануть юридично нікчемними [4, с. 203, 206].

Таким чином, має право на існування думка про те, що договірні відносини між сторонами виникають в будь-якому разі при укладенні договору, не залежно від того, чи є він оспорюваним, і залишаються саме договірними, навіть при визнанні такого договору недійсним. За умови, що сторони мали на меті виконання договору, їх відносини будуть правомірними, оскільки при їх здійсненні не було судового рішення щодо недійсності договору.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України// Голос України. – 2003. – № 45;
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т./ за відповід. ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. – К., 2005. – т. I. – 832 с.;
3. Генкин Д.М. Относительная недействительность сделок // Юридический вестник. – 1914. - № 7-8;
4. Мейер Д.И. Русское гражданское право (в 2 ч.). по исправленному и дополненному 8-му изд., 1902. Изд. 2-е, испр. – М., 2000. – 831с.

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ СУДОВОЇ ПОМИЛКИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Лопатін Антон Володимирович,

старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України

Одним із конституційних прав кожної людини в Україні є право на звернення до суду за захистом своїх порушених, невизнаних чи оспорюваних прав, свобод та інтересів. Стаття 1 Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК) зазначає, що завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави [1].

Судовий захист порушених прав і свобод включає в себе декілька елементів, а саме право на звернення до суду, розгляд справи з винесенням

відповідного рішення (ухвали); усунення судової помилки; виконання рішення виконавчою службою.

Суди наділені державною завданням здійснювати судочинству на захисту прав та інтересів осіб, що звертаються за захистом. Суди розглядаючи звернення осіб повинні з'ясувати всі обставини справи та дійти певних висновків при винесенні рішення по справі. Відповідно до ст. 208 ЦПК під судовим рішенням слід розуміти рішення, ухвалу та постанову (далі - рішення). Винесення рішення в цивільному судочинстві є кінцевим етапом, що слідує після розгляду судової справи.

Законодавець ставить певні вимоги не лише щодо порядку винесення судового рішення, але й щодо його форми та змісту. Так, за загальними правилами цивільного судочинства рішення суду повинно бути законним, об'єктивним, обґрунтованим та повним. Будь яка особа, що брала участь у розгляді справи (чи не брала, але суд виніс рішення, що стосується її прав чи обов'язків) має право оскаржити рішення до суду вищої інстанції щодо його незаконності чи необ'єктивності. Вступна та резолютивна частина рішення повинні бути оголошені негайно та прилюдно (крім випадків передбачених законодавством) особам, що присутні в судовому засіданні. Після оприлюднення судового рішення суд не може скасувати його чи змінити [1, ч. 2 ст. 118].

Основним показником неякісного здійснення судочинства є судові помилки. Однак, судді теж люди, і можуть допускати помилок в судовому рішенні. Допущення певної помилки обумовлене певними обставинами. Зокрема, суддя при винесенні рішення може допустити помилки з власної вини (наприклад через неухважність, надмірне навантаження, недостатньо високий рівень підготовки суддів), а також через обставини, що не залежали від нього (наприклад постійне оновлення законодавства, недостатнє інформування суддів, погане матеріально-технічне забезпечення). Саме тому існує виключення щодо зміни судового рішення шляхом виправлення описок і арифметичних помилок, винесення додаткового рішення, роз'яснення рішення. В Україні ведеться єдиний державний реєстр судових рішень [2], однак не ведеться ні реєстр, ані статистика судових помилок, що допускають суди при винесенні рішень та такі випадки не є поодинокими.

Необхідно сказати, що в цивільному законодавстві відсутнє визначення поняття судової помилки. Існує лише законодавчо визначений порядок виправлення описок чи арифметичних помилок, винесення додаткового рішення чи роз'яснення до судового рішення, що передбачений статтями 219-221 ЦПК. Під помилкою розуміється неправильне знання про фактичні обставини, правову норму, а також права та обов'язки суду на здійснення процесуальної дії, результатом чого виступає незаконна процесуальна дія [3, 130].

На практиці суди першої інстанції найчастіше допускають таких помилок як механічні описки (що можуть бути допущені як помічниками суддів так і суддями) при підготовці текстів рішень. Найкритичнішими є помилки допущені в резолютивній частині рішень, адже такі помилки можуть ускладнити або навіть унеможливити виконання рішенням суду. Однак слід пам'ятати що рішенням суду першої інстанції набуває чинності лише після спливу строку на апеляційне оскарження, тому на рішення найчастіше не вилається виконавчий лист, в якому могли бути вілобображені помилки. І тому, допущені судом помилки можуть бути виправлені судом вищої інстанції. Проте при виявленні бажання учасників процесу вони вправі полати заяву про усунення недоліків рішення суду в порядку передбаченому ст. 219 ЦПК.

Пікавим є те, що особа, яку не задовольняє винесене рішення суду, може скористатися правом на постання заяви про виправлення описок і помилок для того, щоб затягнути випінення спору та набання рішенням законної сили, а також щоб перешкодити виконанню рішення.

Підсумовуючи слід зазначити, що в теорії цивільного процесуального права багато уваги приділяється процедурі виправлення судових помилок, однак недостатньо уваги звернено на визначення та сутність поняття судової помилки. Однак саме з'ясування природи судової помилки стане однією із причин попередження її вчинення та збільшить ефективність цивільного судочинства.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, N 40-41, 42, ст.492.

2. <http://www.reyestr.court.gov.ua/>

Материалы научно-практической конференции, посвященной 80-летию профессора М.А. Вукот / отв. ред Н.В. Кузнецов. - Саратов: Издательство ГОУ ВПО «Саратая государственная академия права», 2003. — 176 с.

РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО БІЖЕНЦІВ В УКРАЇНІ

Лінік Євгенія Павлівна,

викладач кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

На початку 90-х років Україна зіткнулася з новою проблемою – масовим потоком біженців, що певною мірою обумовлено відкритістю кордонів, активною зовнішньополітичною діяльністю, економічним, науково-технічним, культурним партнерством України з іншими державами. Ці події переконали законодавців у необхідності створення механізму дій у надзвичайних ситуаціях, пов'язаних з прибуттям шукачів притулку.

Першим законодавчим кроком у цій сфері стало прийняття 24 грудня 1993 року Верховною Радою України Закону України «Про біженців» [1], а вже в лютому 1996 р. розпочалася процедура розгляду заяв щодо надання статусу біженця в Україні, було налагоджено облік осіб, що подіють заяви, а також осіб визнаних біженцями. Наступним кроком для подальшого розвитку захисту прав біженців в Україні було прийняття 28 червня 1996 р. Конституції України, [2] котра гарантує іноземцям та особам без громадянства, які на законних підставах перебувають на території держави, а отже, й біженцям, надання притулку в Україні, рівність прав, свобод та обов'язків з громадянами. 21 червня 2001 року було прийнято Закон України «Про біженців» [3], який, однак, не був досконалим, а його норми не у повній мірі відповідали вимогам міжнародного законодавства. Цей закон містив ряд недоліків та прогалин, які потрібно було негайно усунути.

Важливий для українського суспільства на шляху до євроінтеграції стало прийняття 8 липня 2011 року нового Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» [4] (далі – Закон), оскільки попереднє законодавство про біженців було дещо застарілим та малофункціональним в питаннях міжнародної міграції. Зокрема, гострою проблемою була відсутність інших, окрім статусу біженця, форм захисту шукачів притулку, що спричиняло ряд негативних наслідків, таких як постійні судові тяжби, відмови, нові звернення із заявами і, як результат, нелегальне перебування на території України або, частіше, подальша незаконна міграція до країн Євросоюзу у зв'язку з неможливістю реалізації своїх прав та безвихідь.

Новий Закон містить низку значимих нововведень, які регулюють порядок надання захисту і притулку іноземним громадянам та особам без громадянства. Так, вперше на законодавчому рівні з'явилися норми: щодо збереження і возз'єднання сімей іммігрантів; які окрім традиційних підстав набуття статусу біженця в Україні, тепер доповнена нормою «а також з інших причин, що визнаються міжнародними договорами чи міжнародними організаціями, учасниками яких є Україна, як такі, що не можуть бути повернуті до країн походження»; котрі містять додаткові, окрім надання статусу біженця, механізми захисту шукачів притулку – «тимчасовий захист» і «додатковий захист» та ін.

Незважаючи на всі позитивні новели, які знайшли відображення у новому Законі, він не враховує ряд важливих моментів, які ще більше могли б наблизити українське законодавство до міжнародних стандартів:

1. Законодавець чітко не врегулював питання забезпечення якісної та ефективної процедури розгляду та надання статусу біженця або додаткового захисту, не передбачено подальшого захисту осіб, які так і не отримали позитивної відповіді щодо отримання притулку в Україні, що й надалі спричинятиме потік незаконних мігрантів у країни Європейського Союзу.

2. Закон не гарантує захисту від катувань або жорстокого поводження, досить вузько і обмежено торкається процедури примусового видворення та ін.

Загалом, можна дійти висновку, що основна проблема функціонування системи захисту біженців в Україні полягає в тому, що реалізація відповідного законодавства на сьогодні досі обмежується лише легалізацією і документуванням шукачів притулку та біженців. Розробка й реалізація державної політики щодо інтеграції біженців є надзвичайно актуальною проблемою, і тут у нагоді має стати використання позитивного досвіду України, набутого у зв'язку з цілеспрямованою політикою адаптації та інтеграції в українське суспільство репатріантів з числа кримських татар, депортованих інших національностей, який був високо оцінений світовою громадськістю. Допомога в інтеграції іноземців, які знайшли притулок в Україні, відповідає не лише їхнім інтересам, а й національним інтересам нашої держави. Немає жодних сумнівів, що українське суспільство не зацікавлене в маргіналізації біженців, витісненні їх на периферію суспільства, на «чорний ринок» праці, в «тіньовий» бізнес, тим більше в кримінальну сферу. Навпаки, інтереси України полягають у щонайшвидшому створенні умов, за яких біженці перестануть бути тягарем для країни й стануть повноцінними членами суспільства [5].

Не зважаючи ні на що, хочеться вірити, що прийняття Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» не буде єдиним кроком на шляху до повного і якісного реформування чинного українського законодавства в сфері захисту прав біженців та приведення його у відповідність з міжнародними стандартами. Оскільки саме справедливе й ефективне регулювання міграційних процесів, є невід'ємною рисою розвитку демократичної держави.

Список використаних джерел:

1. Про біженців : Закону України від 24 грудня 1993 року № 3818-XIII// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 16. – Ст. 90.
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Про біженців : Закону України 21.06.2001 № 2557-III// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 47. – Ст. 250.

4 Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закону України від 8 липня 2011 року № 3671-VI// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – № 16. – Ст. 146.

5 Едієва Н. Чого очікувати від нового закону про біженців? [Електронний ресурс] Режим доступу : www.protection.org.ua.

ПРО РОЗМЕЖУВАННЯ НЕДІЙСНИХ ТА НЕУКЛАДЕНИХ ДОГОВОРІВ ЗА ФУНКЦІЄЮ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Нечипоренко Оксана Іванівна,

викладач кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права і психології Національної академії внутрішніх справ

Із співставленням і порівнянням явищ недійсного і неукладеного договору (правочину) пов'язана чи не кожна спроба дослідників виявити їх сутність. Це пояснюється їх дотичністю протягом усього історичного поступу трансформацій та співіснування від зародження до сьогодення, а також наявністю подібних властивостей. Попри зростаючу популярність, питання співвідношення недійсних і неукладених договорів залишається вельми актуальним. Його рішення є особливо важливим тому, що від кваліфікації відносин суб'єктів залежить можливість застосування тих чи інших норм права і, врешті, настання встановлених ними правових наслідків.

Корелятивності поняття неукладеного і недійсного правочину приділяли увагу: С.М. Бервено, О.А. Беляневич, Ж.А. Білоус, С.О. Бородовський, А.Б. Гриняк, О.В. Гутников, Ю.П. Єгоров, В.І. Жеков, В.А. Кияшко, В.О. Кучер, І.Б. Новицький, І.Ю. Павлова, С.А. Подольяк, Н.В. Рабинович, О.М. Садилов, І.Є. Степанова, Ф.С. Хейфец та ін.

Для порівняння зазначених явищ науковцями виділялись різні критерії матеріального та процесуального характеру. Ми пропонуємо додати до їх числа такий критерій як виконання функції правового регулювання.

«Недійсність» у правовому регулюванні використовується в якості юрилічного інструменту (засобу) і виконує обмежувальну функцію. Обмежувальна функція виляється загальнотеоретичною наукою в пам'яках охоронної функції як допоміжна, наряду із відновлювальною, компенсаційною, капальною. Три останні із зазначених функцій «недійсність» може виконувати завдяки спеціальним правовим наслідкам, передбаченими законом.

Норми права про недійсність і, зокрема, нікчемність опосередковано закріплюють ідеологічні установлення, котрі обґрунтовують причини прийняття даних норм, цілі, що переслідувались законодавцем. «Недійсність», а особливо «нікчемність» (в силу прямого встановлення у законі) слугує перепорою для визнання і реалізації відносин у якості правових. Законодавець використовує обмежувальний потенціал «недійсності» як заду забезпечення справедливості, відповідно пануючим уявленням моралі суспільства, охорони приватних прав та інтересів, так і в суто публічних інтересах держави. Наприклад. Якщо сторони укладають договір, який відповідає загальним вимогам, встановленим ст. 203 ЦК України [1], спеціальним приписам законодавства щодо дійсності, крім однієї вимоги закону – про його нотаріальне посвідчення (ст. 220 ЦК України), такий договір є нікчемним. У даному разі нікчемність (не визнання правом договору як такого) продиктована не інтересами сторін, а інтересом держави у додержанні законодавства з питань оподаткування. У передбачених законом випадках нотаріальні дії вчиняються тільки після сплати до бюджету податку з доходів фізичних осіб у день подачі

нотаріусу всіх необхідних документів (п. 1. Гл. 2. Розд. I. Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України) [2]. Відповідно із п. 8 ст. 49 Закону України Про нотаріат [3], нотаріус відмовляє у вчиненні нотаріальної дії, якщо особа, яка звернулася з проханням про вчинення нотаріальної дії, не внесла встановлені законодавством платежі, пов'язані з її вчиненням. Згідно п. 172. 4. ст. 172 Податкового кодексу України [4] під час проведення операцій з продажу (обміну) об'єктів нерухомості та п. 173.4. ст. 173 цього ж кодексу, під час проведення операцій з відчуження об'єктів рухомого майна нотаріус посвідчує відповідний договір за наявності оціночної вартості такого рухомого майна та документа про сплату податку до бюджету стороною (сторонами) договору та щокварталу подає до органу державної податкової служби за місцем розташування державної нотаріальної контори або робочого місця приватного нотаріуса інформацію про такий договір, включаючи інформацію про його вартість та суму сплаченого податку.

Тобто, попередньо не сплативши податок з доходів фізичних осіб, сторони не можуть нотаріально посвідчити договір. Без нотаріального посвідчення, у разі його обов'язковості в силу закону, навіть виконаний обома сторонами договір не може бути визнаний дійсним, хоча у повній мірі відповідає інтересам сторін. Необхідно зробити уточнення, що у даному прикладі мова не йде про випадок ухилення недобросовісної сторони від нотаріального посвідчення, передбаченого ч. 2 ст. 220 ЦК України.

«Неукладеність», у першу чергу, відноситься до випадків неузгодження усіх істотних умов договору. Договір не існує в силу причин скоріше природного характеру, аніж наміну законодавця обмежити суб'єктів. Нормативні приписи, які стосуються вимог щодо укладення договору виконують не охоронну, а регулятивну функцію. «Неукладеність» не використовується у діяльності зі створення юридичних норм з метою закріплення тих ідеологічних установлень, які притаманні недійсності.

Можемо припустити, що саме цією відмінністю неукладених і недійсних договорів пояснюються «незрозумілі» рішення законодавця: як правило, відсутність істотних умов договору вважати підставою «неукладеності», а в окремих випадках – «недійсності» договору. Відмінність за виконанням функції правового регулювання видається нам визначальною. Підтвердженням тому може слугувати зміна редакції ч. 2 ст. 18 Закону України «Про іпотеку» [5]. Первинний варіант якої, в редакції від 05.06.2003 року, передбачав, що у разі відсутності в іпотечному договорі однієї з вказаних вище істотних умов він вважається неукладеним (підкреслено мною – О.Н.). А у чинній редакції Закону від 15.12.2005 року – може бути визнаний недійсним на підставі рішення суду (підкреслено мною – О.Н.).

Таким чином, «недійсність» і «неукладеність» – це інструменти (засоби), які мають різні функції у правовому регулюванні утворення договору-юридичного факту. Вказівка у нормі права на те, що договір є нікчемним, або може бути визнаний недійсним судом, переважно, договір охоронну (обмежувальну) функцію, а вказівка на те, що договір вважається неукладеним (таким, що не відбувся) – регулятивну.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
2. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджено наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 року № 296/5 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 17. – Ст. 632.

3. Про нотаріат: Закон України від 02 вересня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383.
4. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-14, № 15-16, № 17. – Ст. 112.
5. Про іпотеку: Закон України від 5 червня 2003 року // Відомості Верховної Ради України – 2003. – № 38. – Ст. 313.

ЩОДО СУЧАСНОГО СТАНУ ДОГОВІРНОГО ПРАВА

Коваленко Інна Анатоліївна,

викладач кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права і психології Національної академії внутрішніх справ

Договірне право включає і ті норми загальних положень Цивільного Кодексу України, які визначають правовий статус фізичних та юридичних осіб, інших суб'єктів цивільного права, положення про представництво, довіреність, позовну давність тощо. У системі Договірному права виділяють також загальне положення про договори — поняття договору та його види, принципи Договірному права, порядок укладання, зміни або розірвання договорів тощо.

Формування у вітчизняному цивільному обороті традицій здійснення принципу свободи договору у цивільному обороті сприяє активному застосуванню нетипових правочинів, серед яких важливу роль відіграють алеаторні, тобто ризикові, договори. [3; с.3]

Взагалі, сучасний стан договірному права України характеризується розбіжністю та суперечливістю, які існують у положеннях Цивільного та Господарського кодексів та інших актів законодавства у регулюванні договірних відносин, що, в свою чергу, негативно відображаються на практиці його застосування. У зв'язку з цим у процесі розвитку договірному права України зростає значення різних за характером і нерідко суперечливих тенденцій. [2; с.52-55]

Цивільний та Господарський кодекси України є комплексним поєднанням нормативної бази, теоретичних здобутків вчених, узагальнення правозастосовчої практики, вітчизняного і зарубіжного досвіду до врегулювання правових відносин у сфері цивільного і господарського права. Разом з тим при підготовці проектів Кодексів найскладнішим було питання про сферу їх дії. Так, з врахуванням існування різних суспільних відносин — цивільних та господарських, а також приватно-правових та публічно-правових засад їх регулювання ці відносини мають регламентуватися відповідними законодавчими актами. Намагання регулювати господарські відносини за допомогою приватно-правових важелів лише ускладнює економічні відносини нашої держави. Реалії сьогодення свідчать, що за сучасних умов та розширення кола господарських процесів Цивільний кодекс України не зможе охопити весь спектр відносин, що виникають у сучасному суспільстві. У зв'язку з цим не можна зменшувати роль та призначення Господарського кодексу України, який повинен посісти значне місце у сфері публічно-правових відносин, на відміну від Цивільного кодексу України, який є кодексом приватного права. Але аналіз положень та практичне застосування Кодексів вказує на наявність окремих суперечливих моментів, ліквідувати які можливо лише виходячи із завдань нормативного регулювання відносин. [1]

В контексті викладеного питання слід зазначити, що найбільш важливими та гострими проблемами є узгодження базових інститутів

цивільного права - таких як власність, юридичні особи та зобов'язання, передбачених Цивільним та Господарським кодексами України.

Список використаних джерел:

1. Лавринович О.В. Цивільний та Господарський кодекси України: проблемні аспекти практичного застосування. <http://www.minjust.gov.ua>
2. Луць В.В. Договірне право України: сучасний стан і тенденції розвитку// Юридичний вісник № 11, 2009 с. 52-55.
3. Тімуш І.С. Ризикові договори за цивільним законодавством України: Навчальний посібник. – К.: Істина, 2006. – 128 с.

ПРЕЗУМПЦІЇ У СУЧАСНОМУ СІМЕЙНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Волківська Тетяна Федорівна,

викладач кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає презумпцію як припущення, що ґрунтується на ймовірності; закріплене в законі припущення про існування певного факту, реальність якого вважається істинною і не потребує доказів [1 с.1105]. Презумпції головним чином, спрямовані на забезпечення стабільності правовідносин. Водночас, характеризуючи сімейно-правові презумпції, слід відмітити спростовний характер останніх.

До основних презумпцій сімейного права належить презумпція дійсності шлюбу яка полягає в тому що шлюб записаний в установленому законом порядку вважається укладеним на законних підставах і "обумовлює настання передбачених законодавством правових наслідків до винесення судом рішення про визнання шлюбу недійсним. До винесення судом рішення про визнання шлюбу недійсним особи які уклали шлюб вважаються законним подружжям з відповідними правами і обов'язками" [2 с. 58].

Ч 3 статті 54 Сімейного Кодексу зазначаючи що "вважається що дії одного з подружжя стосовно життя сім'ї вчинені за згодою другого з подружжя" встановлює презумпцію згоди подружжя при вирішенні питань життя сім'ї.

Ч 2 статті 60 Сімейного Кодексу встановлює презумпцію спільності майна: "вважається що кожна річ набута за час шлюбу крім речей індивідуального користування є об'єктом права спільної сумісної власності". Таким чином обов'язок доказування в разі розірвання шлюбу покладається на того з подружжя хто оспорує режим спільної сумісної власності на майно, набуте під час шлюбу.

До презумпцій що стосуються майнових відносин подружжя відноситься і закріплена ч 2 статті 65 СК презумпція згоди іншого з подружжя на розпорядження майном що є об'єктом права спільної сумісної власності: "при укладенні договорів одним із подружжя вважається, що він діє за згодою другого з подружжя". І, звичайно, одна з найвідоміших, найдавніших та найрозповсюджених в світі презумпцій - презумпція батьківства, яка полягає в тому, що вважається, що дитина, яка зачата і (або) народжена у шлюбі, а також яка народжена до спливу десяти місяців після припинення шлюбу походить від подружжя.

Кажучи про майнові відносини батьків та дітей можна виділити презумпцію права власності на спільне майно що міститься в ч 2 статті 173 СК і встановлює що при вирішенні спорів між батьками та малолітніми неповнолітніми дітьми які спільно проживають поділо належності їм майна вважається що воно є власністю батьків якщо інше не встановлено судом. Зазначена презумпція впливає з того що саме батьки, дорослі, що працюють, мають дохід, найчастіше набувають майно.

Ч 6 статті 177 містить презумпцію згоди батьків при вчиненні правочинів щодо майна малолітньої дитини: «при вчиненні одним із батьків правочинів щодо майна малолітньої дитини вважається, що він діє за згодою другого з батьків».

Таким чином презумпції в сімейному праві використовуються при регулюванні практично всіх категорій сімейних правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
2. Сімейне право України: Підручн. / За ред. Гопанчука В.С. – К.: Істина, 2002. – 304 с.

МЕДІАЦІЯ ЧИ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД: КРИТЕРІЙ ВИБОРУ СПОСОБУ ВИРІШЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО СПОРУ

Оgrenчук Ганна Олександрівна,

керуючий партнер юридичної фірми «LCF Law Group», аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ *Гопанчук В. С.*

Справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, є основним завданням цивільного судочинства (ст. 1 ЦПК). Водночас сьогодні, в умовах кризи судової системи, це завдання не виконується повною мірою. Тривалість розгляду, дорожнеча, інші негативні фактори не лише негативно впливають на імідж судової системи. А й призводять до чисельних порушень прав суб'єктів правовідносин.

Медіація, як альтернатива судовому порядку вирішення цивільно-правових спорів, використовується сьогодні в багатьох країнах світу і передбачає вирішення спору за допомогою нейтральної третьої особи.

У літературі виділяються наступні характерні риси та переваги медіації.

Порівняно з судовою процедурою, медіація надає сторонам найбільший обсяг повноважень стосовно всіх аспектів вирішення спору та прийняття рішення. Медіатор не надає оцінки діям сторін, не приймає жодних рішень, тобто він «лише супроводжує сторони на шляху усунення конфлікту, але не веде їх по ньому, а ліквідувати конфлікт сторони мають самостійно, в рамках власної позиції» [1, с. 8]. Таким чином, на відміну від судового розгляду, результати якого нерідко не задовольняють обидві сторони спору (не кажучи вже про сторону, що програла справу), медіація дозволяє досягти результату, що задовольнятиме обидві сторони. Слід додати, що прийняття сторонами власного рішення значною мірою сприяє подальшому добровільному його виконанню.

До інших переваг медіації слід віднести також значно нижчу її вартість порівняно з витратами, пов'язаними із судовими процедурами; економію часу, оскільки процес може розпочатися одразу після того, як сторони досягли домовленості про медіацію; можливість вибору сторонами медіаторів відповідно до їхніх навичок та експертної спеціалізації; повний контроль з боку сторін за ходом медіації; конфіденційність процедури, на відміну від відкритості судового розгляду.

Важливим є також психологічний аспект медіації. Щоб врегулювати спір, одній зі сторін не обов'язково визнавати свою відповідальність, що створює сприятливий психологічний настрій.

За допомогою медіації сторони можуть отримати більш об'єктивне, незаангажоване бачення своїх позицій, перш ніж зміцніють у своїх поглядах і сформують «лінію фронту», що значно ускладнить урегулювання спору. Крім того, обставини, в яких опинилися сторони, можуть зазнати змін і відрізнятись від тих, що мали місце на момент виникнення конфлікту, відтак даючи можливість зробити проміжну оцінку [2, с. 34].

Нарешті, судові процедури зосереджуються на правовій стороні спору. Судове рішення часто вирішує спір, але не усуває конфлікт, що призводить до руйнування ділових стосунків. Медіація дає можливість розглянути усі його виміри.

Таким чином, можна виділити кілька груп переваг медіації для вирішення цивільно-правових спорів, порівняно з судовою процедурою: фінансові, часові, організаційні, психологічні та ділові.

Підсумовуючи, слід зауважити, що, незважаючи на чисельні переваги, застосування медіації для вирішення спору можливе лише за умови справжнього прагнення сторін як до вирішення спору, так і до розв'язання конфлікту. У випадках, коли одна, або обидві сторони, ставлять за мету перемогу будь-якою ціною, або виключно бажання покарати кривдника, слід надати перевагу судовій процедурі.

Список використаних джерел:

1. Медіація в нотаріальній практиці (Альтернативные способы разрешения конфликтов) / Петер Фар и др. – М.: Волтерс Клувер, 2005. – 388 с.
2. Медіація конфліктів і спорів у галузі корпоративного управління, Ерік М. Рунессон, Марі-Лоранс Гі, Вашингтон, 2007. – 68 с.

ПРАВА ТА ІНТЕРЕСИ ДИТИНИ У СИСТЕМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН

Лов'як Світлана Сергіївна,

старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи, здобувач кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Незважаючи на велику кількість нормативних актів, в тому числі міжнародних, подекуди окремі норми, що трактують права дитини суперечать одне одному. Права дитини - це можливості (свободи) неповнолітньої людини, необхідні для її існування, виховання і розвитку. Багато прав дитини збігаються з правами людини (право на життя, ім'я, набуття громадянства, вільне вираження думок та ін.).

Конституція України закріплює основні права дітей. Стаття 51 Конституції України передбачає право дітей, які не досягли повноліття, на утримання власними батьками. Стаття 52 передбачає рівність прав дітей народжених як у офіційному шлюбі, так і поза ним. Також передбачено права на утримання та виховання з боку держави дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Також, статтями 43 та 53 Конституції закріплено права дітей на освіту та формування особистості.

Декларацією прав дитини 1959 року встановлено, що «дитина, внаслідок її фізичної та розумової незрілості, потребує спеціальної охорони і турботи, включаючи належний правовий захист, як до, так і після народження». На необхідність такої охорони наголошувалось також у Женевській Декларації про права дітей 1924 року. У ній, зокрема,

зазначено, що діти не можуть здійснювати свої права самостійно, а тому потрібна особлива увага з боку суспільства до цієї категорії населення. У цьому зв'язку ООН закликала чоловіків і жінок як нинішніх і майбутніх батьків, громадські організації, місцеві органи влади і національні уряди до того, щоб вони визначали і здійснювали ці особливі права законодавчими та іншими правочинними заходами.

Конвенція ООН «Про права дитини» стала невіддільною складовою національного законодавства через беззаперечні істини. Зокрема стаття 9 Конвенції: «Держави-учасниці забезпечують, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно із судовим рішенням визначають відповідно застосовуваного закону і процедур, що розлучення необхідне в інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поведуться з дитиною або не піклуються про неї...». Стаття 18 Конвенції: «Держави-учасниці докладають всіх зусиль для того, щоб забезпечити визнання принципу загальної і однакової відповідальності обох батьків за виховання й розвиток дитини. Батьки або у відповідних випадках законні опікуни несуть основну відповідальність за виховання і розвиток дитини. Інтереси дитини є предметом їх основного піклування». Стаття 19 Конвенції: «Держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного і психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалої і брутального поводження та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину». З огляду на викладене Україна повинна забезпечувати виконання прийнятих нею згідно із зазначеною Конвенцією міжнародно-правових зобов'язань щодо забезпечення механізму реалізації прав дітей і молоді в Україні.

Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року передбачає систему заходів охорони дитинства, до яких належать: визначення основних засад щодо охорони дитинства, удосконалення законодавства про правовий і соціальний захист дітей, приведення його у відповідність з міжнародними правовими нормами; забезпечення належних умов для охорони здоров'я, навчання, виховання, фізичного, психічного, соціального, духовного та інтелектуального розвитку дітей, їх соціально-психологічної адаптації та активної життєдіяльності, зростання в сімейному оточенні в атмосфері миру, гідності, взаємоповаги, свободи та рівності; здійснення державної політики, спрямованої на реалізацію цільових програм з охорони дитинства, надання дітям пільг, переваг та соціальних гарантій у процесі виховання, навчання, підготовки до трудової діяльності, заохочення наукових досліджень з актуальних проблем дитинства; встановлення відповідальності юридичних і фізичних осіб за порушення прав і законних інтересів дитини, заподіяння їй шкоди.

Важливим кроком на шляху до захисту дітей стало прийняття Верховною Радою України Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 року, метою якого є встановлення правових, соціальних та організаційних основ попередження насильства в сім'ї, визначення органів та установ, на які покладається здійснення заходів попередження насильства в сім'ї.

Україною було розроблено Національну програму «Діти України», де зазначається, що одним з найважливіших завдань соціально орієнтованої держави є сприяння розвитку молодшої генерації, задоволення її потреб і виконання зобов'язань, передбачених Конвенцією ООН «Про права

дитини» і Всесвітньою декларацією про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей. Дотримання вимог, передбачених згаданими документами і Національною програмою «Діти України», потребує від Української держави вжиття негайних заходів, спрямованих на пріоритетне й ефективне вирішення питання про юридичні засоби реалізації прав дітей і молоді.

Отже, проведений короткий порівняльний правовий аналіз Конституції України та міжнародного законодавства свідчить про те, що на рівні норм-принципів, які закріплені у Основному Законі нашої держави, законодавство України відповідає достатньою мірою міжнародним правовим стандартам.

Разом з тим, вказані правові принципи потребують детальної регламентації у законах та підзаконних нормативно-правових актах. Наприклад, аналізуючи нормативні акти України в галузі сімейних відносин, можна зробити висновки, що більшість із прав дітей закріплені та регулюються Сімейним та Цивільним кодексами України. Проте, ні в Конституції, ні в кодексах взагалі не прописані деякі з прав дитини. Зокрема, право дитини на відпочинок і розваги не регулюється жодним нормативним актом України і є взагалі поняттям суто моральним. Забезпечують його батьки під час виховання дитини, і майже завжди поняття відпочинку та розваг асоціюється у батьків з матеріальним становищем.

Наразі в Україні має бути пріоритетом приведення у відповідність до міжнародних норм сімейного законодавства і у зв'язку із цим вивчення міжнародної практики вирішення проблем дітей, забезпечення тісного міжнародного співробітництва шляхом укладення міжнародних договорів з питань встановлення опіки й піклування і приєднання України до міжнародної Конвенції з питань захисту дітей і співробітництва в галузі сімейних відносин тощо.

ПРИНЦИП ДОБРОСОВІСНОСТІ У ВІДНОСИНАХ ЗА УЧАСТЮ СПОЖИВАЧІВ

Ефендієва Лейла Азадівна,

асистент кафедри цивільно-правових дисциплін Академії праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України

З моменту проголошення незалежності, в Україні неабияку увагу як і в будь-якій іншій цивілізованій та демократичній країні приділяється захисту прав споживачів. Держава ставить своєю ціллю гарантувати та забезпечувати споживачам всі необхідні умови для споживання товарів, робіт та послуг для задоволення своїх власних інтересів.

Україна одна із перших колишніх радянських республік, а саме 12 травня 1991 року прийняла Закон України «Про захист прав споживачів» (далі - Закон), який має на меті врегульовувати відносини між споживачами товарів, робіт і послуг та виробниками і продавцями товарів виконавцями робіт і надавачами послуг різних форм власності, встановлює права споживачів а також визначає механізм їх захисту та основи реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів [1]. Окрім даного Закону було ратифіковано та прийнято низку міжнародних та національних нормативно-правових актів, що спрямовані на забезпечення захисту прав та інтересів споживачів в Україні. Слід не забувати, що в головному законі країни – в Конституції теж містяться декілька статей, що передбачають захист прав та інтересів споживача з боку держави [2, ст.42, 55].

В цивільних правовідносинах, в яких приймає участь споживач, останнього прийнято вважати слабкою стороною по відношенню до продавця (виробника, надавача послуг). Таке сприйняття споживача склалося у зв'язку з непоодинокими та грубими порушеннями прав споживачів при споживанні неякісних чи фальсифікованих товарів, робіт чи послуг. Слід пам'ятати, що споживачем є звичайна фізична особа, яка купує чи замовляє певні блага (товари, роботи, послуги) для власного споживання, що не пов'язані зі здійснення нею підприємницької діяльності. Споживач не має спеціальної освіти, щоб бути впевненим у якості придбаного об'єкту, його властивостях, характеристиках, особливостей у використанні чи споживанні. Всю цю інформацію споживачеві повинен надати продавець (виробник, надавач послуг), оскільки саме йому відома дана інформація, яка є необхідною для укладення договору та подальшого споживання об'єкта за його цільовим значенням.

Обидві сторони при укладенні споживчого договору, що буде трансформований у зобов'язання повинні діяти розумно, справедливо та добросовісно. Принцип добросовісності, як і справедливості та розумності є принципом загальних засад цивільного законодавства, що передбачений в Цивільному кодексі України (далі - ЦПК) [3, ст. 3, 509]. Вступивши у споживчі правовідносини, сторони повинні реалізовувати свої права та здійснювати обов'язки щодо іншого добросовісно та справедливо не виходячи за межі здійснення цих прав. В ЦК України не сформульовано визначення принципу добросовісності, проте поняття «добросовісність» використовується не лише в юридичній літературі, тому добросовісність можна розуміти як ретельне виконання формальних чи неформальних соціальних обов'язків, основними складовими якої є сумлінність, працьовитість та порядність [4].

Частина 5 ст. 12 ЦК передбачає, що якщо законом встановлені правові наслідки недобросовісного або нерозумного здійснення особою свого права, вважається, що поведінка особи є добросовісною та розумною, якщо інше не встановлено судом. Тобто, до тих пір поки в судовому порядку не буде встановлено недобросовісність чи нерозумність поведінки будь-якої сторони в споживчих відносинах, ця поведінка є такою, що була здійснена вільно та на розсуд самої особи правовідносин. Отже, добросовісність в правовідносинах за участю споживачів презумується.

Останнім часом прослідковується тенденція, коли не продавці (виробники, надавачі послуг) порушують права споживачів, а самі споживачі здійснюючи свої права та обов'язки діють недобросовісно та порушують права перших. Так, існують непоодинокі випадки, коли споживачі отримують постійний дохід від виконання судових рішень за їх позовами щодо захисту права порушених іншою стороною відносин. Складність ще й у тому, що продавцям (виробникам, надавачам послуг) стало дедалі складніше захищати свої права, оскільки політика держави як на національному так і на міжнародному рівні спрямована саме на захист прав споживачів. Більше того, резонансні справи щодо порушення прав споживачів постійно на слуху, і окрім державної підтримки на захист споживачів встають різноманітні громадські організації. Такої підтримки немає у продавців (виробників, надавачів послуг).

Саме тому принцип добросовісності є важливою передумовою як до укладення споживчого договору та в момент його виконання як з боку продавця, виробника, надавача послуг так і самого споживача. Адже сторони у зобов'язанні повинні так здійснювати свої права, щоб утриматися від порушення прав іншої сторони. Однак жорстких санкцій щодо осіб, що порушують принцип добросовісності законодавство не

передбачає. Так, ч. 6 ст. 13 ЦК зазначає, що суд може зобов'язати особи припинити зловживання своїми правами, а також застосувати інші наслідки, встановлені законом.

Загалом, викладене спонукає наголосити, що при здійсненні своїх прав чи обов'язків в споживчих відносинах не лише пролавець (виробник чи надавач послуг) повинні дотримуватися та ліяти в межах принципу добросовісності (на рівні з іншими принципами цивільного права) для не порушення прав споживача, але й останній щодо продавців (виробників, надавачів послуг).

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про захист прав споживачів»// Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 30, ст.379.
2. Конституція України// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
3. Цивільний кодекс України// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, NN 40-44, ст.356.
4. <http://ru.wikipedia.org>

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ УКЛАДАННЯ ДОГОВОРІВ МІЖ ПОДРУЖЖАМ, ЩОДО МАЙНА ЯКЕ ПЕРЕБУВАЄ У СПІЛЬНІЙ СУМІСНІЙ ВЛАСНОСТІ

Соболєв Дмитро Володимирович,

помічник приватного нотаріуса Київського міського нотаріального округу, здобувач кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Майно яке перебуває у власності подружжя завжди викликає певні сімейні правовідносини, що в свою чергу дає поштовх у розвитку сімейного та цивільного законодавства та є матеріальною базою створення міцного шлюбу, реалізацією подружжям своїх конституційних прав та обов'язків.

Відповідно до статті 51 Конституції України шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї.

Враховуючи, що національне законодавство недосконале, та безліч прогалин, які наявні в Цивільному та Сімейному законодавстві, на практиці постає безліч спірних питань, щодо укладання договорів між подружжям з приводу майна, яке перебуває у спільній сумісній власності, тому на мою думку буде доцільним розглянути ситуацію щодо укладення між подружжям договору дарування нерухомого майна, при посвідченні якого на практиці склалися певні розбіжності.

У спільній сумісній власності частки дружини та чоловіка не визначені, але в більшості випадків кожен з них переконаний, що має право на неї. Звичайно, що на відміну від спільної часткової власності, учасники якої мають чітко виділені арифметичні частки у праві спільної власності, право кожного співвласника у спільній сумісній власності поширюється на усе майно, без ідеального вираження частки у праві спільної власності.

Розглядаючи один із таких випадків, як укладання договору дарування нерухомого майна між подружжям, з метою трансформації в подальшому такого майна у особисту приватну власність одного з подружжя теж викликає різноманітні погляди, які розділилися в нотаріальній практиці та серед науковців.

Розглянемо ситуацію коли чоловік перебуваючи у зареєстрованому шлюбі придбав квартиру за договором-купівлі продажу, згоду на укладання якого відповідно до частини 3 ст. 65 СК давала дружина.

В даному випадку придбана квартира чоловіком, автоматично переходить у спільну сумісну власність подружжя, оскільки відповідно до частини 1 ст. 60 СК «Майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу)»

Таким чином чоловік вирішує укласти договір дарування придбаної ним квартири яка є спільною сумісною власністю подружжя та подарувати її дружині, тобто подарувати половину ? частини квартири, яка вже фактично та юридично їй належить, оскільки відповідно до чинного Сімейного законодавства, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором. Тому автоматично уклавши такий договір квартира яка була у спільній сумісній власності переходить у особисту приватну власність дружини.

Деякі нотаріуси відмовляються посвідчити такий договір, оскільки частки у праві власності на квартиру кожному з них не були виділені, і, звичайно у них не було відповідного документа, який підтверджував би права на ці частки.

Але, на мою думку, відповідний договір можна посвідчити і без визначення часток кожного з подружжя, оскільки чоловіком буде відчужуватись уся квартира на підставі ст. 64 СКУ та вказавши в договорі, що цей правочин вчиняється без виділу частки у праві спільної сумісної власності, на підставі статті 64 Сімейного кодексу України. Вказана квартира, що є предметом цього договору, є спільною сумісною власністю подружжя, на підставі статті 60 Сімейного кодексу України, оскільки була придбана ними за час перебування у зареєстрованому шлюбі та зазначити, що відповідна квартира належить чоловікові на підставі договору купівлі-продажу - як правовстановлюючий документ на нерухоме майно.

Беручи до уваги, що у Витягу з БТІ про реєстрацію на нерухоме майно буде зазначений тільки одноособовий власник – чоловік, не вбачається проблем щодо посвідчення такого договору та із витребуванням відповідної згоди дружини на дарування їй квартири, що належить їм на праві спільної сумісної власності.

Відповідно ч. 2 ст.64 СКУ передбачено, що договір про відчуження одним із подружжя на користь другого своєї частки у праві спільної сумісної власності подружжя може бути укладений без виділу цієї частки. Знову ми бачимо, на жаль, що норма кодексу виписана не точно, так як в ній йде мова про виділ частки, а не про визначення частки. Адже виділ і визначення це зовсім різні речі. Виділ веде до припинення спільної власності і визначає яка конкретно, виділена в натурі, частка майна переходить у власність кожного з колишніх власників. Визначення частки, як згадувалося вище, веде до трансформації спільної сумісної власності в спільну часткову.

Звичайно в подальшому для вирішення проблемних питань, щодо відчуження майна подружжям, що перебуває у спільній сумісній власності на користь другого з подружжя, на законодавчому рівні необхідно внести відповідні зміни у ч. 2 ст. 64 СКУ, а саме замінити термін «виділ» на більш відповідний термін - «визначення», що на мою думку буде більш правильним ніж у нинішній редакції СКУ та, що буде відповідати правильному, або практичному розумінні цієї норми.

Беручи до уваги вищезазначені проблеми, можна зробити висновок, що ефективнішим врегулюванням відносин пов'язаних з вирішенням правового статусу майна подружжя було б доцільно прийняття змін в СК України де передбачити обов'язковість укладання шлюбного договору не пізніше тридцяти днів з дати реєстрації шлюбу.

Оскільки, за цей проміжок часу подружжя матиме змогу ознайомитися з проектом договору, визначити його основні умови. Тобто, на законодавчому рівні тридцяти денний термін дасть можливість вирішити всі процедурні питання укладання шлюбного договору.

Враховуючи ментальність українського народу такі зміни б мали на краще змінити рішення спорів щодо відчуження та поділу спільного майна, при цьому не порушуючи їхніх прав, оскільки вони матимуть змогу самостійно визначати в договорі правовий режим їхнього майна. А також в свою чергу відповідні зміни зможуть значно розвантажити систему державних органів, щодо майнових суперечок подружжя, а також з економить чималі державні кошти, пов'язані з судовим процесом, а також кошти і самих учасників процесу.

У випадку ж не укладення такого договору, при зверненні одним із подружжя до суду про розірвання шлюбу, суди не будуть розглядати позов, поки не буде наданий такий договір або інший договір про врегулювання майнових відносин.

На мою думку, відповідні зміни в майбутньому можуть сприяти вирішенню багатьох спірних питань між подружжям, які виникатимуть, як при визначенні правового статусу майна подружжя, так і при відчуженні, та поділі такого майна.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // Верховна Рада України; Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР
2. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV.
3. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар.-(3-те вид., перероб. і доп.) / З.В. Ромовська. – К.: Правова єдність, 2009. – 432 с.
4. Про нотаріат, Верховна Рада України; Закон від 02.09.1993 № 3425-ХІІ
5. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, Верховна Рада України; Закон від 01.07.2004 № 1952-IV
6. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, Мін'юст України; Наказ від 22.02.2012 № 296/5
7. Про затвердження Правил ведення нотаріального діловодства Мін'юст України; Наказ від 22.12.2010 № 3253/5

ЗМІСТ

Учасник	Тема доповіді	Ст.
	Вітальні слова	
Коваленко В.В.	Вітальне слово від ректорату	
Чернєв В.В.	Вітальне слово від ректорату	
Єфіменко Л.В.	Від Державної реєстраційної служби України	
Богатир В.В.	Від Українського молодіжного правничого союзу	
Василик В.В.	Від адвокатської контори «Василик&Євстїгнєєв»	
Огрєнчук Г.О.	Від юридичної фірми «LCF Law Group»	
	Доповіді учасників:	
Тєлєшун С.О.	Реформування механізмів політико-правової відповідальності у публічній політиці та управлінні	
Кузьменко Б.В.	Перспективи України протистояння кібертероризму та у кібервійськовій сфері	
Горбачєвський В.Я.	Правовим реформам – якісне освітнє забезпечення	
Баулін О.В.	Новачі сучасного реформування інституту слідчих дій	
Коваль К.П.	Правовое бытие как предмет правовой гносеологии: проблемы и перспективы	
	Доповіді учасників:	
	Секція І. Конституційне та міжнародне право	
Пустовит Жanna Миколаївна	Становлення і розвиток функцій Верховної Ради України	
Чорноочєнко Світлана Іванівна	Механізм європейського судового захисту соціально-економічних прав людини	
Радомський Ігор Петрович	Правове забезпечення безпеки праці в Україні	
Гороховська Тєтjana Володимирівна	Рідна мова як чинник консолідації нації	
Заяць Наталія Володимирівна	Ідея суверенітету народу та практика її здійснення при формуванні представницьких органів влади	
Когут Андрій Юрійович	Реєстрація громадських формувань як інститутів громадянського суспільства	
Хатян Олег Анатолійович,	Вплив інформаційно-суспільних явищ на формування засад нормотворчої діяльності	
Юрковська Лідія Гєннадіївна	Правова культура суспільства як фактор розвитку органів самоорганізації населення в Україні	
Гусєйнова-Чєкурда Рєгіна Захидівна	Роль недержавних організацій у забезпеченні конституційного права на свободу слова (на прикладі електронних ЗМІ)	

Серета Миколаївна	Тетяна	Сучасний стан та тенденції здійснення теоретико-правових досліджень процесу європейської правової інтеграції в Україні	
Секція 2. Адміністративне право та процес			
Галай Олександрович	Андрій	Досвід діяльності американських громадських організацій юридичного спрямування	
Стрельченко Григорівна	Оксана	Публічна адміністрація в умовах адміністративної реформи в Україні	
Бобрик Іванович	Володимир	Наслідки пропуску строку звернення до адміністративного суду у справах, пов'язаних із виборами та референдумом	
Щенко Вікторович	Юрій	Публічний ресурс органів виконавчої влади	
Дошицький Васильович, Сергій Олександрович Черний Василь Васильович	Михайло Короєд	Здійснення органами державної влади функцій власника: проблема розмежування судових юрисдикцій	
Вашенко В'ячеславівна	Юлія	Адміністративна реформа в Україні: проблеми впровадження	
Чорна Григорівна	Вікторія	Державне управління в сфері енергозбереження та енергофективності в умовах адміністративної реформи в Україні	
Капля Миколайович	Олександр	Реформування професійно-технічної освіти у структурі освіти України	
Коруля Володимирівна	Ірина	Вдосконалення правової регламентації принципів гласності та відкритості судової системи України	
Лупало Анатолійович	Олександр	Адміністративно-правові засади управління органами внутрішніх справ	
Радзівон Миколайович	Сергій	Досвід професійної підготовки канадських державних службовців: нові можливості вдосконалення адміністративно-правової реформи України	
Доценко Сергійович	Олександр	Судовий контроль за діяльністю органів публічної адміністрації	
Галай Олександрівна	Вікторія	Науково-практичні основи відбору та розстановки персоналу управління в органах внутрішніх справ	
Блик Миколайович	Вадим	Організації громадського сектору як складова інституту громадянського суспільства	
Германович Володимирівна	Ірина	Закордонний досвід етичного поволоження поліцейського	
Коваленко Олександрович	В'ячеслав	Адміністративно-правове регулювання державного обов'язкового страхування в Україні	
Гриценко Васильович	В'ячеслав	Адміністративно-правова реформа державного управління	
		Інститути формування державної політики у сфері безпеки дорожнього руху	

Секція 3. Кримінальне право та кримінологія, кримінально-виконавче право		
Колб Олександр Григорович	Щодо змісту деяких основних прав засуджених до позбавлення волі	
Копотун Ігор Миколайович	Пенітенцарна злочинність на сучасному етапі розвитку держави	
Богатирьов Іван Григорович	Проблемні питання примусового лікування засуджених в колоніях ДПтС України	
Кузнецов Віталій Володимирович	Перспективи формування нового КК України	
Расцька Людмила Василівна	Детермінація корупційних злочинів та шляхи їх подолання	
Останін Валерій Олексійович	Поняття та ознаки кримінального проступку	
Киренко Сергій Георгійович	Проблеми боротьби з діяльністю деструктивних релігійних та громадських об'єднань в Україні	
Богатирьова Ольга Іванівна	Детермінанти впровадження пробації в Україні	
Плугатир Віталій Степанович	Кримінально-правовий аспект ухилення від відбування покарання	
Кузнецова Лариса Олександрівна	Призначення покарання за хуліганство за матеріалами судової статистики та практики	
Жук Ілона Василівна	До проблеми забезпечення здійснення примусового лікування осіб, хворих на туберкульоз	
Пузирьов Михайло Сергійович	Гуманізація кримінально-виконавчого законодавства України	
Гадзевич Олена Анатоліївна	Роль громадського контролю у виправленні і ресоціалізації засуджених	
Кваша Оксана Олександрівна	Системно-структурний підхід до дослідження співучасті у злочині	
Пастушенко Сергій Володимирович	Застосування до неповнолітніх домашнього арешту за новим Кримінальним процесуальним кодексом України	
Бандоля Людмила Григорівна	Спеціально-кримінологічні заходи запобігання ухиленню від відбування покарань, не пов'язаних з позбавленням волі: кримінально-виконавчий аспект	
Іваньков Олег Ігорович	Міжнародно-правові стандарти поведінки з жінками, яким призначено покарання у виді довічного позбавлення волі, та їх імплементація в Україні	
Шаповалова Ірина Володимирівна	Співпраця кримінально-виконавчих установ виконання покарань із навчальними закладами щодо навчання осіб, засуджених до позбавлення волі	
Скрипка Інна Володимирівна	Правові засади боротьби із злочинами у сфері охорони довкілля в Україні	

Секція 4. Кримінальний процес та криміналістика		
Мазур Оксана Степанівна		Повідомлення про підозру за новим Кримінальним процесуальним кодексом України
Теремецький Владислав Іванович		Правове регулювання участі захисника в процесі укладання угод про визнання винуватості за новим Кримінальним процесуальним кодексом України
Головюк Ірина Василівна		Деякі проблеми визначення ролі потерпілого у кримінальному провадженні (за новим кпк України)
Катеринчук Катерина Володимирівна		Ознаки катування
Секція 5: Господарське, житлове, земельне право		
Лебідь Валерій Іванович		Окремі аспекти правового регулювання рекультивациі земель в Україні
Нескороджена Лариса Леонідівна		Проблеми нотаріального захисту права власності
Аврамова Ольга Євгенівна		Ддо проблеми встановлення визначення «доступне житло» в аспекті житлової реформи
Довбиш Валерій Аркадійович		Законодавче визначення імпорту та експорту: шляхи вдосконалення
Гелич Юлія Олександрівна		Грінмейл (корпоративний шантаж) як одна із причин виникнення корпоративних конфліктів
Гелич Алла Олександрівна		
Євстегінєв Андрій Сергійович		Юридичні ознаки спеціального природокористування в Україні
Теремецький Владислав Іванович		Класифікація баз персональних даних
Карпенко Денис Володимирович		
Устименко Тетяна Петрівна		Правове регулювання отримання надрокористувачами права на видобування корисних копалин в Україні
Пожидаєва Марія Анатоліївна		Правове забезпечення удосконалення нагляду за платіжними системами в Україні
Махінчук Віталій Миколайович		До змісту понять «господарської» та «підприємницької діяльності» за законодавством України
Залізник Віталій Анатолійович		Актуальні питання житлового фонду України
Чиж Юлія Володимирівна		Правове забезпечення ефективності діяльності органів державної влади у земельній сфері
Орищенко Вікторія Вікторівна		Загальна правова характеристика об'єднання співвласників багатоквартирних будинків як юридичної особи
Спесівцев Денис Сергійович		Деякі аспекти факультативності проведення технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна

Можаровський Микита Юрієвич		Охорона та захист ділової репутації суб'єктів господарювання за законодавством України	
Секція 6. Цивільне та сімейне право			
Лазько Зауївна	Гюльназ	Процесуальні аспекти стадії нотаріального процесу України	
Бичкова Сергіївна	Світлана	Заміна неналежного відповідача: окремі аспекти цивільного процесуального статусу	
Лов'як Орестович	Олег	Окремі аспекти удосконалення діяльності ОВС України у боротьбі з посяганнями на права інтелектуальної власності у сфері авторських та суміжних прав	
Чорнооченко Іванівна	Світлана	Закріплення принципу колегіального та одноособового розгляду судових справ: історично-правовий аспект	
Плева Анатолійович	Валерій	Деякі проблемні питання правового регулювання розкриття банківської таємниці в цивільному процесуальному законодавстві України	
Мироненко Петрівна	Валентина	Договір подружжя про надання утримання	
Тімуш Ірена Сергіївна	Ірена	Розвиток інституту шлюбного договору в сімейному законодавстві України	
Лов'як Орестович	Олег	Право на індивідуальність у сімейному законодавстві України	
Лов'як Сергіївна	Світлана		
Чорнооченко Іванівна	Світлана	Проблеми чинного законодавства щодо процесуального аспекта визнання правочинів недійсними	
Пилипенко Анатоліївна	Світлана	Особливості договірного режиму майна подружжя	
Шаповал Іванівна	Леся	Проблеми патронатного виховання і особливості влаштування вихованців дитячого будинку у патронатну сім'ю	
Чурпіта Викторівна	Ганна	Процесуальні особливості виконання рішень суду про визначення розміру аліментів у твердій грошовій сумі	
Ієвіня Володимирівна	Ольга	Проблемні питання права на материнство та права на батьківство за сімейним законодавством України	
Можаровська Олегівна	Наталія	Правові проблеми інформаційних впливів на розвиток інтелектуального потенціалу нації	
Немченко Сергійович	Сергій	Реалізація принципу справедливості у цивільно-правових зобов'язаннях із завдання недоговірної шкоди	
Залізник Анатолійович	Віталі	Реалізація соціального партнерства в Україні	
Петровський Володимирович	Андрій	Рецепція інституту недійсності правочинів римського права в правовій системі сучасності	

Лазько Миколайович	Олексій	Електронний документ як засіб доказування у цивільному процесі України	
Пономарьова Сергіївна	Тетяна	Деякі питання виникнення договірних відносин при вчиненні оспорюваних правочинів	
Лопатін Володимирович	Антон	Поняття та сутність судової помилки в цивільному процесі	
Лінік Павлівна	Євгенія	Реформування законодавства про біженців в Україні	
Нечипоренко Іванівна	Оксана	Про розмежування недійсних та неукладених договорів за функцією правового регулювання	
Коваленко Анатоліївна	Інна	Щодо сучасного стану договірного права	
Волківська Федорівна	Тетяна	Презумпції у сучасному сімейному праві України	
Огречук Олександрівна	Танна	Медіація чи судовий розгляд: критерії вибору способу вирішення цивільно- правового спору	
Лов'як Сергіївна	Світлана	Права та інтереси дитини у системі правового регулювання сімейних відносин	
Ефендієва Азідівна	Лейла	Принцип добросовісності у відносинах за участю споживачів	
Соболев Володимирович	Дмитро	Проблемні аспекти укладання договорів між подружжям, щодо майна яке перебуває у спільній сумісній власності	

Збірник матеріалів
IV Всеукраїнської науково-теоретичної конференції
«Правові реформи в Україні»

Комп'ютерна верстка С.С. Лов'як

Підписано до друку _____ Формат 60х84/16. Папір офсетний. Обл.-
вид. арк. _____. Ум. друк. арк. _____. Вид № _____
Тираж ____ прим. Зам. № _____

Редакційно-видавничий центр
Національної академії внутрішніх справ.
03035, Київ-35, пл. Солом'янська, 1.